

तं उपेति, एवं उपेन्तोः च तत्थेव आदित्ताय लोहपठवियाः निपज्जपेत्वा
निरयपालेहि पञ्चसु ठानेसु आकोटियमानं तत्त्वं खिलसङ्घातं तिष्ठधार-
मयसूलमुपेति, यं सन्धाय भगवता वुतं “तत्तं अयोखिलं हृत्ये गमेन्ती”
ति आदि । ततो परा उपडुगाथा अनेकानि वस्ससहस्रानि तथ
पञ्चत्वा पक्कावसेसानुभवनत्यं अनुपुब्बेन खारोदकनदीतीरं^५ गतस्स
यं तं “तत्तं अयोगुळं मुखे पक्खिपन्ति, तत्तं तम्बलोहं मुखे आसिश्वन्ती”
ति वुतं, तं सन्धाय वुतं । तथ अयो ति लोहं । गुळसन्निभं ति बेलुव-
सण्ठानं । अयोगहणेन चेत्थ तम्बलोहं, इतरेन अयोगुळं वेदितब्बं ।

R. 480

गाथा-अत्थवण्णना

६७४. ततो परासु गाथासु न हि वगू ति “गण्ठथ पहरथा” ति
आदीनि वदन्ता निरयपाला^६ मधुरवाचं न वदन्ति । नाभिजवन्ती ति
न सुमुखभावेन अभिमुखा जवन्ति, न सुमुखा उपसङ्घमन्ति, अनयव्यसन-
मावहन्ता एव उपसङ्घमन्ती ति वुतं होति । न ताणमुपेन्ती ति ताणं
लेणं पटिसरणं हुत्वा न उपगच्छन्ति, गण्ठन्ता हनन्ता एव उपेन्ती ति
वुतं होति । अङ्गारे सन्थते सयन्ती^७ ति अङ्गारपब्बतं आरोपिता
समाना अनेकानि वस्ससहस्रानि सन्थते अङ्गारे सेन्ति । गिनिसम्पज्ज-
लितं^८ ति समन्ततो जलितं सब्बदिसासु च^९ सम्पज्जलितं^{१०} अग्निं ।
पविसन्ती ति महानिरये पक्खित्ता समाना ओगाहन्ति । महानिरयो नाम
यो सो “चतुक्कण्णो” ति वुत्तो, नं योजनसते ठत्वा पस्सतं अक्खीनि
भिज्जन्ति ।

10 B. 200

15

गाथा-अत्थवण्णना

६७५. जालेन च ओनहियाना ति अयोजालेन पछिवेठेत्वा
मिगलुद्का मिगं विय हनन्ति । इदं देवदूते अवुत्कम्मकारणं^{११} । अन्धं व

20 108. 11

०९

१. उपेतो—सी०, रो० ।

२. पठविया—स्या०, रो० ।

३. तत्तायोखिलसङ्घात—सी०, रो० ।

४. खारोदकनदीतीरं—सी०, रो० ।

५. नरकपाला—सी० स्या०, रो० ।

६. सेन्ती—सी०, स्या०, रो० ।

७. अग्निं समं जलितं—सी०, स्या०, रो० ।

८. वा—सी०, रो० ।

९. समञ्जालितं—सी०, रो० ।

१०. अवुत्कम्मकारणं—स्या० ।

तिमिसमायन्ती ति अन्धकरेन अन्धमेव बहलन्धकारता “तिमिसं” ति सञ्जिवतं धूमरोरुवं नाम नरकं गच्छन्ति । तत्र किर नेसं खरधूमं धायित्वा अवखीनि भिज्जन्ति, तेन “अन्धंवा” ति वुतं । तं विततं हि यथा महिकायो ति तं च अन्धतिमिसं महिकायो विय विततं होती ति ५ अत्थो । “वित्यतं॑” ति पि पाठो । इदं पि देवदूते अवुत्तकम्मकारण-मेव ।

गाथा-अत्थवण्णना ।

R. 481 10 ६७६. अथ लोहमयं ति अयं पन लोहकुम्भी पठविपरियन्तिका चतुनहुताधिकानि द्वे योजनसतसहस्रानि गम्भीरा समतितिका तत्रलोह-पूरा॒ होति । पच्चन्ति हि तासु चिररत्तं ति तासु कुम्भीसु दीघरतं १०१ पच्चन्ति । अभिनिसमासू ति अग्गिसमासु । समुप्पिलवाते॑ ति समुप्पिलवन्ता, सकिं पि उद्धं सकिं पि अधो गच्छमाना फेणुदेहकं पच्चत्ती ति वुतं होति । देवदूते वुत्तनयेनेव वं वेदितव्वं ।

गाथा-अत्थवण्णना ।

६७७. पुब्बलोहितमिस्से ति पुब्बलोहितमिस्साय लोहकुम्भया । तत्य किं ति तत्य । यं॑ यं॑ दिसकं ति दिसं विदिसं॑ । अधिसेती १५ ति गच्छति । “अभिसेही” ति पि पाठो, तत्य यं यं दिसं अल्लीयति अपस्सयती ति अत्थो । किलिस्सती ति बाधीयति । “किलिज्जती” ति पि पाठो, पूर्वि होती ति अत्थो । सम्फुसमानो ति तेन पुब्बलोहितेन फुट्टो समानो । इदं पि देवदूते अवुत्तकम्मकारणं॑ ।

गाथा-अत्थवण्णना ।

B. 201 ६७८. पुळवावसथे ति पुळवानं आवासे । अयं पि लोहकुम्भीयेव २० देवदूते “गूथनिरयो” ति वुत्ता, तत्य पतितस्स सूचिमुखपाणा ब्रविआदीनि

१. विकतं—सी०, रो० ।

३. समुप्पिलवासो—सी०, रो०;

समुप्पिलवासो—स्या० ।

६. अवुत्तकम्मकरण—सी०, रो० ।

२. तत्थ०—सी० ।

४-५. सी०, स्या०, रो० योत्थकेसु नवित्य ।

५. सी०, स्या०, रो० योत्थकेसु नवित्य ।

ब्रिन्दित्वा अट्टिमिज्जं खादन्ति । गन्तुं न हि तीरमपत्थी ति
अपगन्तुं न हि तीरं अत्थि । “तीरवमत्थी” ति पि पाठो, सोयेवत्थो ।
तीरमेव एत्थ “तीरवं” ति वुत्तं । सब्बसमा हि समन्तकपल्ला ति यस्मा
तस्सा कुम्भया उपरिभागे पि निकुज्जितत्ता सब्बत्थ समा समन्ततो
कटाहा, तस्मा अपगन्तुं तीरं नत्थि ति वुत्तं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

६७९. असिपत्तवनं देवदूते वुत्तनयमेव । तं हि दूरतो रमणीयं
अम्बवणं विय दिस्सति, अथेत्थ लोभेन नेरयिका पविसन्ति, ततो नेसं
वातेरितानि पत्तानि पतित्वा अङ्गपच्चङ्गानि ब्रिन्दन्ति । तेनाह—“तं
पविसन्ति समुच्छिदगत्ता॥” ति । तं पविसन्ति ततो सुदु ब्रिन्नगत्ता
होन्ती ति । जिव्हं बल्लिसेन गहेत्वा आरजयारजया विहनन्ती ति तत्थ
असिपत्तवने वेगेन धावित्वा पतितानं मुसावादीनं नेरयिकानं^२ निरयपाला
जिव्हं बल्लिसेन निकरड्डित्वा यथा मनुस्सा अल्लचम्मं भूमियं पथरित्वा
खिलेहि आकोटेन्ति, एवं आकोटेत्वा फरसूहि फालेत्वा फालेत्वा^३
एकमेकं कोटि ब्रिन्देत्वा विहनन्ति, ब्रिन्नब्रिन्ना कोटि पुनर्पुनं समुद्राति । R. 482
“आरचयारचया” ति पि पाठो, आविज्ञिक्त्वा^४ आविज्ञिक्त्वा ति
अत्थो । एतं पि देवदूते अवुत्तकम्मकारणं ।

गाथा-अत्थवण्णना

६८०. वेतरण्णि ति देवदूते “महती खारोदका नदी” (म० नि०
३.२५७) ति वुत्तनदि । सा किर गङ्गा विय उदकभरिता दिस्सति,
अथेत्थ न्हायिस्साम पिविस्सामा ति नेरयिका पतन्ति^५ । तिष्ठधारखुर-
धारं ति तिष्ठधारं^६ खुरधारं^७, तिक्वधारखुरधारवतिं ति वुत्तं होति । 20
तस्सा किर नदिया उद्धमधो उभयतीरेसु च तिष्ठधारा खुरा पटिपाटिया
ठपिता विय तिटुन्ति, तेन सा “तिष्ठधारा खुरधारा ति वुच्चति । तं

१. समच्छिन्नगत्ता—सी०, स्या०, रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. पपतन्ति—स्या० ।

५-६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।



तिष्ठधारखुरधारं उदकासाय उपेन्ति अल्लीयन्ती ति अत्थो । एवं
उपेन्ताः॑ च पापकम्मेन रोदिताः॒ तत्थ मन्दा पपतन्ति बाला ति अत्थो ।

गाथा-अत्थवण्णना

६८१. सामा सबला ति एतं परतो “सोणा” ति इमिना योजे-

B. 202 तब्बं । सामवण्णा कम्मासवण्णा च सोणा खादन्ती ति वुतं होति ।

५ काकोलगणा ति कण्हकाकगणा । पठिगिद्धा ति सुदु सञ्जातगेधा हुत्वा,
“महागिजभा” ति एके । कुलला ति कुललपत्रिखनो, “सेनानमेतं नामः”
ति एके । वायसा ति अकण्हकाका । इदं पि देवदूते अवुत्कम्मकारणं ।
तत्थ वुत्तानि पि पन कानिचि इध न वुत्तानि, तानि एतेसं पुरिम-
पच्छिमभागता वुत्तानेव होन्ती ति वेदितब्बानि ।

गाथा-अत्थवण्णना

१० ६८२. इदानि सब्बमेवेतं नरकवुत्ति दस्सेत्वा ओवदन्तो “किच्छा
वतायं” ति गाथमाह । तस्सत्थो—किच्छा वत अयं इध नरके
नानप्पकारकम्मकरणभेदा वुत्ति, यं जनो फुसति किब्बिसकारी । तस्मा
इध जीवितसेसे जीवितसन्ततिया विज्जमानाय इध लोके ठितो येव
समानो सरणगमनादिकुसलधम्मानुद्वानेन किच्चकरो नरो सिया॑

R. 483 १५ भवेय्य । किच्चकरो भवन्तो पि च सातच्चकारितावसेनेव भवेय्य, न
पमज्जे मुहुतं पि न पमादमापज्जेय्या ति अयमेत्थ समुच्चयवण्णना ।
यस्मा पन वुत्तावसेसानि पदानि पुब्बे वुत्तनयत्ता उत्तानत्थत्ता च
सुविज्ञेय्यानेव, तस्मा अनुपदवण्णना न कता ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय

कोकालिकसुत्तवण्णना निट्टिता ।

१. उपेता—सी०, स्या०, रो० । २. चोदिता—सी०, रो० ।

३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४८५

। तीर्थिक सूक्ष्मात्मकतीहस प्रकल्पते कुरुत्वंवर्णते तसी हारुद्धुरु अस्त्रं
मनो ततो पभुति कप्पसतसहस्रं पारमियोपूरेत्वा असितस्स इसिनो
भागिनेय्यो नालको नाम तापसो भगवन्तं धम्मचक्कप्पवत्तितदिवसतो
सत्तमे दिवसे “अञ्चात्मेतं” ति आदीहि द्वीहि गाथाहि मोनेय्यपटिपदं ५
पुच्छ, तस्स भगवा मोनेय्यं ते उपञ्चिबस्सं” ति आदिना नयेन तं
ब्याकासि । परिनिब्बुते पन भगवति सङ्गीतिं करोन्तेनायसमता महा-
कस्पेन आयस्मा आनन्दो तमेव मोनेय्यपटिपदं पुढो येन यदा च
समादपितो नालको भगवन्तं पुच्छ, तं सब्बं पाकटं कत्वा दस्सेतुकामो
“आनन्दजाते” ति आदिका वीसति वत्थुगाथायोवत्वा अभासि । तं १०
सब्बं पि “नालकसुतं” ति वुच्चति ।

B. 203
तथ्य आनन्दजाते ति समिद्धिजाते वुद्धिप्पते । पतीते ति तुडे ।
अथ वा आनन्दजाते ति पमुदिते । पतीते ति सोमनस्सजाते । सुचिवसने
ति अकिलिट्टवसने । देवानं हि कप्परुव्वनिब्बत्तानि वसनानि रजं वा
मलं वा न गण्हन्ति । दुस्सं गहेत्वा ति इध दुस्सदिसत्ता “दुस्सं” ति १५
लद्धोहारं दिब्बवत्थं उक्खिपित्वा । असितो इसी ति कण्हसरीरव्वण्ता
एवंलद्धनामो इसि । दिवाविहारे ति दिवाविहारद्वाने । सेसं पदतो
उत्तानमेव ।

१०
सम्बन्धतो पन—अयं किर सुद्धोदनस्स पितु सीहहनुरञ्जो
पुरोहितो सुद्धोदनस्स पि अनभिसित्तकाले सिप्पाचरियो हुत्वा अभिसित्त-
काले पुरोहितो येव अहोसि॑ । तस्स सायं पातं राजुपट्टानं आगतस्स

R. 484

- राजा दहरकाले विय निपच्चकारं अकत्वा अञ्जलिकम्ममत्तमेव करोति ।
धम्मता किरेसा पत्ताभिसेकानं सक्यराजूनं । पुरोहितो तेन निब्बिज्जित्वा
“पब्बज्जामहं महाराजा” ति आह । राजा तस्स निच्छ्रयं बत्वा “तेन
हि आचरिय ममेव उद्याने वसितब्बं, यथा ते अहं अभिष्हं पस्सेयं” ति
५ याचि, सो “एवं होतू” ति पटिस्सुणित्वा तापसपब्बज्जं पब्बजित्वा रञ्जा
उपदृहियमानो उद्याने येव वसन्तो कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्टसमा-
पत्तियो पञ्चाभिरञ्जायो च निब्बत्तेसि । सो ततो पभुति राजकुले भत्त-
किञ्चनं कत्वा हिमवन्तचातुमहाराजिकभवनादीनं अञ्जतरं गन्त्वा
दिवाविहारं करोति । अथेकदिवसं तावत्तिसभवनं गन्त्वा रतनविमानं
१० पविसित्वा दिब्बरतनपल्लङ्के निसिन्नो समाधिसुखं अनुभवित्वा सायन्ह-
समयं वुद्वाय विमानद्वारे ठत्वा इतो चितो च विलोकेन्तो सट्टियोजनाय
महावीथिया चेलुक्खेपं कत्वा बोधिसत्तगुणपसंसितानि थुनिवचनानि वत्वा
कीळन्ते सक्कर्पमुखे देवे अहस । तेनाह आयस्मा आनन्दो—“आनन्द-
जाते...पे०...दिवाविहारे” ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

- १५ ६८६. ततो सो एवं दिस्वान देवे...पे०...किं पटिच्च । तत्थ
उद्दगे ति अभुव्वतकाये । चित्तं^१ करित्वाना ति आदरं कत्वा ।
कल्यरूपो ति तुद्वरूपो । सेसं उत्तानत्थमेव ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 204

६८७. इदानि “यदा पि आसी” ति आदिगाथा उत्तानसम्बन्धा
एव । पदत्थो पन पठमगाथाय ताव सङ्घमो ति सङ्घामो । जयो सुरानं
२० ति देवानं जयो ।

तस्साविभावत्यं अयमनुपुब्बिकथा देदितब्बा—सक्को किर मगधरद्दे
मचलगामवासी तेत्तिसमनुस्सेटो मधो नाम माणवो हुत्वा सत्त वत्तप-
दानि पूरेत्वा तावत्तिसभवने निब्बत्ति सद्दिं परिसाय । ततो पुब्बदेवा

१. चित्तं—स्थान ।

“आगन्तुकदेवपुत्ता आगता, सक्कारं नेसं करिस्सामा” ति वत्वा दिब्बपदुमानि उपनामेसु^१, उपडुरज्जेन च निमन्तेसु^२। सक्को उपडुरज्जेन R. 485 असन्तुद्वो सकपरिसं सञ्ज्ञावेत्वा एकदिवसं सुरामदमते ते पादे गहेत्वा सिनेरूपब्रतपादे खिपि। तेसं सिनेहस्स हेड्विमतले दससहस्रयोजनं असुरभवनं निब्बति पारिच्छ्रत्कपटिच्छ्रन्भूताय चित्रपाटलिया ५ उपसोभितं। ततो ते सति पटिलभित्वा तावर्तिसभवनं अपस्सन्ता “अहो रे नद्वा मयं पानमदोसेन, न दानि मयं सुरं पिविम्हा, असुरं पिविम्हा, न दानिम्हा सुरा, असुरा दानि जातम्हा” ति। ततो पभुति “असुरा” इच्छेव उपन्नसमञ्जा हुत्वा “हन्द दानि देवेहि सद्धि सङ्गामेमा” ति १० सिनेहं परितो^३ आरोहिंसु। ततो सक्को असुरे युद्धेन अभ्युग्नन्त्वा पुन १० पि समुद्रे पक्षिखपित्वा चतुसु द्वारेसु अत्तना सदिसं^४ इन्दपटिमं^५ मापेत्वा ठपेसि। ततो असुरा अप्पमत्तो वतायं सक्को निच्चं रक्खन्तो तिट्ठती” ति चिन्तेत्वा पुनदेव नगरं अगमिंसु। ततो देवा अत्तनो जयं घोसेन्ता १५ महावीथियं चेलुक्खेपं करोन्ता नक्खतं कीळिसु। अथ असितो अतीतानागते चत्तालीसकप्ये अनुस्सरितुं समत्थताय “किं नु खो इमेहि पुब्बे पिऽ एवं कीळितपुब्बं” ति आवज्जेन्तो तं देवासुरसङ्गामे देवविजयं दिस्वा आह—

“यदा पि आसी असुरेहि सङ्गमो,
जयो सुरानं असुरा पराजिता ।
तदापि नेतादिसो लोमहंसनो” ति ॥ २०

तस्मि पि काले एतादिसो लोमहंसनो पमोदो न आसि। किमब्बुतं दट्टु मरु पमोदिता ति अज्ज पन किं अब्बुतं दिस्वा एवं देवा पमुदिता ति।

१. पुरतो-स्या० ।

२. सदिसा—स्या० ।

३. पटिमा—स्या० ।

४. विय—स्या० ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 205

६८८. द्रुतियगाथाय सेळेन्ती^१ ति मुखेन^२ उस्सेळनसद्दं मुञ्चन्ति ।
 गायन्ति नानाविधानि गीतानि, वादयन्ति अट्टसर्द्धि^३ तूरियसहस्रानि,
 फोटेन्ती ति अप्फोटेन्ति । पुच्छामि वोहं ति अत्तना आवज्जेत्वा^४
 आतुं समत्थो पि तेसं वचनं सोतुकामताय पुच्छति । मेरुमुद्धवासिने
 R. 486 ५ ति सिनेरुमुद्धनि वसन्ते । सिनेरुस्स हि हेट्टिमतले दसयोजनसहस्रं
 असुरभवनं, मजिभमतले द्विसहस्रपरित्तदीपपरिवारा चत्तारो महादीपा,
 उपरिमतले दसयोजनसहस्रं तावतिसभवनं । तस्मा देवा “मेरुमुद्धवासिनो”
 ति वुच्चन्ति । मारिसा ति देवे आमन्तेति, निदुक्खा निराबाधा^५ ति
 १ वुतं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

६८९. अथस्स तमत्थं आरोचेन्तेहि देवेहि वुत्ताय ततियगाथाय
 बोधिसत्तो ति बुज्ञनकसत्तो, सम्मासम्बोधिं गन्तुं अरहो सत्तो
 रतनवरो ति वररतनभूतो । तेनम्ह तुट्टा ति तेन कारणेन मयं तुट्टा ।
 सो हि बुद्धतं पत्वा तथा धम्मं देसेस्सति, यथा मयं च अञ्जे च
 देवगणा सेक्खासेक्खभूमि पापुणिस्साम । मनुस्सापिस्स धम्मं सुत्वा ये न
 १५ सक्खिस्सन्ति परिनिब्बातुं, ते दानादीनि कत्वा देवलोके परिपुरेस्सन्ती
 ति अयं किर नेसं अधिष्पायो । तत्थ “तुट्टा कल्यरूपा” ति किञ्चा
 पि इदं पदद्वयं अत्थतो अभिन्नं, तथा पि “किमबुतं दट्ट मरु पमोदिता,
 किं देवसंघोर्य अतिरिव कल्यरूपो” ति इमस्स पञ्चद्वयस्स विस्सज्जनत्थं
 वुतं ति वेदितब्बं ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९०. इदानि येन अधिष्पायेन बोधिसत्ते जाते तुट्टा अहेसुं, तं
 आविकरोन्तेहि वुत्ताय चतुर्थगाथाय सत्तग्गहणेन देवमनुस्सग्गहणं,

१. सेवन्ती—सी०, रो० ।

२. दस्सेल्वा तुनसद्दं—स्या० ।

३. अट्टसर्द्धि—सी०, रो० ।

४. आवज्जित्वा—सी०, रो० ।

५. निरोग—स्या० ।

६. देव सङ्गामो—स्या० ।



पजागहणेन सेसगतिगगहणं । एवं द्वीहि पदेहि पञ्चसु पि गतीसु सेटुभावं दस्सेति । तिरच्छाना पि हि सीहादयो असन्तासादिगुणयुत्ता, ते पि अयमेव अतिसेति॑ । तस्मा “पजानमुत्तमो” ति वुत्तो । देवमनुस्सेसु पन ये अत्तहिताय पटिपन्नादयो चत्तारो पुग्गला, तेसु उभयहितपटिपन्नो अगगपुग्गलो अयं, नरेसु च उसभसदिसत्ता नरासभो । तेनस्स थुति ५ भण्नत्वा इदं पि पदद्वयमाहंसु ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९१. पञ्चमगाथाय तं सदं ति तं देवेहि वुत्तवचनसदं । B. 206
अवसरो॒ ति ओतरि । तद भवनं ति तदा भवनं ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९२. छटुगाथाय ततो ति असितस्स वचनतो अनन्तरं । उक्का-
मुखेवा ति उक्कामुखे एव, मूसामुखे ति वुतं होति । सुकुसलसम्पहट्टे॑ १०
ति सुकुसलेन॑ सुवण्णकारेन सङ्घट्टितं, सङ्घट्टन्तेन तापितं ति अधिप्पायो । R. 487
दह्मलमानं ति विज्जोतमानं । असितव्यस्सा ति असितनामस्स
दुतियेन नामेन कण्हदेविलस्स॑ इसिनो ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९३. सत्तमगाथाय तारासभं वा ति तारानं उसभसदिसं, चन्दं॑ ११
ति अधिप्पायो । विसुद्धं ति अब्भादिउपकिलेसरहितं । सरदरिवा ति १५
सरदे इव । आनन्दजातो ति सवनमतेनेव उपचाय पीतिया पीति-
जातो । अलत्थ पीति ति॑ दिस्वार्ह॑ पुन पि पीति लभि ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९४. ततो परं बोधिसत्तस्स देवेहि सदा पयुज्जमानसक्कारदीप-
नत्थं वुत्तअट्टमगाथाय अनेकसाखं ति अनेकसलाकं । सहस्रमण्डलं ति

१. अतितासेति—स्या ।

२. कुसलेन—सी०, रो० ।

३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नतिथ ।

४. कण्हदेवलस्स—सी०, रो० ।

५. दिस्वान—सी०, रो० ।



रत्तसुवण्णमयसहस्रमण्डलयुतं । छत्तं ति दिव्बसेतच्छत्तं । वीतिपतन्ती
ति सरीरं बीजमाना पतनुप्पतनं करोन्ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९५. नवमगाथाय जटी ति जटिलो । कण्हसिरिव्वयो ति कण्ह-
सदेन च सिरिसदेन च अव्वयमानो । तं किर “सिरिकण्हो” ति पि

५ अव्वयन्ति आमन्तेन्ति, आलपन्ती ति वुत्तं होति । पण्डुकम्बले ति
रत्तकम्बले । अधिकारतो१ चेत्थ “कुमारं” ति वत्तब्बं, पाठ्सेसो वा
कातब्बो । पुरिमगाथाय२ च अहत्थपासगतं३ सन्धाय “दिस्वा” ति वुत्तं,
इध पन हत्थपासगतं पटिगगहणत्थं उपनीतं, तस्मा४ पुन वचनं “दिस्वा”
ति५ । पुरिमं वा दस्सनपीतिलाभापेक्खं गाथावसाने “विपुलमलत्थं

१० पीति” ति वचनतो, इदं पटिगगहापेक्खं अवसाने “सुमनो पटिगगहे” ति
वचनतो । पुरिमं च कुमारसम्बन्धमेव, इदं सेतच्छत्तसम्बन्धं पि । दिस्वा५
ति६ सत्तसहस्रग्धनके गन्धाररत्तकम्बले सुवण्णनिक्खं विय कुमारं “छत्तं
मरू” ति एत्थ वुत्तप्पकारं सेतच्छत्तं धारियन्तं मुद्धनि दिस्वा । केचि
पन “इदं मानुसकं छत्तं सन्धाय वुत्तं” ति भणन्ति । यथेव हि देवा,

१५ एवं मनुस्सा पि छत्तचामरमोरहत्थतालवण्टबाल्बीजनिहृथा महापुरिसं
उपगच्छन्ती ति । एवं सन्ते पि न तस्स वचनेन कोचि पि७ अतिसयो
अतिथ, तस्मा यथावुत्तमेव सून्दरं । पटिगगहेै तिै उभोहि हत्थेहि
पटिगगहेसि । इसिं किर वन्दापेतुं कुमारं उपनेसुं, अथस्स पादा
परिवत्तित्वा इसिस्स मत्यके पतिद्वृहिंसु । सो तं पि अच्छरियं दिस्वा
२० उदगगचित्तो सुमनो पटिगगहेसि ।

१. अधिकरण—स्या० ।

२. पुरिमगाथायं—सी०, रो० ।

३. हत्थपासगतं—सी०, रो० ।

४-४. दिस्वा पुन वचनं न दुस्सति—सी०, रो० ।

५-५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७-७. पटिगगहे इति—सी०, रो० ।

१८५. ३

गाथा-अत्थवणना। अनन्त प्रीति गाथा-अत्थवणना।

६९६. दसमगाथायं जिगीसकोऽ ति जिगासन्तो^१ मरगन्तो^२ परियेसन्तो, उपपरिक्खन्तो ति वृत्तं होति । लक्खणमन्तपारगू^३ वि लक्खणानं वेदानं च पारं^४ गतो^५ । अनुत्तरायं ति अनुत्तरो अयं । सो किर अत्तनो अभिमुखागतेसु महासत्तस्स पादतलेसु चक्कानि दिस्वा तदनुसारेन सेसलक्खणानि जिगीसन्तो सब्बं लक्खणसम्पत्तिं दिस्वा ६ “अद्वायं बुद्धो भविस्सती” ति अत्वा एवमाह ।

गाथा-अत्थवणना। अनन्त प्रीति गाथा-अत्थवणना।

६९७. एकादसायं अथत्तनो गमनं ति पटिसन्धिवसेन अरूपगमनं । अकल्यरूपो पठयति अस्मुकानी ति तं अत्तनो अरूपूपत्ति अनुस्सरित्वा “न दानाहं अस्स धम्मदेशनं सोतुं लच्छामी” ति अतुद्गरूपो बलव-सोकाभिभवेन दोमनस्सजातो हुत्वा अस्सूनि पातेति गठयति । १० न उपजजेय्य, येनेवं रोदती ति ? न न^६ उपजजेय्य, अकुसलताय पनेतं विधि न जानाति । एवं सन्ते पि दोमनस्सुप्तियेवस्स अयुत्ता समापत्तिलाभेन विक्खम्भितत्ता ति चे ? न, विक्खम्भितत्ता एव । मरगभावनाय समुच्चिक्षा हि किलेसा न उपज्जन्ति, समापत्तिलाभीनं पन बलवपच्चयेन उपज्जन्ति । उपन्ने किलेसे परिहीनज्ञानत्ता कुतस्स^७ अरूपगमनं ति चे ? अप्पकसिरेन पुनाधिगमतो^८ । समापत्तिलाभिनो हि उपन्ने किलेसे बलवीतिक्कमं अनापज्जन्तावृपसन्तमते येव किलेसवेगे पुन तं विसेसं अप्पकसिरेनेवाधिगच्छन्ति, “परिहीन-विसेसा इमे” ति पि दुविच्छेया होन्ति, तादिसो च एसो । नो चे २०

१. जिगीसको—सी०, स्या०, रो० । २. जिगासन्तो—सी०, स्या०, रो० ।

३. सो लक्खणमन्त—सी०, स्या०, ४-५. पारगतो—सी०, रो० ।

रो० ।

५. गवयती—स्या० ।

६. स्या० पोथके नत्वा । ७. कुरु तत्स—स्या० ।

८. पुनाधिगमा—सी०, रो० ।

B. 489

कुमारे भविस्सति अन्तरायो ति नै भविस्सति नु खो इमस्मि कुमारे
अन्तरायो ।

गाथा-अत्थवण्णना

६९८. द्वादसायं न ओरकायं ति अयं ओरको परित्तो न होति ।
उत्तरगाथाय वत्तब्बं बुद्धभावं सन्धायाह ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 208 5

६९९. तेरसायं सम्बोधियगं ति सब्बञ्जुतञ्जाणं । तं हि
अविपरीतभावेन सम्मा बुज्जनतो सम्बोधि, कत्थचि आवरणभावेन
सब्बवाणुत्तमतो “अगं” ति वुच्चति । फुसिस्सति ति पापुणिस्सति ।
परमविसुद्धदस्सी ति निब्बानदस्सी । तं हि एकन्तविसुद्धता परम-
विसुद्धं । वित्थारिकस्सा ति वित्थारिकं अस्स । ब्रह्मचरियं ति सासनं ।

गाथा-अत्थवण्णना

10

७००. चुद्दसायं अथन्तरा ति अन्तरा येव अस्स, सम्बोधिष्पत्तितो
ओरतो एवा ति वुत्तं होति । न सोस्सं ति न सुणिस्सं । असमधुरस्सा
ति असमवीरियस्स । अट्टो ति आतुरो । व्यसनं गतो ति सुखविनासं
पत्तो । अघावी ति दुक्खितो, सब्बं दोमनस्सुप्पादमेव सन्धायाह ।
दोमनस्सेहि सो आतुरो । तं चस्स सुखव्यसनतो व्यसनं, सुखविना-
सनतो ति वुत्तं होति । तेन च सो चेतसिकअघभूतेन अघावी ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०१. पञ्चरसायं विपुलं जनेत्वाना ति विपुलं जनेत्वा । अयमेव
वा पाठो । निगमाई ति निगतो । एवं निगतो च सो भागिनेयं सयं
ति सकं भागिनेयं, अत्तनो भगिनिया पुत्तं ति वुत्तं होति । समादपेसी
ति अत्तनो अप्पायुकभावं बत्वा कनिट्टभगिनिया च पुत्तस्स नालकस्स

२० माणवकस्स उपचितपुञ्जरं अत्तनो बलेन बत्वा “बुड्डिष्पत्तो पमादं पि

आपज्जेय्या” ति न अनुकम्पमानो भगिनिया घरं गन्त्वा “कहं नालको”^१ ति ।

“बहि भन्ते कीळतीै” ति^२ ।

“आनेथ नं” ति आणापेत्वा तद्द्वाणं येव तापसपब्बजं पब्बाजेत्वा समादपेसि ओवदि अनुसासि । कथं? बुद्धो ति घोसं...पै०...^५ ब्रह्मचरियं” ति सोळसमग्राथमाह^३ ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०२. तत्य यद परतो ति यदा परतो । धम्ममग्ं ति परम-धम्मस्स निब्बानस्स मग्गं, धम्मं वा अग्गं सह पटिपदाय निब्बानं । तर्स्मि ति तस्स सन्तिके । ब्रह्मचरियं ति समणधम्मं ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०३. सत्तरसायं तादिना ति तस्सण्ठितेन, तर्स्मि समये १० किलेसविक्खम्भने समाधिलाभे च सति विक्खभितकिलेसेन समाहित-चितेन चा ति अविष्पायो । अनागते परमविसुद्धदस्सिना ति “अयं नालको अनागते काळेै भगवतो सन्तिके परमविसुद्धं निब्बानं पस्सिस्सती” ति एवं दिदृता सो इसि इमिना पस्त्यायेन “अनागते परमविसुद्धदस्सी” ति वुतो । तेन अनागते परमविसुद्धदस्सिना । उपचितपुञ्चसञ्चयो ति पद्मुत्तरतो पभुति कतपुञ्चसञ्चयो । पतिक्खं ति आगमयमानो । परिवसी ति पब्बजित्वा तापसवेसेन वसि । रक्खितिन्द्रियो ति रक्खितसोति निद्रियो हृत्वा । सो किर ततो पभुति उदके न निमुज्जि “उदकं पविसित्वा सोतिन्द्रियं विनासेय्य, ततो धम्मस्सवनबाहिरो भवेय्यं” ति चिन्तेत्वा ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०४. अद्वारसायं सुत्वान घोसं ति सो नालको एवं परिवसन्तो अनुपुञ्चेन भगवता सम्बोधिं पत्वा बाराणसियं धम्मचक्के पवत्तिते तं

१-१. कीलति—सी० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु वरिय ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्य ।



“भगवता धम्मचक्रं पवतितं, सम्मासम्बुद्धो वत् सोऽभगवा उप्नो”
ति आदिना नयेन जिनवरचक्रकवत्तने पवत्तघोसं अत्तनो अत्थकामाहि
देवताहि आगन्त्वा आरोचितं सुत्वा । गन्त्वान् दिस्वा इसिनिसभं
ति सत्ताहं देवताहि मोनेय्यकोलाहले कयिरमाने सत्तमे दिवसे इसिपतनं

^५ गन्त्वा “नालको आगमिस्सति, तस्स धम्मं देसेस्सामी” ति इमिना च
असिसन्धिना वरबुद्धासने निसिनं दिस्वा निसभसदिसं इसिनिसभं
भगवन्तं । पसन्नो ति सह दस्सनेनेव पसञ्चचित्तो हुत्वा । मोनेय्यसेहुं
ति ब्राणुत्तमं, मग्गञ्चाणं ति वुत्तं होत्रि । समागते असिताव्यस्स
सासने ति असितस्स इसिनो ओवादकाले अनुप्तते । तेन हि “यदा
^{१०} विवरति धम्ममग्गं, तदा गन्त्वा समयं^२ परिपुच्छमानो चरस्सु तस्मि
भगवति ब्रह्मचरियं” ति अनुसिद्धो, अयं च सो कालो । तेन वुत्तं
“समागते असिताव्यस्स सासने” ति । सेसमेत्य पाकटमेव ।

^{११} अयं ताव वत्थुगाथावण्णना ।

यथा-अत्थवण्णना ।

^{७०५.} पुच्छागाथाद्वये अञ्जातमेतं ति विदितं मया एतं । यथातथं

^{१५} ति अविपरीतं । को अधिष्पायो ? यं असितो “सम्बोधियग्गं फुसिस्सतायं
R. 491 कुमारो” ति वत्वा “बुद्धो ति घोसं यदि परतो सुणोसि^३, सम्बोधिष्पत्तो
विवरति धम्ममग्गं” ति मं अवच, तदेतं मया असितस्स वचनं अज्ज
भगवन्तं सकिंख दिस्वा “यथातथमेवा”^४ ति अञ्जातं ति । तं तं ति
तस्मा तं । सब्बधम्मानं पारगुं ति हेमवतसुते वुत्तनयेन बहि आकारेहि ।

^{२०} सब्बधम्मानं पारगतं ।

गाथा-अत्थवण्णना ।

B. 210 ^{७०६.} अनगारियुपेतस्सा ति अनगारियं उपेतस्स, पब्बजितस्सा
ति अत्थो । भिक्खाचरियं जिगीसतो ति अरियेहि आचिणं

१. सी०, स्था०, रो० पोत्थकेसु नत्यि ।

२. सी०, स्था०, रो पोत्थकेसु नत्यि ।

३. सुणासि—सी०, रो० ।

४. यथातथाह मेवा—सी० ।

अनुपविकलिट्टुं भिक्षाचरियं परियेसमानस्स । मोनेय्यं ति मुनीने सन्तकं ।
उत्तमं पदं ति उत्तमपटिपदं । सेसमेत्थ पाकटमेव ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०७. अथस्स एवं पुद्गो भगवा “मोनेय्यं ते उपच्छ्रिस्सं” ति आदिना नयेन मोनेय्यपटिपदं ब्याकासि । तत्थ उपच्छ्रिस्सं ति उपञ्जापेय्यं, विवरेय्यं^१ पञ्जापेय्यं ति अत्थो । दुक्करं दुरभिसम्भवं^२ ति कातुं च दुक्खं कथिरमानं च सम्भवितुं सहितुं दुक्खं ति वृत्तं होति । अयं पनेत्थ अधिष्पायो—अहं ते मोनेय्यं पञ्जापेय्यं, यदि नं कातुं वा अभिसम्भोतुं वा सुखं भवेय्य, एवं पन दुक्करं दुरभिसम्भवं पुयुज्जनकालतो पभुति किलिट्टुचित्तं^३ अनुपादेत्वा पटिपञ्जितब्बतो । तथा हि नं एकस्स बुद्धस्स एको व सावको करोति च सम्भोगति चा ति ।^४

एवं भगवा मोनेय्यस्स दुक्करभावं दुरभिसम्भवं च दस्सेन्तो नालकस्स उस्साहं जनेत्वा तमस्स वत्तुकामो आह—“हन्द ते नं पवक्खामि, सन्धम्भस्सु दळहो भवा” ति । तत्थ हन्दा ति व्यवसायत्थे निपातो । ते नं पवक्खामी ति तुय्हं तं मोनेय्यं पवक्खामि । सन्धम्भस्सु ति दुक्करकरणसमत्थेन वीरियूपत्थम्भेन अत्तानं उपत्थम्भय । दळहो^५ भवा ति दुरभिसम्भवसहनसमत्थाय असिथिलपरककमताय थिरो होति^६ । किं वृत्तं होति ? यस्मा त्वं उपचितपुञ्जसम्भारो, तस्माहं एकन्तव्यवसितो व हुत्वा एवं दुक्करं दुरभिसम्भवं पि समानं तुय्हं तं मोनेय्यं पवक्खामि, सन्धम्भस्सु दळहो भवा ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

७०८. एवं परमसह्लेखं मोनेय्यवत्तं वत्तुकामो नालकं सन्धम्भने दळहीभावे च नियोजेत्वा पठमं ताव गामूपनिबद्धकिलेसप्पहानं दस्सेन्तो “समानभागं” ति उपडुगाथमाह । तत्थ समानभागं ति समभागं एकसदिसं निन्नानाकरणं । अकुद्गुवन्दितं ति अक्कोसं च वन्दनं च ।

१. विनेय्यं—स्या ०।

२. किलेसचित्तं—सी०।

३. होहि—स्या०, रो०।

४. किलेसचित्तं—सी०।

इदानि यथा तं समानभागं कयिरति, तं उपायं दस्सेन्तो “मनोप-दोसं” ति उपहुगाथमाह । तस्सत्थो—अक्कुद्वो मनोपदोसं रखेय्य, वन्दितो सन्तो अनुष्णतो चरे, रज्बा पि वन्दितो समानो “मं वन्दती” ति उद्धच्चं नापज्जेय्य ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 211 ५

७०९. इदानि अरञ्जूपनिबद्धकिलेसप्पहानं दस्सेन्तो “उच्चावचा” ति गाथमाह । तस्सत्थो—अरञ्ज्वसञ्चिते दाये पि इट्टानिट्टवसेन उच्चावचा नानप्पकारा आरम्मणा निच्छरन्ति, चक्खादीनं आपाथ-मागच्छन्ति, ते च खो अग्गिसिखूपमा परिळाहजनकट्टेन । यथा वा डग्हमाने वने अग्गिसिखा नानप्पकारताय उच्चावचा निच्छरन्ति सधूमा पि १० विघूमा पि नीला पि पीता पि रक्ता पि खुदका पि महन्ता पि, एवं सीह-ब्याघ-मनुस्सामनुस्सविविधविहङ्गविरुतपुष्पफलपलवादिभेदवसेन नानप्पकार-ताय दाये उच्चावचा आरम्मणा निच्छरन्ति भिसनका पि रजनीया पि दोसनीया पि मोहनीया पि । तेनाह—“उच्चावचा निच्छरन्ति, दाये अग्गिसिखूपमा” ति । एवं निच्छरन्तेसु च उच्चावचेसु आरम्मणेसु या १५ काचि उद्यानवनचारिकं गता समाना पक्तिया वा वनचारिनियो कट्ट-हारिकादयो रहोगतं दिस्वा हसितलपितरुदितदुनिवत्थादीहि नारियो मुनिं पलोभेन्ति, ता सुतं मा पलोभयुं, ता नारियो तं माँ पलोभयुं । यथा न पलोभेन्ति, तथा करोही ति वुतं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 493

- ७१०-११. एवमस्स भगवा गामे च अरञ्ज्वे च पटिपत्तिविधि २० दस्सेत्वा इदानि सीलसंवरं दस्सेन्तो “विरतो मेथुना धम्मा” ति गाथा-द्वयमाह । तत्य हित्वा कामे परोपरे^१ ति मेथुनधम्मतो अवसेसे पि सुन्दरे च असुन्दरे च पश्च कामगुणे हित्वा । तप्पहानेन हि मेथुनविरति सुसम्पन्ना होति । तेनाह—“हित्वा कामे परोपरे”^२ ति । अयमेत्थ

१. ‘तु’ सी०, रो० पोत्थकेसु अधिको पाठो । २. वरावरे—स्या० ।

३. परोपरे—सी०, रो०; वरावरे—स्या० ।

अधिपायो । “अविरुद्धो” ति आदीनि पनै पदानि “न हनेय न घातये” ति एत्य वुत्ताय पाणातिपातावेरमणिया सम्पत्तिदस्सनत्थं वुत्तानि । तत्रायं सह्वेपवण्णना—परपविखयेसु पाणेसु अविरुद्धो, अत्त-पविखयेसु असारत्तो, सब्बे पि सतण्हनित्तण्हताय तसथावरे पाणे जीवितुकामताय अमरितुकामताय सुखकामताय दुक्खपटिकूलताय च ५ “यथा अहं तथा एते” ति अत्तसमानताय तेसु विरोधं विनेन्तो तेनेव पकारेन “यथा एते तथा अहं” ति परेसं२ समानतायै च अत्तनि अनुरोधं विनेन्तो एवं उभयथा पि अनुरोधविरोधविष्पहीनो हुत्वा मरणपटिकूलताय अत्तानं उपमं कत्वा पाणेसु ये केचि तसे वा आवरे वा पाणे न हनेय याहृत्थिकादीहि पयोगेहि, न घातये आणतिकादीहि ति । १०

गाथा-अत्थवण्णना

७१२. एवमस्स मेथुनविरतिपाणातिपातविरतिमुखेन सह्वेपतो पातिमोक्खसंवरसीलै वत्वा “हित्वा कामे” ति आदीहि इन्द्रियसंवरं च दस्सेत्वा इदानि आजीवपारिसुद्धि दस्सेन्तो “हित्वा इच्छाचा” ति आदिमाहै । तस्सत्यो—यायं तण्हा एकं लद्धा दुतियं इच्छति, द्वे लद्धा ततियं, सतसहस्रं लद्धा तदुत्तरं पि॑ इच्छती ति एवं अप्टिलद्धविसयं १५ इच्छन्तो “इच्छा” ति वुच्चति, यो चायं पटिलद्धविसयलुभ्मनो लोभो, तं हित्वा इच्छं च लोभं च यत्थ सत्तो पुथुज्जनो, यस्मि चीवरादिपञ्चये तेहि इच्छालोभेहि पुथुज्जनो सत्तो लग्गो पटिबद्धो तिद्वृति, तत्थ तं उभयं पि हित्वा पञ्चयत्थं आजीवपारिसुद्धि अविरोधेन्तो आणचक्खुना चक्खुमाँ॒ हुत्वा इमं मोनेयपटिपदं पटिपञ्जेय । एवं हि पटिपन्नो २० तरेय्य नरकं इमं, दुप्पूरणटुन नरकसङ्गतं मिच्छाजीवहेतुभूतं इमं पञ्चयत्थं तरेय्य, इमाय वा पटिपदाय तरेय्या ति वुतं होति ।

१. स्याऽ पोत्थके नत्यि ।

२-२. परसमानताय—सी०, रो० ।

३. पातिमोक्खसीलं—सी०, रो० ।

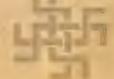
४. गाथमाह—सी०, स्याऽ ।

५. स्याऽ पोत्थके नत्यि ।

६. ‘च’ स्याऽ पोत्थके अविको पाठो ।

B. 212

R. 494



गाथा-अत्थवण्णना । ग्रन्थालीला

७१३. एवं पच्चयत ष्हापहानमुखेन आजीवपारिसुद्धि दस्सेत्वा
इदमनि भोजने मत्तञ्ज्युतामुखेन पच्चयपरिभोगसीलं तदनुसारेन च याव
अरहत्पत्ति, ताव पटिपदं दस्सेन्तो “ऊनूदरो” ति गाथमाह ।
८ तस्सत्यो—धम्मेन समेन लद्वेसु इतरीतरचीवरादीसु पच्चयेसु आहारं
५ ताव आहारेन्तो—

“चत्तारो पञ्च आलोपे, अभुत्वा उदकं पिवे ।

१४५ अलं कासुविहाराय, पहितत्तस्त भिक्खुनो” ॥

(थेर० गा० ३६६) ति—

१ ही वृत्तनयेन ऊनउदरो अस्स, न वातभरितभस्ता विय उद्धमातुदरो,
१० भत्तसम्मदपच्चया थिनभिद्धं परिहरेय्या ति वुतं होति । ऊनूदरो होन्तो
पि च मिताहारो अस्स भोजने मत्तञ्ज्यु, “नेव दवाया” ति आदिना
पच्चवेक्खणेन गुणतो दोसतो च परिच्छब्दनाहारो । एवं मिताहारो
समानो पि पच्चयधुतङ्गपरियत्तिअधिगमवसेन चतुष्विधाय अपिच्छताय
अपिच्छो अस्स । एकंसेन हि मोनेयपटिपदं पटिपन्नेन भिक्खुना एवं
१५ अपिच्छेन भवितव्यं । तत्थ एकेकस्मि पच्चये तीहि सन्तोसेहि
सन्तुस्सना पच्चयपिच्छता । धुतङ्गधरस्सेव सतो “धुतवा ति मं परे
जानन्तु” ति अनिच्छनता धुतङ्गपिच्छता । बहुस्सुतस्सेव सतो

B. 213 “बहुस्सुतो ति मं परे जानन्तु” ति अनिच्छनता परियत्तिअपिच्छता
१४६ .८ मज्जन्तिकत्थेरस्स विय । अधिगमसम्पन्नस्सेव सतो “अधिगतो अयं

२० कुसलं धम्मं ति मं परे जानन्तु” ति अनिच्छनता अधिगमपिच्छता ।
सा च अरहताधिगमतो ओरं वेदितव्या । अरहताधिगमत्थं हि अयं
R. 495 पटिपदा ति । एवं अपिच्छो पि च अरहतमगेन तण्हालोलुप्पं हित्वा
अलोलुपो अस्स । एवं अलोलुपो हि सदा॑ इच्छाय निच्छातो अनिच्छो
होति निबुतो, याय इच्छाय ब्राता होन्ति सत्ता खुपिपासातुरा विय
२५ अवित्ता, ताय इच्छाय अनिच्छो होति अनिच्छता च निच्छातो होति

अनातुरो परमतितिष्पत्तो । एवं निच्छातत्ता निबुतो होति वूपसन्त-
सब्बकिलेसपरिक्लाहो ति एवमेत्थ उष्पटिपाटिया योजना वेदितब्बा ।

गाथा-अत्थवण्णना

७१४. एवं याव अरहत्पत्ति, ताव पटिपदं कथेत्वा इदानि तं
पटिपदं पटिपन्नस्स भिक्खुनो अरहत्पत्तिनिदुं धुवङ्गसमादानं सेसासन-
वतं च^१ कथेन्तो “स पिण्डचारं” ति गाथाद्वयमाह । तत्थ स पिण्डचारं
चरित्वा ति सो भिक्खु भिक्खं चरित्वा भत्तकिञ्चं वा क्त्वा । वनन्तम-
भिहारये ति अपपञ्चितो गिहिपपञ्चेन वनं एव गच्छेय । उपद्वितो
रुखमूलस्मि ति रुखमूले ठितो वा हुत्वा । आसनूपगतो ति आसनं
उपगतो वा हुत्वा, निसिन्नो ति वुतं होति । मुनी ति मोनेय्यपटिपदं
पटिपन्नो । एत्थ च “पिण्डचारं चरित्वा” ति इमिना पिण्डपातिकङ्गं १०
वुतं । यस्मा पन उक्कटुपिण्डपातिको सपदानचारी एकासनिको पत-
पिण्डिको खलुपच्छाभत्तिको च होति येव, तेचीवरिकपंसुकूलं पि च
समादियतेव, तस्मा इमानि पि छ वुत्तानेव होन्ति । “वनन्तमभिहारये”
ति इमिना पन आरच्चिकङ्गं वुतं, “उपद्वितो रुखमूलस्मि” ति इमिना
रुखमूलिकङ्गं, “आसनूपगतो” ति इमिना नेसज्जिकङ्गं । यथाक्कमं पन १५
एतेस^२ अनुलोमत्ता अभ्योकासिक्यथासन्धितिकसोसानिकङ्गानि वुत्तानि
येव होन्ती ति एवमेताय गाथाय तेरस धुतङ्गानि नालकत्थेरस्स कथेसि ।

गाथा-अत्थवण्णना

७१५. स ज्ञानपसुतो धीरो ति सो अनुष्पन्नस्स भानस्स उष्पादनेन
उष्पव्रस्स^३ आवज्जनसमापज्जनाधिद्वानबुद्वानपञ्चवेक्खणेहि^४ च झानेसु
पसुतो अनुयुत्तो । धीरो ति वितिसम्पन्नो । वनन्ते रभितो सिया ति २०
वने अभिरतो सिया, गामन्तसेनासने नाभिरमेय्या ति वुतं होति ।
ज्ञायेथ रुखमूलस्मि, अत्तानमभितोसयं ति न केवलं लोकियज्ञानपसुतो
येव सिया, अपि च खो तस्मि येव रुखमूले सोतापत्तिमगगादिसम्पयुतेन

१. सेनासनवतं—स्था० ।

२. च तेसं—सी० ।

३. ‘ज्ञानस्स’ स्था० पौरथके अधिको पादो । ४. आवज्जनाधिद्वान०—सी० ।



लोकुत्तरजमानेनां पि अत्तानं अतीव तोसेन्तो भावेयथ । परमस्सासप्ततिया
हि लोकुत्तरजमानेव चिर्त अतीव तुस्सति, न अञ्जेन । तेनाह—
“अत्तानमभितोसायं” ति । एवमिमाय गाथाय भानपसुतताय वनन्त-
सेनासनाभिरतिं अरहत्तं च कथेसि ।

गाथा-अत्थवण्णना

- ५ ७१६. इदानि यस्मा इमं घम्मदेसनं सुत्वा नालकत्थेरो वनन्तम-
भिहारेत्वा निराहारो पि पटिपदापूरणे अतीव उसुक्को अहोसि,
निराहारेन च समणघम्मं कातुं न सक्का । तथा करोन्तस्स हि? जीवितं
नप्पवत्तति, किलेसे पन अनुप्पादेन्तेन आहारो परियेसितब्बो, अयमेत्य
बायो । तस्मा तस्स भगवा अपरापरेसु पि दिवसेसु पिण्डाय चरितब्बं,
१० किलेसा पन न उप्पादेतब्बा ति दस्सनत्थं अरहत्पत्तिनिर्दु येव भिक्खा-
चारवत्तं कथेन्तो “ततो रत्या विवसाने” ति आदिका छ गाथायो
अभासि । तत्य ततो ति “स पिण्डचारं चरित्वा, वनन्तमभिहारये”
ति एत्य वुत्पिण्डचारवनन्ताभिहारतो उत्तरि॑ पि । रत्या विवसाने ति
रत्तिसमतिकमे, द्रुतियदिवसे ति वुतं होति । गामन्तमभिहारये ति
१५ आभिसमाचारिकवत्तं कत्वा याव भिक्खाचारवेला, ताव विवेकमनुब्रहेत्वा
गतपच्चागतवत्ते वुत्तनयेन कम्मट्टानं मनसि करोन्तो गामं गच्छेय्य ।
अव्हानं नाभिनन्देय्या ति “भन्ते अम्हाकं घरे भुञ्जितब्बं” ति
निमन्तनं, “देति नु खो न देति नु खो सुन्दरं नु खो देति असुन्दरं नु
खो देतो” ति एवरूपं वितकं भोजनं च पटिपदापूरको भिक्खु
२० नाभिनन्देय्य, नप्पटिगणहेय्या ति वुतं होति । यदि पन बलवकारेन पतं
गहेत्वा पूरेत्वा देन्ति, परिभुञ्जित्वा समणघम्मो कातब्बो, धुतङ्गं न
कुप्पति, तदुपादाय पतं गामं न पविसितब्बं । अभिहारं च गामतो
ति सचे गामं पिण्डुस्स पातिसंतेहि पि भतं अभिहरन्ति, तं पि
२५ नाभिनन्देय्य, ततो एकसित्थं पि नप्पटिगणहेय्य, अञ्जबदत्यु वरपटि-
पाटिया पिण्डपातमेव चरेय्या ति ।

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. उत्तरि॑—सी०, स्या०, रो०।

गाथा-अत्थवण्णना

७१७. न मुनी गाममागम्म, कुलेसु सहसा चरे ति सो च
मोनतथापटिपञ्चको मुनि गामं गतो समानो कुलेसु सहसा न चरे,
सहसोकितादिअतनुलोभिकं गिहिसंसम्बं न आपज्जेय्या ति तुतं होति ।
घासेसनं छिन्नकथो, न वाचं पयुतं भणे ति चिन्नकथो विष हुत्वा
ओभासपरिकथानिमित्तविज्ञतिपयुतं घासेसनवाचं न भणेय्यै । सचे ५
आकद्वेय्य, गिलानो समानो गेलञ्चपटिबाहनतथाय भणेय्य । सेनासन-
तथाय वा विज्ञतिं ठपेत्वा ओभासपरिकथानिमित्तपयुतं, अवसेसपञ्चय-
तथाय पन अगिलानो नेव किञ्चिभणेय्या ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

७१८. अलत्थं यदिर्द ति इमिस्सा पन गाथाय अयमत्थो—
गामं पिण्डाय पविट्ठो अप्पमत्तके पि कस्मि चि लद्वे “अलत्थं यं इदं १०
सावू” ति चिन्तेत्वा अलद्वे “नालख्यं कुसलं” तिै तं पि “सुन्दरं”
ति चिन्तेत्वा उभयेनेव लाभालाभेनेवै सो तादी तिब्बिकारो हुत्वा
रुक्खं वूपनिवत्ततिै, यथा पिै पुरिसो फलगवेसी रुक्खं उपगम्म फलं
लद्वा पि अलद्वा पि अननुनीतो अप्पटिहतो मज्फत्तो येव हुत्वा गच्छति,
एवं कुलं उपगम्म लाभं लद्वा पि अलद्वा पि मज्फत्तो व हुत्वा गच्छती १५
ति । स पत्तपाणी ति गाथा उत्तानत्था व ।

गाथा-अत्थवण्णना

७२०. उच्चावचा ति इमिस्सा गाथाय सम्बन्धो—एवं भिक्खा-
चारवत्तसम्पन्नो हुत्वा पि तावत्तकेनेव तुष्टि अनापज्जित्वा पटिपदं
आरोवेय्यै । पटिपत्तिसारं हि सासनं । सा चायं उच्चावचा...पे०...
मुतं ति । तेस्सत्थो—सा० चायं मगगपटिपदा उत्तमनिहीनभेदतो २०

१. भणे—सी०, रो० ।

२. इति—सी०, स्या०, रो० ।

३. लाभालाभेन—सी०, रो० ।

४. रुक्खं व उपतिवत्तति—सी०, रो०;

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

दुरुक्खं व उपतिवत्तति—स्या० ।

६. आराधेय्य—स्या० ।

७. या—स्या० ।

उच्चावचा बुद्धसमणेन पकासिता । सुखापटिपदा हि खिप्पाभिञ्चां
उच्चा, दुक्खापटिपदा दन्धाभिञ्चां अवचा । इतरा द्वे एकेनङ्गेन उच्चा,
एकेन अवचा । पठमा एव वा उच्चा, इतरा तिस्रो पि अवचा । ताय
चेताय उच्चाय अवचाय वा पटिपदाय न पारं दिगुणं यन्ति । “दुगुणं”
R. 498 ५ ति वा पाठो, एकमग्नेन द्विक्खतुं निब्बानं न यन्ती ति अत्थो । कस्मा ?
येन मग्नेन ये किलेसा पहीना, तेसं पुन अप्पहातब्बतो । एतेन
परिहानघम्माभावं दीपेति । नयिदं एकगुणं मुतं ति तं च इदं पारं
एकक्खतुं येव फुसनारहं पि न होति । कस्मा ? एकेन मग्नेन सब्ब-
किलेसप्पहानाभावतो । एतेन एकमग्नेनेव अरहत्ताभावं दीपेति ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 216 10 ७२१. इदानि पटिपदानिसंसं दस्सेन्तो “यस्स च विसता” ति
गाथमाह । तस्सत्थो—यस्स च एवं पटिपन्नस्स भिक्खुनो ताय पटिपदाय
पहीनत्ता अट्टुसत तण्हाविचरितभावेन विसतत्ता विसता तण्हा नत्थि,
तस्स किलेसोतच्छेदेन छिन्नसोतस्स कुसलाकुसलप्पहानेन किच्चा-
किच्चपहीनस्स रागजो वा दोसजो वा अप्पमत्तको पि परिळाहो न
15 विज्जती ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

७२२. इदानि यस्मा इमा गाथायो सुत्वा नालक्तथेरस्स चितं
उदपादि—“यदि एत्तं मोनेयं सुकरं न दुक्करं, सक्का अप्पकसिरेन
पूरेतुं” ति, तस्मास्स भगवा “दुक्करमेव मोनेयं” ति दस्सेन्तो पुन
“मोनेयं ते उपञ्चिबस्सं” । ति आदिमाह । तत्य उपञ्चिबस्सं ति
२० उपञ्चापेयं^१, कथयिस्सं ति वुतं होति । खुरधारा उपमा अस्सा ति
खुरधारूपमो । भवे ति भवेय्य । को अधिप्पायो ? मोनेयं पटिपन्नो
भिक्खु खुरधारं उपमं कत्वा पञ्चयेसु वत्तेय्य । यथा मधुदिद्धै खुरधारं
लिहन्तो, छेदतो, जिव्हं रक्खति, एवं घम्मेन लद्वे पञ्चये परिभुज्जन्तो

१. उपञ्चास्सं—सी०, रो० पोत्थकेसु
सञ्चय ।

२. उपञ्चायिस्सं—सी०, स्या०, रो० ।
३. मधुविन्दु—स्या० ।

चित्तं किलेसुप्तितो रक्खेया ति वुतं होति । पञ्चया हिै परिसुद्धे ।
बायेन लद्दुं च अनवज्जपरिभोगेन परिभुञ्जितुं च न सुखेन सक्का ति
भगवा पञ्चयनिस्तिमेव बहुसो भणति । जिह्वाय तालुमाहञ्च, उदरे
सञ्चयतो सिया ति जिह्वाय तालुं उप्पीळे त्वा पि रसवण्हं विनोदेन्तो
किलिट्रेन मग्गेनैै उप्पन्नपञ्चये असेवन्तो उदरे संयतो सिया ।

५

गाथा-अत्यवण्णना

७२३. अल्लीनचित्तो च सिया ति निच्चं कुसलानं धम्मानं भाव-
नाय अट्टितकारितायैै अकुसीतचित्तो च भवेय्य । न चा पि बहु चिन्तये
ति बातिजनपदामरवितकवसेन च बहुं न चिन्तये । निरामगन्धो
असितो, ब्रह्मचरियपरायणो ति निकिलेसो च द्रुत्वा तण्हादिट्टीहि किस्मि
चि भवे अनिस्तितो सिक्खात्तयसकलसासनब्रह्मचरियपरायणो एव १०
भवेय्य ।

R. 499

गाथा-अत्यवण्णना

७२४-२५. एकासनस्ता ति विवितासनस्त । आसनमुखेन चेत्थ
सब्बइरियापथा वुत्ता । यतो सब्बइरियापथेसु एकीभावस्त सिक्खेय्या ति
वुतं होती ति वेदितब्बं । एकासनस्ता ति च सम्पदानवचनमेतं ।
समणूपासनस्त चा ति समणेहि उपासितब्बस्त अट्टितिसारम्मणभावनानु-
योगस्त, समणानं वा उपासनभूतस्त अट्टितिसारम्मणभेदस्तेव । इदं पि
सम्पदानवचनमेव, उपासनत्थं ति वुतं होति । एत्थ च एकासनेन काय-
विवेको, समणूपासनेन चित्तविवेको वुत्तो होती ति वेदितब्बो । एकतं
मोनमखातं ति एवमिदं कायचित्तविवेकवसेन “एकतं मोनं” ति
अकुखातं । एको चैै अभिरमिस्ससी ति इदं पन उत्तरगाथापेक्खं पदं,
“अथ भाहिसिै दसदिसा” ति इमिना अस्त सम्बन्धो ।

15 B. 217

१. पञ्चयेहि—सी०, रो० ।

२. मनेन—सी०, रो० ।

३. अट्टितकारिताय—सी०, रो० ।

४. वे—स्या० ।

५. भासिहि—सी०, स्या०, रो० ।

भाहिसी^१ ति भासिस्ससि पकासेस्ससि, इदं पटिपदं भावेन्तो
सब्बदिसासु कित्तिया पाकटो भविस्ससी ति वुत्त होति । सुत्ता धीरानं
ति आदीनं पन चतुनं पदानं अयमत्थो—येन च कित्तिघोसेन भाहिसी
दसदिसा तं धीरानं ज्ञायीनं कामचागिनं निघोसं सुत्ता अय त्वं तेन
उद्दृच्चं अनापज्जित्वा भियो हिरि च सद्धं च करेय्यासि, तेन घोसेन
हरायमानो “निध्यानिकपटिपदा अयं” ति सद्धं उप्पादेत्वा उत्तरि
पटिपत्तिमेव ब्रूहेय्यासि । मामको ति एवं हि सन्ते मम सावको होती
ति ।

७२६. तं नदीही^२ ति यं तं मया “हिरि च सद्धं च भियो
कुब्बेथा” ति वदता “उद्दृच्चं न कातब्बं” ति वुत्त, ते इमिना नदी-
निदस्सनेना पि जानाथ, तब्बिपरियायं च सोब्बेसु च पदरेसु च
जानाथ । सोब्बेसु ति मातिकासु । पदरेसु ति दरीसु^३ । कथं? सणन्ना
यन्ति कुसोब्बा, तुण्ही यन्ति महोदघी ति । कुसोब्बा हि सोब्बप-
दरादिभेदा सब्बा पि कुन्नदियो सणन्ता सद्धं करोन्ता उद्धता हुत्वा यन्ति,
गङ्गादिभेदा पन महानदियो तुण्ही यन्ति, एवं “मोनेयं पूरेमी” ति
उद्धतो होति अमामको, मामको पन हिरि च सद्धं च उप्पादेत्वा नीच-
बित्तो व होति ।

गाथा-अत्थवण्णता

७२७-२९. किञ्च भियो—गदूनकं...पे०...पण्डितो ति । तत्थ
सिया—तचे अड्कुम्भूपमो बालो सणन्तताय, रहदो पूरो व पण्डितो
सन्तताय, अथ कस्मा बुद्धसमणो एवं धम्मदेसनाब्यावटो हुत्वा वहुं
भासती ति इमिना सम्बन्धेन “यं समणो” ति ग्राथेषाह । तस्सत्थो—
यं बुद्धसमणो वहुं भासति उपेतं अत्थसञ्चिहतं, अत्थुपेतं^५ धम्मुपेतं च^६

१. भासिही—सी०, स्या०, रो० पौत्यकेसु २. भाससि—स्या० ।

सब्बत्थ ।

४. नदीसु—स्या० ।

३. नदीभी—स्या० ।

५. अनपेत—स्या० ।



हितेन च संहितैः, तं न उद्बुच्चेन, अपि च खो जानं सो धर्मं देसेति दिवसं पि देसेन्तो निष्पत्रो व हुत्वा । तस्य हि सब्बं वचीकर्म व्राणानुपरिवर्त्ते । एवं देसेन्तो च “इदमस्स हितं इदमस्स हितं” ति नानष्पकारतो जानं सो बहु भासति, न केवल बहुभागिताय । अवसान-गाथाय सम्बन्धे—एवं ताव सब्बञ्जुतञ्जाणेन समन्वागतो बुद्धसमणो ५ शास्त्रे जानं सो धर्मं देसेति, जानं सो बहु भासति । तेन देसितं पन धर्मं निब्बेधभागियेनेव व्राणेन यो च जानं संयतत्तोः, जानं न बहु भासति, स मुनि मोनमरहति, स मुनि मोनमज्जगा ति । तस्यत्थो—तं धर्मं जानन्तो संयतत्तो गुतचित्तो हुत्वा यं भासितं सत्तानं हितसुखावहं न होति, तं जानं न बहु भासति । सो एवंविद्वो मोनत्यं पटिपन्नकोऽमुनि १० मोनेय्यपटिपदासङ्घातं मोनं अरहति । न केवलं च अरहति येव, अपि च खो पन स मुनि अरहत्तमगग्वाणसङ्घातं मोनं अज्जगा इच्छेव वेदितब्बो ति अरहत्तनिकूटेन देसनं निद्वापेसि ।

तं सुत्वा नालकत्थेरो तीसु ठानेसु अप्पिच्छो अहोसि दस्सने सबने पुच्छाया ति । सो हि देसनापरियोसाने पसन्नचित्तो भगवन्तं वन्दित्वा वनं पविह्नो, पुन “अहो वताहं भगवन्तं पस्सेय्यं” ति लोलभावं न जनेसि । अयमस्स दस्सने अप्पिच्छता । तथा “अहो वताहं पुन धर्मदेसनं सुणेय्यं” ति लोलभावं न जनेसि । अयमस्स सबने अप्पिच्छता । तथा^४ “अहो वताहं पुन मोनेय्यपटिपदं पुच्छेय्यं” ति लोलभावं न जनेसि । अयमस्स पुच्छाय अप्पिच्छता । २०

सो एवं अप्पिच्छो समानो पब्बतपादं पविसित्वा एकवनसण्डे द्वे दिवसानि न वसि, एकरुखमूले द्वे दिवसानि न निसीदि, एकगामे द्वे दिवसानि पिण्डाय न पाविसि । इति वनतो वनं, रुखतो रुखं, गामतो गामं आहिण्डन्तो अनुरूपपटिपदं पटिपज्जित्वा अगफले पतिट्टासि । अथ यस्मा मोनेय्यपटिपदं उक्कडुं कत्वा पूरेन्तो भिक्खु २५

१. सहितं—स्याऽ ।

२. परिवर्त्तं—स्याऽ ।

३. यतत्तो—स्याऽ पोत्थके सब्बत्थ ।

४. सी० पोत्थके नत्थि ।

सत्तेव मासानि जीवति, मजिभमं कत्वा पूरेन्तो सत्त वस्सानि, मन्दं
कत्वा पूरेन्तो सोऽसवस्सानि, अयं च उक्कटुं कत्वा पूरेसि, तस्मा
सत्त मासे ठत्वा अत्तनो आयुसङ्घारपरिक्खयं बत्वा न्हायित्वा निवा-
सेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा दिगुणं^१ सङ्घाटिं पारुपित्वा दसबलभिमुखो
B. 219 ५ पञ्चपतिद्वितं बन्धित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा हिङ्गुलकपब्बतं निस्साय
ठितको व अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि । तस्स
परिनिब्बुतभावं^२ बत्वा भगवा भिक्खुसङ्घेन सद्धि तत्थ गन्त्वा सरीर-
किञ्चं कत्वा धातुयो गाहापेत्वा चेतियं पतिद्वापेत्वा अगमासी ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय
नालकसुत्तवण्णना निद्विता ।

१२. द्वयतानुपस्सनासुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

एवं मे सुतं ति द्वयतानापस्सनासुतं । का उप्पत्ति ? इमस्स
सुत्तस्स अत्तज्ञासयतो उप्पत्ति । अत्तज्ञासयेन हि भगवा इमं सुतं
देसेसि । अयमेत्य सह्वेषो, वित्थारतो पनस्स अत्थवण्णनायमेव आवि-
भविस्सति । तथ्य एवं मे सुतं ति आदीनि वुत्तनयानेव । पुब्बारामे R. 502
ति सावत्थिनगरस्स पुरत्थिमदिसायं आरामे । मिगारमातु पासादे ति 5
एत्थ विसाखा उपासिका अत्तनो ससुरेन मिगारेन सेद्धिना मातुद्वाने
ठपितत्ता “मिगारमाता” ति वुच्चति, ताय मिगारमातुया^१ नव-
कोटिअग्धनकं महालतापिठ्ठन्धनं विस्सज्जेत्वा कारापितो पासादो
हेद्वा च उपरि च पञ्च पञ्च^२ गव्भसतानि कत्वा सहस्सकूटागार-
गभ्मो, सो “मिगारमातुपासादो” ति वुच्चति । तस्मि. मिगारमातु 10
पासादे ।

तेन खो पन समयेन भगवा ति यं समयं भगवा सावत्थि निस्साय
पुब्बारामे मिगारमातु पासादे विहरति, तेन समयेन । तदहुपोसथे
ति तस्मै अहु उपोसथे, उपोसथदिवसे ति वुतं होति । पन्नरसे ति 15
इदं उपोसथगग्हणेन सम्पत्तावसेसुपोसथपटिक्खेपवचनं । पुण्णाय
पुण्णमाय रक्तिया ति पन्नरसदिवसत्ता दिवसगणनाय अब्मादि-
उपकिक्लेसविरहता रक्तिगुणसम्पत्तिया च पुण्णता पुण्णाय, परिपुण्ण-
चन्दता पुण्णमाय च रक्तिया । भिक्खुसंघपरिवुतो ति भिक्खुसंघेन
परिवुतो । अब्मोकासे निसिन्नो होती ति मिगारमातु रतनपासाद-
परिवेणे अब्मोकासे उपरि अप्पटिच्छन्ने ओकासे पञ्चतत्त्वरुद्घासने 20
निसिन्नो होति । तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं ति अतीव तुण्हीभूतं, यतो यतो 25

१. मिगारमाताय—सी०, स्या०, रो० । २. सी०, रो० पोत्त्रकेमु नत्यि ।

३. तं—सी०, स्या०, रो० ।

B. 220

वा अनुविलोकेति, ततो ततो तुण्हीभूतं, तुण्हीभूतं वाचाय, पुन तुण्हीभूतं कायेन। भिक्खुसंघं अनुविलोकेत्वा ति तं परिवारेत्वा निसिनं अनेकसहस्रभिक्खुपरिमाणं तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसंघं “एत्का एत्थ सोतापन्ना, एत्का सकदागामिनो, एत्का अनागामिनो ५ एत्का आरद्धविपस्सका कल्याणपुथुज्जना, इमस्स भिक्खुसंघस्स कीदिसी धम्मदेसना सप्पाया” ति सप्पायधम्मदेसनापरिच्छेदनत्थं इतो चितो च विलोकेत्वा।

R. 503

203 ३४३

ये ते भिक्खवे कुसला धम्मा ति ये ते आरोग्यद्वेन अनवज्जद्वेन इद्वुफलद्वेन कोसल्लसम्भूतद्वेन च कुसला सत्ततिसबोधियपवित्रयधम्मा, १० तज्जोतका वा परियत्तिधम्मा। अरिया नियानिका सम्बोधिगामिनो ति उपगन्तब्बद्वेन अरिया, लोकतो नियानद्वेन नियानिका, सम्बोधसङ्घातं अरहतं गमनद्वेन सम्बोधगामिनो। तेसं वो भिक्खवे ...पे०...सवनाय, तेसं भिक्खवे कुसलानं...पे०...सम्बोधिगामीनं का उपनिसा किं कारणं किं पयोजनं तुम्हाकं सवनाय, किमत्थं तुम्हे ते १५ धम्मे सुणाथा ति वुतं होति। यावदेव द्वयतानं धम्मानं यथाभूतं जाणाया ति एत्थ यावदेवा ति परिच्छेदावधारणवचनं। द्वे अवयवा एतेसं ति द्वया, द्वया एव द्वयता, तेसं द्वयतानं। “द्वयानं” ति पि पाठो। यथाभूतं जाणाया ति अविपरीतजाणाय। किं वुतं होति? यदेतं लोकियलोकुत्तरादिभेदेन द्विधा वव्वित्थितानं धम्मानं विपस्सना- २० सङ्घातं यथाभूतबाणं, एतदत्थाय न इती भिय्यो ति, सवनेन हि एत्कं होति, तदुत्तरि विसेसाधिगमो भावनाया ति। किं च द्वयतं वदेथा ति एत्थ पन सचे वो भिक्खवे सिया, किं च तुम्हे भन्ते द्वयतं वदेथा ति अयमधिष्यायो। पदत्थो पन “किं च द्वयताभावं वदेथा” ति।

25

(१) ततो भगवा द्वयतं दस्सेन्तो “इदं दुक्खं” ति एवमादिमाह। तथ्य द्वयतानं चतुर्दशमानं “इदं दुक्खं, अयं दुक्खसमुदयो” ति एवं लोकियस्स एकस् .. अवयवस्स सहेतुकस्स वा दुक्खस्स दस्सेन अयं एकानुपस्तना, इतरा लोकुत्तरस्स दुतियस्स अवयवस्स सउपायस्स

वा निरोधस्स दस्सनेन दुतियानुपस्त्सना । पठमा चेत्थ ततियचतुर्थ-
विसुद्धीहि होति, दुतिया पञ्चमविसुद्धिया । एवंै सम्मा द्वयतानुपस्त्सनो
ति इमिना वुत्तनयेन सम्मा द्वयधम्मे अनुपस्त्सन्तस्सै सतिया अविष्प-
वासेन अथ्यभत्तस्स कायिकचेतसिकवीरियातापेन आतापिनो काये
च जीविते च निरपेक्खता पहितत्तस्स । पटिकङ्गुं ति इच्छितब्बं । ५ R. 504
दिट्टेव धम्मे अञ्चवा ति अस्मियेवै अत्तभावे अरहतं । सति वा
उपादिसेसे अनागामिता ति “उपादिसेसं” ति पुनब्भववसेन
उपादातब्बक्खन्धसेसं वुच्चति, तस्मि वा सति अनागामिभावो
पटिकङ्गुं ति दस्सेति । तत्थ किञ्चा पि हेट्टिमफलानि पि एवं
द्वयतानुपस्त्सिनो व होन्ति, उपरिमफलेसु पन उस्साहं जनेन्तो एवमाह । १०

B. 221

इदमवोचा ति आदि सङ्गीतिकारानं वचनं । तत्थ इद ति
“ये ते भिक्खवे” ति आदि वुत्तनिदस्सनं । एतं ति इदानि “ये दुक्खं”
ति एवमादिवत्तब्बगाथावन्धनिदस्सनं । इमा च गाथा चतुसच्च-
दीपकता वुत्तथदीपिका एव, एवं सन्ते पि गाथारुचिकानं पच्छा
आगतानं पुब्बे वुतं असमथताय अनुग्रहेत्वा “इदानि यदि वदेय्य
सुन्दरं” ति आकङ्गन्तानंै विकिवत्तचित्तानं च अत्थाय वुता ।
विसेसत्थदीपिका वा ति अविपस्त्सकेै विपस्त्सकेै च दस्सेत्वा तेसं
वट्टविवट्टदस्सनतो, तस्मा विसेसत्थदस्सनत्यमेव वुता । एस नयो
इतो परं पि गाथावचनेसु ।

गाथा-अत्थवण्णना

७३०. तत्थ यत्थ चा ति निब्बानं देस्सेति । निब्बाने हि २०
दुक्खं सब्बसो उपरुज्भति, सब्बप्पकारं उपरुज्भति, सहेतुकं उपरुज्भति,
असेसं च उपरुज्भति । तं च मग्नं ति तं च अट्टिङ्गिकं मग्नं ।

१. सी० पोत्थके नविय । २. अनुपस्त्सिनो—स्था० ।
३. ‘वा’ सी०, स्था०, रो० पोत्थकेमु ४. ‘पुब्बे’ स्था० पोत्थके अविको पाठो ।
अविको पाठो । ५-६. अविपस्त्सनके—सी० ।



गाथा-अत्यवणना

- ७३१-३३. चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पञ्चाविमुत्तिया ति
एत्य अरहत्तफलसमाधि रागविरागा चेतोविमुत्ति, अरहत्तफलपञ्चा
अविज्ञाविरागा पञ्चाविमुत्ती ति वेदितब्बा । तण्हाचरितेन वा
अप्पनाभानबलेन किलेसे विक्षमभेत्वा अधिगतं अरहत्तफलं राग-
५ विरागा चेतोविमुत्ति, दिट्ठिचरितेन उपचारजभानमत्तं निब्बत्तेत्वा
विपस्सित्वा अधिगतं अरहत्तफलं अविज्ञाविरागा पञ्चाविमुत्ति ।
अनागामिफलं वा कामरागं सन्धाय रागविरागा चेतोविमुत्ति,
अरहत्तफलं सब्बप्पकारतो अविज्ञाविरागा पञ्चाविमुत्ती ति ।
R. 605 अन्तकिरियाया ति वट्टदुक्खस्स अन्तकरणत्थायै । जातिजरूपगा ति
१० १० जातिजरं उपगता, जातिजराय वा उपगता, न परिमुच्चन्ति
जातिजराया ति एवं वेदितब्बा । सेसमेत्य आदितो पभुति पाकट-
B. 222 मेव । गाथापरियोसाने च सट्टिमत्ता भिक्खु तं देसनं उग्रहेत्वा
विपस्सित्वा तर्स्मि येव आसने अरहत्तं पापुणिसु । यथा चेत्य, एवं
सब्बवारेसु ।
- १५ १५ (२) अतो एव भगवा “सिया अञ्चने पि परियायेना” ति
आदिना नयेन नानप्पकारतो द्वयतानुपस्सनं आह । तत्य दुतियवारे
उपधिपच्चया ति सासवकम्मपच्चया । सासवकम्मं हि इध “उपधी”
ति अधिष्पेतं । असेसविरागनिरोधा ति असेसं विरागेन निरोधा,
असेसविरागसङ्घाता वा निरोधा ।

गाथा-अत्यवणना

- २० ७३४. उपधिनिदाना ति कम्मपच्चया । दुव्वखस्स जातिप्पभवानु-
पस्सी ति वट्टदुक्खस्स जातिकारणं “उपधी” ति अनुपस्सन्तो ।
सेसमेत्य पाकटमेव । एवं अयं पि वारो चत्तारि सज्जानि दीपेत्वा
अरहत्तनिकूटेनेव वुत्तो । यथा चायं, एवं सब्बवारा ।

(३) तत्थ ततियवारे अविज्ञापच्चया ति भवगामिकम्म-
सम्भारअविज्ञापच्चया । दुक्खं पन सब्बत्थ वट्टदुक्खमेव ।

गाथा-अत्थवण्णना

७३५. जातिमरणसंसारं ति खन्धनिष्वत्ति जाति खन्धभेदं मरणं
खन्धपटिपाठि संसारं च । वजन्ती ति गच्छन्ति उपेन्ति । इत्थभाव-
उच्चाभावं ति इमं मनुस्सभावं इतो अवसेसअञ्जनिकायभावं च । ५
गती ति पच्यभावो ।

गाथा-अत्थवण्णना

७३६. अविज्ञा हायं ति अविज्ञा हि अयं । विज्ञागता च ये सत्ता
ति ये च अरहत्तमगगविज्ञाय किलेसे विजिभूत्वा गता खीणासवसत्ता ।
सेसमुत्तानत्थमेव ।

(४) चतुर्थवारे सह्वारपच्चया ति पुञ्ज्बापुञ्ज्बानेझाभिसह्वार- १०
पच्चया ।

गाथा-अत्थवण्णना

७३८-३९. एतमादीनवं अत्वा ति यदिदं दुक्खं सह्वारपच्चया,
एतं आदीनवं ति अत्वा । सब्बसह्वारसमथा ति सब्बेसं वुत्प्पकारानं
सह्वारानं मग्नज्ञानेन समथा, उपहृतताय । फलसमत्थताया ति वुतं
होति । सञ्ज्ञानं ति कामसञ्ज्ञादीनं मग्नेनेव उपरोधना । एतं अत्वा १५
यथातथं ति एतं दुक्खक्खयं अविपरीतं अत्वा । सम्मद्वासा ति R. 506
सम्मादस्सना । सम्मदञ्ज्ञाया ति सह्वतं अनिच्चादितो, असह्वतं च
निच्चादितो अत्वा । मारसंयोगं ति तेभूमकवट्टं । सेसमुत्तानत्थमेव ।

(५) पञ्चमवारे विञ्ज्ञाणपच्चया ति कम्मसह्जातअभिसह्वार-
विञ्ज्ञाणपच्चया । B. 223

गाथा-अत्थवण्णना

७४१. निच्छातो ति नित्तण्हो । परिनिबुतो ति किलेसपरि-
निब्बानेन परिनिबुतो होति । सेसं पाकटमेव ।



(६) अटुवारे फस्सपच्चया ति अभिसङ्घारविव्याणसम्प्रयुत-
फस्सपच्चया ति अत्थो । एवं एथ पदपटिपाटिया वत्तब्बानि नामरूप-
सळायतनानि अवत्वा फस्सो वुत्तो । तानि हि रूपमिस्सकत्ता
कम्मसम्प्रयुतानेव न होन्ति, इदं च वट्टदुखं कम्मतो वा सम्भवेय्य
५ कम्मसम्प्रयुतधम्मतो वा ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

७४२-४३. भवसोतानुसारिनं ति तण्हानुसारिनं । परिव्याया
ति तीहि परिव्याहि परिजानित्वा । अञ्चायाः ति अरहत्तमग-
पञ्चाय अत्वा । उपसमे रता ति फलसमापत्तिवसेन निब्बाने रता ।
फस्साभिसमया ति फस्सनिरोधा । सेसं पाकटमेव ।

१० (७) सत्तमवारे वेदनापच्चया ति कम्मसम्प्रयुतवेदनापच्चया ।

७४४-४५. अदुखमसुखं सहा ति अदुखमसुखेन सह । एतं
दुखं ति अत्वाना ति एतं सब्बं वेदयितं “दुखकारणं” ति अत्वा,
विपरिणामद्वितिअञ्चाणदुखताहि वा दुखं अत्वा । मोसधम्मं ति
नंसनधम्मं । पलोकिनं ति जरामरणेहि पलुजनधम्मं । फुस्स फुस्सा
१५ ति उदयब्यव्याणेन फुसित्वा फुसित्वा । वयं पस्सं ति अन्ते भञ्ज्मेव
पस्सन्तो । एवं तत्थ विजानती ति एवं ता वेदना विज्ञाताति, तत्थ
वा दुखमावं विजानाति । वेदनानं खया ति ततो परं मग्गाणेन
कम्मसम्प्रयुतानं वेदनानं खया । सेसमुत्तानमेव ।

(८) अटुमवारे तण्हापच्चया ति कम्मसम्भारतण्हापच्चया ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५७. एतमादीनवं अत्वा, तण्हं दुखस्स सम्भवं ति एतं
दुखस्स सम्भवं तण्हाय आदीनवं अत्वा । सेसमुत्तानमेव ।

(९) नवमवारे उपादानपच्चया ति कम्मसम्भारउपादानपच्चया ।

। नीतिम् । तु गाथा-प्रत्यवर्णणम् । ततो दुक्खं

७४८-४९. भवो ति विपाकभवो खन्धपातुभावो । भूतो दुक्खं
ति भूतो सम्भूतो वट्टदुक्खं निगच्छति । जातस्स मरणं ति यत्रा पि
“भूतो सुखं निगच्छती” ति बाला मञ्चन्निति, तत्रा पि दुक्खमेव
दस्सेन्तो आह—“जातस्स मरणं होती” ति । दुतियगाथाय
योजना—अनिच्चादीहि सम्मदञ्चाय पण्डिता उपादानक्षया ५
जातिक्षयं निब्बानं अभिज्ञाय न गच्छन्ति पुनर्बन्धं ति ।

B. 224

४८.४

। (१०) दसमवारे आरम्भपच्या ति कम्मसम्प्युत्तीरियपच्या ।

। नीति तिक्ष्णाता इति गाथा-अत्थवर्णणम् ।

७५१. अनारम्भे विमुक्तिनो ति अनारम्भे निब्बाने विमुक्तस्सा ।
सेसमुक्तानमेव ।

०१

। (११) एकादसमवारे आहारपच्या ति कम्मसम्प्युत्ताहार- १०
पच्या । अपरोऽनयो—चतुब्बिधा सत्ता रूपूपगा वेदनूपगा सञ्चूपगा
सञ्चारूपगा ति । तथ एकादसविधाय कामधातुया सत्ता रूपूपगा
कबङ्गीकाराहारसेवनतो । रूपधातुया सत्ता अञ्चत्र असञ्चेहि
वेदनूपगा फस्साहारसेवनतो । हेद्वा तिविधाय अरूपधातुया सत्ता
सञ्चूपगा सञ्चाराभिनिब्बत्तमनोसञ्चेतनाहारसेवनतो । भवग्ने सत्ता
सञ्चारूपगा सञ्चाराभिनिब्बत्तविज्ञाणाहारसेवनतो ति । एवं पि
यं किञ्चिदुक्खं सम्भोति, सब्दं आहारपच्या ति वेदितव्यं ।

१५

गाथा-अत्थवर्णणना

७५५. आरोग्यं ति निब्बानं । सञ्चायं सेवी ति चत्तारो पच्ये
पञ्चवेक्षित्वा सेवमानो, “पञ्चक्षयाद्वादसायतनानि अद्वारसधातुयो”
ति एवं वा लोकं सञ्चाय “अनिच्चं दुक्खं अनत्ता” ति बाणेन २०
सेवमानो । घम्मट्टो ति चतुसञ्चयम्मे ठितो । सञ्चयं नोपेती ति

११

१. अनारम्भ—सी० ।

२. सेसमुक्तानत्यमेव—सी०, रो० ।

३-३. अपरे—स्या० ।

“देवो” ति वा “मनुस्सो” ति वा आदिकं सङ्घं न गच्छति ।
सेसमुत्तानमेव ।

R. 508

(१२) द्वादसमवारे इच्छितपच्चया ति तष्ठामानदिट्टिकम्म-
किलेसइज्जितेसु यतो कुतोचि कम्मसम्भारिज्जितपच्चया ।

गाथा-अत्थवण्णना

६ ७५७. एजं वोस्सज्जा ति तष्ठं चजित्वा । सङ्घारे उपरुन्धया
ति कम्मं कम्मसम्प्रयुते च सङ्घारे निरोधेत्वा । सेसमुत्तानमेव ।

B. 225

(१३) तेरसमवारे निस्सितस्स चलितं ति तष्ठाय तष्ठादिट्टि-
मानेहि वा खन्धे निस्सितस्स सीहसुते देवानं विय भयचलनं होति ।
सेसमुत्तानमेव ।

१० (१४) चुहसमवारे रूपेही ति रूपभवेहि रूपसमापत्तीहि वा ।
अरूपा ति अरूपभवा अरूपसमापत्तियो वा । निरोधो ति निब्बानं ।

गाथा-अत्थवण्णना

७६१. मच्चुहायिनो ति मरणमच्चु किलेसमच्चु देवपुत्तमच्चु-
हायिनो, तिविधं पि तं मच्चुं हित्वा गामिनो ति वुतं होति ।
सेसमुत्तानमेव ।

१५ १५) पन्नरसमवारो यं ति नामरूपं सन्धायाह । तं हि लोकेन
धुवसुभसुखत्तवसेन “इदं सच्चं” ति उपनिज्ञभायितं दिट्टमालोकितं ।
तदमरियानं ति इदं अरियानं, अनुनासिकइकारलोपं कृत्वा वुतं ।

एतं मुसा ति एतं धुवादिवसेन गहितं पि मुसा, न तादिसं होती
ति । पुन यं ति निब्बानं सन्धायाह । तं हि लोकेन रूपवेदनादीनम-

२० भावतो “इदं मुसा नत्य किञ्ची” ति उपनिज्ञभायितं । तदमरियानं
एतं सच्चं ति तं इदं अरियानं एतं निक्षिलेससङ्घाता सुभभावाै,
पवत्तिदुखपटिपक्खसङ्घाताै सुखभावा, अच्चन्तसन्तिसङ्घाताै

१. ‘च’ स्याऽ पोत्थके अधिको पाठो । २. सुखभावा—स्याऽ ।

३. दुखपटिपक्खसङ्घाता— सी०, रो० ।

निच्चभावा च अनपगमनेन परमत्थतो “सच्चं” ति यथाभूतं सम्पर्ज्ञाय सुदिदुँ।

गाथा-अत्थवण्णना

७६२-६३. अनत्तनि अत्तमानि ति अनत्तनि नामरूपे अत्तमानि । इदं सच्चं ति मञ्चती ति इदं नामरूपं ध्वादिवसेन “सच्चं” ति मञ्चती । येन येन ही ति येन येन रूपे वा वेदनाय वा “मम रूपं, ५ ममै वेदना” ति आदिना नयेन मञ्चन्ति । ततो तं ति ततो मञ्चिताकारा तं नामरूपं होति अञ्चथा । किं कारणं ? तं हि तस्स मुसा होति, यस्मा तं यथामञ्चिताकारा मुसा होति, तस्मा अञ्चथा होती ति अत्थो । कस्मा पन मुसा होती ति ? मोसधम्मं हि इत्तरं, यस्मा यं इत्तरं परित्तपञ्चुपट्टानं, तं मोसधम्मं नस्सनधम्मं १० होति, तथारूपं च नामरूपं ति । सच्चाभिसमया ति सच्चावबोधा । सेसमुत्तानमेव ।

(१६) सोऽस्मवारे यं ति छब्बिधमिद्वारम्मणं सन्धायाह । तं हि लोकेन सलभमच्छमकटादीहि पदीपवल्लिसलेपादयो विय “इदं^२ सुखं” ति उपनिज्ञायितं । तदमरियानं एतं द्रुक्खं ति तं इदं अरियानं “कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा, विरूपरूपेन मथेन्ति चित्तं” (सु० नि० २७६) ति आदिना नयेन “एतं द्रुक्खं” ति यथाभूतं सम्पर्ज्ञाय सुदिदुँ । पुन यं^३ ति निब्बानमेव सन्धायाह । तं हि लोकेन कामगुणाभावा “द्रुक्खं” ति उपनिज्ञायितं । तदमरियानं ति तं इदं अरियानं परमत्थसुखतो “एतं सुखं” ति यथाभूतं २० सम्पर्ज्ञाय सुदिदुँ ।

गाथा-अत्थवण्णना

७६५-६६. केवला ति अनवसेसा । इहा ति इच्छता पतियता । कन्ता ति पिया । मनोपा ति मनवुड्किरा । यावतत्यी ति बुच्चती

१. सो० पोत्थके नतिय ।

२. एतं—सो०, यो० ।

३. इं—स्या० ।

ति यावता एते च आरम्मणा अत्थी ति वुच्चन्ति । वचनव्यत्तयो
वेदितब्बो । एते वो ति एत्थै वो तिः निपातमत्तं ।

गाथा-अत्थवण्णना

७६७-६८. सुखं ति दिट्टमरियेहि, सक्कायस्मुपरोधनं ति
“सुख” मिति अरियेहि पञ्चक्षन्धनिरोधो दिट्टो, निब्बानं ति वुत्तं
होति । पच्चनीकमिदं होती ति पटिलोममिदं दस्सनं होति ।
पस्सतं ति पस्सन्तानं, पण्डितानं ति वुत्तं होति । यं परे ति एत्थं च
ति वत्थुकामे सन्धायाह । पुन यं परे ति एत्थं निब्बानं ।

गाथा-अत्थवण्णना

७६९-७१. पस्सा ति सोतारं आलपति । धम्मं ति निब्बान-
धम्मं । सम्पूळहेत्थविद्सु ति सम्पूळहा एत्थं अविद्सु बाला ।
R. 510 10 कि कारणं सम्पूळहा ? निवुतानं तमो होति, अन्धकारो अपस्सतं,
बालानं अविज्ञाय निवुतानं ओत्थटानं अन्धभावकरणो तमो होति,
येन निब्बानधम्मं दट्टु न सक्कोन्ति । सतं च विवटं होति, आलोको
पस्सतामिवा ति सतं च सप्तुरिसानं पञ्चादस्सनेन पस्सतं आलोको व
विवटं होति निब्बानं । सन्ति के न विजानन्ति, मगा धम्मस्सकोविदा
१५ ति यं अत्तनो सरीरे तचपञ्चकमत्तं परिच्छन्दित्वा अनन्तरमेव
अधिगन्तब्बतो, अत्तनो खन्धानं वा निरोधमत्ततो सन्ति के निब्बानं,
तं एवं सन्ति के सन्तं पि न विजानन्ति मगभूता जना मग्गामग्ग-
धम्मस्सै सञ्चब्धम्मस्स वा अकोविदा, सब्बथा भवराग...पे०....
सुसम्भुधो । तत्थ मारघेय्यानुपन्नेही ति तेभूमकवट्टु अनुपन्नेहि ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 227 20 ७७२. पञ्चमगाथाय सम्बन्धो “एवं असुसम्भुधैः” को नु अञ्चब्र
मरियेही” ति । तस्सत्यो—उपेत्वा अरिये को नु अञ्चब्रो निब्बानपदं

१-१. एते—सी० ।

३. ‘वा’ स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

४. ‘च’ सी०, रो० पोत्थके सु अधिको पाठो ।

२. ‘हेत्थ वोकारो’ सी० पोत्थके

बधिको पाठो ।

जानितुं अरहति, यं पदं चतुर्थेन अरियमग्नेन सम्मदञ्जाय
अनन्तरमेव अनासवा हुत्वा किलेसपरिनिब्बानेन परिनिब्बन्ति,
सम्मदञ्जाय वा अनासवा हुत्वा अन्ते अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया
परिनिब्बन्ती ति अरहतनिकटेन देसनं निद्रापेसि ।

अत्तमना ति तुट्टमना । अभिनन्दुं ति अभिनन्दिसु । इमस्मि च ५
पन वेय्याकरणस्मि ति इमस्मि सोळसमे वेय्याकरणे । भञ्ज्यमाने ति
भण्डियमाने । सेसं पाकटमेव ।

एवं सब्बेसु पि सोळससु वेय्याकरणेसु सट्टिमत्ते सट्टिमत्ते कत्वा
सट्टिअधिकानं नवन्नं भिक्खुसतानं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि
विमुच्चिसु, सोळसक्षतुं चत्तारि चत्तारि॒ कत्वा चतुसट्टि॑ सच्चानेत्थ 10
वेनेय्यवसेन नानप्पकारतो देसिताती ति ।

1915-1935

• 100 •

१. 'स्त्री'—सी०, स्यां०, रो० ।

२. सी०, रो० पौत्रकेसु नरिय। शिरीह

४. अट्टकवरगो

१. कामसुत्तवण्णना

उपत्ति-कथा

B. 2²⁸
R. 511

७७३. कामं कामयमानस्सा ति कामसुतं । का उपत्ति ? भगवति किर सावत्थियं विहरन्ते अञ्जतरो ब्राह्मणो सावत्थिया जेतवनस्स च अन्तरे अचिरवतिनदीतीरे “यवंै वपिस्सामी” ति खेतं कसति । भगवा भिक्खुसंघपरिवुतो पिण्डाय पविसन्तो तं दिस्वा ५ आवज्जेन्तो अद्दस—“अस्सै ब्राह्मणस्स याव विनसिस्सन्ती” ति, पुन उपनिस्सय सम्पर्ति आवज्जेन्तो चस्स सोतापत्तिफलस्स उपनिस्सयं अद्दस । “कदा पापुणेय्या” ति आवज्जेन्तोै “सस्से विनद्वे सोकाभि-भूतो धम्मदेसनं सुत्वा” ति अद्दस । ततो चिन्तेसि—“सचाहं तदा एव ब्राह्मणं उपसङ्क्षिप्तस्सामि, न मे ओवादं सोतब्बं मञ्जिबस्सति । १० नानारूचिका हि ब्राह्मणा”, हन्द नं इतो पभुति येव सङ्गङ्घामि, एवं मयि मुदुचित्तो हुत्वा तदा ओवादं सोस्सती” ति ब्राह्मणं उपसङ्क्षिप्तिवा आह—“किं ब्राह्मण करोसी” ति । ब्राह्मणो “एवं उच्चाकुलीनो समणो गोतमो मया सद्धि पटिसन्थारं करोती” ति तावतकेनेव भगवति पसन्नचित्तो हुत्वा “खेतं, भो गोतम, कसामि यवं १५ वांपस्सामी” ति आह । अथ सारिपुत्तथेरो चिन्तेसि—“भगवा ब्राह्मणेन सद्धि पटिसन्थारं अकासि, न च अहेतु अप्पच्चया तथागता एवं करोन्ति, हन्दाहं पि तेन सद्धि पटिसन्थारं करोमी” ति ब्राह्मणं

१. यवे—स्या० ।

२. तस्स—स्या० ।
३. ‘च’ सी०, स्या०, रो० पोत्वकेतु
अधिको पाठो ।

४. ‘पन’ स्या० पोत्वके अधिको पाठो ।



उपसङ्क्रमित्वा तथैव पटिसन्यारमकासि । एवं महोमोगल्लानत्थेरो
सेसा च असीति महासावका । ब्राह्मणो अतीव अत्तमनो अहोसि ।

अथ भगवा सम्पज्जमाने पि सस्ते एकदिवसं कतभत्तकिचो
सावर्त्तितो जेतवनं गच्छन्तो मग्गा ओक्कम्म^१ ब्राह्मणस्स सन्तिकं
गन्त्वा आह—“सुन्दरं ते ब्राह्मण यवक्खेतं” ति । एवं भो गोतम^२
सुन्दरं, सचे सम्पज्जिस्सति, तुम्हाकं पि संविभागं करिस्सामी ति । B. 512
अथस्स चतुमासच्चयेन यवा निष्फज्जिसु, तस्स “अब्ब वा^३
लायिस्सामी” ति उस्सुकं कुरुमानस्सेव महामेवो उद्गहित्वा सब्बरत्ति
वस्स, अचिरवती नदी पूरा^४ आगन्त्वा सब्बं यवं वहि । ब्राह्मणो
सब्बरत्ति अनत्तमनो हुत्वा पभाते नदीतीरं गतो सब्बं^५ सस्तविपत्ति 10
दिस्वा “विनदुमिह, कथं दानि जीविस्सामी” ति बलवसोकं
उप्पादेसि । भगवा पि तमेव रत्ति पञ्चूससमये बुद्धचक्रखुना लोकं
वोलोकेन्तो “अब्ब ब्राह्मणस्स धम्मदेसनाकालो^६” ति^७ अत्वा
भिक्खाचारवत्तेन सावर्त्ति पविसित्वा ब्राह्मणस्स घरद्वारे अद्वासि ।
ब्राह्मणो भगवन्तं दिस्वा “सोकाभिभूतं मं अस्सासेतुकामो समणो
गोतमो आगतो” ति चिन्तेत्वा आसनं पञ्चापेत्वा पतं गहेत्वा
भगवन्तं निसीदापेसि । भगवा जानन्तो व ब्राह्मणं पुच्छ—“किं
ब्राह्मण पदुद्वित्तो विहासी” ति ?

आम, भो गोतम, सब्बं मे यवक्खेतं उदकेन वृक्षहन्ति । अय भगवा
“न ब्राह्मण विपन्ने दोमनस्सं, सम्पन्ने च^८ सोमनस्सं कातब्बं । कामा हि
नाम सम्पञ्चन्तं पि विष्णवन्तं पी ति वत्वा तस्स ब्राह्मणस्स सप्पायं
अत्वा धम्मदेसनावसेन इमं^९ सुत्तमभासि । तत्थ सङ्क्षेपतो पदत्थ-
सम्बन्धमत्तमेव वण्णयिस्साम, वित्थारो पन निदेसे वुत्तनयेनेव
वेदितब्बो । यथा च इमस्मि सुत्ते, एवं इतो परं सब्बसुत्तेसु ।

१. उक्कम्म — रो० ।

२. ‘सुये वा’—सी०, स्था०, रो० पोत्थकेसु

बधिको पाठो ।

३. सुपूरा—स्था० ।

४-५. धम्मदेसनाकालं—सी०, रो० ।

४. स्था० पोत्थके नरिय ।

६. इं—सी० ।

५. ‘वा’—सी०, रो० ।



७७३. तथ कामं ति मनापियरूपादितेभूमकधम्मसङ्घातं॑ वत्थुकामं
कामयमानस्सा ति इच्छमानस्सा । तस्स चे तं समिजज्ञती ति
तस्स कामयमानस्स सत्तस्स तं कामसङ्घातं वत्थुं समिजभति चे,
सचे सो तं लभती ति द्रुतं होति । अद्वा पीतिमनो होती ति एकसं
६. तुद्वुचित्तो॒ हीर्मिति । लद्वा ति लभित्वा । मच्चो ति सत्तो । यदिच्छती
ति ये इच्छति ।

R. 613

७७४. तस्स चे कामयमानस्सा ति तस्स पुगलस्स कामे इच्छ-
मानस्स, कामेन वा यायमानस्स । छन्दजातस्सा ति जाततण्हस्स ।
जन्तुनो ति सत्तस्स । ते कामा परिहायन्ती ति ते कामा
१० परिहायन्ति चे । सल्लविद्वो व रूपती ति अथ अयोमयादिना
सल्लेन विद्वो विय पीढ़ीयति ।

B. 230

७७५. ततियगाथाय सङ्घेपत्थो—यो पन इमे कामे तत्थ छन्द-
रागविक्खम्भनेन वा समुच्छेदेन वा अचनो पादेन सप्तस्स सिरं इव
परिवर्जते । सो भिक्खु सब्बं लोकं विसरित्वा ठितत्ता लोके
१५ विसत्तिका सङ्घातं॑ तण्हं सत्तो हुत्वा समतिवत्तती ति ।

७७६-७८. ततो परासं॑ तिस्सन्नं॑ गाथानं अयं सङ्घेपत्थो—
यो एतं॑ सालिक्खेत्तादिं॑ खेतं॑ वा घरवत्थादिं॑ वत्थुं॑ वा कहापण-
सङ्घातं॑ हिरडबं वा गोअस्सभेदं गवास्सं वा इत्यिसञ्जिका॑ थियो
वा आतिबन्धावादी बन्धु वा अञ्जे वा मनापियरूपादी पुरूकामे
२० अनुगिज्ञति॑, तं पुगलं अबलसङ्घाता किलेसा बलीयन्ति सहन्ति
मद्दन्ति, सद्वाबलादिविरहेन वा अबलं तं पुगलं अबला किलेसा
बलीयन्ति, अबलता बलीयन्ति ति अथो । अथ तं कामगिदं कामे

१. भूमकधम्मसङ्घातं—रो० ।

३. 'इमं' स्या० पीत्वके अविको पाठो ।

५. दस्सित—स्या० ।

७. यवक्खेत्तादिं—स्या० ।

९. नवगेज्ञति—सी० ।

२. संतुद्वुचित्तो—सी०, रो० ।

४. परान—रो०; ततो परं प्रन—स्या० ।

६. एवं—स्या० ।

८. इत्यिसञ्जिता—स्या० ।

रक्खन्तं॑ परियेसन्तं च सीहादयो च पाकटपरिस्सया कायदुच्चरितादयो
च अपाकटपरिस्सया महान्ति, ततो अपाकटपरिस्सयोहि अभिभूतं तं
पुगलं जातिआदि द्रुक्खं भिन्नं नावं उदकं विय अन्वेति । तस्मा
कायगतासतिआदिभावनाये जन्तु सदा सतो हुत्वा विक्खम्भन-
भमुच्छेदवसेन॒ रूपादीसु वत्थुकामेसु सब्बप्पकारं पि किलेसकामं ५
परिवज्जेन्तो कामानि परिवज्जये । एवं ते कामे पहाय तप्पहानकर-
सगेनेव चतुष्विधं पि तरे ओघं तरेय्य तरितुं सक्कुणेय्य । ततो यथा
पुरिसो उदकगरुकं नावं सिञ्चित्वा लहुकाय नावाय अप्पकसिरेनेव
पारगू भवेय्य, पारं गच्छेय्य, एवमेव अत्तभावनावं किलेसूदकगरुकं
सिञ्चित्वा लहुकेन अत्तभावेन पारगू भवेय्य, सब्बधम्मपारं निब्बानं १०
गतो भवेय्य, अरहतपत्तिया गच्छेय्य च, अनुपादिसेसाय निब्बान-
धातुया परिनिब्बाती॑ ति अरहतनिकूटेन देसनं निद्वापेसि । देसना-
परियोसाने ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च सोतापत्तिफले पतिद्विहिंसू ति ।

12.8

R. 514

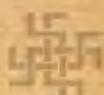
प्राप्तिः प्राप्तिः हितहानाम् प्राप्तिः किलेसूदकगरुकं
प्राप्तिहृष्टः तो "प्राप्ति शिष्टु" प्रिलीलाप्तु । छोड़ प्राप्ति शिष्टु ०
प्राप्तिहृष्ट शिष्टिहृष्टि प्राप्ति शिष्टिहृष्टि प्राप्तिहृष्टि
सुत्तनिपातटुकथाय
कामसुत्तवण्णना निर्दिता ।
प्राप्ति शिष्टु । शुद्धिमिति प्राप्तिहृष्टिप्राप्ति शिष्टिहृष्टि प्राप्तिहृष्टि
प्राप्ति तो "प्राप्ति शिष्टु" शिष्टिहृष्टि शिष्टिहृष्टि प्राप्ति शिष्टिहृष्टि
। नभीलृष्ट ०

प्राप्तिः प्राप्ति शिष्टिहृष्टि शिष्टिहृष्टि शिष्टिहृष्टि
लीलिका शिष्टिहृष्टि प्राप्तिहृष्टि त्रुटि प्राप्तिहृष्टि शिष्टिहृष्टि
"शिष्टिहृष्टि प्राप्ति श्रीकु" प्रिलीलाप्ति शिष्टिहृष्टि प्राप्तिहृष्टि शिष्टिहृष्टि
तो "प्राप्तिहृष्टि शिष्टु" प्राप्तिहृष्टि शिष्टिहृष्टि-ह्राप्ति तो । "ह्राप्ति तो

१. 'कामे' स्याऽ पेत्थके अधिको पाठी । २. ० समुच्छेदन ०—स्याऽ । ३. ०

३. परिनिब्बानेनादि—सी० । ४. ० ५. ०

६. ० ७. ० ८. ० ९. ० १०. ० ११. ०



२. गुहट्कसुत्तवण्णना

उप्पत्तिकथा

B. 231

७७९. सूतो गुहायं ति गुहट्कसुतं । का उप्पत्ति ? भगवांति
किर सावत्थियं विहरन्ते आयस्मा पिण्डोलभारद्वाजो कोसम्बिधं
गंज्ञातीरेै आवट्टकेै नाम उतेनस्सै उद्यानं, तत्थ अगमासि सीतलेै
पदेसे दिवाविहारं निसीदितु कामो । अञ्जना पि चायं
५ गच्छते व तत्थ पुब्बासेवनेन यथा गवम्पतित्थेरो तावतिसमवनं ति
वुत्तनयमेतं वज्ञीससुत्तवण्णनायं । सो तत्थ गंज्ञातीरे सीतलेै
रुक्खमूले समापत्ति अप्पेत्वा दिवाविहारं निसीदि । राजा पि खो
उतेनोै तं दिवसं येव उद्यानकीळिकं गन्त्वा बहुदेव दिवसभागं
नच्चेगीतादीहि उद्याने कीळित्वा पानमदमतो एकिस्सा इत्थिया
१० अङ्के सीसं कत्वा सयि । सेसित्थियो “सुतो राजा” ति उद्गहित्वा
उद्याने पुण्फलादीनि गण्हन्तियो थेरं दिस्वा हिरोत्तप्तं उपट्टापेत्वा
“मा सद्दं अकथा” ति अञ्जनमञ्जं निवारेत्वा अप्पसद्वा उपसङ्क-
मित्वा वन्दित्वा थेरं सम्परिवारेत्वा निसीदिसु । थेरो समा-
पत्तितो बुद्धाय तासं धम्मं देसेसि, ता तुडा “साधु साधू” ति वत्वा
१५ सुणन्ति ।

रञ्जो सीसं अङ्केनादाय निसिन्नित्थी “इमा मं ओहाय
कीळन्ती” ति तासु इस्सापकता ऊँ चालेत्वा राजानं पबोधेसि,
राजा पटिबुजिभत्वा इत्थागारं अपस्सन्तो “कुहिं इमा वसलियो”
ति आहै । सा आह—“तुम्हेसु अबहुकता ‘समणं रमयिस्सामा’ ति

१. गंगारटे—सी०, रो० ।

३. उदेनस्स—सी०, स्या०, रो० ।

५. उदेनो—स्या०, रो० ।

२. उदकवनं—सी०, रो० ।

४. सी० पोत्थके नस्यि ।

६. स्या पोत्थके नस्यि ।



गता” ति । सो कुद्वौं थेराभिमुखो अगमासि । ता इत्यियो राजानं दिस्सा एकचा उद्विहसु, एकचा “महाराज पब्बजितस्स सन्तिकं धम्मं सुणामा” ति न उद्विहिसु । सो तेन^२ भिय्योसो मत्ताय कुद्वौं थेरं अबन्दित्वा व “किमत्थं आगतोसी” ति आह ।

“विवेकत्थं महाराजा” ति । सो “विवेकत्थाय आगता एवं ५ इत्थागारपरिवुता निसीदन्ती” ति वत्वा “तव विवेकं कयेही” ति आह । थेरो विसारदो पि विवेककथाय “नायं अञ्चातुकामो पुच्छती” ति तुण्ही अहोसि । राजा “सचे न कथेसि, तम्ब-किपिलिकेहि तं खादापेस्सामी” ति अञ्चतरस्मि असोकरुखे तम्बकिपिलिकपुटं गण्हन्तो अत्तनोव उपरि विकिरि । सो सरीरं १० पुच्छित्वा अञ्चं पुटं गहेत्वा थेराभिमुखो अगमासि । थेरो “सचायं राजा मयि अपरज्ञेय, अपायाभिमुखो भवेय्या” ति तं अनुकम्पमानो इद्धिया आकासं अबभुग्नत्वा गतो ।

ततो^४ इत्यियो आहंसु—“महाराज अञ्चे राजानो ईदिसं पब्बजितं दिस्वा पुण्फगन्धादीहि पूजेन्ति, त्वं तम्बकिपिलिकपुटेन १५ आसादेतुं आरद्वो अहोसि, कुलवंसं नासेतुं उडितो” ति । सो अत्तनो दोसं बत्वा तुण्ही हुत्वा उत्थानपालं पुच्छ—“अञ्चं पि दिवसं थेरो इधा गच्छती” ति ।

“आम महाराजा” ति ?

तेन हि यदा आगच्छति, तदा मे आरोचेय्यासी ति । सो २० एकदिवसं थेरे आगते आरोचेसि, राजा पि थेरं उपसङ्कुमित्वा पञ्चं पुच्छित्वा पाणेहि सरणं गतो अहोसि । तम्बकिपिलिक-पुटेन आसादितदिवसे पन थेरो आकासेनागन्त्वा पुन पठवियं

१. रुटो—सी०, स्था०, रो० पोत्थकेसु २. तासु—स्था० ।

सब्बत्थ ।

४. ता—स्था० ।

३. थेरं०—स्था० पोत्थके बचिको पाठो ।

निमुज्जित्वा भगवतो गन्धकुटियं उम्मुज्जि । भगवा पि खो दक्षिणेन पस्सेन सतो सम्पजानो सीहसेय्यं कप्पयमानो थेरं दिस्वा “किं भारद्वाज अकाले आगतोसी” ति आह ।

थेरो “आम भगवा” ति वत्वा सब्बं तं पवर्ति आरोचेसि ।
५ तं सुत्वा भगवा “किं करिस्सति तस्स विवेककथा कामगुण-गिद्धस्सा” ति वत्वा दक्षिणेन पस्सेन निपन्नो एवं थेरस्स धम्मदेस-नव्यं इमं सुत्तमभासि ।

तत्थ सत्तो ति लग्गो । गुहायं ति काये । कायो हि रागादीनं वाळानं वसनोकासतो “गुहा” नि वुच्चति । बहुनाभि-
१० छन्नो तिं बहुना रागादिकिलेसजालेनैः अभिच्छन्नो । एतेन अजभक्तबन्धनं वुत्तं । तिद्वंति रागादिवसेन तिद्वन्तो । नरो ति सत्तो । मोहनस्मि पगाळ्हो ति मोहनं वुच्चति कामगुणा । एत्थ हि देवमनुस्सा मुद्धन्ति, तेसु अञ्चमोगाळ्हो हुत्वा । एतेन बहिद्वा-
१५ बन्धनं वुत्तं । दूरे विवेका हि तथाविधो सो ति सो तथारूपो नरो तिविधा पि कायविवेकादिका विवेका दूरे अनासन्नेनैः । किं कारणा ? कामा हि लोके न हि सुप्पहाया, यस्मा लोके कामा सुप्पहाया न होन्ती ति वुत्तं होति ।

७८०. एवं पठमगाथाय “दूरे विवेका तथाविधो” ति साधेत्वा पुन तथा विधानं सत्तानं धम्मतं आविकरोन्तो “इच्छानिदाना”
२० ति गाथमाह । तत्थ इच्छानिदाना ति तण्हाहेतुका । भवसातबद्धाऽ ति सुखवेदनादिम्हि भवसाते बद्धा । ते दुष्पमुञ्च्चा ति ते भवसातवत्थुभूता धम्मा, ते वा तत्थ बद्धा इच्छानिदाना सत्ता दुष्पमोचया । न हि अञ्चमोक्षा ति अञ्चेन च मोचेतुं न सक्कोन्ति । कारणवचनं वा एतं, ते सत्ता दुष्पमुञ्च्चा । कस्मा ?

R. 518

B. 233

१. ० जातेन—सी०, स्या०, रो० । २. वुच्चन्ति—स्या० ।

३. बनासन्नो—स्या० ।

४. भवसातवत्था—स्या० ।

यस्मा अञ्जने मोचेतब्बा न होन्ति । यदि पन मुञ्चेय्युं, सकेन
यामेन मुञ्चेय्युं ति अयमस्स अत्थो । पच्छा पुरे वापि अपेक्ख-
माना ति अनागतेै अतीते वा कामे अपेक्खमाना । इमे व कामे
पूरिमे व जप्यं ति इमे वा पञ्चुपन्ने कामे पुरिमे वा दुविधेै पि
अतीतानागते बलवतण्हाय पत्थयमाना । इमेसं च द्विन्नं पदानं “ते ५
दुष्प्रमुञ्चना न हि अञ्जमोक्षा” ति इमिना सहै सम्बन्धो वेदितब्बो,
इतरथा “अपेक्खमाना जप्यं कि करोन्ति कि वा कता” ति न
पञ्चायेय्युं ।

७८१-८२. एवं पठमगाथाय “दूरे विवेका तथाविधो” ति
साधेत्वा द्रुतियगाथाय च तथाविधानं सत्तानंै धम्मतं आविकत्वा
इदानि नेसं पापकम्मकरणं आविकरोन्तो “कामेसु गिद्धा” ति
गाथमाह । तस्तथो—ते सत्ता कामेसु परिभोगतण्हाय गिद्धा
परियेसनादिमनुयुत्तता पमुता सम्मोहमापन्नता पमूळ्हा अवगमनताय
मच्छरिताय बुद्धादीनं वचनं अनादियनताय च अवदानिया । काय-
विसमादिम्हि विसमे निविद्वा अन्तकाले मरणदुक्खूपनीता “किसू १५
भविस्साम इतो चुतासे” ति परिदेवयन्तीै तिै । यस्मा एतदेव, तस्मा
हि सिक्खेथ...पे०...माहु धीरा ति । तथ्य सिक्खेथा ति तिस्तो सिक्खा
आपज्जेय्य । इधे वा ति इमस्मि येव सासने । सेसमुत्तानमेव । R. 517

७८३. इदानि ये तथा न करोन्ति, तेसं व्यसनप्पत्ति दस्सेन्तो
“पस्सामी” ति गाथमाह । तथ्य पस्सामी ति मंसचक्खुआदीहि २०
पेक्खामि । लोके ति अपायदिम्हि । परिकन्दमानं ति इतो चितो च
फन्दमानं । पञ्चं इमं ति इमं सत्तकायं । तण्हगतं ति तण्हाय गतं
अभिभूतं, निपातितं ति अधिष्पायो । भवेसु ति कामभवादीसु । हीना

१. ‘वा’ स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

३. ‘व’ सी०, स्या०, रो० ।

५. परियन्ति—सी०, रो० ।

२ दुवे—रो० ।

४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

नरा ति हीनकम्मन्ता नरा । मच्चुमुखे लपन्ती ति अन्तकाले सम्पत्ते
मरणमुखे परिदेवं ति । अवीततष्णासे ति अविगततष्णा । भवाभवेसू
ति कामभवादीसु । अथ वा भवाभवेसू ति भवभवेसु, पुनर्पुनभवेसू ति
वुतं होति ।

5 ७८४. इदानि यस्मा अवीततष्णा एवं फन्दन्ति च लपन्ति च,
तस्मा तष्णाविनये समादपेन्तो “ममायिते” ति गाथमाह । तत्थ
ममायिते ति तष्णादिट्ठिमत्तेहि “ममं” ति परिगहिते वत्थुर्स्मि ।
पस्सथा ति सोतारे आलपन्तो आह । एतं पी ति एतं पि आदीनवं ।
B. 234 सेसं पाकटमेव ।

10 ७८५. एवमेत्त पठमगाथाय अस्सादं, ततो पराहि चत्रहि आदीनवं
च दस्सेत्वा इदानि सउपायं निस्सरणं निस्सरणानिसंसं च दस्सेतुं सब्बाहि
वा एताहि कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं च दस्सेत्वा इदानि
नेक्खम्मे आनिसंसं दस्सेतुं “उभोसु अन्तेसु” ति गाथाद्वयमाह । तत्थ
उभोसु अन्तेसु ति फस्सफस्समुदयादीसु द्वीसु परिच्छेदेसु । विनेय्य
15 छन्दं ति छन्दरागं विनेत्वा । फस्सं परिज्ञाया ति चक्खुसम्फस्सादि-
फस्सं, फस्सानुसारेन वा॑ तं सम्प्युते सब्बे पि अरूपधम्मे, तेसं
वत्थुद्वारारम्मणवसेन रूपधम्मे चा ति सकलं पि नामरूपं तीहि
परिज्ञाहि परिज्ञानित्वा । अनानुगिद्वो ति रूपादीसु सब्बधम्मेसु
अगिद्वो॒ । यदत्तगरही तदकुब्बमानो ति यं अत्तना गरहति, तं
20 अकुरुमानो॒ । नलिष्पती दिट्ठुसुतेसु धीरो ति सो एवरूपो धिति-
सम्पन्नो धीरो दिट्ठुसु च सुतेसु च धम्मेसु द्विन्नं लेपानं एकेन पि लेपेन
न लिष्पति । आकासमिव निरूपलित्तो अच्चन्तवोदानप्त्तो होति ।

R. 618 ७८६. सञ्चं परिज्ञा ति गाथाय पन अयं सञ्चेष्टथो—न केवलं
25 च फस्समेव, अपि च खो पन कामसञ्ज्ञादिभेदं सञ्च षि, सञ्जानु-
सारेन वा पुब्बे वुत्तनयेनेव नामरूपं तीहि परिज्ञाहि परिज्ञानित्वा

१. सी० पोतथके नत्य; एव—रो० ।

२. न अनुगिद्वो—स्या० ।

३. अकुरुपमानो—स्या० ।

इमाय पटिपदाय चतुबिधं पि वितरेण्य ओघं, ततो सौ तिण्ठोधो
तण्हादिट्टिपरिगहेमु तण्हादिट्टिलेष्पप्पहानेन नोपलित्तोः खीणासव-
मुनि रागादिसल्लानं अब्बूक्ळहत्ता अब्बूक्ळहसल्लो सतिवेपुल्पत्तियाः
अप्पमत्तो चरं, पुब्बभागे वा अप्पमत्तो चरं तेन अप्पमादचारेन
अब्बूक्ळहसल्लो हुत्वा सकपरतभावादिभेदं नासीसती लोकमिमं परं
च, अञ्जनदत्थु चरिमचितनिरोधा निश्चादानो जातवेदो व परि-
निब्बाती ति अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्टापेसि धम्मनेतिट्टपनमेव
करोन्तो, न३ उत्तरिं३ इमाय देसनाथ मग्नं वा फलं वा उप्पादेसि
खीणासवस्स देसितत्ता ति ।

१. अनुपलित्तो—स्थान ।
३-३. नवतर्त्ति—रोप ।

१०० अस्तितो—स्था० ।

३. दुद्धकसुतवण्णना

उपत्ति-कथा

B. 235

७८७. वदन्ति वे दुदुमनापी ति दुदुद्वकसुत्तं॑ । का उप्पत्ति ?
आदिगाथाय ताव उप्पत्ति—मुनिसुत्तनयेन भगवतो भिक्खुसंघस्स च
उप्पन्नलाभसक्तारं असहमाना तितिथ्या सुन्दरिं परिब्बाजिकं
उद्योजेसुं॑ । सा किर जनपदकल्याणी सेतवत्थपरिब्बाजिका व
अहोसि । सा सुन्हाता सुनिवत्था मालागन्धविलेपनविभूसिता भगवतो
धर्मं सुत्वा सावत्थिवासीनं जेतवनतो निक्खमनवेलाय सावत्थितो
निक्खमित्वा जेतवनाभिमुखी गच्छति । मनुस्सेहि च “कुहिं गच्छसी”
त पुच्छता “समणं गोतमं सावके चस्स रमयितुं गच्छामी” ति
वत्वा जेतवनद्वारकोटुके विचरित्वा जेतवनद्वारकोटुके पिदहिते॒ नगरं
पविसित्वा पभाते पुन जेतवनं गन्धवा गन्धकुटिसमीपे पुण्डनि
विचिनन्ती॑ विय चरति॑ । बुद्धपटानं आगतेहि च॑ मनुस्सेहि “किमत्थं
आगतासी” ति पुच्छता यंकिञ्चिदेव भणति । एवं अद्भुमासमते
बीतिकन्ते तितिथ्या तं जीविता वोरोपेत्वा परिखातटे निक्खपित्वा॑
पभाते “सुन्दरि न पस्सामा” ति कोलाहलं कत्वा रञ्जो च आरो-
चेत्वा तेन अनुञ्ज्वाता जेतवनं पविसित्वा विचिनन्ता विय तं
निक्खित्तद्वाना॑ उद्धरित्वा मश्वकं आरोपेत्वा नगरं अभिहरित्वा
उपकोसं अकंसु । सब्बं पाञ्चियं आगतनयेनेव॑ वेदितब्बं ।

- | | |
|-------------------------------|--------------------------|
| १. दुष्टुकं—सी०, रो० । | २. पिहिते—रो० । |
| ३. ओकिरणती—स्था० । | ४. विचरन्ति—स्था० । |
| ५. सी०, रो० पोत्थकेसु नस्यि । | ६. निखाणित्वा—सी०, रो० । |
| ७. निखातद्वाना—रो० । | ८. आगतनयेन—सी०, रो० । |

भगवा तं दिवसं पच्चूससमये बुद्धचक्रखुना लोकं वोलोकेन्तोः
“तित्यिया अज्ज अयसं उपादेसन्ती” ति ब्रत्वा “तेसं सद्हित्वा
मादिसे चितं पकोपेत्वा महाजनो अपायाभिमुखो मा अहोसी” ति
गन्धकुटिद्वारं पिदहित्वा अन्तोगन्धकुटियंयेव अच्छ, न नगरं पिण्डाय
पाविसि । भिक्खू पन द्वारं पिदहितं दिस्वा पुब्बसदिसमेव पविसिंसु । ५
मनुस्सा भिक्खू दिस्वा नानप्पकारेहि अकोसिंसु । अथ आयस्मा
आनन्दो भगवतो तं पवत्तिर्द आरोचेत्वा “तित्यियेहि भन्ते महाअयसो
उप्पादितो, न सका इध वसितुं, विपुलो जम्बुदीपो, अञ्जबत्थ
गच्छामा” ति आह । तत्थिपै अयसे उट्टिते कुहिं गमिस्ससि आनन्दा
ति ? । १०

“अञ्जं नगरं भगवा” ति । अथ भगवा “आगमेहि आनन्द,
सत्ताहमेवायं सहौ भविस्सति, सत्ताहचयेन येहि अयसो, तेसं येव
उपरि पतिस्सती” ति ब्रत्वा आनन्दत्थेरस्स धम्मदेसनत्थं “वदन्ति
वे” ति इमं गाथमभासि ।

B. 236

तत्थ वदन्ती ति भगवन्तं भिक्खुसंघं च उपवदन्ति । दुद्धमनापि १०
एके अथो पि वे सच्चमना४ ति एकच्चे दुद्धचित्ता, एकच्चे तथ-
सञ्जनोपि हुत्वा, तित्यिया दुद्धचित्ता, ये तेसं वचनं५ सुत्वा सद्हिसु,
ते सच्चमनाति अधिष्पायो । वादं च जातं ति एतं६ अकोसवादं
उप्पन्नं । मुनि नो उपेती ति अकारकस्ताय च अकुप्पताय७ च
बुद्धमुनि न उपेति । तस्मा मुनी नत्थि खिलो कुहिं ची ति तेन २०
कारणेन अयं मुनि रागादिखिलेहि नत्थि खिलो कुहिं ची ति
वेदितब्बो ।

B. 520

- | | |
|-------------------------------------|-------------------------------|
| १. ‘व’ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु ती | २. पवुत्ति—स्या०, रो० |
| अधिको पाठो । | ३. तत्रापि—सी०, स्या०, रो० । |
| ४. ‘षी’ स्या० पोत्थको अधिको पाठो । | ५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । |
| ६. एवं—स्या० । | ७. अकुप्पताय—स्या०, रो० । |

७८८. इमं च गाथं वत्वा भगवा आनन्दत्थेरं पुच्छः “एवं खुसेत्वा वम्भेत्वा वुच्चमाना भिक्खू आनन्द किं वदन्ती” ति । न किञ्चि भगवा ति । “न आनन्द ‘अहं सीलवा’ ति सब्बत्थ तुण्ही भवितव्यं, लोके हि नाभासमानं जानं ति मिस्सं बालेहि पण्डितं” ति वत्वा

५ “भिक्खू आनन्द ते मनुस्से एवं पटिचोदेन्तु” ति धम्मदेसनत्थाय “अभूतवादी निरयं उपेती” ति इमं गाथमभासि । थेरो तं उग्गहेत्वा भिक्खू आह “मनुस्सा तुम्हेहि इमाय गाथाय पटिचोदेतब्बा” ति । भिक्खू तथा अकंसु । पण्डितमनुस्सा तुण्ही अहेसु । राजा पि राज-पुरिसे सब्बतो पेसेत्वा येसं धुत्तानं लज्जं । दत्त्वा तित्थिया तं मारापेसु,

१० ते गहेत्वा निगग्यह तं पवर्ति बत्वा तित्थिये परिभासि । मनुस्सा पि तित्थिये दिस्वा लेणुना पहरन्ति^१, पंसुना ओकिरन्ति “भगवतो अयसं उप्पादेसु” ति । आनन्दत्थेरो तं दिस्वा भगवतो आरोचेसि, भगवा थेरस्स इमं गाथमभासि “सकं हि दिँड़ि...पे०...वदेष्या” ति ।

तस्यत्थो—यायं दिँड़ि तित्थियजनस्स “सुन्दरि मारेत्वा समणानं

१० सक्यपुतियानं अवर्णं पकासेत्वा एतेनुपायेन लद्दं सक्कारं सादियि-स्सामा” ति, सो तं दिँड़ि कथं अतिकमेय्य, अथ खो सो अयसो तमेव तित्थियजनं पचागतो तं दिँड़ि अच्चेतुं असकोन्तं । यो वा सस्तादिवादी^२, सो पि सकं दिँड़ि कथं अच्चयेय्य तेन दिँड़िच्छन्देन अनुनीतो ताय च दिँड़िहचिया निविट्टो, अपि च खो पन सयं समत्तानि पकुब्बमानो अत्तना व परिपुण्णानि तानि दिँड़िगतानि करोन्तो यथा जानेष्य, तथेव वदेष्या ति ।

B. 237 20

७८९. अथ राजा सत्ताहच्चयेन तं कुणपं छहापेत्वा सायन्हसमयं विहारं गन्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा आह—“ननु भन्ते ईदिसे अयसे उप्पने मय्यं पि आरोचेतब्बं सिया” ति । एवं वुते भगवा “न २५ महाराज ‘अहं सीलवा गुणसम्बन्नो’ ति परेसं आरोचेतुं अरियानं

१. लज्जं—स्या०, रो० ।

२. हनन्ति—स्या०, रो० ।

३. वस्स तादि—स्या० ।

पतिरूपं” ति वत्वा तस्सा अद्वृप्पत्तियं “यो अत्तनो सीलवतानो” ति अवसेसगाथायो अभासि ।

तथ सीलवतानो ति पातिमोक्खादीनि सीलानि आरच्छिकादीनि धृतज्ञवतानि च । अनानुपृष्ठो ति अपुच्छितो । पावाः ति वदति । अनरियधम्मं कुसला तमाहु, यो आतुमानं सयमेव पावा ति यो एवं ४ अत्तानं सयमेव वदति, तस्स तं वादं “अनरियधम्मो एसो” ति कुसला एवं कथेन्ति ।

७९०. सन्तो ति रागादिकिलेसवूपसमेन^१ सन्तो, तथा अभिनिष्वुतंतो । इतिहन्ति सीलेसु अकथमानो ति “अहमस्मि सीलसम्पन्नो” तिआदिना नयेन इति सीलेसु अकथमानो, सील- १० निमित्तं अत्तूपनायिकं वाचं अभासमानो ति वुतं होति । तमरियधम्मं कुसला वदन्ति ति तस्स तं अकथनं “अरियधम्मो एसो” ति बुद्धादयो खन्धादिकुसला वदन्ति । यस्सुस्सदा नत्थ कुहिं चि लोके ति यस्स खीणासवस्स रागादयो सत्त उस्सदा कुहिं चि लोके नत्थ, तस्स तं अकथनं “अरियधम्मो एसो” ति एवं कुसला वदन्ति ति १५ सम्बन्धो ।

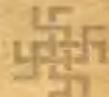
७९१. एवं खीणासवपटिपति दस्सेत्वा इदानि दिट्ठिगतिकानं तिथियानं पटिपति रञ्जो दस्सेन्तो आह—“पकप्पिता सङ्घ्रता” ति । तथ पकप्पिता ति परिकप्पिता । सङ्घ्रता ति पच्याभिसङ्घ्रता । यस्सा ति यस्स कस्सचि दिट्ठिगतिकस्स । धम्मा ति दिट्ठियो । २० पुरक्खता ति पुरतो करता । सन्तो ति संविज्ञित^२ । अबीवदाता ति अबोदाता । यदत्तनि पस्सति आनिसंसं, तं निस्सितो कुप्पपटिच्च- सन्ति ति यस्सेते दिट्ठिधम्मा पुरक्खता अबोदाता सन्ति, सो एवंविधो यस्मा अत्तनि तस्सा दिट्ठिया दिट्ठिधम्मिकं च सक्कारादि, सम्परायिकं च गतिविसेसादि आनिसंसं पस्सति, तस्मा तं च आनिसंसं, तं च २५

B. 233
R. 522

१. पाथा—स्थाऽ ।

२. ० वूपसमन्तो—स्थाऽ ।

३. विज्जन्ति—सी०, रो० ।



कुप्पताय च पटिच्चसमुप्पन्नताय चै कुप्पपटिच्चसन्तिसङ्घातं दिट्ठि
निस्सितोव होति, सो तन्निस्सितचा अत्तानं वा उक्कंसेय्य परे वा
वम्भेय्य अभूते हिपि गुणदोसेहि ।

७९२. एवं निस्सितेन च दिट्ठीनिवेसा...पे०...आदियती च
६ धम्मं ति । तत्य दिट्ठीनिवेसा ति इदं सच्चाभिनिवेससङ्घातानि दिट्ठि-
निवेसनानि । न हि स्वातिवत्ता ति सुखेन अतिवत्तितब्बा न होन्ति ।
धम्मेसु निच्छेय्य समुग्गहीतं ति द्वासटिर्दिट्ठिधम्मेसु तं तं समुग्गहितं
अभिनिविट्टु धम्मं निच्छनित्वा पवत्तत्ता दिट्ठीनिवेसा न हि स्वाति-
वत्ता ति वुतं होति । तस्मा नरो तेसु निवेसनेसु, निरस्सतीै आदियती
१० च धम्मं ति यस्मा न हि स्वातिवत्ता, तस्मा नरो तेसुयेव दिट्ठीनिवेस-
नेसु अजसीलगोसीलकुकुरसीलिपञ्चातपमरुप्पातउक्कुटिकप्पधान-
कण्टकापस्सयादिभेदं सत्थारंधम्मक्खानगणादिभेदञ्चै तं तं धम्मं
निरस्सति च आदियति च जहतिै च गण्हति च वनमक्कटो विय तं तं
साखं ति वुतं होति । एवं निरस्सन्तो च आदियन्तो च अनवटित-
१५ चित्तता असन्ते हिपि गुणदोसेहि अत्तनो वा परस्स वा यसायसं
उप्पादेय्य ।

७९३. यो पनायं सब्बदिट्ठिगतादिदोसधुननाय पञ्चाय समन्ना-
गत्तता धोनो, तस्स धोनस्स हि...पे०... अनूपयो सो । किं वुतं
होति ? धोनधम्मसमन्नागमा धोनस्स धुतसब्बपापस्स अरहतो कत्थचि
२ लोके तेसु तेसु भवेसु पक्षिप्ता दिट्ठि नत्थि, सो तस्सा दिट्ठिया
अभावेन, ते याय च अत्तना कतं पापकम्मं पटिच्छादेन्ता तित्थिया
मायाय मानेन वा एतं अगतिं गच्छन्ति, तं पि मायं च मानं च
पहाय धोनो रागादीनं दोसानं तेन गच्छेय्य, दिट्ठिधम्मे सम्पराये वा
२५ निरयादीसु गतिविसेसेसु केन सङ्घं गच्छेय्य, अनूपयो सो, सो हि
तण्हादिट्ठिउपयानं द्विन्नं अभावेन अनूपयो ति ।

१. 'समुत्तिसन्तवताय च'—सी०, स्या०, रो० २. निरस्सती—स्या० ।
पोत्थकेसु अधिको पाठो । ३. 'वा'—सी० ।
४. भाजति—स्या०; जहाति—सो० ।

१०. 'वा'—स्यां।
पोत्थके अविको पाठो।
४. सब्वा—रों।

२-२. अतं निरतं—सी०, स्या०, रो०।
३. कारण—स्या०, रो०।

४. सुद्धटुकसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

७९५. पस्सामि सुद्धं ति सुद्धटुकसुत्तं^१ । का उप्पत्ति ? अतीते किर कस्सपस्स भगवतो काले बाराणसि वासी अञ्जतरो कुटुम्बिको पञ्चहि सकटसतेहि पञ्चन्त जनपदं अगमासि भण्डगगहनत्थं । तत्थ वनचरकेन सद्धि मित्तं^२ कत्वा तस्स पण्णाकारं दत्वा पुच्छि—“कच्चि,
 ५ ते सम्म, चन्दनसारं दिद्रुपुब्बं” ति । “आम सामी” ति च वुते तेनेव सद्धि चन्दनवनं पविसित्वा सब्बसकटानि चन्दनसारस्स पूरेत्वा^३
 तं पि वनचरकं “यदा, सम्म, बाराणसि आगच्छसि,^४ तदा चन्दनसारं गहेत्वा आगच्छेय्यासी” ति वत्वा बाराणसि येव अगमासि । अथापरेन
 10 समयेन सो पि वनचरको चन्दनसारं गहेत्वा तस्स घरं अगमासि ।
 १० सो तं दिस्वा सब्बं पटिसन्थारं कत्वा सायन्हसमये चन्दनसारं पिसा-
 पेत्वा समुगमं पूरेत्वा “गच्छसम्मन्हायित्वा आगच्छा” ति अत्तनो
 R. 524 पुरिसेन सद्धि न्हानतित्थं पेसेसि । तेन च समयेन बाराणसियं
 B. 240 उस्सवो होति, अथ बाराणसिवासिनो पातो व दानं दत्वा सायं
 15 सुद्धवत्थनिवत्था मालागन्धादीनि गहेत्वा कस्सपस्स भगवतो महाचेतियं वन्दितुं गच्छन्ति । सो वनचरको ते दिस्वा “महाजनो कुहिं गच्छती” ति पुच्छि । “विहारं चेतियवन्दनत्थाया” ति च सुत्वा सयं पि
 अगमासि । तत्थ मनुस्से हरितालमनोसीलादीहि नानप्पकारेहि^५ चेतिये पूजं करोन्ते दिस्वा किञ्चि चित्रं^६ कातुं अजानन्तो तं चन्दनं गहेत्वा महाचेतिये सुवण्णिटुकानं^७ । उपरि कंसपातिमत्तं मण्डलं अकासि ।

१. सुद्धटुकं—सी०, रो० ।

२. मेत्ति—सी०, रो० ।

३. भरित्वा—रो० ।

४. आगच्छेय्यासि—स्या० ।

५. नानप्पकारेन—सी०, स्या०, रो० ।

६. विचित्रं—स्या० ।

७. सुवण्णिटुकानं—रो० ।



अथ तत्थ सूरियोगमनवेलायं^१ सूरियरस्मयो उद्गृहिसु, सो तं दिस्वा पसीदि^२, पत्थनं च अकासि “यत्थ यत्थ निब्बत्तानि, ईदिसा मे रस्मयो^३ उरे उद्गृहन्तू” ति । सो कालं कत्वा तावतिसेसु निब्बत्ति, तस्स उरे रस्मयो^४ उद्गृहिसु, चन्दमण्डलं वियस्स उरमण्डलं विरोचति, “चन्दाभो देवपुत्रो” त्वेव च नं सञ्जानिसु ।

५

सो ताय सम्पत्तिया छसु देवलोकेसु अनुलोमपटिलोमतो एकं बुद्धन्तरं खेपेत्वा अम्हाकं भगवति उप्पन्ने सावत्थियं ब्राह्मणमहासालकुले निब्बत्ति, तथेवस्स^५ उरे चन्दमण्डलसदिसं रस्ममण्डलं^६ अहोसि । नामकरणदिवसे चस्स मङ्गलं कत्वा ब्राह्मणा तं मण्डलं दिस्वा “धञ्जपुञ्जलक्खणो अयं कुमारो” ति विभित्ता “चन्दाभो” त्वेव नामं अकंसु । तं वयप्पत्तं ब्राह्मणा गहेत्वा अलङ्घृतिवारतकञ्चुकं^७ पाहुपापेत्वा रथे आरोपेत्वा “महाब्रह्मा” अयं^८ ति पूजेत्वा “यो चन्दाभं पस्सति, सो यसधनादीनि लभति,^९ सम्परायं च सर्गं गच्छती”^{१०} ति उग्धोसेन्ता गामनिगमराजघानीसु आहिणं ति । गतगतद्वाने मनुस्सा “एस किर भो चन्दाभो नाम, यो एतं पस्सति, सो यसधनसागादीनि लभती”^{११} ति उपरूपरि आगच्छन्ति, सकल-जम्बुदीपो चलि । ब्राह्मणा तु च्छहत्यकानं आगतानं न दस्सेन्ति, सतं वा सहस्सं वा गहेत्वा आगतानमेव दस्सेन्ति । एवं चन्दाभं महेत्वा अनुविचरन्ता ब्राह्मणा कमेन सावत्थं अनुप्पत्ता ।

15 R. 525

तेन च समयेन भगवा^{१२} पवतितवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन सावत्थं आगन्त्वा सावत्थियं विहरति जेतवने बहुजनहिताय धम्मं देसेन्तो । अथ चन्दाभो सावत्थी^{१३} पत्वा समुद्धपक्खन्तकुन्नदी विय अपाकटो

20

- | | |
|------------------------------------|------------------------------------|
| १. सूरियोगमनवेलायं—रो० । | २. पसीदित्वा—स्या० । |
| ३. रंसी—सी०, रो० । | ४. रंसियो—सी०, रो० । |
| ५. तमेवस्स—स्या० । | ६. रंसिमण्डलं—सी०, रो० । |
| ७. ० पटुकञ्चुकं—सी०, स्यां०, रो० । | ८. ‘ना’ स्या० पोत्थके अविको पाठो । |
| ९. लभिस्सति—स्या० । | १०. गच्छस्सती—स्या० । |
| ११. लभिस्सति—स्या० । | १२. सत्था—रो० । |
| १३. सावत्थियं—स्या० । | |

अहोसि, चन्दाभो ति भणन्तो पि नत्थि । सो सायन्हसमये
महाजनकायं मालागन्धादीनि आदाय जेतवनाभिमुखं गच्छन्तं दिस्वा
“कुहिं गच्छथा” ति पुच्छ । बुद्धा लोके उप्पन्तो, सो बहुजन हिताय
धर्मं देसेति, तं सोतुं जेतवनं गच्छामा” ति च तेसं वचनं सुत्वा सोपि

- B. 241 ५ ब्राह्मणगणपरिवुतो तत्थेव अगमासि । भगवा च तस्मि समये
धर्मसभायं वरबुद्धासने निसिन्नो व होति, चन्दाभो भगवन्तं उपसङ्कम्म
मधुरपटिसन्धारं कत्वा एकमन्तं निसीदि, तावदेव चस्स सो आलोको
अन्तरहितो । बुद्धालोकस्स हि समीपे असीति हत्यब्धन्तरे अञ्चो
आलोको नाभिभो ति । सो “आलोको मे नद्वो” ति निसीदित्वा व
१० उद्वासि, उद्वहित्वा च गन्तुमारद्धो । अथ नं अञ्चतरो पुरिसो आह—
“कि भो॑ चन्दाम, समणस्स गोतमस्स भीतो गच्छसी” ति । नाहं
भीतो गच्छामि, अपि च मे इमस्स तेजेन आलोको न सम्पज्जती ति
पुनदेव भगवतो पुरतो निसीदित्वा पादतला पट्टाय याव केसगगा॒
रूपरं सिलक्खणादिसम्पत्ति दिस्वा “महेसक्खो॑ समणो गोतमो, मम
१५ उरे अप्पमत्तको आलोको उद्वितो, तावतकेन पि मं गहेत्वा ब्राह्मणा
सकलजम्बुदीपं विचरन्ति । एवं वरलक्खणसम्पतिसमन्नागतस्स
समणस्स गोतमस्स नेव मानो उप्पन्नो, अद्वा अयं अनोमगुणसमन्नागतो
भविस्सति सत्था देवमनुस्सानं ति अतिंवय पसन्नचित्तो भगवन्तं
R. 526 २० वन्दित्वा पब्बजं याचि । भगवा अञ्चतरं थेरं आणापेसि—
“पब्बाजेहि न” ति । सो तं पब्बाजेत्वा तचपञ्चकक्षमद्वानं आचिकिख ।
सो विपस्सनं आरभित्वा न चिरेनेव अरहतं पत्वा॑ “चन्दाभत्थेरो”
ति विस्सुतो अहोसि । तं आरब्म भिक्खू कथं समुद्वापेसु॑ “कि नु खो
आवुसो ये चन्दाभं अद्दसंसु, ते यसं वा धनं वा लर्भिसु, सगं वा
गच्छसु, विसुद्धि वा पापुणिसु तेन चक्खुद्वारिकलमदस्सनेना” ति ।
२५ भगवा तसं अदुप्पत्तियं इम॑ सुतमभासि ।

१. सी० पोन्थके नत्थि ।

२. केसन्ता—सी० ।

३. महेसक्खो—सी० ।

४. पत्तो—सी० ।

५. इदं—सी०, स्या०, रो० ।

गाथा-अत्थवण्णना

तत्य पठमगाथाय तावत्थो—न भिक्खवे एवरूपेन दस्सनेन सुद्धि होति । अपि च खो किलेसमलिनत्ता असुद्धं, किलेसरोगानं अविगमा सरोगमेव चन्द्राभं ब्राह्मणं अञ्जनं वा एवरूपं दिस्वा दिट्ठिगतिको बालो अभिजानाति “पस्सामि सुद्धं परमं अरोगं, तेन च दिट्ठिसङ्घातेन दस्सनेन संसुद्धि नरस्स होती” ति, सो एवं अभिजानन्तो तं दस्सनं “परमं” ति ज्वता तस्मि दस्सने सुद्धानुपस्सी समानो^१ तं दस्सनं “मग्गबाण” ति पच्चेति । तं पन मग्गबाणं न होति । तेनाह—“दिट्ठेन चे सुद्धी” ति दुतियगाथं^२ ।

गाथा-अत्थवण्णना

७९६. तस्सत्थो^३—तेन रूपदस्सनसङ्घातेन दिट्ठेन यदि किलेस सुद्धि नरस्स होति । तेनवा बाणेन सो यदि जातिआदिदुखेन पजहाति । एवं सन्ते अरियमग्गतो अञ्जनेन असुद्धिमग्गेनेव सो सुज्ञति, रागादीहि उपधीहि सउपधिको एव समानो सुज्ञती ति आपनं होति, न च एवंविधो सुज्ञति । तस्मा दिट्ठी हि नं पाव तथा वदानं, सा न दिट्ठियेव “मिच्छादिट्ठिको अयं” ति कथेति दिट्ठिअनुरूपं “सस्तो लोको” तिआदिना नयेन तथा वदन्ति ।

१०

१५

गाथा-अत्थवण्णना

७९७.—न ब्राह्मणो ति ततियगाथा । तस्सत्थो—यो पन बार्हत-पापत्ता ब्राह्मणो होति, सो मग्गेन अधिगतासवक्खयो खीणासव ब्राह्मणो अरियमग्गबाणतो अञ्जनेन अभिमङ्गलसम्मतरूपसङ्घाते दिट्ठे तथाविध-सङ्घाते सुते अवीतिक्कमसङ्घाते सोले हृत्यवतादिभेदे वते पठवि-आदिभेदे मुते च उपन्नेन मिच्छकाणेन सुद्धि न आह । सेसमस्स ब्राह्मणस्स वण्णभणनत्थं^४ वुतं । सो हि तेधातुक पुञ्जे सब्बस्मि च पापे

१०. ५२७

२०

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. दुतियगाथा—रो०; दुतियोगाथायत्थो—

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

स्या० ।

४. वण्णभणनत्थाय—सी०, स्या०, रो० ।



अनूपलित्तो, तस्स पहीनत्ता अत्तदिट्ठिया यस्स कस्सचि वा गहणस्स पहीनत्ता अत्तज्जहो, पुञ्चाभिसङ्घारादीनं अकरणतो नयिध पकुब्बमानो ति वुच्चति । तस्मा नं एवं पसंसन्तो आह । सब्बस्सेव चस्स पुरिमपादेन सम्बन्धो वेदितब्बो—पुञ्जे च पापे च अनूपलित्तो अतज्जहो नयिध ६ पकुब्बमानो न ब्राह्मणो अञ्चतो सुद्धिमाहा ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

७९८. एवं^१ न ब्राह्मणो अञ्चतो सुद्धिमाहाति^२ वत्वा इदानि ये दिट्ठिगतिका अञ्चतो सुद्धिं ब्रुवन्ति, तेसं तस्सा दिट्ठिया अनिब्बाहक-भावं^३ दस्सेन्तो “पुरिमं पहाया” ति गाथमाह । तस्सत्थो—ते हि अञ्चतो सुद्धिवादा समानापि यस्सा दिट्ठिया अप्पहीनत्ता गहणमुश्चनं १० होति । ताय पुरिमं सत्थारादिं पहाय अपरं निस्सिता एजासङ्घाताय तण्हाय अनुगता अभिभूता रागादिभेदं न तरन्ति सङ्गं, तं च अतरन्ता तं तं धम्मं उगण्हन्ति च निरस्सजन्ति च मक्कटोव साखं ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

B 243 ७९९. पञ्चमगाथाय सम्बन्धो—यो च सो “दिट्ठी हि नं पाव तथा वदानं” ति वुत्तो, सो सयं समादायाति । तत्थ सयं ति सामं । १५ समादाया ति गहेत्वा । वतानी ति हत्थिवतादीनि । उच्चावचं ति अपरापरं हीनपणीतं वा सत्थारतो सत्थारादिं । सञ्चासत्तो ति काम-सञ्चादीसु लग्गो । विद्वा च वेदेहि समेच्च धम्मं ति परमत्थविद्वा च अरहा चतुर्हि मागब्राणवेदेहि चतुर्सञ्चधम्मं अभिसमेच्चा ति । सेसं पाकटमेव ।

गाथा-अत्थवण्णना

R. 528 20 ८००. स सब्बधम्मेसु विसेनिभूतो, यं किञ्चि दिट्ठं व सुतं मुतं वा ति सो भूरिपञ्चो खीणासवो यं किञ्चि दिट्ठं वा सुतं वा मुतं वा तेसु सब्बधम्मेसु मारसेनं विनासेत्वा ठितभावेन विसेनिभूतो । तमेवदस्सि ति

तं एवं विसुद्धदस्ति । विवटं चरन्तं ति तण्हच्छदनादिविगमेन विवटं हुत्वा चरन्तं । केनीध लोकास्म विकप्ययेय्या ति केन इध लोके तण्हाकप्येन वा दिट्ठिकप्येन वा कोचि विकप्येय्य, तेसं वा पहीनता रागादिना पुब्बे वुत्तेना ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८०१. न कप्ययन्ती ति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च—किञ्च ५ भिय्यो ? ते हि तादिसा सन्तो द्विनं कप्यानं पुरेक्खारानं च केनचि न कप्ययन्ति न पुरेक्खरोन्ति, परमत्यअच्चन्तसुद्धिअधिगतता^१ अनच्चन्त-सुद्धि^२ येव^३ अकिरियसस्तदिट्ठि अच्चन्त सुद्धीति न ते वदन्ति । आदानगन्थं गथितं विसज्जा ति चतुब्बिधं पि रूपादीनं आदायकत्ता आदानगन्थं अत्तनो चित्तसन्ताने गथितं बद्धं अरियमग्गसत्थेन विसज्जु १० छिन्दित्वा । सेसं पाकटमेव ।

गाथा अत्थवण्णना

८०२. सीमातिगो ति गाथा एकपुग्गलाधिद्वानाय देसनाय वुत्ता । पुब्बसदिसो एव पनस्सा सम्बन्धो, सो एवं अत्थवण्णनाय सद्धि १० वेदितब्बो—किञ्च भिय्यो सो ईदिसो भूरिपञ्चो चतुन्नं किलेससीमानं अतीतता सीमातिगो बाहितपापत्ता च ब्राह्मणो, इत्थम्भूतस्स च तस्स १५ नहिथ परचितपुब्बेनिवासवाणेहि अत्वा वा मंसचक्खुदिब्बचक्खूहि दिस्वा वा किञ्चि समुग्गहीतं, अभिनिविद्वन्ति वुतं होति । सो च कामराग-भावतो^४ न रागरागी^५, रूपारूपरागाभावतो न विरागरत्तो । यतो एवं—विधस्स “इदं परं” ति किञ्चि इध उग्गहितंनत्थी ति अरहत्तनि-कूटेन देसनं निदृपेसि^६ ।

B. 244

२०

सुतनिपातट्टकथाय

सुद्धटकमुतवण्णना निदृता ।

—○—

१. परमत्यअच्चन्त सुद्धि येव— २. सी० पोत्यके नत्य ।

सी०, रो० ।

४. कामरागादि अभावतो—सी० ।

३. निदृपेसि—सी०, रो० ।

५. निदृपेसि—सी०, रो० ।



५. परमटुकसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

८०३. परमं ति दिट्ठीसू ति परमटुकसुतं^१ । का उप्पत्ति ? भगवति किर सावत्थियं विहरन्ते नानातित्थिया सन्निपतित्वा अत्तनो अत्तनो दिट्ठिं दीपेन्ता^२ “इदं परमं, इदं परमं” ति कलहं कत्वा रञ्जो आरोचेसु^३ । राजा सम्बहुले जच्चन्वे सन्निपातापेत्वा “इमेसं हृतियं दस्सेथा” ति आणापेसि । राजपुरिसा अन्वे सन्निपातापेत्वा हृतियं पुरतो सयापेत्वा “पस्सथा” ति आहंसु । ते हृतियस्स एकमेकं अङ्गं परामसिंसु । तवो रञ्जा “कीदिसो भणे, हृथी” ति पुढो यो सोण्डं परामसि, सो “सेय्यथापि महाराज नङ्गलीसा”^४ ति भणि । ये दन्तादीनि परिभासित्वा “सेय्यथापि, महाराज, भित्तिखिलो” ति आदीनि आहंसु । राजा तं सब्बं सुत्वा “ईदिसो तुम्हाकं समयो” ति तितिथये उय्योजेसि । अञ्चतरो पिण्डचारिको तं पवर्ति अत्वा भगवतो आरोचेसि । भगवा तस्सं^५ अट्ठुप्पत्तियं^६ भिक्खू आमन्त्रेत्वा “यथा, भिक्खवे, जच्चन्धा हृतियं अजानन्ता तं तं अङ्गं परामसित्वा विवदिसु, एवं तितिथया विमोक्खन्तिकधम्मं अजानन्ता तं तं दिट्ठिं परामसित्वा विवदन्ती” ति वत्वा धम्मदेसनत्यं इमं^७ सुतमभासि ।

गाथा-अत्थवण्णना

तत्थं परमं ति दिट्ठीसु परिब्बसानोति “इदं परमं” ति गहेत्वा सकाय सकाय दिट्ठिया वसमानो । यदुत्तरि कुरुते ति यं

१. परमटुकं—सी०, रो० ।

२. दस्सेन्ता—स्या० ।

३. नङ्गलसीसा—स्या० ।

४. तस्सा—स्या०, रो० ।

५. अट्ठुप्पत्तिया—स्या०, रो० ।

६. इदं—सी०, रो० ।

अत्तनो सत्थारादि सेद्धं करोति । हीनाति अञ्जे ततो सब्बमाहा ति
तं अत्तनो सत्थारादि ठपेत्वा ततो अञ्जे सब्बे “हीना इमे” ति आह ।
तस्मा विवादानि अवीतिवत्तो ति तेन कारणेन सो दिट्ठिकलहे
अवीतिवत्तोव होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८०४. द्वुतियगाथाय अत्थो—एवं अवीतिवत्तो च यं दिट्ठे सुते ५ B. 245
सीलवतेै मुते ति एतेसु वथ्यूसु उपन्नदिट्ठिसङ्खाते अत्तनि पुब्बे
वुत्पकारं आनिसंसं पस्सति । तदेव सो तथ्य सकाय दिट्ठिया
आनिसंसं “इदं सेद्धं” ति अभिनिविसित्वा अञ्जं सब्बं परसत्थारादिकं R. 830
निहीनतो पस्सति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८०५-०६. ततियगाथाय अत्थो—एवं पस्सतो चस्स यं अत्तनो १०
सत्थारादि निस्सितो अञ्जं परसत्थारादि हीनं पस्सति तं पनै
दस्सनैै गन्थमेव कुसला वदन्ति, बन्धनं ति वुतं होति । यस्मा
एतदेव, तस्मा हि दिट्ठं व मुतं मुतं वा सीलब्बतं भिक्खु न
निस्सयेय्य, नाभिनिवेसेय्या ति वुतं होति ।

चतुर्थगाथाय अत्थो—न केवलं दिट्ठसुतादिं न निस्सयेय्य, अपि च १५
खो पन असञ्जातं उपरूपरि दिट्ठि पि लोकर्णिम न कप्पयेय्य,
न जनेय्या ति वुतं होति । कीदिसं? बाणेन वा सीलवतेनै वा
पि, समापत्तिभाणादिना बाणेन वा सीलवतेन वा या कप्पियति,
एतंै दिट्ठैै न कप्पयेय्य । न केवलं च दिट्ठि न कप्पयेय्य, अपि च खो
पन मानेन पि जातिआदीहि वथूहि समोति अत्तानमनूपनेय्य, २०
हीनो न मञ्जोथ विसेसि वा पीति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८०७. पञ्चमगाथाय अत्थो—एवं हि दिट्ठि अकप्पेन्तो अमञ्जमानो
च अत्तं पहाय अनुपादियानो इध वा यं पुब्बे गहितं, तं पहाय अपरं

१. सीलवते—स्या०, रो० ।

२-२. पस्सनै—सी०, रो० ।

३. ० सीलब्बतेन—स्या० ।

४-४. एतादिसि—सी०, स्या०, रो० ।



अगगपहन्तो तस्मि पि वुत्तप्पकारे जाणे दुविधं निस्सयं नो करोति ।
अकरोन्तो च स वे वियत्तेसु^१ नानादिद्विवसेन मिन्नेसु सत्तेसु न
वगगसारी बन्दादिवसेन अगच्छनधम्मो हुत्वा द्वासद्विया दिद्विसु
किञ्चिपि दिद्वि न पच्चेति, न पच्चागच्छती ति वुत्तं होति ।

गाथा-अत्यवण्णना

- 5 ८०८-१०. इदानि यो सो इमाय गाथाय वुत्तो खीणासवो, तस्स
वण्णभणनर्थं “यस्सुभयन्ते” ति आदिका तिस्सो गाथायो आह । तत्थ
उभयन्ते ति पुब्बे वुत्तफस्सादिभेदे । पणीधी ति तण्हा । भवाभवाया
ति पुनप्पुनभवाय । इध वा हुरं वा ति सकत्तभावादिभेदे इध वा
B. 246 परत्तभावादिभेदे परत्थ वा । दिद्वे वा ति दिद्विसुद्विया वा । एस नयो
R. 531 10 सुतादीसु । सञ्चाति सञ्चासमुद्रापिका दिद्वि । धम्मा पि तेसं न
पटिच्छितासे ति द्वासद्विद्विगतधम्मा पि तेसं “इदमेव सञ्चं मोघ-
मञ्चं” ति एवं न पटिच्छिता । पारङ्गतो न पच्चेति तादी ति
निब्बान पारं गतौ तेन तेन मग्गेन पहीने किलेसे पुन नागच्छति, पश्चहि
च आकारेहि तादी होती ति । सेसं पाकटमेवा ति ।

सुतनिपातट्टकथाय

परमट्टकसुतवण्णना निद्विता ।

६. जरासुत्तवण्णना

उपत्ति-कथा

८११. अप्प वत जीवितं ति जरासुतं । का उपत्ति ? एकं समयं भगवा सावर्त्ययं वस्सं वसित्वा यानि तानि बुद्धानं सरीरारोग्यसम्पादनं अनुप्पत्तिसिक्खापदपञ्चापनं वेनेय्यदमनं तथारूपाय अद्वृप्तिया जातकादिकथनं तिआदीनि जनपदचारिकानिमित्तानि, तानि समवेक्षित्वा जनपदचारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो सायं साकेतं ५ अनुप्पत्तो अञ्जनवनं पार्विसि । साकेतवासिनो सुत्वा “अकालो इदानि भगवन्तं दस्सनाया” ति विभाताय रत्तिया मालागन्धादीनि गहेत्वा भगवतो सन्तिकं गन्त्वा पूजनवंदनसम्मोदनादीनि कत्वा परिवारेत्वा अद्वृंसु याव भगवतो गामप्पवेसनवेला, अथ भगवा भिक्खुसंघपरिवुतो^१ पिण्डाय पाविसि । तं अञ्जनतरो साकेतको ब्राह्मणमहासालो नगरा १० निक्खमन्तो वगरद्वारे अहस । दिस्वा^२ पुत्त सिनेहं उप्पादेत्वा “चिरदिद्वोसि पुत्त मया” ति परिदेवयमानो अभिमुखो अगमासि । भगवा भिक्खु सञ्चापेसि—“अयं, भिक्खवे, ब्राह्मणो यं इच्छति, तं करोतु, न वारेतब्बो” ति ।

ब्राह्मणो पि वच्छगिद्विनी व गावी आगन्त्वा भगवतो कायं पुरतो च १५ R 532 पच्छतो^३ च दक्षिणतो च वामतो चा ति समन्ता आलिङ्ग्नि ‘चिर-दिद्वोसि पुत्त चिरं विना अहोसी’ ति भणन्तो । यदि पन सो तथा कातुं न लभेय्य, हृदयं फालेत्वा मरेय्य । सो भगवन्तं अवोच—“भगवा तुम्हेहि सद्वि आगतभिक्खूनं अहमेव भिक्खं^४ दातुं समत्यो, ममेव अनुग्रहं करोथा” ति । अधिवासेसि भगवा तुण्ही भावेन । ब्राह्मणो २० B. 247

१. ‘साकेतं’ सी०, रो० पोथकेसु अधिको २. दिस्वान—स्या० ।

पाठो ।

३. पञ्चमतो—स्या० ।

४. स्या० पोथके नस्यि ।



भगवतो पत्तं गहेत्वा पुरतो गच्छन्तो ब्राह्मणिया पेसेसि—“पुत्तो मे
आगतो, आसनं पञ्चापेतब्बं” ति । सा तथा कत्वा आगमनं पस्सन्ती
ठिता भगवन्तं अन्तरवीथियं येव दिस्वा पुत्तसिनेहं उपादेत्वा “चिर-
दिद्वोसि पुत मया” ति पादेसु गहेत्वा रोदित्वा घरं अतिनेत्वा सक्कच्च
५ भोजेसि । भुत्ताविनो ब्राह्मणो पत्तं अपनामेसि । भगवा तेसं सप्पायं
विदित्वा धम्मं देसेसि, देसनापरियोसाने उभो पि सोतापन्ना अहेसु ।
अथ भगवन्तं याचिसु—“याव, भन्ते, भगवा इमं नगरं उपनिस्साय
विहरति, अम्हाकं येव^१ घरे^२ भिक्खा गहेतब्बा” ति । भगवा “न बुद्धा
एवं एकं निबद्धानंै येव गच्छन्ति” ति पटिक्षिप्ति । ते आहंसु—“तेन
१० हि, भन्ते, भिक्खुसंघेन सद्दिपिण्डाय चरित्वा पि तुम्हे इधेव भत्तकिच्चं
कत्वा धम्मं देसेत्वा विहारं गच्छथा” ति । भगवा तेसं अनुग्रहत्थाय
तथा अकासि । मनुस्सा ब्राह्मणं च ब्राह्मणं च “बुद्धपिता बुद्धमाता”
त्वेव वोहरिंसु, तं पि कुलं “बुद्धकुलं” ति नामं लभि ।

आनन्दत्थेरो भगवन्तं पुच्छि—“अहं भगवतो मातापितरो जानामि,
१५ इमे पन कस्मा वदन्ति ‘अहं बुद्धमाता अहं बुद्धपिता’ ति” । भगवा
आह—“निरन्तरं मे, आनन्द, ब्राह्मणी च ब्राह्मणो च पञ्च जातिसतानि
मातापितरो अहेसु, पञ्च जातिसतानि मातापितूनंै जेटुका, पञ्च
जातिसतानि कनिटुका, ते पुब्बसि—नेहेनेव कत्थेन्ति” ति इमं च
गाथमभासि—

“पुब्बेव सन्निवासेन, पञ्चुप्पन्नहितेन वा ।

एवं ते जायते पेमं, उप्पलं व यथोदके”

(जा० १.६१) ति ॥

ततो भगवा साकेते यथाभिरन्तं विहरित्वा पुन चारिकं चरमानो
सावत्थिमेव अगमासि । सो पि ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च भिक्खू उप-
२५ सङ्कमित्वा पतिरूपं धम्मदेसनं सुत्वा सेसमग्गे पापुणित्वा अनुपादिसेसाय

१. सी०, रो० पोत्यकेसु नस्थि ।

२. निच्छद्वानं—रो० ।

२-२. अम्हाकं घरे येव—सी०, रो० ।

४. मातापितूनं—सी०, रो० ।

निब्बानधातुया परिनिब्बायिंसु । नगरे ब्राह्मणा सन्निपतिंसु “अम्हाकं वातके सकरिस्सामा” ति । सोतापन्नसकदागामिअनागामिनो उपासका पि सन्निपतिंसु उपासिकायो च “अम्हाकं सहधम्मिके सकरिस्सामा” ति । ते सब्बे पि कम्बलकूटागारं आरोपेत्वा मालागन्धादीहि पूजेन्ता नगरा निक्खामेसु^१ ।

भगवा पि तं दिवसं पच्चूससमये बुद्धचक्रवृत्ता लोकं ओलोकेन्तो तेसं परिनिब्बानभावं^२ बत्वा “तत्य मयिगते धम्मदेसनं सुत्वा बहुजनस्स धम्माभिसमयो^३ भविस्सती” ति बत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थितो आगन्त्वा आळहनमेव पाविसि । मनुस्सा दिस्वा “मातापितृनं सरीर-किञ्चनं कातुकामो भगवा आगतो” ति वन्दित्वा^४ अद्दंसु । नागरा पि 10 कूटागारं पूजेन्ता आळहनं आनेत्वा भगवन्तं पुञ्जिसु—“गहद्वरिय-सावका कथं पूजेतब्बा” ति । भगवा “यथा असेक्खा पूजियन्ति, तथा पूजेतब्बा इमे” ति अधिष्पायेन तेसं असेक्खमुनिभावं दीपेन्तो इमं गाथमाह—

“अहिंसका ये मुनयो, निञ्चं कायेन संवुता । 15

ते यन्ति अच्चुतं ठानं, यत्थ गन्त्वा न सोचरे”

(ध०. प० ३८) ति ॥

तं च परिसं ओलोकेत्वा तस्त्रिणानुरूपं धम्मं देसेन्तो इमं^५ सुत्तमभासि ।

तत्थ अप्यं वत जीवितं इदं ति “इदं वत मनुस्सानं जीवितं 20 अप्यं परितं ठितिपरित्तताय सरसपरित्तताया” ति सल्लसुते पि वृत्तनयमेतं । ओरं वस्ससता पि मिय्यती ति वस्ससता ओरं कललादिकाले पि मिय्यति । अतिञ्चाति वस्ससतं अतिक्कमित्वा । जरसा पि मिय्यती ति जराय पि मिय्यति ।

१. निक्खामिसु—स्था० ।

२. परिनिब्बानं—सी० ।

३. ‘च’ सी०, रो० पोथकेसु अधिको पाठो ।

४. सन्निपतित्वा—स्था० ।

५. इदं—सी० ।

५. इदं—सी० ।

गाथा-अत्थवण्णना

८१२-१६. ममायिते ति ममायितवत्थुकारणा । विनाभाव-
R. 634 सन्तमेविदं ति सन्तविनाभावं विजमानविनाभावमेव इदं, न सका अविनाभावेन भवितुं ति वुतं होति । मामको ति ममउपासको भिक्खुवाति सङ्घर्थं गतो, बुद्धादीनि वा वत्थूनि ममायमानो । सङ्ग्रहं
५ ति समागतं दिदृपुब्बं वा । पियायितं ति पियं कतं । नामयेवा- वसिस्सति अवखेयं ति सब्बं रूपादिधम्मजातं पहीयति, नाममत्तमेव तु अवसिस्सति “बुद्धरक्षितो धम्मरक्षितो” ति एवं सङ्घातुं^१ कथेतुं । मुनयो ति खीणासवमुनयो । खेमदस्सिनो ति निब्बान दस्सिनो ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 249 ८१७. सत्तमगाथा एवं मरणबभाहते लोके अनुरूपपटिपत्तिदस्सनत्थं वुता । तत्थ पतिलीनचरस्सा ति ततो ततो पतिलीनं चित्तं कत्वाचरन्तस्स । भिक्खुनो ति कल्याणपुथुज्जनस्ससेक्षस्स वा । सामग्नियमाहु तस्स तं, यो अत्तानं भवने न दस्सये ति तस्सेतं पतिरूपमाहु, यो एवं पटिपन्नो निरयादि भेदे भवने अत्तानं न दस्सेय । एवं हि सो इमम्हा मरणा मुच्चेय्या ति अधिप्पायो ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५ ८१८-२०. इदानि यो “अत्तानं भवने न दस्सये” ति एवं खीणासव विभावितो, तस्स वण्णभणनत्थं इतो परा तिस्सो गाथायो आह । तत्थ सब्बत्था ति द्वादससु आयतनेसु । यदिदं दिदृसुतं मुतेसु वा ति एत्थ पन यदिदं दिदृसुतं, एत्थ वा मुतेसु वा धम्मेसु एवं मुनि न उपलिम्पती ति एवं सम्बन्धो वेदितब्बो । धोनो न २० हि तेन मञ्चति, यदिदं दिदृसुतं मुतेसु वा ति अत्रापि^२ यदिदं दिदृसुतं, तेन वत्थुना न मञ्चति, मुतेसु वा धम्मेसु न मञ्चती ति एवमेव^३ सम्बन्धो वेदितब्बो । न हि सो रज्जति नो विरज्जती ति ।

१. अवबातुं—सो० ।

२. अत्रापि—सी०, रो० ।

३. एवमेवं—सी०, रो० ।

बालपुथुज्जना विय न रज्जति, कल्याणपुथुज्जनसेक्ष्वा विय न विरज्जति,
रागस्स पन खोणत्ता “विरागोऽ” त्वेव सहृदयं गच्छति । सेसं सब्बत्य
पाकटमेवा ति । देसनापरियोगाने चतुरासीतिया पाणसहस्रानं
धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय

जरासुत्तवण्णना निट्टिता ।

७. तिस्समेतेय्यसुत्तवण्णना

उपत्ति-कथा

८२१. मेथुनमनुयुत्तस्सा ति तिस्समेतेय्यसुतं । का उपति ?
 भगवति किर सावत्थियं विहरन्ते तिस्समेतेय्या नाम द्वे सहाया
 सावत्थिं अगमंसु । ते सायन्हसमयं महाजनं जेतवनाभिमुखं गच्छन्तं
 दिस्वा “कुहिं गच्छथा” ति पुच्छिसु । ततो तेहि “बुद्धो लोके
 ५ उपन्नो, बहुजनहिताय धम्मं देसेति, तं सोतु” जेतवनं गच्छामा”
 B. 250 ति वुते “मयं पि सोस्सामा” ति अगमंसु । ते अवज्ञधम्मदेसकस्स
 भगवतो धम्मदेसनं^१ सुत्वा परिसन्तरे निसिन्ना व चिन्तेसु—“न सकका
 अगारमज्जे ठितेनायं धम्मो परिपुरेतु” ति । अथ पक्कन्ते^२ महाजने
 १० भगवन्तं पब्ज्जं याचिसु, भगवा “इमे पब्बाजेही” ति अञ्चतरं
 भिक्खुं आणापेसि । सो तेऽपब्बाजेत्वा तचपञ्चकम्मटानं दत्वा
 अरञ्चवासं गन्तुमारद्धो । मेतेय्यो तिस्सं आह—“आवुसो, उपज्ञायो
 अरञ्चं गच्छति, मयं पि गच्छामा” ति । तिस्सो “अलं आवुसो,
 १५ भगवतो दस्सनं धम्मस्सवनं च अहं पिहेमि, गच्छ त्वं ति वत्वा न
 अगमासि । मेतेय्यो उपज्ञायेन सह गन्त्वा अरञ्चे समणधम्मं करोन्तो
 २० न चिरस्सेव अरहतं पापुणि सद्धिं आचरियुपज्ञायेहि । तिस्सस्सा पि
 जेटुभाता व्याधिना कालमकासि । सो तं सुत्वा अत्तनो गामं अगमासि,
 तत्र नं आतका पलोभेत्वा उपब्बाजेसु । मेतेय्यो पि आचरियुपज्ञायेहि
 सद्धिं सावत्थिं आगतो । अथ भगवा वृत्यवस्सो जनपदचारिकं
 चरमानो अनुपुब्बेन तं गामं पापुणि । तत्थै^३ मेतेय्यो भगवन्तं वन्दित्वा
 २५ “इमस्मि, भन्ते, गामे मम गिहिसहायो अतिथि, मुहुतं ताव आगमेथ
 अनुकम्पं उपादाया” ति वत्वा गामं पविसित्वा तं भगवतो सन्तिकं

१. धम्मं—स्थां ।

२. अपक्कन्ते—रो० ।

३. रो० पोत्थके नस्य ।

४. अथ—स्थां ।

आनेत्वा एकमन्तं ठितो तस्सत्याय आदिगाथाय भगवन्तं पञ्चं
पुच्छि । तस्स भगवा व्याकरोन्तो अवसेसगाथायो अभासि । अयमस्स
सुत्तस्स उप्पत्ति ।

R. 838

गाथा-अत्थवण्णना

तत्य मेथुनमनुयुत्तस्सा ति मेथुनधम्मसमायुत्तस्स । इती ति
एवमाह । आयस्मा ति पियवचनमेतं, तिस्सो ति नामं तस्स ,
थेरस्स । सो हि तिस्सो ति नामेन । मेत्तेष्यो ति गोत्तं, गोत्तवसेनेव
चेस पाकटो अहोसि । तस्मा अदुम्पत्तियं वुतं “तिस्समेत्तेष्या नाम
द्वे सहाया” ति । विधातं ति उपधातं । ब्रूही ति आचिकव ।
मारिस्सा ति पियवचनमेतं, निदुकखा ति वुतं होति । सुत्वान तव
सासनं ति तव वचनं सुत्वा । विवेके सिक्खिस्सामसे ति सहायं 10
आरबधम्मदेसनं याचन्तो भणति, सो पन सिक्खितसिक्खो येव ।

गाथा-अत्थवण्णना

८२२. मुस्सते वा पि सासनं ति परियत्ति पटिपत्तितो द्विविधं पि
सासनं नस्सति । वा पी ति पदपूरणमत्तं । एतं तर्स्म अनारियं
ति तर्स्म पुगले एतं अनरियं, यदिदं मिच्छापटिपदा ।

गाथा-अत्थवण्णना

८२३. एको पुब्बे चरित्वाना ति पब्जजासङ्घातेन वा 15 B. 251
गणवोस्सगग्टेन वा पुब्बे एको विहरित्वा । यानं भन्तं व तं लोके,
हीनमाहु पुथुज्जनं ति तं विब्भन्तकं पुग्गलं यथा हृत्थयानादियानं
अदन्तं^१ विसमं^२ आरोहति, आरोहकं पि भञ्जति, पपाते पि पपतति ।
एवं कायदुच्चरितादिविसमारोहनेन नरकादीसु, अत्थभञ्जनेन
जातिपातादीसु पपतनेन च यानं भन्तं व आहु हीनं पुथुज्जनं 20
च आहू ति ।

१. सी० पोत्थके नस्थि ।

२. ‘पि’ सी०, रो० पोत्थके सु अषिक्षो पाठो ।



गाथा-अत्थवण्णना

८२४-२५. यसो किति चा ति लाभसक्कारो पसंसा च । पुब्बे ति पब्बजितभावे । हायते वा पि तस्स सा ति तस्स विभम्नतकस्स सतो सो च यसो सा च किति हायति । एतं पि दिस्वा ति एतं पि पुब्बे यसकितीनं भावं पञ्चाच हानि दिस्वा । ५ सिक्खेथ मेथुनं विष्पहातवे ति तिस्सो सिक्खा सिक्खेथ । किं कारणं ? मेथुनं विष्पहातवे, मेथुनप्पहानत्थाया ति वुत्तं होति । यो हि मेथुनं न विष्पजहति,^१ सङ्क्षिप्तेहि ...पे०... तथाविधो । तथ परेतो ति समन्नागतो । परेसं निघोसं ति उपज्ञायादीनं निन्दावचनं । मङ्कु होती ति दुम्मनो^२ होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१० ८२६-२७. इतो परा गाथापाकटसम्बन्धा एव । तासु सत्थानी ति कायदुच्चरितादीनि । तानि हि अत्तनो परेसं च छेदनद्वेन “सत्थानी” ति वुच्चन्ति । तेसु चायं विसेसतो^३ चोदितो^४ मुसावचनसत्थानेव करेति—“इमिना कारणेनाहं विभम्नतो” ति भणन्तो । तेनेवाह—“एस ख्वस्स महागेधो, मोसवज्जं पगाहती” ति । तथ एस ख्वस्सा १५ ति एस खो अस्स । महागेधो ति महाबन्धनं । करमो ति चे ? यदिदं मोसवज्जं पगाहति, स्वास्स मुसावादज्ञमोगाहो महागेधो ति वेदितब्बो ।

मन्दो व परिकिस्सती ति पाणवधादीनि करोन्तो ततोनिदानं च दुखमनुभोन्तो भोगपरियेसनरक्खनानि च करोन्तो मोमूहो विय २० परिकिलिस्सति ।

गाथा-अत्थवण्णना

११ ८२८-२९. “एतमादीनवं वत्वा, मुनि पुब्बापरे इधा” ति एतं “यसो किति च या पुब्बे, हायते’ वापि तस्स सा” ति इतो पभुति वुत्ते

१. विष्पजहाति—सो०, रो० ।

२. दुम्मुखो—स्या० ।

३-४. विसेसेन ताव आदितो—स्या० ।



पुब्बापरे इध इमस्मि सासने पुब्बतो अपरे समणभावतो^१ विभन्तकभावे
आदीनवं मुनि ज्ञत्वा । एतदरियान्मुत्तमं ति यदिदं विवेकचरिया, एतं
बुद्धादीनं अरियानं उत्तमं, तस्मा विवेकञ्चेव सिवखेथा ति अधिष्पायो ।
न तेन सेद्गो मञ्चेथा ति तेन च विवेकेन न अत्तानं “सेद्गो अहं” ति
मञ्चेय्य, तेन थद्गो^२ न भवेय्या ति वुत्तं होति ।

B. 252

५

गाथा-अथवण्णना

८३०. रित्तस्सा ति विवितस्स कायदुच्चरितादीहि विरहितस्स ।
ओघतिण्णस्स पिहयन्ति, कामेसु गधिता पजा ति वत्थुकामेसु लग्गा
सत्ता तस्स चतुरोघतिण्णस्स पिहयन्ति इणायिका विय आणण्णस्सा ति
अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्टापेसि३ । देसनापरियोसाने तिस्सो सोतापत्ति-
फलं पत्वा पञ्चा पञ्चजित्वा अरहत्तं सञ्चाकासी ति ।

१०

सुत्तनिपातटुकथाय

तिस्समेत्तेय्यसुत्तवण्णना निट्टिता ।

—०—

१. समणभावा—सी०, रो० ।

२. थद्गो—थ्या० ।

३. निट्टापेसि—रो० ।



८. पसूरसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

८३१. इधेव सुद्धी ति पसूरसुतं । का उप्पत्ति ? भगवति किर सावत्थियं विहरन्ते पसूरो नाम परिब्बाजको महावादी, सो “अहमस्मि सकल जम्बुदीपे वादेन अग्गो, तस्मा यथा जम्बुदीपस्स जम्बुपञ्चाणं, एवं ममापि भवितुं अरहती” ति जम्बुसाखं धजं कत्वा सकलजम्बुदीपे ५ पटिवादं अनासादेन्तो अनुपुब्बेन सावत्थिय आगन्त्वा नगरद्वारे वालिकत्थलं कत्वा तत्थ साखं उस्सापेत्वा “यो मया सद्धि वादं कातुं समत्थो, सो इमं साखं भज्ञतू” ति वत्वा नगरं पाविसि । तं ठानं महाजनो परिवारेत्वा अद्वासि । तेन च समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भत्तकिच्चं कत्वा सावत्थितो निक्खमति । सो तं दिस्वा सम्बहुले गामदारके १० पुच्छ—“कि एतं दारका” ति, ते सबं आचिक्खिसु । “तेन हि न^२ तुम्हे उद्धरित्वा पादेहि भज्ञथ, ‘वादत्थिको विहारं आगच्छतु’ ति च भणथा” ति वत्वा पक्कामि ।

B. 253 परिब्बाजको पिण्डाय चरित्वा करभत्तकिच्चो आगन्त्वा^३ उद्धरित्वा भग्गं साखं दिस्वा “केनिदं कारितं” ति पुच्छ । “बुद्धसावकेन १५ सारिपुत्तेना” ति च वुत्ते पमुदितो हुत्वा “अज्ज मम जयं समणस्स च पराजयं पण्डिता पस्सन्तू” ति पञ्चवीमंसके कारणिके आनेतुं सावत्थि पविसित्वा वीथिसिङ्गाटकचच्चरेसु विचरन्तो “समणस्स गोतमस्स अगगसावकेन सह वादे पञ्चापटिभानं सोतुकामा^४ भोन्तो निक्खमन्तू” ति उग्घोसेति । “पण्डितानं वचनं सोस्सामा” ति सासने पसन्ना पि २० अप्पसन्ना पि बहू मनुस्सा निक्खमिसु । ततो पसूरो महाजनपरिवृतो “एवं वुत्ते एवं भणिस्सामी” ति आदीनि वित्वकेन्तो विहारं अगमासि ।

१. वालिकत्थल—सी०, रो० ।

२. तं—स्या० ।

३. आगन्त्वान—स्या० ।

४. ‘मे’ रो० पोत्थके अधिको पाडो ।



थेरो “विहारे उच्चासद्महासद्गो जनब्याकुलं च मा अहोसी” ति जेतवनद्वारकोटुके आसनं पञ्चापेत्वा निसीदि ।

परिब्बाजको थेरं उपसङ्कमित्वा “त्वं, भो, पब्बजित मयं जम्बुधजं भज्ञापेसी” ति आह । “आम परिब्बाजका” ति च वुत्ते “होतु नो भो काचि कथापवत्ती” ति आह । “होतु परिब्बाजका” ति च थेरेन सम्पटिच्छते “त्वं समण पुच्छ, अहं विस्सज्जेस्सामी” ति आह । ततो नं थेरो अवच “किं परिब्बाजक दुक्करं पुच्छा, उदाहु विस्सज्जनं” ति । विस्सज्जनं भो पब्बजित, पुच्छाय किं दुक्करं, तं यो हि कोचि यं किञ्चि पुच्छती ति । “तेन हि परिब्बाजक त्वं पुच्छ, अहं विस्सज्जेस्सामी” ति एवं वुत्ते परिब्बाजको “साधुरूपो भिक्खु ठाने॑ साखं भज्ञापेसी” ति विम्हवचितो हुत्वा थेरं पुच्छ—“को पुरिस्स कामो” ति । “सङ्कप्परागो पुरिस्स कामो” (अं० नि० ३.११६) ति थेरो आह । सो तं सुत्वा थेरे विरुद्धसञ्चो हुत्वा पराजयं आरोपेतुकामो॑ आह—“चित्रविचित्रारम्मणं पन भो पब्बजित पुरिस्स कामं न वदेसी” ति । “आम, परिब्बाजक, न वदेमी” ति । ततो नं परिब्बाजको याव तिक्खतुं पटिब्बं कारापेत्वा “सुणन्तु भोन्तो समणस्स वादे दोसं” ति पञ्चवीमंसके आलपेत्वा आह—

“भो पब्बजित तुम्हाकं सब्रह्माचारिनो॑ अरञ्जे विहरन्ती” ति ?

“आम, परिब्बाजक, विहरन्ती” ति ।

“ते तत्थ विहरन्ता कामवितक्कादयो वितक्के॑ वितक्केन्ती” ति ?

“आम, परिब्बाजक, पुथुज्जना सहसा वितक्केन्ती” ति ।

“यदि एवं तेसं समग्रभावो कुतो, ननु ते अगारिका॑ कामभोगिनो होन्ती” ति एवं च पन॑ वत्वा अथापरं एतदवोच—

१. पादेन—स्या० ।

२. ० कामोव—सी०, रो० ।

३. सब्रह्माचारयो—सी०, स्या० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. आगारिका—स्या०, रो० ।

६. सी० पोत्थके नत्थि ।

R. 539

10

15

20

B. 254

“न ते वे कामा यानि चित्रानि लोके,

सङ्कृप्तरागं च वदेसि कामं ।

सङ्कृप्तयं अकुसले वितक्के,

भिक्खु पि ते हेस्सति कामभोगी” ति ।

5 अथ थेरो परिब्बाजकस्स वादे दोसं दस्सेन्तो आह—“किं, परि-
ब्बाजक, सङ्कृप्तरागं पुरिस्सस्स कामं न वदेसि, चित्रविचित्रारम्मणं वदेसी”
ति ?

“आम, भो पब्बजिता” ति ।

ततो नं थेरो याव तिक्खतुं पटिञ्चं कारापेत्वा “सुणाथ, आवुसो,

10 परिब्बाजकस्स वादे दोसं” ति पञ्चवीमंसके आलपित्वा आह—“आवुसो,
पसूर, तव सत्था अत्थी” ति ?

“आम, पब्बजित, अत्थी” ति । सो चक्खुविञ्चेष्यं रूपारम्मणं
R. 540 पस्सति सदारम्मणादीनि वा सेवती ति ?

“आम पब्बजितसेवती” ति । “यदि एवं तस्स सत्थुभावो कुतो,
15 ननु सो अगारिको कामभोगी होती” ति एवं च पन वत्वा अथापरं
एतदवोच—

“ते वे कामा यानि चित्रानि लोके,

सङ्कृप्तरागं न वदेसि कामं ।

पस्सन्तो रूपानि मनोरमानि,

सुणन्तो सदानि मनोरमानि ।

घायन्तो गन्धानि मनोरमानि,

सायन्तो रसानि मनोरमानि ।

फुसन्तो फस्सानि मनोरमानि,

सत्था पि ते हेस्सति कामभोगी” ति ।

20 25 एवं वुत्ते निष्पटिभानो परिब्बाजको “अयं पब्बजित्वा महावादी,
इमस्स सन्तिके पब्बजित्वा वादसत्यं सिक्खिस्सामी” ति सावित्य

पविसित्वा पत्तचीवरं परियेसित्वा जेतवनं पविद्वो तत्थ लालुदायि^१
सुवण्णवण्णं कायूपपन्नं सरीराकारा कप्पेसु समन्तपासादिकं दिस्वा “अयं
भिक्खु महापञ्चो महावादी” ति मन्त्वा तस्स सन्तिके पब्जित्वा तं
वादेन निगग्हेत्वा सलिङ्गेन तं येव तित्थायतनं पक्कमित्वा पुन “समणेन
गोतमेन सद्ब्रि वादं करिस्सामी” ति सावत्थियं पुरिमनयेनेव उरघोसेत्वा ५
महाजनपरिवुतो “एवं समणं गोत मं निगग्हेस्सामी” ति आदीनि वदन्तो B 255
जेतवनं अगमासि । जेतवनद्वारकोटुके अधिवत्था देवता “अयं अभाजन
भूतो” ति मुखबन्धमस्स^२ अकासि । सो भगवन्तं उपसङ्कमित्वा
मूगो विय निसीदि । मनुस्सा “इदानि पुच्छस्सति, इदानि^३ पुच्छस्सती^४”
ति तस्स मुखं उल्लोकेत्वा “वदेहि भो पसूर, वदेहि भो पसूरा” ति 10
उच्चासद्महासदा अहेसु” । अथ भगवा “किं पसुरो वदिस्ती” ति
वत्वा तत्थ सम्पत्तपरिसाय घम्मदेसनत्थं इमं सुतं अभासि ।

तत्थ पठमगाथाय ताव अयं सङ्क्षेपो—इमे दिट्ठिगतिका अत्तनो
दिट्ठि सन्ध्याय इधेव सुद्धी इति वादयन्ति नाञ्जेसु धम्मेसु विमुद्धिमाहु ।
एवं सन्ते अत्तनो सत्थारादीनि निस्सिता तत्थेव “एस वादो सुभो” ति
एवं सुभं वदाना हुत्वा पुथू समणनाह्यणा “सस्तो लोको” ति आदीसु
पच्चेकसच्चेसु निविद्वा ।

15 R. 541

गाथा-अत्थवण्णना

८३२. एवं निविद्वा च—ते वादकामा ति गाथा । तत्थ बालं
दहन्ति मिथु अञ्जमञ्जं ति अयं बालो अयं बालो” ति एवं द्वे पि
जना अञ्जमञ्जं बालं दहन्ति, बालतो पस्सन्ति । वदन्ति ते अञ्जसिता 2)
कथोज्जं ति ते अञ्जमञ्जं सत्थारादिं निस्सिता कलहं वदन्ति ।
पसंसकामाकुसला वदाना ति पसंसत्थिका उभो पि “मयं कुसलवादा
पण्डितवादा” ति एवंसञ्चिनो हुत्वा ।

१. लोलुदायि—स्या० ।
३. स्या० पोत्थके नथि ।

२. मुखबन्धमस्स—स्या० ।



गाथा-अत्थवण्णना

८३३. एवं वदानेसु च तेसु एको नियमतो एव—युत्तोकथायं ति
गाथा । तत्थ युत्तोकथायं ति विवादकथाय उस्सुक्को । पसंसमिच्छ
विनिधाति होती ति अत्तनो पसंसं इच्छन्तो “कथं नु खो निग्गहेस्सामी”
ति आदिना नयेन पुब्बे व सल्लापाकथंकथी? विनिधाती? होति ।
- ५ अपाहृतस्मि ति पञ्चवीमंसकेहि “अत्थापगतं ते भणितं, व्यञ्जनापगतं ते
भणितं” ति आदिना नयेन अपहारिते^२ वादे । निन्दाय सो कुप्पती ति
एवं अपाहृतस्मि च वादे उपच्चाय निन्दाय सो कुप्पति । रन्धमेसी ति
परस्स रन्धमेव गवेसन्तो ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 256

- ८३४-३५. न केवलं च कुप्पति, अपि च खो पन यमस्स वादं ति
१० गाथा । तत्थ परिहीनमाहु अपाहृतं ति अत्थव्यञ्जनादितो अपाहृतं
परिहीनं वदन्ति । परिदेवती ति ततो निमित्तं सो “अञ्चनं मया
आवज्जितं” ति आदीहि विप्पलपति । सोचती ति “तस्स जयो”
ति आदीनि आरब्म सोचति । उपच्चगा मं ति अनुत्थुनाती ति
“सो मं वादेन वादं अतिककन्तो” ति आदिना नयेन सुदूतरं
१५ विप्पलपति ।

- एते विवादा समणेसु ति एत्थ पन समणा वुच्चन्ति
बाहिरपरिब्बाजका । एतेसु उग्घाति निधाति होती ति एतेसु
वादेसु जयपराजयादिवसेन चित्तस्स उग्घातं निधातं च पापुणन्तो
उग्घातो^३ निधाती च होति । विरमे कथोज्जं ति पजहेय्य कलहं । न
२० हञ्चवदत्थत्थि पसंसलाभा ति न हि एत्थ पसंसलाभतो अञ्चो
अत्थो अत्थि ।

१-१. वादकथंकथाविनिपाती—

सी०, स्था०, रो० ।

२. अपसादिते— सी०, रो० ।

३-३. उग्घातिनिधातिमा व—स्था०, रो० ।



गाथा अत्थवण्णना

८३६-३७. छटुगाथाय अत्थो—यस्मा च न हञ्चदत्थतिथ पसंसलाभा, तस्मा परमं लाभं लभन्तो पि “सुन्दरो अयं” ति तत्थ दिट्ठिया पसंसितो वा पन होति तं वादं परिसाय मज्जे दीपेत्वा, ततो सो तेन जयत्थेन तुड्ठि वा दन्तविदंसकं वा आपज्जन्तो हसति, मानेन च उण्णमति । किं कारणं ? यस्मा तं जयत्थं पष्पुद्य यथामानो ५ जातो, एवं उण्णमतो च या उण्णती ति गाथा । तत्थ मानातिमानं वदते पनेसो ति एसो पन तं उण्णति “विवातभूमी” ति अबुज्जमानो मानं च अतिमानं च वदति येव ।

R. 542

गाथा-अत्थवण्णना

८३८. एवं वादे दोसं दस्सेत्वा इदानि तस्य वादं असम्पटिच्छन्तो “सूरो” ति गाथमाह । तत्थ राजखादाया ति राजखादनीयेन, १० भत्तवेतनेनाः ति वुतं होति । अभिगज्जमेति पटिसूरभिच्छं ति यथा सो पटिसूरं इच्छन्तो अभिगज्जन्तो एति, एवं दिट्ठिगतिको^२ दिट्ठिगतिकं^३ ति दस्सेति^४ । येनेव सो, तेन पलेही ति येन सो तु यहं पटिसूरो, तेन गच्छ । पुब्बे व नत्थि यदिदं युधाया ति यं पन इदं किलेसजातं युद्धाय सिया, तं एतं पुब्बे व नत्थि, बोधिमूले येव पहीनन्ति १५ दस्सेति । सेसगाथा पाकटसम्बन्धायेव ।

10

15

गाथा-अत्थवण्णना

८३९-४०. तत्थ विवादयन्तो^५ ति विवदन्ति । पटिसेनिकत्ता ति पटिलोमकारको । विसेनिकत्वा ति किलेससेनं विनासेत्वा । किं लभेथो ति पटिमलं किं लभिस्ससि । पसूरा ति तं परिब्बाजकं आलपति । येसीध नत्थी ति येसं इध नत्थि ।

B. 257

20

१. भटवेतनेना-सी०; भटपथेना ति— २. सी० पोरथके नत्थि ।

—रो०; वटमग्गेवा—स्या० । ३-४. दिट्ठिगतिकं निदस्सेति—सी०, रो० ।

५. विवादयन्ती—रो० ।

गाथा-अत्थवण्णना

८४१. पवित्रकं ति "जयो नु खो मे भविस्सती" ति आदीनि वित्तकेन्तो । धोनेन युगं समागमा ति धुतकिलेसेन बुद्धेन सद्दिं युगरग्गाहं समापन्नो । न हि त्वं सवखसि सम्पयातवे ति कोत्थुकादयोँ विय सीहादीहि, धोनेन सह युगं गहेत्वा एकपदं पि सम्पयातुं ५ युगरग्गाहमेव वा सम्पादेतुं न सकिखस्ससी ति । सेसं सब्बत्थं पाकटमेवा ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय
पसूरसुत्तवण्णना निष्टिता ।

—○—

१. कोत्थुयादयो—स्या०, रो० ।



६. मागण्डियसुत्तवणना

उपत्ति-कथा

८४२. दिस्वान् तथं ति मागण्डियसुतं । का उपत्ति ? एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरन्तो पच्चूससमये बुद्धचक्रबुना लोकं बोलोकेन्त्रो कुरुसु कम्मासधम्म निगमवासिनो मागण्डियस्सनामब्राह्मणस्स सपजापतिकस्स अरहत्तूपनिस्सयं दिस्वा तावदेव सावत्थितो तत्थ गन्त्वा कम्मासधम्मस्स अविदूरे अञ्चतरस्मि वनसण्डे निसीदि^१ ५ सुवण्णोभासं मुश्वमानो^२ । मागण्डियो पि तद्वणं तत्थ मुखधोवनत्यं गतो सुवण्णोभासं दिस्वा “किं इदं” ति इतो चितो च पेक्खमानो^३ भगवन्तं दिस्वा अत्तमनो अहोसि । तस्स किर^४ धीता सुवण्णवण्णा, तं बहू खत्तियकुमारादयो वारयन्ता न लभन्ति । ब्राह्मणो एवं लद्धिको होति “समणस्सेव नं सुवण्णवण्णस्स दस्सामी” ति । सो भगवन्तं दिस्वा १० “अयं मे धीताय समानवण्णो, इमस्स नं दस्सामी” ति चित्तं उपादेसि । तस्मा दिस्वा व अत्तमनो अहोसि । सो वेगेन घरं गन्त्वा^५ ब्राह्मणि आह—“भोति भोति मया धीताय समानवण्णो पुरिसो दिट्ठो, अलङ्करोहि दारिकं, तस्स नं दस्सामा” ति । ब्राह्मणिया दारिकं गन्धोदकेन न्हापेत्वा वत्थपुष्कालङ्कारादीहि अलङ्करोन्तिया एव १५ भगवतो भिक्खाचारवेला सम्पत्ता । अथ भगवा कम्मासधम्मं पिण्डाय पाविसि ।

ते पि खो^६ धीतरं गहेत्वा भगवतो निसिन्नोकासं अगमंसु । तथ्य भगवन्तं अदिस्वा ब्राह्मणी इतो चितो च विलोकेन्ती भगवतो

१-१. निसीदित्वा सुवण्णोभासं मुच्चि
—सी०, रो० ।

४. आगन्त्वा—सी०, रो० ।

२. पेक्खन्तो—स्या० ।
३. हि—सी० ।

५. उभो—सी०, रो० ।

R. 543

B. 258

15



निसज्जटानं तिणसन्थारकं अद्दस । बुद्धानं च अधिद्वानवलेन
 निसिन्नोकासो॑ पदनिकखेपो च अब्याकुला होन्ति । सा ब्राह्मणं आह—
 “एस ब्राह्मण तस्स तिणसन्थारो” ति “आम भोती” ति । तेन
 हि ब्राह्मण अम्हाकं आगमनकम्मं न सम्पज्जित्सस्तो ति । कस्मा भोती
 ५ ति ? पस्स॒ ब्राह्मण अब्याकुलो तिणसन्थारो॑, नेसो॑ कामभोगिनो
 परिभुत्तो ति॑ । ब्राह्मणो “मा भोति मङ्गले परियेसियमाने अवमङ्गल॑
 अभणी॑” ति आह । पुन पि ब्राह्मणी इतो चितो च विचरन्ती
 भगवतो पदनिकखेपं दिस्वा ब्राह्मणं आह “अयं॑ तस्स पदनिकखेपो”
 १० ति । आम भोती ति॑ । पस्स ब्राह्मण पदनिकखेपं, नायं सत्तो कामेसु
 गधितो॑ ति । “कथं त्वं भोति जानासी” ति च वुता अत्तनो आणबल॑
 दस्सेन्ती आह—

R. 541

“रत्सस हि उकुटिं पदं भवे,
 दुड्सस होति अनुकड्हितं पदं ।
 मूळहस्स होति सहसानुपीळितं,
 १५ विवट्चब्दस्स इदमीदिसं पदं” ति ।

अयश्चरहि तेसं कथा विष्पकता, अथ भगवा कतभत्तकिच्चो
 तमेव वनसण्ड आगतो । ब्राह्मणी भगवतो वरलक्खणखचितं व्यामष्प-
 भायरिकिवत्तं रूपं दिस्वा ब्राह्मणं आह—“एस तया ब्राह्मण दिद्वो”
 ति । आम भोती॑ ति॑ । आगतकम्मं न सम्पज्जित्सतेव, एव रूपो
 २० नाम कामे परिभुत्तिस्ती ति नेतं ठानं विज्जती ति । तेसं एवं
 वदन्तानञ्चेव भगवा तिणसन्थारके॑ निसीदि । अथ ब्राह्मणो धीतरं

१. वसितोकासो—सी०, रो० ।

३. तिणसन्थारको—सी०, रो० ।

५. अमङ्गल—सी०, रो० ।

६. अवचा—रो० ।

८-८. सी०, रो० पोत्थकेसु नतिथ ।

१०. पठ्ज्ञावलेन—स्या० ।

१२. तिणसन्थारे—सी०, रो० ।

२. वेष्व—सी०, रो० ।

४-४. कामाभिभुना सत्तेत परिभुत्तो ति
 —सी०, रो० ।

७. सी० रो० पोत्थकेसु नतिथ ।

९. गयितो—सी०, स्या०, रो० ।

११-१२. भोती—सी०, रो० ।



वामेन हत्थेन गहेत्वा कमण्डलु' दक्खिणेन हत्थेनै गहेत्वा भगवन्तं
उपसङ्कुमित्वा "भो पब्बजित त्वं च सुवण्णवण्णो अयं च दारिका,
अनुच्छविका एसा तव, इमाहं भोतो भरियं पोसावनत्थाय दम्मीै'" १०
ति वत्वा भगवतोै सन्तिकं गन्त्वाै दातुकासो अट्टासि । भगवा ब्राह्मणं
अनालपित्वा अञ्जेन सद्बि सल्लपमानो विय "दिस्वान तण्हं" ति ५
इमं गायं अभासि ।

B. 259

तस्सत्थो—अजपालनिग्रोधमूले नानारूपानि निम्मनित्वा असिकाम-
मागतं मारधीतरं दिस्वान तण्हं अर्तिं रगं च बन्दमत्तं पि मे मेथुनर्स्मि
नाहोसि, किमेविदं इमिस्सा दारिकाय मुत्तकरीसपुण्णं रूपं दिस्वा
भविस्सतिैै सब्बथा पादा पि नं सम्फुसितुं न इच्छे, कुतोनेन संवसितुं १०
ति ।

10

गाथा-अत्थवण्णना

८४३. ततो मागण्डियो "पब्बजिता नाम मानुसके कामे पहाय
दिब्बकामत्थाय पब्बज्जन्ति, अयं च दिब्बे पि कामे न इच्छति, इदं पि
इत्थिरतनं, का नु अस्स दिट्टी" ति पुच्छतुं दुतियं गाथमाह । तत्थ
एतादिसं चे रतनं ति दिब्बित्थिरतनं सन्धाय भणति, नारि ति अत्तनो
धीतरं सन्धाय । दिट्टिगतं सीलवतं नु जीवितं ति दिट्टि च सीलं च १५
वतं च जीवितं च । भवूपपर्ति च वदेसि कीदिसं ति अत्तनो भवूपपर्ति
चै कीदिसं वदसी ति ।

15

R. 645

गाथा-अत्थवण्णना

८४४. इतो परा द्वे गाथा विसज्जनपुच्छानयेन पवत्तता पाकट-
सम्बन्धायेव । तासु पठमगाथाय सङ्क्षेपत्थो—तस्स मय्यं मागण्डिय २०
द्वासद्विदिट्टिगत धम्मेसु निच्छनित्वा "इदमेव सच्चं मोघमञ्चं" ति एवं

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नतिथ ।
२-३. सी०, रो० पोत्थकेसु नतिथ ।

४. गविस्सति—स्यां० ।

२. 'पटिगण्हा उधकुपस्स दारिकं'—सी०, रो०
पोत्थकेसु अधिको पाठो ।

५. वत्वा—सी० ।

इदं वदामी ति समुगगहितं न होति नत्य न विजजति^१ किं कारणं? अहं हि पस्सन्तो दीद्वीसु आदीनवं कं चि दिट्ठं अगगहेत्वा सच्चानि पविचनन्तो अजभतं^२ रागादीनं सन्तिभावेन अज्ञत्तसन्तिसङ्घातं निब्बान-मेव अद्दसं ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

५ ८४५. द्रुतियगाथाय सङ्घेपत्थो—यानिमानि दिट्ठिगतानि तेहि तेहि सत्तेहि विनिच्छनित्वा गहितता विनिच्छया ति च अत्तनो पच्चयेहि अभिसङ्घतभावादिना नयेन पक्षिपितानि चाति वुच्चनितैः । ते त्वं मुनि दिट्ठिगतधर्मे अगगहेत्वा अज्ञत्तसन्ती ति यमेतमत्थं ब्रूसि, आचिक्खमे, कथं नु धीरेहि पवेदितं कथं पकासितं धीरेहि तं पदं ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 260 10 ८४६. अथस्स भगवा यथा येन उपायेन तं पदं धीरेहि पकासितं, तं उपायं सपटिपक्खं दस्सेन्तो “न दिट्ठिया” ति गाथमाह । तथ “न दिट्ठिया” ति आदीहि दिट्ठिसुतिअट्टसमापत्तिब्राणबाहिरसीलब्बतानि पटिक्खिपति । “सुद्धिमाहा” ति एत्थ वुतं आह—सदं सब्बत्थ नकारेन सद्धि योजेत्वा पुरिसब्यतयं कत्वा “दिट्ठिया सुद्धिं नाहं कथेमी” ति 15 एवमत्थो वेदितब्बो । यथा चेत्थ, एवं उत्तरपदेसु पि । तथ च अदिट्ठिया नाहा ति दसवत्थुकं सम्मादिट्ठि विना न कथेमि । तथा अस्सुतिया ति नवङ्गं सवनं विना । अब्राणा ति कम्मस्सकतसच्चानु-लोमिकब्राणंविना । असीलता ति पातिमोक्खसंवरं विना । अब्बता ति धूतझ्ववतं विना । नो पि तेना ति तेसु एकमेकेन दिट्ठियादिमत्तेना पि 20 नो कथेमी ति एवमत्थो वेदितब्बो^३ । एते च निस्सञ्ज अनुगगहाया ति ति एते च पुरिमे दिट्ठिआदिभेदे कण्हपक्खिये धर्मे समुग्धातकरणेन निस्सञ्ज, पच्छमे अदिट्ठियादिभेदे सुक्कपक्खिये अतम्मयतापञ्जनेन^४

१. कारण—सी०, रो० ।

२. अज्ञत्तानं—सी०, रो० ।

३. वुच्चनिति—स्या० ।

४. दट्टब्बो—सी०, रो० ।

५. आगम्मयतामञ्जनेन—स्या० ।



अनुगगहाय । सन्तो अनिस्साय भवं न जप्ये ति इमाय पटिपत्तिया
रागादिवृप्तसमेन^१ सन्तो चक्रखादीसु कं चि धम्मं अनिस्साय एकं चि भवं^२
अपिहेतुं अपत्थेतुं समत्थो सिया, अयमस्स अज्ञक्तसन्ती ति
अधिष्पायो ।

B. 546

गाथा-अत्थवण्णना

८४७. एवं वृत्ते वचनत्थं असल्लक्खेन्तो मागण्डियो “नो चे किरा”^३
ति गाथमाह । तथ दिट्ठादीनि वृत्तनयानेव । कण्हपक्षिखयानियेवै पन
सन्धाय उभयत्रापि आह । आह-सद्वं पन नोचेकिर-सदेन योजेत्वा “नो
चे किराह नो चे किर कथेसी” ति एवं अत्थो दट्टब्बो । मोमुहं ति
अतिमूळहं, मोहनं वा । पञ्चेन्ती ति जानन्ति ।

गाथा अत्थवण्णना

८४८-४९. अथस्स भगवा तं दिट्ठिं निस्साय पुच्छं पटिक्षिपन्तो^४ १०
“दिट्ठं च निस्साया” ति गाथमाह । तस्सत्थो—त्वं मागण्डिय दिट्ठि
निस्साय पुनप्पुनं पुच्छमानो यानि ते दिट्ठिगतानि समुग्गहितानि,
तेस्वेव समुग्गहीतेसु एवं पमोहं आगतो, इतो च मया वृत्तअज्ञक्त-
सन्तितो^५ पटिपत्तितो धम्मदेशनतो वा अणुं पि युत्सञ्चं न पस्ससि,
तेन कारणेन त्वं इमं धम्मं मोमुहतो पस्ससी ति ।

१५

एवं समुग्गहितेसु पमोहेन^६ मागण्डियस्स विवादापत्ति दस्सेत्वा
इदानि तेसु अञ्जेसु च धम्मेसु विगतप्पमोहस्स अत्तनो निब्बिवादतं
दस्सेन्तो “समो विसेसी” ति गाथमाह । तस्सत्थो—यो एवं तिविध-
मानेन वा दिट्ठिया वा मञ्चति, सो तेन मानेन ताय^७ दिट्ठिया तेन वा
पुगलेन विवदेय्य । यो पन अम्हादिसो इमासु तीसु विधासु अविकम्प-
मानो, समो विसेसी ति न तस्स होति, न च हीनो ति पाठसेसो ।

B. 261

१. किलेसवृप्तसमेन—स्याऽ ।

२. ‘न जप्ये’ सी०, स्याऽ, रो० पोत्थकेसु

३. कण्हपक्षिखकानियेव—स्याऽ ।

अधिको पाठो ।

४. सी०, रो० पोत्थकेसु नस्ति ।

५. सम्मोहनतस्स—स्याऽ ।

६. ‘वा’ सी० पोत्थके अधिको पाठो;

तथा वा—रो० ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५०. किञ्चि भियो—सच्चं ति सो ति गाथा । तस्सत्थो—सो एवरूपो पहीनमानदिट्ठिको मादिसो^१ बाहितपापत्तादिना नयेन ब्राह्मणो “इदमेव सच्चं” ति किं वदेय्य किं वत्थुं भणेय्य, केन वा कारणेन भणेय्य, “मध्यं सच्चं, तु यहं मुसा” ति वा केन मानेन दिट्ठिया पुगलेन ६ वा विवदेय्य । यस्मि मादिसे खीणासबे “सदिसोहमस्मी” ति पवत्तिया समं वा, इतरद्वयभावेन पवत्तिया विसमं वा मञ्जितं^२ नत्थि, सो^३ समानादीसु केन वादं पटिसंयुजेय्य पटिष्फरेय्या ति । ननु एकंसेनेव एवरूपो^४ पुगलो—ओकं पहाया ति गाथा ।

गाथा-अत्थवण्णना

R. 547 ८५१. तत्थ ओकं पहाया ति रूपवत्थादिविज्ञानस्स ओकासं
१० तत्र छन्दरागप्पहानेन छहुत्वा । अनिकेतसारी ति रूपनिमित्तनिकेतादीनि तण्हावसेन असरन्तो । गामे अकुब्बं मुनि सन्थवानी ति गामे गिहिसन्थवानि अकरोन्तो । कामेहि रित्तो ति कामेसु छन्दरागाभावेन सब्बकामेहि पुथुभूतो । अपुरेकवरानो ति आयति अत्तभावं अनभिनिब्बत्तेन्तो । कथं न विगग्यह जनेन कथिरा ति जनेन सद्दि १५ विगगाहिककथं न कथेय्य । सो एवरूपो—येहि विवित्तो ति गाथा ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५२. तत्थ येही ति येहि दिट्ठिगतेहि^५ । विवित्तो विचरेय्या ति रित्तो चरेय्य । न तानि उगग्यह वदेय्य नागो ति “आगु^६ न करोती” (चु० नि० १५८) ति आदिना नयेन नागो तानि दिट्ठिगतानि उगगहेत्वा न वदेय्य । जलम्बुजं^७ ति जलसञ्जिते^८ अम्बुम्हि जातं २० कण्टकनाळं वारिजं, पदुमं ति वुतं होति । यथा जलेन पद्मेन

१. तादिसो—स्या० ।

२. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

३. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

४. रूपो—सी० ।

५. दिट्ठिगतिकादीहि—सी०, स्या०, रो० ।

६. एलम्बुजं—सी०, स्या०, रो० ।

७. एलसञ्जके—सी०, स्या०, रो० ।

च नूपलित्तं ति तं पदुमं यथा जलेन च पङ्केन च अनुपलित्तं होति, एवं मुनि सन्ति वादो अगिद्धो ति एवं अज्ञत्सन्ति वादो मुनि गेधाभावेन अगिद्धो । कामे च लोके च अनूपलित्तो ति दुविधे पि कामे अपायादिके च लोके द्वीहि पि लेपेहि अनुपलित्तो होति ।

B. 262

गाथा-अत्थवण्णना

८५३. किञ्च भित्यो—न वेदगू ति गाथा । तत्थ न वेदगू ५ दिट्ठियायको^१ ति चतुमग्गवेदगू मादिसो दिट्ठियायको न होति, दिट्ठिया गच्छन्तो वा, तं सारतो पच्चेन्तो वा न होति । तत्थ वचनत्थो— यायती^२ ति यायको^३, करणवचनेन दिट्ठिया याती ति^४ दिट्ठियायको । उपयोगत्थे सामिवचनेन दिट्ठिया याती ति पि दिट्ठियायको । न मुतिया १० स मानमेती ति मुतरूपादिभेदाय मुतिया पि सो मानं न एति । न हि १० तम्यो सो ति तण्हादिट्ठिवसेन तम्यो होति तप्परायणो, अयं पन न तादिसो । न कम्मुना नो पि सुतेन नेय्यो ति पुञ्चाभिसङ्घारादिना कम्मुना वा सुत सुद्धि आदिना सुतेन वा सो नेतब्बो न होति । अनूपनीतो स निवेसनेसु ति सो द्विनं पि उपयानं पहीनत्ता सब्बेसु १५ तण्हादिट्ठिवेसनेसु अनूपनीतो । तस्स च एवंविधस्स—सञ्चाविरत्तस्सा १५ ति गाथा ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५४. तत्थ सञ्चाविरत्तस्सा ति नेकखम्मसञ्चापुब्ज्ञमाय भावनाय पहीनकामादिसञ्चस्स । इमिना पदेन^५ उभतोभाविमुत्तो समथयानिको अधिष्पेतो । पञ्चाविमुत्तस्सा ति विपस्सनापुब्ज्ञमाय भावनाय सब्बकिलेसेहि विमुत्तस्स । इमिना सुकखविपस्सको अधिष्पेतो । सञ्चं च दिर्द्वि च ये अगग्हेसु^६, ते घट्यन्तार्द्वि विचरन्ति लोके ति ये^७ कामसञ्चादिकं सञ्चं अगग्हेसु^८, ते विसेसतो गहटा कामाधिकरणं, ये

20 R. 548

१. दिट्ठिया—सी०, स्या०, रो० ।

२. याती—सी०, स्या०, रो० ।

३. याततो—सी०, स्या०, रो० ।

४. 'पि' सी०, रो० पोत्थकेसु अधिको पाठो ।

५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. घट्यमाना—स्या० ।

७. 'पन' सी० पोत्थके अधिको पाठो ।

८. पोत्थके अधिको पाठो ।

च दिद्धिं अगगहेसुं, ते विसेसतो पञ्चजिता धम्माधिकरणं अञ्चमञ्चं
घट्टेन्ता विचरन्ती॑ ति । सेसमेत्य यं अवृत्तं, तं वुत्तानुसारेनेव॒
वेदितब्बं । देसनापरियोसाने ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च पञ्चजित्वा अरहत्तं
पापुणिंसू ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय

मागण्डियसुत्तवण्णना निट्टिता ।

असाधु असाधु असाधु असाधु असाधु । असाधु असाधु असाधु असाधु ।
असाधु असाधु असाधु असाधु असाधु । असाधु असाधु असाधु असाधु ।
असाधु असाधु असाधु असाधु असाधु । असाधु असाधु असाधु असाधु ।
असाधु असाधु असाधु असाधु असाधु । असाधु असाधु असाधु असाधु ।
असाधु असाधु असाधु असाधु असाधु । असाधु असाधु असाधु असाधु ।

१. विचरन्त—सी० ।

२. वुत्तानुसारेन—सी० ।

१०. पुराभेदसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

८५५. कथंदस्सी ति पुराभेदसुत्तं । का उप्पत्ति ? इमस्स सुत्तस्स इतो परेसं च पञ्चनं कलहविवादचूल्लभूहमहाब्यूहतुवटकअतदण्डसुत्तानं सम्मापरिब्बाजनीयस्स उप्पत्तियं वुत्तनयेनेव सामञ्चतो उप्पत्ति वुत्ता । विसेसतो पन यथेव तस्मि महासमये रागचरितदेवतानं सप्पायवसेन धम्मं देसेतुं निम्मितबुद्धेन अत्तानं पुच्छापेत्वा सम्मापरिब्बाजनीयसुत्तम् ५ भासि, एवं तस्मि येव महासमये “किं नु खो पुरा सरीरभेदा कत्तब्बं” ति उप्पत्तचित्तानं देवतानं चित्तं अत्वा तासं अनुगगहत्यं अडृतेळ्स भिक्खुसतपरिवारं निम्मितबुद्धं आकासेन आनेत्वा तेन अत्तानं पुच्छा-पेत्वा इमं^१ सुत्तमभासि ।

तत्थ पुच्छाय ताव सो निम्मितो कथंदस्सी ति अधिपञ्चं १० कथंसीलो ति अधिसीलं, उपसन्तो ति अधिचितं पुच्छति । सेसं पाकटमेव ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५६. विसज्जने पन भगवा सरूपेन अधिपञ्चादीनि अविस्सज्जेत्वा व अधिपञ्चादिष्पभवेन येसं किलेसानं उपसमा “उपसन्तो” ति वुच्छति, नानादेवतानं आसयानुलोमेन तेसं उपसममेव १५ दीपेन्तो “वीततण्हो” ति आदिका गाथायो अभासि । तत्थ आदितो अटुनं गाथानं “तं ब्रूमि उपसन्तो” ति इमाय गाथाय सम्बन्धो वेदितब्बो, ततो परासं “सवे सन्तो ति वुच्छती” ति इमिना सब्बपच्छिमेन पदेन ।



R. 549

अनुपदवण्णनानयेन च—वीतरण्हो पुरा भेदा ति यो सरीरभेदा
पुब्वमेव पहीनतण्हो । पुब्वमन्तमनिस्सितो ति अतीतद्वादिभेदं
पुब्वन्तमनिस्सितो । वेमज्जनूपसङ्खेय्यो^१ ति पञ्चुप्पने पि अद्वनि
“रत्तो” ति आदिना नयेन न उपसङ्खातब्बो । तस्म नत्थि पुरक्षतं”
५ ति तस्म अरहतो द्विन्नं पुरेक्खारानं अभावा अनागते अद्वनि पुरक्षतं^२
पि नत्थि, तं ब्रूमि उपसन्तो ति एवमेत्य योजना वेदितब्बा । एस
नयो सब्बत्थ । इतो परं पन योजनं अदस्सेत्वा अनुत्तानपदवण्णनं
येव करिस्साम ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५७. असन्तासी ति तेन तेन^३ अलाभकेन असन्तसन्तो ।

B 264 १० अविकर्त्थी ति सीलादीहि अविकर्त्थनसीलो । अकुक्कुचो ति
हृत्थकुक्कुचादिविरहितो । मन्तभाणी ति मन्ताय परिगगहेत्वा वाचं
भासिता । अनुद्रतो ति उद्धच्चविरहितो । स वे वाचायतो ति सो
वाचाय यतो संयतो चतुदोसविरहितं वाचं भासितां होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५८. निरासन्ती ति नितण्हो । विवेकदस्सी फस्सेद्ध ति
१५ पञ्चुप्पनेसु चक्खुसम्फस्सादीसु अत्तादिभावविवेकं पस्सति । दिट्ठीसु च न
नीयती ति द्वासट्टिदिट्ठीसु कायचि दिट्ठिया न नीयति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८५९. पतिलीनो ति रागादीनं पहीनता ततो अपगतो ।
अकुहको ति अविम्हापको तीहि कुहनवत्थूहि । अपिहालू ति
अपिहनसीलो, पत्थनातण्हाय रहितो ति वुतं होति । अमच्छरी ति
२० पञ्चमच्छेरविरहितो^४ । अप्पगञ्चो ति कायपागबिभ्यादिविरहितो^५ ।
अजेगुच्छो ति सम्पन्नसीलादिताय अजेगुच्छनीयो असेचनको मनापो ।

१. ‘च’ सी०, रो० पोत्थकेसु अविको पाठो । २. वेमज्जनूपसङ्खेच्चो—सी०, स्या० ।

३. पुरेक्खतं—स्या० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. ० रहितो—सी०, स्या०, रो० ।

६. ० रहितो—सी० ।

पेसुणेये च नो युतो ति द्वीहि आकारेहि उपसंहरितब्बे पिसुणकम्मे
अयुत्तो ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६०. सातियेसु अनस्सावी ति सातवत्थसु कामगुणेसु
तण्हासन्ध्यवविरहितो । सण्हो ति सण्हेहि कायकम्मादीहि समन्नागतो । परिभानवा ति परियत्तिपरिपुच्छाधिगमपटिभानेहि समन्नागतो । न ५
सद्दो ति सामं अधिगतधम्मं न कस्सचि सद्दहति । न विरज्जती ति
ख्या रागस्स विरतता इदानि न विरज्जति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६१. लाभकम्या न सिक्खती ति न लाभपत्थनाय सुत्तन्ता-
दीनि सिक्खति । अविरुद्धो च तण्हाय, रसेसु नानुगिजभती ति
विरोधाभावेन च अविरुद्धो हुत्वा तण्हाय मूलरसादीसु गेधं १० R. 550
नापञ्जति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६२-६३. उपेक्खको ति छळङ्गुपेक्खाय समन्नागतो । सतो ति
कायानुपस्सनादिसतियुत्तो ।

निस्सयनाः ति तण्हादिटिनिस्साया । जत्वा धम्मं ति अनिच्चा-
दीहि आकारेहि धम्मं जानित्वा । अनिस्सितो ति एवं तेहि १५
निस्सयेहि अनिस्सितो । तेन अञ्चब्रत धम्मवाणा नत्थि॒ निस्सयानं
अभावो ति दीपेति भवाय विभवाय वा ति सस्सताय उच्छेदाय वा ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६४-६५. तं ब्रूमि उपसन्तो ति तं एवरूपं एकेकगाथाय वुत्तं B. 265
उपसन्तो ति कथेमि । अतरी सो विसत्तिकं ति सो इमं विसतादि-
भावेन विसत्तिकासङ्घातं महातण्हं अवरि । २०

इदानि तमेव उपसन्तं पसंसन्तो आह—“न तस्स पुचा” ति
एवमादि । तथ्य पुत्ता अबजादयो चत्तारो । एत्थ च पुत्तपरिग्रहादयो

१. निस्सायता—स्थाऽ ।

२. तथ्य—सी० ।

पुत्तादिनामेन वुत्ता ति वेदितब्बा । ते हिस्स न विज्जन्ति, तेसं वा अभावेन पुत्तादयो न विज्जन्ती ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६६-६७. येन नं वज्जुं पुथुज्जना, अथो समणत्राह्यणा ति येन तं रागादिना वज्जेन पुथुज्जना सब्बे पि देवमनुस्सा इतो बहिद्वा ३ समणत्राह्यणा च रत्तो वा दुद्धो वाति, वदेय्युं । तं तस्स अपुरक्खतं^१ ति तं रागादिवज्जं तस्स अरहतो अपुरक्खतं तस्मा वादेसु नेजती ति तं कारणा निन्दावचनेसु न कम्पति ।

१० न उस्सेसु वदते ति विसिद्धेसु अत्तां अन्तोकत्वा “अहं विसिद्धो” ति अतिमानवसेन न वदति । एस नयो इतरेसु द्वीसु । कप्पं नेति अकप्पियो ति सो एवरूपो दुविधं पि कप्पं न एति । कस्मा ? यस्मा अकप्पियो, पहीनकप्पो ति वुतं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८६८. सकं ति मय्यं ति परिगगहितं । असता च न सोचती ति अविज्जमानादिना असता च न सोचति । धम्मेसु च न गच्छती ति सब्बेसु धम्मेसु ब्रन्दादिवसेन न गच्छति । स वे सन्तो ति वुच्चती १५ ति सो एवरूपो नरूतमो “सन्तो” ति वुच्चती ति अरहतनिकूटेन देसनं निट्टपेसि^२ । देसनापरियोसाने कोटिसतसहस्रदेवतानं अरहतप्पति अहोसि, सोतापन्नादीनं गणना नत्यी ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय
पुराभेदसुत्तवण्णना निट्टिता ।

—०—

१. अपुरेक्खतं—रो० ।

२. निट्टपेसि—स्था०, रो० ।

१९. कलहविवादसुत्तवण्णना

B. 266

उप्पत्ति-कथा

८६९. कुतोपहूता कलहा विवादा ति कलहविवादसुत्तं । का उप्पत्ति ? इदं पि तर्स्मि येव महासमये “कुतो नु, खो, कलहादयो अटु धम्मा पवत्तन्ती” ति उप्पत्तचित्तानं एकच्चानं देवतानं ते धम्मे आविकातुं पुरिमनयेनेव निम्मितबुद्धेन अत्तानं पुच्छापेत्वा वुतं तथ युच्छाविसज्जनकमेन ठित्ता सब्बगाथा पाकटसम्बन्धायेव ।

R. 551

अनुत्तानपदवण्णना पनेतासं एवं वेदितब्बा—कुतोपहूता कलहा विवादा ति कलहो च तस्स पुब्बभागो विवादो चा ति इमे कुतो जाता । परिदेवसोका सहमच्छरा चा ति परिदेवसोका च मच्छरा^१ च^२ कुतोपहूता । मानातिमाना सहपेसुणा चा ति माना च अतिमाना च पेसुणा च कुतोपहूता । ते ति ते सब्बेपि अटु किलेस धम्मा । १० तदिङ्ग ब्रूही ति तं मया पुच्छित मत्थं ब्रूहि याचामि तं अहं ति । याचनत्थो हि इङ्गा ति निपातो ।

गाथा-अत्थवण्णना

८७०. पियपहूतारै ति पियवत्थुतो जाता । युति पनेत्य निदेसे वुता एव । मच्छेरयुता कलहा विवादा ति इमिना कलह-विवादादीनं न केवलं पियवत्थुमेव, मच्छरियं पि पञ्चयं^३ दस्सेति । १५ कलहविवादसीसेन चेत्थ सब्बे पि ते धम्मा वुता ति वेदितब्बा । यथा च एतेसं मच्छरियं, तथा पेसुणानं च विवादं । तेनाह—“विवादजातेसु च पेसुणानी” ति ।

१. सहमच्छरा—सी०, स्या० ।

२. सी० पोत्थके नत्थि ।

३. पियापहूता—रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।



गाथा-अत्थवण्णना

८७१. पियासु लोकस्मि कुतोनिदाना ये चा पि लोभा
विचरन्ति लोके ति “पियापहूता कलहा” ति ये एत्य वुत्ता । ते पिया
लोकस्मि कुतोनिदाना, न केवलं च पिया, ये चा^१ पि खत्तियादयो
लोभा विचरन्ति लोभहेतुका^२ लोभेनाभिभूता विचरन्ति, तेसं सो लोभो
च कुतोनिदानो ति द्वे अत्थे एकाय पुच्छाय पुच्छति । आसा च
निट्टा चा ति आसा च तस्सा आसाय^३ समिद्धि च । ये सम्परायाय
नरस्स होन्ती ति ये^४ नरस्स^५ सम्परायाय होन्ति, परायना होन्ती
ति वुतं होति । एका एवायं पि पुच्छा ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 267

८७२. छन्दनिदानानी ति कामच्छन्दादिक्षन्दनिदानानि । ये चा
१० पि लोभा विचरन्ति ति ये चा पि खत्तियादयो लोभा विचरन्ति
तेसं लोभो पि छन्दनिदानो ति द्वे पि अत्थे एकतो विस्सज्जेति । इतो-
निदाना ति छन्दनिदाना एवा ति वुतं होति । “कुतोनिदाना
R. 55- कुतोनिदाना” ति एतेसु च सद्सिद्धि सूचिलोमसुते वुतनयेनेव
वेदितब्बा ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५ ८७३-७४. विनिच्छया ति तण्हादिट्टिविनिच्छया । ये वा पि
धम्मा समणेन वुत्ता ति ये च^६ अञ्चे पि कोधादीह्नि सम्पयुता, तथारूपा
वा अकुसला धम्मा बुद्धसमणेन वुत्ता, ते कुतोपहूता ति ।

तमूपनिस्साय पहोति छन्दो ति तं सुखदुखवेदनं^७ । तदुभय-
वत्थ्युसङ्घातं सातासातं उपनिस्साय संयोगवियोगपत्थनावसेन छन्दो
२० पहोति एत्तावता “छन्दो नु लोकस्मि कुतोनिदानो” ति अयं पञ्चो
विस्सज्जितो होति । रूपेसु दिस्वा विभवं भवं चा ति रूपेसु

१. वा—सी०, स्या०, रो० ।

२. लोभहेतु—सी०, स्या०, रो० ।

३. सी० पोत्थके नत्यि ।

४. ‘वा’ सी०, स्या० ।

५. लोभहेतु—सी०, स्या०, रो० ।

६. ये सुखदुखवेदना०—स्या०, रो० ।

७. ये सुखदुखवेदना०—स्या०, रो० ।

वेयं च उपादं च दिस्वा । विनिच्छयं कुब्बति^१ जन्तु लोके ति
अपायादिके लोके अयं जन्तु भोगाधिगमनत्थं तण्हाविनिच्छयं
“अत्ता मे उपन्नो” ति आदिना नयेन दिट्ठिविनिच्छयं च कुरुते ।
युत्ति पनेत्थं निर्देसे वुत्ता एव । एत्तावता “विनिच्छया चा पि
कुतोपहृता” ति अयं पञ्चो विसज्जितो होति ।

५

गाथा-अत्थवण्णना

८७५. एते पि धम्मा द्वयमेव सन्ते ति एते पि कोधादयो^२ धम्मा
सातासातद्वये सन्ते एव पहोन्ति उप्पज्जन्ति । उप्पत्ति^३ च नेसं निर्देसे
वुत्तायेव । एत्तावता ततियपञ्चो पि विसज्जितो होति । इदानि यो
एवं विसज्जितेसु एतेसु पञ्चेसु कथंकथी भवेय्य, तस्स कथंकथापहानुपायं
दस्सेन्तो आह—“कथंकथी ब्राणपथाय सिक्खे” ति, ब्राणदस्सन १०
ब्राणाधिगमनत्थं तिस्सो सिक्खा सिक्खेय्या ति वुत्तं होति । किं कारणं ?
बत्वा पवुत्ता समणेन धम्मा । बुद्धसमणेन हि बत्वा व धम्मा वुत्ता,
नत्थिं तस्स धम्मेसु अव्याम^४ । अत्तनो पन ब्राणभावेन तेऽ अज्ञानन्तो
न जानेय्य, न देसना दोसेन, तस्मा कथंकथी ब्राणपथाय सिक्खे, बत्वा
पवुत्ता समणेन धम्मा ति ।

१५

गाथा-अत्थवण्णना

८७६-७७. सातं असातं च कुतोनिदाना ति एत्थ सातं असातं
ति सुखदुखवेदना एव अधिष्पेता । न भवन्ति हेते ति भवन्ति एते ।
विभवं भवं चा पि यमेतमत्थं एतं मे पब्रूहि यतो निदानं ति
सातासातानं विभवं भवं च एतं पि यं अत्थं । लिङ्गव्यत्तयो एत्थ
कतो । इदं पन वुत्तं होति—सातासातानं विभवो भवो चाति यो एस २०
अत्थो, एवं मे पब्रूहि यतो निदानं ति । एत्थ च सातासातानं

B. 268

१. कुरुते—सी०, स्या०, रो० ।

२. लोभादयो—सी०, स्या०, रो० ।

३. विधि—सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु

४. ज्ञानं—रो० ।

अधिको पाठो ।

५. ही०, रो० पोत्यकेसु नत्थिं ।

R. 553 विभवभववत्थुका विभवभवदिद्वयो एवै विभवभवारै ति अत्थतो वेदितब्बारै । तथा हि इमस्स पञ्चस्स विस्तज्जनपक्षे “भवदिद्वि पि फस्सनिदाना, विभवदिद्वि पि फस्सनिदाना” ति निहेसे वुत्तं । इतोनिदानं ति फस्सनिदानं ।

गाथा-अत्थवण्णना

५ ८७८-७९. किंस्म विभूते न फुसन्ति फस्सा ति किंस्म वीतिवते चकखुसम्फस्सादयो पञ्च फस्सा न फुसन्ति ।

नामं च रूपं च पठिच्चाति सम्पयुत्तकनामं वत्थारम्मणरूपं च पठिच्च । रूपे विभूते न फुसन्ति फस्सा ति रूपे वीतिवते पञ्च फस्सा न फुसन्ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१० ८८०-८१. कथं समेतस्सा ति कथं पठिपत्रस्स । विभोति रूपं ति रूपैः विभवतिॄ, न भवेय्य वा । सुखं दुखं चा ति इट्टानिद्वं रूपमेव पुच्छति ।

१५ न सञ्चसञ्ची ति यथा समेतस्स विभोति रूपं, सो पक्तिसञ्चाय सञ्ची पि न होति । न विसञ्चसञ्ची ति विसञ्चाय पि विरूपाय सञ्चाय सञ्ची न होति उम्मत्तको वा खित्तचित्तो वा । नो पि असञ्ची ति सञ्चाविरहितो पि न होति निरोधसमापनो वा असञ्चसत्तो वा । न विभूतसञ्ची ति “सब्बसो रूपसञ्चानं” (ध० सं० ७०) ति आदिना नयेन समतिक्कन्तसञ्ची पि न होति अरूपज्ञानलाभी । एवं समेतस्स विभोति रूपं ति एतस्मि सञ्चसञ्चीतादिभावे अट्टत्वा यदेतं वुत्तं “सो एवं समाहिते चित्ते...पे०...आकासानश्चा यतनसमापतिपटिलाभत्थाय चित्तं अभिनीहरती” ति । एवं समेतस्स अरूपमग्गसमज्ज्ञिनोॄ विभोति

१. एवं—सी०, स्या०, रो० ।

२. विभवं भवं—सी०, स्या०, रो० ।

३. वेदितब्बो—रो० ।

४. पन—सी० पोत्थके अधिको पाठो ।

५. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. अरूपसमापत्तिलाभिनो—स्या०, रो०

पोत्थके सु नत्थि ।

रूपं । सङ्घानिदाना हि पपञ्चसङ्ख्यन् ति एवं पटिपन्नस्सा पि या सङ्घा,
तन्निदाना तण्हादिट्टिपञ्चा अप्पहीना एव होन्ती ति दस्सेति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८८२-८३. एत्तावतग्गं नु वदन्ति, हेके यक्खस्स सुद्धि इध
पण्डितासे । उदाहु अञ्जनं पि वदन्ति एत्तो ति एत्तावता नु इध
पण्डिता समणब्राह्मणा अगं सुद्धि सत्तस्स^१ वदन्ति, उदाहु अञ्जनं पि
एत्तो अरूपसमापत्तितो अधिकं वदन्ती ति पुच्छति । एत्तावतग्गं पि वदं
ति हेके ति एके सस्तवादा समणब्राह्मणा पण्डितमानिनो एत्तावता पि
अगं सुद्धि वदन्ति । तेसं पनेके समयं वदन्ती ति तेसं येव एके
उच्छेदवादा^२ समयं^३ उच्छेदं^४ वदन्ति । अनुपादिसेसे कुसला वदाना ति
अनुपादिसेसे कुसलवादा समाना ।

B 269

गाथा-अत्थवण्णना

८८४. एते च बत्वा उपनिस्तिता ति एते च दिट्टिगतिके
सस्तुच्छेददिट्टियो निस्तिता ति बत्वा । बत्वा मुनी निस्सये सो
विमंसी ति निस्सये च बत्वा सो वीमंसी पण्डितो बुद्धमुनि । बत्वा
विमुत्तो ति दुक्खानिच्चादितो धम्मे बत्वा विमुत्तो । भवाभवाय न
समेती ति पुनर्पुनै^५ उपपत्तिया^६ न समागच्छती ति अरहतनिकूटेन
देसनं निद्वापेसि, देसनापरियोसाने पुराभेदसुत्ते वुत्तसदिसोयेवाभिसमयो
अहोसी ति ।

R. 554

सुत्तनिपातटुकथाय
कलहविवादसुत्तवण्णना निष्टिता ।

—०—

१. रो० पोत्थके नस्ति ।

२. उच्छेदवाद—सी०, स्था० ।

३-४. सी० पोत्थके नस्ति ।

५. पुनर्पुन—सी० ।

६. उपपत्तिया—सी० ।

१२. चूळब्यूहसुत्तवणना

उप्पत्ति-कथा

८८५-८६. सकंसकंदिट्टिपरिब्बसाना ति चूळब्यूहसुत्तं^१ । का उप्पत्ति ? इदं पि तस्मि येव महासमये “सब्बेपि इमे दिट्टिगतिका ‘साधुरूपम्हा’ ति भणन्ति, कि नु खो साधुरूपाव इमे अत्तनो येव दिट्टिया पतिट्टिहन्ति, उदाहु अज्जं पि दिट्टिं गण्हन्तो”^२ ति उप्पत्तचित्तानं ६ एकच्चानं देवतानं तमत्थं पकासेतुं पुरिमनयेनेव निम्मितबुद्धेन अत्तानं पुच्छापेत्वा वुत्तं ।

तत्थ आदितो द्वे पि गाथा पुच्छागाथा येव । तासु सकंसकंदिट्टि-परिब्बसाना ति अत्तनो अत्तनो दिट्टिया वसमाना । विग्रह्य ह नाना कुसला वदन्ती ति दिट्टिवलगाह^३ गहेत्वा, तत्थ “कुसलाम्हा”^४ ति पटिजानमाना पुथु पुथु वदन्ति एकं न वदन्ति । यो एवं जानाति स वेदि धम्मं इदं पटिकोसमकेवली सो ति तश्च दिट्टि सन्धाय यो एवं जाना ति, सो^५ धम्मं वेदिर्व । इदं पन पटिकोसन्तो हीनो होती ति वदन्ति । बालो ति हीनो । अकुसलो ति अविद्वा ।

गाथा-अत्थवणना

८८७-८८. इदानि तिस्सो विस्सज्जनगाथा होन्ति । ता पुरिमढ्डेन^६ १५ वुत्तमत्थं पच्छिमढ्डेन^७ पटिब्यूहित्वा^८ ठिता । तेन ब्यूहेन^९ उत्तरसुत्ततो च अप्पकत्ता इदं सुत्तं “चूळब्यूहं” ति नामं लभति । तत्थ परस्स चे

१. चूळवियूह—सी०, स्या० ।

३. ० बलवगाह—स्या०, रो० ।

५. ‘तं’ स्या० पोत्यके अविको पाठो ।

७. पुरिमढ्डेन—सी०, स्या०, रो० ।

९. पटिवियूहित्वा—सी०, स्या०; -

पटिब्यूहित्वा—रो० ।

२. पतिगण्हन्ती—सी०, स्या०, रो० ।

४. कुसलम्हा—रो० ।

६. वेदियति—स्या०, रो० ।

८. पच्छिमढ्डेन—सी०, स्या०, रो० ।

१०. ब्यूहेन—सी० ।

धर्मं ति परस्स दिट्ठि । सब्बेव बाला ति एवं सन्ते सब्बेव इमे बाला होन्ती ति अधिष्पायो । किं कारणं ? सब्बेविमे दिट्ठिपरिब्बसाना ति सन्दिट्ठिया चेव न वीवदाता । संसुद्धपञ्चा कुसला मुतीमा ति सकाय दिट्ठिया न विवदाता न वोदाता संकिलिट्ठा व समाना संसुद्धपञ्चा च कुसला च मुतिमन्तो च ते होन्ति चे । अथ वा “सन्दिट्ठिया चे पन ५ वीवदाता?” तिपि पाठो । तस्सत्यो—सकाय पन दिट्ठिया वोदाता संसुद्धपञ्चा कुसला मुतिमन्तो होन्ति चे । न तेसं कोची ति एवं सन्ते तेसं एको पि हीनपञ्चो न होति । किं कारणारे ? दिट्ठी हि तेसं पि तथा समता, यथा इतरेसं ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

८८९. न वाहमेतं ति गाथाय सङ्घेषत्यो—यं ते मिथु द्वे द्वे जना १० अञ्जमञ्जं “बालोरे” ति आहु, अहं एतं तथियं तच्छन्ति नेव ब्रूमि । किं कारणारे ? यस्मा सब्बेऽ ते सकं सकं दिट्ठिं “इदमेव सच्चं मोघमञ्जं” ति अकंसु । तेन च कारणेन परं “बालो” ति दहन्ति । एत्थं च “तथियं” ति “तथिवं” ति द्वेपि पाठो ।

८९०-९२. यमाहूति पुच्छागाथाय यं दिट्ठिसच्चं तथियं ति एके १५ आहु ।

एकं हि सच्चं ति विस्सज्जनगाथाय एकं सच्चं निरोधो मग्गो वा । यस्मिं पजा नो विवदे पजानं ति यम्हि सच्चे पजानन्तो पजानो विवदेय्य । सयं थुनन्ती ति अतना वदन्ति ।

कस्मा नूति पुच्छागाथाय पवादियासे ति वादिनो । उदाहु ते २० तक्कमनुस्सरन्तो ति ते० वादिनो० उदाहु अत्तनो तक्कमत्तं अनुगच्छन्ति ।

१. वदाता—सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । २. बाला—सी०, स्या०, रो० ।

३. कारण—सी०, स्या०, रो० । ४. ‘व’ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु अधिको

५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ६. पाठो ।

७-८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 271

८९३. न हेवा ति विस्सज्जनगाथाय अञ्जत्र सञ्जाय निच्चानी
 ति ठपेत्वा सञ्जामत्तेन निच्चं॑ ति गहितगहणानि । तकं च दिट्टीसु
 पक्षपयित्वा ति अत्तनो मिच्छासङ्कृप्तमत्तं दिट्टीसु जनेत्वा । यस्मा पन
 दिट्टीसु वितकं जनेन्तारै दिट्टियो पि जनेन्ति, तस्मा निदेसे वुतं
 ५ “दिट्टिगतानि जनेन्ति सञ्जनेन्ती” ति आदि ।

गाथा-अत्थवण्णना

R. 558

८९४-९५. इदानि एवं नानासच्चेसु असन्तेसु तकमत्तमनुस्स-
 रन्तानं दिट्टिगतिकानं विष्पटिपत्ति दस्सेतुं ““दिट्टे सुते॒”” ति आदिका
 गाथायो अभासि । तथ्य दिट्टे ति दिट्टं, दिट्टसुद्धि॑ ति अधिष्पायो ।
 एस नयो सुतादीसु । एते च निस्साय विमानदस्सी ति एते दिट्टिघम्मे
 १० निस्सयित्वा सुद्धिभावसङ्घातं विमानं असम्मानं पस्सन्तो पि ।
 विनिच्छये ठत्वा पहस्समानो, बालो परो अकुसलो ति चाहा ति एवं
 विमानदस्सीपि तस्मि दिट्टिविनिच्छये ठत्वा तुट्टिजातो हासजातो हुत्वा
 “परो हीनो च अविद्वा चा” ति एवं वदति॑ येव । एवं सन्ते येनेवा
 ति गाथा । तथ्य सयमत्तना ति सयमेव अत्तानं । विमाने ती ति
 १५ गरहति । तदेव॑ पावा ति तदेव वचनं॑ दिट्टि वदति, तं वा पुगलं ।

८९६-९७. अतिसारदिट्टिया ति ‘गाथायत्थोसो एवं ताय
 लक्खणातिसारिनिया अतिसारदिट्टिया समत्तो पुण्णो उद्धुमातो, तेन
 च दिट्टिमानेन मत्तो “परिपुण्णो अहं केवली” ति एवं परिपुण्णमानी
 सयमेव अत्तानं मनसा “अहं पण्डितो” ति अभिसिंचति । किं
 २० कारणं॑? दिट्टी हि सा तस्स तथा समत्ता ति ।

१. सच्चं—स्या० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्य ।

५. वदन्ति—स्या० ।

७. ‘तं वा’ सी०, रो० पोत्थकेसु

२. जनेन्तो—स्या० ।

४. दिट्टिविसुद्धि—सी० ।

६. तथेव—सी०, स्या०, रो० ।

८. कारणं—सी०, रो० ।

अधिको पाठो ।



परस्स चेति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च—किञ्च भियो ? यो सो विनिच्छये ठत्वा पहस्समानो “बालो परो अकुसलो” ति चाह । तस्स परस्स चे हि वचसा सो तेन वुच्चमानो निहीनो होति । तुमो सहा होति निहीनपञ्चो, सोपि तेनेव सह निहीनपञ्चो होति । सो पि हि नं “बालो” ति वदति । अथस्स वचनं अष्टमाणं, सो पन ५ सयमेव वेदगू च धीरो च होति । एवं सन्ते न कोचि बालो समणेसु अत्थि । सब्बे पि हि ते अत्तनो इच्छाय पण्डिता ।

गाथा-अत्थवणना

८९८. अञ्जं इतो ति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च—“अथ चे सयं वेदगू होति धीरो, न कोचि बालो समणेसु अत्थी” ति एवं हि वुत्ते पि । सिया कस्सचि “कस्मा” ति । तत्थ १० वुच्चते यस्मा अञ्जं इतो याभिवदन्ति धम्मं अपरद्वा सुद्धिमकेवली ते, एवं पि तित्थ्या पुथुसो वदन्ति, ये इतो अञ्जं दिट्ठिं अभिवदन्ति, ये॒ अपरद्वा विरद्वा सुद्धिमग्गं, अकेवलीनो च तेति एवं पुथुतित्थ्या यस्मा वदन्ती ति वुतं होति । कस्मा पनेवं वदन्ती ति चे ? संदिट्ठिरागेन३ हि ते भिरत्ता, यस्मा सकेन दिट्ठिरागेन अभिरत्ता ति १५ वुतं होति ।

गाथा-अत्थवणना

८९९-९००. एवं अभिरत्ता च—इधेव सुर्द्धै४ ति गाथा । तत्थ सकायने ति सकमग्गे दब्बहं वदाना ति दब्बहवादा । एवं च दब्बह-वादेसु तेसु यो कोचि तित्थियो सकायनेवापि दब्बहं वदानो कमेत्थ बालोति परं दहेय्य, सह्वेष्टो तत्थ सस्सतुच्छेदसह्वाते वित्थारतो २० वा नतिथकइस्सरकारणनियतादिभेदे सके आयतने “इदमेव सच्चं” ति दब्बहं वदानो कं परं एत्थ दिट्ठिगते “बालो” ति सह धम्मेन R. ५५७ पस्सेय्य, ननु सब्बो पि तस्स मतेन पण्डितो एव सुपटिप्नो एव च ।

१. स्याऽ, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. ते—स्याऽ ।

३. दिट्ठि रागेन—सी०, स्याऽ ।

४. सुर्द्धि—सी०, स्याऽ, रो० ।



एवं सन्ते च सयमेव सो मेधगमावहेय्यै परं वदं बालमसुद्धिधम्मं, सो पि परं “बालो च असुद्धिधम्मो च अयं ति बदन्तो अत्तना व कलहं आवहेय्य । कस्मा ? यस्मा सब्बो पि तस्स मतेन पण्डितो एव सुप्पटिपन्नो एव च ।

गाथा-अत्थवण्णना

- ५ १०१. एवं सब्बथापि विनिच्छये ठत्वा सयं पमाय उद्धंस^३ लोकस्मि
विवादमेति, दिट्ठियं ठत्वा सयं च सत्थारादीनि मिनित्वा सो भिय्यो
विवादमेती ति । एवं पन विनिच्छयेसु आदीनवं बत्वा अरियमगगेन
हित्वान् सब्बानि विनिच्छयानि न मेधगं^४ कुब्बति^५ जन्तु लोके
ति अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्टापेसि । देसनापरियोसाने पुराभेदसुते
१० वुत्सदिसो एवाभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातद्वकथाय
चूलैयूहसुत्तवण्णना निदिता ।

१०. मेघकं आवहेयं—सी०, स्था०, रो०। २. उद्धु सो—सी०, स्था०, रो०।
३. मेघकं—सी०, स्था०, रो०। ४. कुरुते—सी०, स्था०।

१३. महाब्यूहसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

९०२. ये केचिमे ति महाब्यूहसुत्तं । का उप्पत्ति ? इदं पि तस्मियेव महासमये “किं नु खो इमे दिट्ठिपरिब्बसाना विञ्ज्ञुन् सन्तिका निन्दमेव लभन्ति, उदाहु पसंसं पी” ति उप्पन्नचित्तानं एकच्चानं देवतानं तमत्थं आविकातुं पुरिमनयेन निम्मित्तबुद्धेन अत्तानं पुच्छापेत्वा^१ वुत्तं । तत्थ अन्वानयन्ती ति अनु आनयन्ति, ५ पुनर्पुनं आहरन्ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९०३. इदानि यस्मा ते “इदमेव सच्चं” ति वदन्तारै दिट्ठिगतिका वादिनो कदाचि कत्थचि पसंसं पि लभन्ति, यं एकं^२ पसंसासङ्घातं वादफलं, तं अप्यं रागादीनं समाय समत्थं न होति, को पन वादो दुतिये निन्दाकले, तस्मा एतमत्थं दस्तेन्तो इमं ताव विस्सज्जन- 10 गाथमाह । “अप्यं हि एतं न अलं समाय, दुवे विवादस्स फलानि ब्रूमी” ति आदि । तत्थ दुवे विवादस्स फलानी ति निन्दा पसंसा च, जयपराजयादीनि वा तंसभागानि^३ । एतं^४ पि दिस्वा ति “निन्दा अनिद्वा एव, पसंसा नालं समाया” ति एतं^५ पि विवादफले आदीनं दिस्वा । खेमा^६भिपस्सं अविवादभूमं ति अविवाद भूमि निब्बानं 15 R. 558 “खेमं” ति पस्समानो ।

१. ‘पुच्छापेत्वा’ सी०, रो० पोत्थकेसु

अधिको पाठो ।

२. एतं—स्या० ।

३. एवं—सी०, रो० ।

२. ‘पि’ सी०, रो० पोत्थकेसु

अधिको पाठो ।

४. तं सभागभूतानि—स्या० ।

५. एवं—सी०, रो० ।



गाथा-अत्थवण्णना

९०४-०५. एवं हि अविवदमानो—या काचिमा ति गाथा । तत्थ सम्मुतियो ति दिट्ठियो । पुथुज्जा ति पुथुज्जनसम्भवा^१ । सो उपयं किमेय्या ति सो उपगन्तब्बट्टेन उपयं रूपादीसु एकं पि धम्मं किं उपेय्य, केन वा कारणेन उपेय्य । दिट्टे सुते खन्तिमकुब्बमानो ति दिट्टसुतसुद्धीसु ५ पेमं अकरोन्तो ।

इतो बाहिरा पन सीलुतमा ति गाथा । तस्सत्यो—सीलंयेव “उत्तमं” ति मञ्चमाना सीलुतमा एके भोन्तो संयममत्तेन सुद्धि वदन्ति, हत्यिवतादिं च वतं समादाय उपट्टिता, इधेव दिट्ठियं अस्स सत्थुनो^२ सुद्धि ति भवूपनीता भवज्ञोसिता समाना वदन्ति, अपि च ते १० कुसला वदाना “कुसला मयं” ति एवं वादा ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 274 ९०६. एवं सीलुतमेसु च तेसु तथा पटिपच्ची यो कोचि—सचे चुतो ति गाथा । तस्सत्यो—सचे ततो सीलवततो परविच्छन्दनेन वा अनभिसम्भुण्तो^३ वा चुतो होति, सो तं सीलब्बतादिकम्मं पुञ्जाभि-सङ्घारादिकम्मं^४ वा विरावयित्वा पवेषती^५ । न केवलं च वेधति, अपि च खो तं सीलब्बतसुद्धि पजप्पती^६ च विष्पलपति पत्थयति^७ च । १५ किमिव ? सत्था व हीनो पवसं घरम्हा । घरम्हा पवसन्तो सत्थतो हीनो यथा तं घरं वान् सत्थं वा पत्थेय्या ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९०७. एवं पन सीलुतमानं वेधकारणं^८ अरियसावको—सीलब्बतं वा पि पहाय सब्बं ति गाथा । तत्थ सावज्जनवज्जं ति सब्बाकुसलं

- | | |
|---------------------------------|--------------------------------|
| १. पुथुसमावा—स्या० । | २. ततो—सी० । |
| ३. असम्भुण्तो—सी०, स्या०, रो० । | ४. पुञ्जाभिसङ्घारकम्मं—सी०, |
| ५. वेषति—सी०, स्या०, रो० । | स्या०, रो० । |
| ६. जप्पति—सी०, स्या०, रो० । | ७. पत्थेति—सी०, स्या०, रो० । |
| ८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । | ९. पवेषकारणं—सी०, स्या०, रो० । |

लोकियकुसलं च । एतं^१ सुर्वा असुद्धि ति अपत्थयानो ति पश्चकाम-गुणादिभेदं एतं सुद्धि अकुसलादिभेदं असुद्धि च अपत्थयमानो । विरतो चरे ति सुद्धिया असुद्धिया च विरतो चरेय्य । सन्तिमनुग्रहाया ति दिद्धि अग्रहेत्वा ।

गाथा-अत्थवण्णना

९०८. एवं इतो बाहिरके सीलुत्तमे संयमेन विसुद्धिवादे तेसं विवातं ५ सीलब्बतप्पहायिनो अरहतो च पटिपत्ति दस्सेत्वा इदानि अञ्चथा पि सुद्धिवादे बाहिरके दस्सेन्तो “तमूपनिस्साया^२” ति गाथमाह । तस्तथो—सन्तञ्चेषि समणन्राह्याणा, ते बिगुच्छितं अमरन्तपं वा दिद्धिसुद्धियादीसु वा अञ्चतरञ्चतरं^३ उपनिस्साय अकिरिय दिद्धिया वा उद्धंसरा हुत्वा भवाभवेसु अवीततण्हासे^४ सुद्धिमनुत्थुनं^५ ति वदन्ति 10 R 559 कथेन्ती ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९०९. एवं तेसं अवीततण्हानं सुद्धि अनुत्थुनन्तानं यो पि सुद्धिप्पत्त-मेव अन्तानं मञ्चेय्य, तस्स पि अवीततण्हता भवाभवेसु तं तं वत्थुं पत्थयमानस्स हि जप्तितानि पुनर्पुनं होन्तियेवा ति अधिष्पायो । तण्हा हि आसेविता तण्हं वृद्धयतेव । न केवलं च जप्तितानि, पवेधितं^६ 15 वा पि पक्षपितेसु, तण्हादिद्वौहि चस्स पक्षपितेसु वत्थुसु पवेधितं पि^७ होती ति वुत्तं होति । भवाभवेसु^८ पन वीततण्हता आयति चुतूपपातो इध यस्स नत्थि, सकेन वेधेय्य कुहिं वृं जप्ते^९ ति अयमेतिस्सा गाथाय सम्बन्धो । सेसं निदेसे वुत्तनयमेव^{१०} ।

१. ‘ति एतं’ रो० पोत्यके अधिको पाठो । २. तप्यनिस्साया—रो० ।

३. अञ्चतरं—सी० ।

४. अवीततण्हा—सी०, स्या०, रो० ।

५. अनुत्थुनन्ति—रो० ।

६. संवेधितं—सी०, स्या०, रो० ।

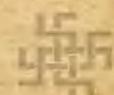
७. संवेधिवं—सी०, रो० ।

८. भवाभवे—सी०, रो० ।

९. च—सी०, स्या० ।

१०. जप्ते—सी० ।

११. वुत्तमेव—सी०, रो० ।



गाथा-अत्थवणना

B. 275

११०-११. यमाहूति पुच्छागाथा । इदानि यस्मा एको पि एत्य वादो सच्चो नत्यि, केवलं दिट्ठिमत्तकेन हि ते वदन्ति, तस्मा तमत्यं दस्सेन्तो “सकञ्ज्ही” ति इमं ताव विस्सज्जनगाथमाह । तत्थ सम्मुर्तिं ति दिट्ठि॒ ।

गाथा-अत्थवणना

५ ११२-१३. एवमेतेसु सकं धम्मं परिपुण्णं ब्रुवन्तेसु अञ्जस्स पन धम्मं “हीनं॑” ति वदन्तेसु यस्स कस्सचि—परस्स चे वस्मयितेन हीनो ति गाथा । तस्सत्थो—यदि परस्स निन्दितकारणा हीनो भवेय्य, न कोचि धम्मेसु विसेसि अग्गो भवेय्य । किं कारणं ? पुथू हि अञ्जस्स वदन्ति धम्मं, निहीनतो सब्बेव ते सम्हि दङ्घहं वदाना सकधम्मे १० दङ्घहवादा एव ।

किञ्च भिय्यो—सद्गम्मपूजा ति गाथा । तस्सत्थो—ते च तित्थिया यथा पसंसन्ति सकायनानि, सद्गम्मपूजा पि नेसं तथेव वत्तति । ते हि अतिविय सत्यारादीनि सक्करोन्ति । तत्थ यदि ते पमाणा सियुं, एवं सन्ते सब्बेव वादा तथियाँ॑ भवेय्युं॑ । किं कारणं ? सुद्धी हि नेसं १५ पञ्चतत्त्वमेव, न सा अञ्जत्र सिज्जति, न पि परमत्यतो । अत्तनि दिट्ठिगाह—मत्तमेव हि तं तेसं परपञ्चयनेयबुद्धीनं ।

गाथा-अत्थवणना

११४-१५. यो वा पन विपरीतो बाहितपापत्ता ब्राह्मणो, तस्स—
R. 560 न ब्राह्मणस्स परनेयमत्थी ति गाथा । तस्सत्थो—ब्राह्मणस्स हि “सब्बे सह्वारा अनिच्चा” (ध० प० ४३) ति आदिना नयेन सुदिट्ठता परेन २० नेतब्बं वाणं नत्यि, दिट्ठिधम्मेसु “इदमेव सच्चं” ति निच्छनित्वा॑

१. सकं—स्याऽ ।

२. समदिट्ठि—स्याऽ ।

३. निहीनं—सी०, रो० ।

४. तथिवा—स्याऽ, रो० ।

५. विनिच्छनित्वा—स्याऽ ।

समुग्गहीतं पि नत्थि । तं कारणा सो दिट्ठिकलहानि अतीतो, न च सो सेहुतो पस्सति धम्ममञ्जं अञ्जबत्र सतिपट्टानादीहि ।

जानामी ति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च—एवं तावं परमथ-
ब्राह्मणो न हि सेहुतो पस्सति धम्ममञ्जं, अञ्जे पन तितिथ्या
परचित्तब्राणादीहि जानन्ता पस्सन्ता पि “जानामि पस्सामि तथेव एतं” ५
ति एवं वदन्ता पि च दिट्ठिया सुद्धि पञ्चेन्ति । कस्मा ? यस्मा तेसु
एको पि अद्विक्षिते अद्वास चे पि तेन परचित्तब्राणादिना यथाभूतं अत्थं,
किञ्चिह तुमस्स तेन तस्स तेन दस्सनेन किं कर्तं, किं दुक्खपरिङ्गामा
साधिता, उदाहु समुदयपहानादीनं अञ्जबतरं, यतो सञ्ज्ञया पि
अतिक्रमित्वा अरियमग्गं ते तितिथ्या अञ्जेनेव वदन्ति सुद्धि, १०
अतिक्रमित्वा वा ते तितिथ्ये बुद्धादयो अञ्जेनेव वदन्ति सुद्धि ति ।

B. 216

गाथा-अत्थवण्णना

९१७. पस्सं नरो ति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च—किञ्च मियो ?
य्वायं परचित्तब्राणादीहि अद्विक्षिते, सो पस्सं नरो दक्खिति॒ नामरूपं, नै
ततो परं दिस्वान वा बस्सति तानिमेव नामरूपानि निच्चतो सुखतो वा
न अञ्जबथा । सो एवं पस्सन्तो कामं वहुं पस्सतु अप्पकं वा नामरूपं १५
निच्चतो सुखतो च, अथस्स एवरूपेन दस्सनेन न हि तेन सुद्धि कुसला
वदन्ती ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९१७. निविस्सवादी ति गाथाय सम्बन्धो अत्थो च तेन च दस्सनेन
सुद्धिया असतिथा पि यो “जानामि पस्सामि तथेव एतं” ति एवं
निविस्सवादी, एतं वा दस्सनं पटिच्च दिट्ठिया सुद्धि पञ्चेन्तो “इदमेव २०
सञ्चं” ति एवं निविस्सवादी, सो सुविनयो न होति तं तथा पक्षिप्तं
अभिसङ्घतं दिट्ठि पुरेक्खरानो । सो हि यं सत्थारादि निस्सतो, तथेव
सुभं वदानो सुद्धिवदो, “परिसुद्धवादो परिसुद्धदस्सनो वा अहं” ति

20

R. 561

१-१. एत्तावता च—सी०, रो० ।

२. दक्खिति—सी०, रो० ।

३. नत्थि—सी० ।

अत्तानं मञ्चमानो तत्थ तथद्वासा सो, तत्थ सकाय दिद्विया अविपरीतमेव
सो अद्वास । यथा सादिद्वि पवत्तति, तथेव न अद्वास, न अञ्चयथा पस्सितुं
इच्छती ति अधिष्पायो ।

गाथा-अत्थवण्णना

११८. एवं पकपितं दिद्वि पुरेक्खरानेसु तितिथयेसु—न ब्राह्मणो
५ कथमुपेति सङ्घा ति गाथा । तत्थ सङ्घा ति सङ्घाय, जानित्वा ति
अत्थो । न पि जाणबन्धु ति समापत्तिब्राणादिना अकत्रतण्हादिद्विबन्धु ।
तत्थ विगग्हो—ना पि अस्स बाणेन कतो बन्धु अत्थी ति न पि
ब्राणबन्धु । सम्मुतियो ति दिद्विसम्मुतियो^१ । पुथुज्जा ति पुथुज्जन-
सम्भवा । उगगहणन्ति^२ मञ्जे^३ ति उगगहणं ति अञ्जे, अञ्जे ता
१० सम्मुतियो उगगहन्ती ति वुत्तं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

११९-२०. किञ्च भिय्यो—विसज्ज गन्धानी ति गाथा । तत्थ
अनुग्रहोति ति उगगहणविरहितो, सो पि नास्स उगग्रहोति अनुग्रहो, न
वा उगगण्हाती ति अनुग्रहो ।

B. 277
१८ किञ्च भिय्यो—सो एवरूपो पुब्वासवे ति गाथा । तत्थ पुब्वासवे
ति अतीतरूपादीनि आरभ उपज्जमानधम्मे किलेसे । नवे ति
पञ्चुपन्नरूपादीनि आरभ उपज्जमानधम्मे । न छन्दग् ति छन्दाद-
दिवसेन न गच्छति । अनत्तगरही ति कत्राकतवसेन अत्तानं अगरहन्तो ।

गाथा-अत्थवण्णना

१२१. एवं अनत्तगरही च—स^४ सब्बधम्मेसु ति गाथा । तत्थ
सब्बधम्मेसु ति द्वासद्विदिद्विधम्मेसु^५ “यं किञ्च दिद्वं वा” ति एवं
२० पमेदेसु । पन्नभारो ति पत्रितभारो । न कप्पेती ति न कप्पियो, दुविधं
पि कप्पं न करोती ति अत्थो । नूपरतो ति पुथुज्जनकल्याणकसेक्खा

१. दिद्वियो—सी०, रो० ।

२. शो—सी०, रो० ।

२-२. उगगहणं तमञ्जो—सी०, रो० ।

४. द्वासदिद्विधम्मेसु—सी० ।

विय उपरतिसमझी पि न होति । न पत्थियो ति नितण्हो । तण्हा हि पत्थियती ति पत्थिया, नास्स पत्थिया ति न पत्थियो ति । सेसं तथ्य तथ्य पाकटमेवा ति न वुतं । एवं अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्ठापेसि, देसनापरियोसाने पुराभेदसुते वुतसदिसो एवाभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
महाब्यूहसुत्तवण्णना निट्ठिता ।



१४. तुवटकसुत्तवण्णा

१४. तुवटकसुत्तवण्णना

उपचि-कथा

- R. 562 ९२२. पुच्छामि तं ति तुवटकसुतं । का उपत्ति ? इदं पि तस्मि
येव महासमये “का नु खो अरहत्पत्तिया पटिपत्ती” ति उपन्नचित्तानं
एकच्चानं देवतानं तमस्थं पकासेतुं पुरिमनयेनेव निम्मितबुद्धेन अत्तानं
पूच्छापेत्वा वृत्तं ।

- ⁵ तत्थ आदिगाथाय ताव पुच्छामी ति एत्य अदिद्वजोतनादिवसेनै
पुच्छा विभजितारै । आदिच्चवन्धुं ति आदिच्चस्स गोतवन्धुं । विवेकं
सन्तिपदश्चाति विवेकं च सन्तिपदं च । कथं दिस्वाति केन कारणेन
दिस्वा, कथं पवत्तदस्सनो हृत्वा ति वृत्तं होति ।

गाथा-अत्थदण्णना

९२३. अथ भगवा यस्मा यथा पस्सन्तो किलेसे उपरूपति, तथा
 B. 278 10 पवत्तदस्सनो हुत्वा परिनिब्बाति, तस्मा तमत्थं आविकरोन्तो
 नानप्पकारेन तं देवपरिसं किलेसप्पहाने नियोजेन्तो “मूलं पपञ्चसङ्घाया”
 ति आरभित्वा पञ्च गाथा अभासि ।

- तत्थ आदिगाथाय ताव सह्वेष्टथो—पपश्चाति सह्वातत्ता पपश्च
एव पपश्चसह्वा । तस्मा अविज्ञादयो किलेसा मूलं, तं पपश्चसह्वाय मूलं
अस्मी ति पदत्तमानं च सब्बं मन्त्राय उपरुन्धे । या काचि अज्भक्तं
15 तण्हा उपज्जेय्युँ, तासं विनयाऽ सदा सतो सिक्खे उपट्रितस्सति हुत्वा
सिक्खेय्या ति ।

- ## १. दिटुसंसदनातिवसेन—स्या० ।

३. 'दिस्वा' स्यां पोत्यके अधिको

- पाहो ।

३. विसर्जिता—स्थाप।

४. वित्तयाय—स्थान, रोप।



गाथा-अत्थवण्णना

९२४. एवं ताव पठमगाथाय एव तिसिक्खायुतं देसनं अरहत्तवि-
कूटेन देसेत्वा पुन मानप्पहानवसेन देसेतु^१ “यं किञ्ची” ति
गाथमाह । तत्थ यं किञ्चि धम्ममभिजञ्जा अज्ञत्तं ति यं किञ्चि
उच्चाकुलीनतादिकं अत्तनो गुणं जानेय्य अथ वा पि बहिद्वा ति अथ वा
बहिद्वा पि आचरियुपज्ञायानं^२ वा गुणं जानेय्य । न तेन थामं^३ कुब्बेथा^५
ति तेन गुणेन थामं न करेय्य ।

गाथा अत्थवण्णना

९२५. इदानिस्स अकरणविधि दस्सेन्तो “सेय्यो न तेना” ति
गाथमाह । तस्सत्थो—तेन च मानेन “सेय्योहं” ति वा “नीचोहं” ति
वा सरिक्खोहं” ति वा पि न मञ्ज्रेय, तेहि च उच्चाकुलीनतादीहि
गुणेहि फुट्टो अनेकरूपेहि “अहं उच्चाकुला पब्बजितो” ति आदिना १०
नयेन अत्तानं विकर्पेन्तो न तिष्ठेय्य ।

गाथा-अत्थवण्णना

९२६. एवं मानप्पहानवसेन पि देसेत्वा इदानि सब्बकिलेसूप-
समवसेन पि देसेतु^४ “अज्ञत्तमेवा” ति गाथमाह । तत्थ अज्ञत्तमे-
बुप्समे ति अत्तनि एव रागादिसब्बकिलेसे उपसमेय्य । न अञ्जतो
भिक्खु सन्तिमेसेय्य ति ठपेत्वा च^५ सतिपद्मानादीनि अञ्जेन उपायेन १५
स्वन्ति न परियेसेय्य । कुतो निरत्ता^६ वा ति निरत्ता कुतो एव ।

गाथा-अत्थवण्णना

९२७. इदानि अज्ञत्तं उपसन्तस्स खीणासवस्स तादिभावं दस्सेन्तो
“मज्जेयथा” ति गाथमाह । तस्सत्थो—यथा महासमुद्दस्स उपरि-
महेद्विमभागानं वेमज्ञसङ्घाते चतुयोजनसहस्रप्पमाणे मज्जेपब्बतन्तरे
ठितस्स वा मज्जेसमुद्दस्स ऊमि न जायति, ठितोव सो होति 20 B 279

१. दस्सेतु—स्था० ।

२. ० युपज्ञायादीन—सी० ।

३. मानं—सी० ।

४. व—स्था० ।

५. निरत्तं—सी०, स्था०, रो० ।



अविकम्पमानो, एवं अनेजो खीणासबो लाभादीसु ठितो अस्स अविकम्प-
मानो, सो तादिसो रागादिउस्सदं भिक्षु न करेय्य कुहिश्ची ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१२८. इदानि एतं अरहत्तनिकूटेन देसितं धम्मदेसनं अब्भनुमो-
दन्तो तस्स च अरहत्तस्स आदिपटिपदं पुच्छन्तो निम्मितवुद्धो
“अकिञ्चयी” ति गाथमाह । तत्थ अकिञ्चयी ति आचिक्षित । विवट-
चक्षु ति विवटेहि अनावरणेहि पश्चहि चक्षुहि समन्वागतो । सक्षिखधम्मं
ति सयं अभिज्ञातं अत्तपञ्चक्षं धम्मं । परिस्सयविनयं ति परिस्सय-
विनयनं । पटिपदं वदेही ति इदानि पटिपत्ति वदेहि । भद्रन्ते ति “भद्रं
तव अत्थू” ति भगवन्तं आलपन्तो आह । अथ वा भद्रं सुन्दरं तव
पटिपदं वदेही ति वुतं होति । पातिमोक्षं अथ वा पि समाधि ति तमेव
पटिपदं भिन्दित्वा पुच्छति । पटिपदं ति एतेन वा मग्गं पुच्छति ।
इतरेहि सीलं समाधि च पुच्छति ।

गाथा-अत्थवण्णना

R. 564

१२९-३०. अथस्स भगवा यस्मा इन्द्रियसंवरो सीलस्स रक्खा,
यस्मा वा इमिना अनुकमेन देसियमाना अयं देसना तासं देवतानं
सप्पाया, तस्मा इन्द्रियसंवरतो पभृति पटिपदं दस्सेन्तो “चक्षुही” ति
आदिमारुद्धो । तत्थ चक्षुही नेव लोलस्सा ति अदिट्टदक्षितब्बादिवसेन
चक्षुही लोलो नेवस्स । गामकथाय आवरये सोतं ति तिरच्छानकथातो
सोतं आवरेय्य । फस्सेनाति रोगफस्सेन । भवं च नाभिजप्तेय्या ति
तस्स फस्सस्स विनोदनत्थाय कामभवादिभवं च न पत्थेय्य । भेरवेसु च
न सम्पवेधेय्या ति तस्स फस्सस्स पञ्चयभूतेसु सीहब्यग्धादीसु भेरवेसु च
न सम्पवेधेय्य, अवसेसेसु वा धानिन्द्रियमनिन्द्रियविसयेसु नप्तवेधेय्य ।
एवं परिपूरो इन्द्रियसंवरो वुतो होति । पुरिमेहि वा इन्द्रियसंवरं
दस्सेत्वा इमिना “अरञ्जे वसता भेरवं दिस्वा वा सुत्वा वा न वेधितब्बं
ति दस्सेति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९३१-३३. लद्वा न सन्निधि कयिरा ति एतेसं अन्नादीनं यं किञ्चि
धम्मेन लभित्वा “अरञ्जे च सेनासने वसता सदा दुल्लभं” ति चिन्तेत्वा
सन्निधि न करेय ।

भायी न पादलोलस्सा ति भानाभिरत्तो च नै पादलोलो अस्स । B. 280
विरमे कुकुच्चारै नप्पमज्जेय्या ति हृत्यकुकुच्चादिकुकुच्चारै
विनोदेय्य । सककच्चकारिताय चेत्य नप्पमज्जेय्य ।

तर्निंद मायं हस्सं खिहुं ति आलसियं च मायं च हस्सं च कायिक-
चेतसिकखिहुं च । सविभूसं ति सद्धि विभूसाय ।

गाथा-अत्थवण्णना

९३४-३७. आथब्बणं ति आथब्बणिकमन्तप्पयोगं । सुपिनं ति
सुपिनसत्यं । लक्खणं ति मणिलक्खणादि । नो विदहेति नप्पयोजेय्य । 10
विरुतं ति मिगादीनं वस्सिरुतं । पेसुणियं ति पेसुञ्जं । कयविकये ति
पञ्चहि सह धम्मिकेहि सद्धि वश्चनावसेन वा उदयपत्थनावसेन वा न
तिद्वेय्य । उपवादं भिक्षु न करेय्या ति उपवादकरे किलेसे अनिब्बत्तेन्तो
अत्तनि परेहि समणग्राह्यणेहि उपवादं न जनेय्य । गामे च नाभिजग्या
ति गामे च गिहिसंसगगादीहि नाभिसज्जेय्य । लाभकम्याजनं नालप- 15
येय्य । न लपयेय्या ति लाभकामतायजनं पयुत्तं ति चीवरादीहि सम्पयुत्तं, R. 565
तदत्थं वा पयोजितं ।

गाथा-अत्थवण्णना

९३८-३९. मोसवज्जे न नीयेथा ति मुसावादे न नीयेथ । जीवितेना
ति जीविकाय । सुत्वा रूसितो बहुं वाचं, समणानं वा पुथुजनानं५ ति
रूसितो घट्टितो परेहि तेस समणानं वा खत्तियादिभेदानं वा अञ्जेसं 20

१. ‘च’ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु
अधिको पाठो ।

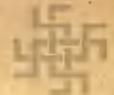
२. कुकुच्चं—सी०, स्या०, रो० ।

३. हृत्यकुकुच्चादिकुकुच्चंविमोदेय्य—

४. कायिकवाचसिकखिहुं—सी०, रो० ।

रो० ।

५. पुथुवचनानं—सी०, स्या०, रो० ।



पुथुजनानं बहुं पि अनिद्वाचं सुत्वा । न पठिवज्जा ति न पठिवदेय्य ।
किं कारणं ? न हि सन्तो पठिसेनिकरोन्ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

६४०-४१. एतं च धम्ममञ्जाया ति सब्बमेतं यथावुत्तं धम्मं ज्ञत्वा ।
विचिनं ति विचिनन्तो । सन्ती ति निब्बुतिं ज्ञत्वा ति निब्बुतिं रागादीनं
५ सन्ती ति ज्ञत्वा ।

किं कारणैः नप्पमञ्जेऽति चे—अभिभू हि सो ति गाथा । तत्थ
अभिभू ति रूपादीनं अभिभविता । अनभिभूतो ति तेहि अनभिभूतो ।
सक्षिखयम्ममनीतिहमदस्सी ति पच्चक्खमेव अनीतिहं धम्ममद्विख ।
सदा नमस्स' मनुसिक्खे ति सदा नमस्सन्तो तिस्सो सिक्खायो
१० सिक्खेय्य । सेसं सब्बत्य पाकटमेव ।

- B. 281
- केवलं पन एत्थ “चक्खूहि नेव लोलो” ति आदीहि इन्द्रियसंवरो,
“अन्नानमथो पानानं” ति आदीहि सन्निधिपठिक्खेपमुखेन पच्चयपठि-
सेवनसीलं, नेथुनमोसवज्जपेसुणियादीहि पातिमोक्खसंवरसीलं, “आथवणं
१५ सुपिनं लक्खणं” ति आदीहि आजीवपारिसुद्धिसीलं, “भायी अस्सा” ति
इमिना समाधि, “विचिनं भिक्खु” ति इमिना पञ्चामा, “सदा सतो
सिक्खे” ति इमिना पुन सङ्घेपतो तिस्सो पि सिक्खा, “अथ आसनेसु
सयनेसु, अप्पसदेसु भिक्खु विहरेय्य, निद् न बहुलीकरेय्या” ति आदीहि
२० सीलसमाधिपञ्चामानं उपकारापकारसङ्घण्हनविनोदनानि वुत्तानी ति । एवं
भगवा निम्मितस्स परिपुण्णपठिपदं वत्वा अरहत्तनिकूटेन देसनं निद्वापेसि,
- देसनापरियोसाने पुराभेदसुते वुत्तसदिसोयेवाभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
तुवटकसुत्तवण्णना निट्ठिता ।

—०—

१५. अत्तदण्डसुत्तवण्णना

R. 56

उप्पत्ति-कथा

९४२. अत्तदण्डा भयं जातं ति अत्तदण्डसुतं। का उप्पत्ति ? यो सो सम्मापरिब्बाजनियसुतस्स उप्पत्तिं वुच्चमानाय साकियकोलियानं उदकं पटिच्च कलहो वण्णितो^१, तं अत्वा भगवा “आतका कलहं करोन्ति, हन्द ने वारेस्सामी”^२ ति द्विन्नं सेनानं मज्जे ठत्वा इमं सुतमभासि ।

गाथा-अत्थवण्णना

तत्य पठमगाथायत्थो—यं लोकस्स दिटूधम्मिकं वा सम्परायिकं वा भयं जातं, तं सबं अत्तदण्डा भयं जातं अत्तनो दुच्चरितकारणा जातं, एवं सन्ते पि जनं पस्सथ मेघगं^३, इमं साकियादिजनं पस्सथ अञ्जमञ्जं मेघगं हिंसकं बाधकं ति । एवं तं पटिविरुद्धं विष्पटिपनं जनं परिभासित्वा अत्तनो सम्मापटिपत्तिदस्सनेन तस्स संवेगं जनेतुं आह—
“संवेगं किञ्चियस्सामि, यथा संविजितं मया” ति^४, पुब्बे बोधिसत्त्वेनेव सता ति अधिपायो ।

गाथा-अत्थवण्णना

९४३. इदानि यथानेन संविजितं, तं पकारं दस्सेन्तो “फन्दमानं” ति आदिमाह । तत्य फन्दमानं ति तण्हादीहि^५ कम्पमानं । अप्पोदके ति अप्पउदके । अञ्जमञ्जेहि ब्यारुद्धे दिस्वा ति नानासत्ते^६ च^७ अञ्जमञ्जेहि सद्धि विरुद्धे दिस्वा । मं भयमाविसी ति मं भयं पविटूं ।

10 B. 282

15

१. संवण्णितो—स्या० ।

२. वारेमी—रो० ।

३. मेघकं—सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु सञ्चत्य ।

४. सो०, स्या० पोत्थकेसु नत्वा ।

५. तण्हादीहि—स्या० ।

६. तण्हादीहि—स्या० ।



गाथा-अत्थवण्णना

९४४. समन्तमसारो^१ लोको ति निरयं आदि कत्वा^२ समन्ततो
लोको असारो निच्चसारादिरहितो । दिसा सब्बा समेरिता ति सब्बा
दिसा अनिच्चताय कम्पिता । इच्छं भवनमत्तनो ति अत्तनो ताणं
इच्छन्तो । नाइसासिं अनोसितं ति किञ्चि ठानं जरादीहि अनज्ञावुत्थं
५ नाइकिंख ।

गाथा-अत्थवण्णना

९४५. ओसानेत्वेवब्यारूद्धे, दिस्वा मे अरती अहू ति योब्बञ्चादीनं ओसाने एव अन्तगमके एव विनासके एव जरादीहि ब्यारूद्धे आहतचिते सत्ते दिस्वा अरति मे अहोसि । अथेत्थ सल्लं ति अथ एतेसु सत्तेसु रागादिसल्लं । हदयनिस्सितं ति चित्तनिस्सितं ।

गाथा-अत्थवण्णना

१० ९४६-४७. “कथंआनुभावं सल्लं” ति चे—येन सल्लेन ओतिष्णो
ति गाथा । तत्थ दिसा सब्बा विधावती ति सब्बा दुच्चरितदिसा पि
पुरत्यमादिदिसाविदिसा पि धावति । तमेव सल्लमब्बुद्ध, न धावति
न सीदती ति तमेव सल्लं उद्धरित्वा ता च दिसा न धावति, चतुरोधे
च न सीदती ति ।

१५ एवं महानुभावेन सल्लेन ओतिष्णेस्व पि च सत्तेसु—तत्थ
सिक्खानुगीयन्ति, यानि लोके गधितानी ति गाथा । तस्सत्यो—ये
लोके पञ्च कामगुणा पटिलाभाय गिज्ञन्तीरै ति कत्वा “गधितानी”
ति वुच्चन्ति, चिरकालासेवितता वा “गधितानी” ति वुच्चन्ति^३, तत्थ
तं निमित्तं हत्यसिक्खादिका अनेका सिक्खा कथीयन्ति उग्रगद्यन्ति वा ।
२० पस्सथ याव पमतो वायं लोको, यतो पण्डितो कुलपुतो तेसु वा

१. समन्तमसरो—रो० ।

२. वत्वा—स्या० ।

३. गधियन्ति—सी०, रो०; गिज्ञती—

४. गधितानी—सी०, रो० पोत्थकेसु सब्बत्व ।

स्या० ।

५. सी० पोत्थके नत्थ ।

गधितेसु तासु वा सिक्खासु अधिमुत्तो न सिया, अञ्बदत्थु अनिच्चादि-
दस्सनेन निविज्ञ सब्बसो कामे अत्तनो निब्बानमेव सिक्खे ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१४८-४९. इदानि यथा^१ निब्बानाय^२ सिक्खितब्बं, तं दस्सेन्तो
“सच्चो सिया” ति आदिमाह । तथ सच्चो ति वाचा सच्चेन व्याण-
सच्चेन मग्गसच्चेन च समन्नागतो । रित्तपेसुणो ति पहीनपेसुणो । ५
वेविन्द्रं ति मच्छरियं ।

निदं तन्द सहे थीनं ति पचलायिकं च कायालसियं च चित्ता-
लसियं चा ति इमे तयो धम्मे अभिभवेय्य । निब्बानमनसो ति निब्बान-
निन्नचित्तो ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५०-५१. साहसा ति रत्तस्स रागचरियादिभेदासाहसकरणा । १०
पुराणं नाभिनन्देय्या ति अतीतरूपादिः नाभिनन्देय्य । नवे ति
पच्चुपन्ने । हित्यमाने ति विनस्समाने । आकासं न सितो सिया ति
तण्हानिस्सितो न भवेय्य । तण्हा हि रूपादीनं आकासनतो “आकासो”
ति वृच्चति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५२. “किं कारणा आकासं न सितो सिया” ति चे^४—“गेधं १५
ब्रूमी” ति गाथा । तस्सत्यो—अहं हि इमं आकाससङ्घातं^५ तण्हं
रूपादीसु^६ गिज्ञनतो^७ गेधं ब्रूमि^८ “गेधो” ति वदामि । किञ्च
भित्यो—अवहननद्वेन “ओधो” ति च आजवनद्वेन “आजवं” ति च
“इदं मय्यहं, इदं मय्यहं” ति जप्पकारणतो “जप्पनं” ति च दुम्मुच्चनद्वेन

१. यं—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. अतीतं—सी०, रो० ।

४. ‘बहं हि इम’ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु

५. आकाससङ्घं—स्या०, रो० ।

अधिको पाठो ।

६. आक रूपादीन—स्या० ।

७. आकासनतो—स्या० ।

८-९. स्या० पोत्थके न नत्थि ।



R. 568

“आरम्भं” ति च कम्पकरणेन “पक्षम्पनं” ति च ब्रूमि, एसा च लोकस्स पलिबोधद्वेन दुरतिकमनीयद्वेन च कामपङ्को दुरच्चयो ति । “आकासं न सितो सिया” ति एवं वृत्ते वा “किमेतं आकासं” ति चे ? गेधं ब्रूमी ति । एवं पि तस्सा गाथाय सम्बन्धो वेदितब्बो । तत्य
५ पदयोजना—आकासं ति गेधं ब्रूमी ति । तथा व्यायं महोधो ति वुच्चति । तं ब्रूमि, आज्रवं ब्रूमि, जप्त्वनं ब्रूमि, पक्षम्पनं^१ ब्रूमि, व्यायं सदेवके लोके कामपङ्को दुरच्चयो, तं ब्रूमि ति^२ ।

गाथा-अत्थवण्णना

९५३-५५. एवमेतं गेधादिपरियायं आकासं अनिस्सितो—सच्चा अवोक्कम्मा ति गाथा । तस्सत्थो—पुब्बे वृत्ता तिविधा पि सच्चा १० अवोक्कम्म मोनेय्यप्तिया मुनी ति सङ्घंयं गतो निब्बानत्थले तिद्विति ब्राह्मणो, स वे एवरूपो सब्बानि आयतनानि निस्सज्जित्वा “सन्तो” ति वुच्चती ति ।

B. 284

किञ्च भिय्यो—स वे विद्वा ति गाथा । तत्थ ब्रत्वा धर्मं ति अनिच्चादिनयेन सङ्घतधर्मं ब्रत्वा । सम्मा सो लोके इरियानो ति १५ असम्माइरियनकरानं किलेसानं पहाना सम्मा सो लोके इरियमानो ।

एवं अपिहेन्तो च—योध कामे ति गाथा । तत्थ सङ्गं ति सत्तविधं सङ्गं च यो अच्चतरि नाज्ञेती ति नाभिज्ञायति^३ ।

गाथा-अत्थवण्णना

९५६-५७. तस्मा तुम्हेसु पि यो एवरूपो होतुमिच्छति, तं वदामि—यं पुब्बे ति गाथा । तत्थ यं पुब्बे ति अतीते सङ्घारे आरब्म २० उप्पज्जनधर्मं किलेसजातं अतीतकम्मं च । पञ्चाते माहु किञ्चनं ति अनागते पि सङ्घारे आरब्म गहेस्ससी ति उप्पज्जनधर्मं रागादि किञ्चनं माहु । मज्जे चे नो गहेस्ससी ति पञ्चुपन्ने रूपादि धर्मे पि न गहेस्ससि चे ।

१. कम्पनं—सौ० ।

२. सी०, स्या० पोत्यकेसु नत्य

३. नाभिज्ञति—सी०, स्या०, रो० ।

एवं “उपसन्तो चरिस्ससी” ति अरहत्तप्यति दस्सेत्वा इदानि अरहतो थुतिवसेन इतो परा गाथायो अभासि । तत्थ सब्बसो ति गाथाय ममायितं ति ममत्तकरणं, “ममइदं” ति गहितं वा वत्थु । असता च न सोचती ति अविज्जमानकारणा असन्तकारणा न सोचति । न जीयती ति जानि पि॑ न गच्छति॑ ।

५

गाथा-अत्थवण्णना

१५८-१९. किञ्च भिय्यो—यस्स नत्थी ति गाथा । तत्थ किञ्चनं R. 569 ति किञ्चि रूपादिधम्भजातं । किञ्च भिय्यो—अनिदूरी॒ ति गाथा । तत्थ अनिदूरी ति अनिस्सुकी “अनिदूरी” ति पि केचि पठन्ति । सब्बधी समो ति सब्बत्थ समो, उपेक्खकोति अधिप्पायो । कि वुतं होति ? यो सो “नत्थि मे” ति न सोचति, तमहं अविकम्पिनै पुगल्लं १० पुद्गो समानो अनिदूरी अननुगिद्धो अनेजो सब्बधि समो ति इमं तस्मि पुगले चतुर्बिवमानिसंसं ब्रूमी ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१६०. किञ्च भिय्यो—अनेजस्सा ति गाथा । तत्थ निसङ्घती ति पुञ्चाभिसङ्घारादीसु यो कोचि सङ्घारो । सो हि यस्मा निसङ्घरियति निसङ्घरोति वा, तस्मा “निसङ्घती४” ति वुच्चति । वियारम्भा ति १५ विविधा पुञ्चाभिसङ्घारादिका आरम्भा । खेमं पस्स ति सब्बधी ति सब्बत्थ अभयमेव पस्सति ।

B. 285

गाथा-अत्थवण्णना

१६१. एवं पस्सन्तो न समेष्ट ति गाथा । तत्थ न वदते ति “सदिसोहमस्मी” ति आदिना मानवसेन समेसु पि अतानं न वदति ओमेसु पि उस्सेसु पि । नादेति न निरस्सती ति रूपादीसु कञ्चि धम्मं २०

१-१. जानि नाविगच्छति—सी०, रो० ।

२. अनुदूरी—सी०, रो०;

३. अचिविकम्पितं—स्या० ।

अनिदूरी—स्या० ।

४. निसंखिती—स्या०, रो० ।



न गण्हाति॑ न निस्सञ्जति॑ । सेसं सब्बत्य पाकटमेव । एवं अरहत्तनि-
कूटेन देसनं निदृपेसि, देसनापरियोसाने पञ्चसता साकियकुमारा च
कोलियकुमारा च एहिभिक्खुपब्बज्ञाय पब्बजिता, ते गहेत्वा भगवा
महावनं पाविसी ति॑ ।

सुत्तनिपातद्वकथाय
अत्तदण्डसुत्तवण्णना निटिता ।

१६. सारिपुत्तसुत्तवण्णना

उप्पत्ति-कथा

९६२. नमेदिङ्गो ति सारिपुत्तसुतं, “थेरपञ्चहसुतं” ति पि वुच्चति । का उप्पत्ति ? इमस्स सुत्तस्स उप्पत्ति—राजगहकस्स^१ सेटिङ्गस्स चन्दनघटिकाय पटिलाभं आदिं कत्वा ताय चन्दनघटिकाय^२ कत्तस्स पत्तस्स आकासे उस्सापनं आयस्मतो पिण्डोलभारद्वाजस्स इद्विया पत्तगगहणं, तस्मि वत्थुस्मि सावकानं इद्विपटिक्खेषो, ति तिथ्यानं भगवता ५ सद्वि पाटिहारियं कत्तुकामता^३, पाटिहारियकरणं, भगवतो सावत्थिगमनं, तित्थियानुबन्धनं, सावत्थियं पसेनदिनो बुद्धपगमनं कण्डम्बपातुभावो^४, चतुन्नं परिसानं ति तिथ्यजयत्थं पाटिहारियकरणुसुक्कनिवारणं, यमक-पाटिहारियकरणं, कतपाटिहारियस्स भगवतो तावतिसभवनगमनं^५, तत्थ तेमासं धम्मदेसना, आयस्मता महामोगगल्लानत्थेरेन^६ याचित्तस्स १० देवलोकतो सङ्क्लसनगरे ओरोहणं ति इमानि वत्थुनि अन्तरन्तरे च जातकानि वित्थारेत्वा याव दससहस्रक्वाळदेवताहि पूजियमानो भगवा मज्जे मणिमयेन सोपानेन सङ्क्लसनगरे ओरुह ह सोपानक्लेवरे अट्टासि— “ये भानप्पसुता धीरा, नेक्खम्मूपसमे रता ।

R. 570

देवा पि तेसं पिह्यन्ति, सम्बुद्धानं सतीमतं”

10

B. 286

(ध० प० ३४) ति—

इमिस्सा धम्मपद गाथाय वुच्चमानाय वुत्ता । सोपानक्लेवरे ठिं पन भगवन्तं सब्बपठमं आयस्मा सारिपुत्रो वन्दि, ततो उप्पलवण्णा भिक्खुनी, अथापरो जनकायो । तत्र भगवा चिन्तेसि—“इमिस्सं परिसति^७

१. राजगहे—सी० ।

२. घटिकाय—सी०, रो० ।

३. कातुकामता—सी० ।

४. गण्डम्बपातुभावो—सी०, स्या०, रो० ।

५. तावतिसगमनं—सी०, स्या०, रो० ।

६. अनुरुद्धत्थेरेन—सी०, स्या०, रो० ।

७. परिसति—सी० ।

15



मोगलानो इद्धिया अग्गो ति पाकटो, अनुरुद्धो दिव्वचवखुना, पुण्णो
धम्मकथिकत्तेन, सारिपुत्रं पनायं परिसान केनचि गुणेन एवं अग्गो
ति जानाति, यन्नुनाहं सारिपुत्रं पञ्चागुणेन पकासेय्यं' ति । अथ
थेरं पञ्चं पुच्छं, थेरो भगवतापुच्छतं पुच्छतं पुथुज्जनपञ्चं
R. 571 5 सेक्खपञ्चं असेक्खपञ्चं च सबं विस्सज्जेसि । तदा नं जनो
“पञ्चाय अग्गो” ति अञ्चासि । भगवा “सारिपुत्रो न इदानेव पञ्चाय
अथ अग्गो, अतीते^३ पि पञ्चाय अग्गो” ति जातकं आनेसि^४ ।

अतीते परोसहस्रा इसयो वनमूलफलाहारा पबवतपादे वसन्ति ।
तेसं आचरियस्स आबाधो उपज्जिज्ज, उपटूनानि वत्तं ति । जेटुन्तेवासी
10 “सप्पायभेसज्जं आहरिस्सामि, आचरियं अप्पमत्ता उपटूहथा” ति
वत्वा मनुस्सपथं अगमासि । तर्स्म अनागते येव आचरियो कालम-
कासि । तं इदानि कालं करिस्सती ति अन्तेवासिका समाप्तिमारब्म
पुच्छसु । सो आकिञ्चञ्चञ्चायतनसमापत्ति सन्धायाह—“नत्थि किञ्ची”
ति, अन्तेवासिनो “नत्थि आचरियस्स अधिगमो” ति अग्गहेसु^५ । अथ
15 जेटुन्तेवासी^६ भेसज्जं आदाय आगन्त्वा तं कालकर्तं दिस्वा आचरियं
“किञ्चि पुच्छत्था” ति आह । आम पुच्छम्हा^७, “नत्थि किञ्ची” ति
आह, न किञ्चि आचरियेन अधिगतं ति । नत्थि किञ्ची ति वदन्तो
आचरियो आकिञ्चञ्चञ्चायतनं पवेदेसि, सक्कातब्बो आचरियो ति ।

परोसहस्रं पि समागतानं,

कन्देय्युं ते वस्ससतं अपञ्चा ।

एको पि सेय्यो पुरिसो सपञ्चो,

यो भासितस्स विजानाति अत्थं

(जा० १.२३) ति ।

B. 287 कथिते च पन भगवता जातके आयस्मा सारिपुत्रो अत्तनो
25 सद्विविहारिकानं^८ पञ्चनं भिक्खुसतानमत्थाय सप्पायसेनासनगोचर-

१. ‘इदानेव’ स्या० पोत्थके अविको पाठो । २-२. सी०, रो० पोत्थके सु नत्थि ।

३. जेटुन्तेवासिको—स्या० ।

४. अपुच्छम्हा—रो० ।

५. सद्विविहारिनं—स्या० ।

सीलवतादीनि पुच्छतुं “न मे दिट्ठो इतो पुब्बे” ति इमं थुतिगाथं आदि कत्वा अटुगाथायो अभासि, तमत्थं विस्सजेन्तो भगवा ततोपरा सेसगाथा ति ।

तथ इतो पुब्बे ति इतो सङ्कसनगरे ओतरणतो पुब्बे । वगुवदो ति सुन्दरवदो । तुसिता गणिमागतो ति तुसितकाया चवित्वा ५ मातुकुच्छ आगतता तुसिता आगतो, गणाचरियता गणि । सन्तुद्धेन वा तुसितसङ्खाता देवलोका गणि आगतो तुसितानं वा अरहन्तानं गणि आगतो ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९६३. दुतियगाथाय सदेवकस्स लोकस्स यथा दिस्सती ति १० R. 572
सदेवकस्स लोकस्स विय मनुस्सानं पि दिस्सति । यथा वा दिस्सती ति तच्छती अविपरीततो दिस्सति चक्खुमा ति उत्तमचक्खु । एको ति पब्बजासङ्खातादीहि एको । रांत ति नेकखम्मरति आदि ।

गाथा-अत्थवण्णना

९६४-६५. ततियगाथाय बहूनमिध^१ बद्धानं^२ इध बहूनं खतियादीनं सिस्सानं^२ । सिस्साहि आचरिये पटिबद्धवृत्तिता “बद्धा” ति वुच्चन्ति अतिथ पञ्चेन आगमं ति अतिको पञ्चेन आगतोम्हि, १५ अतिकानं वा पञ्चेन आगमनं^३, पञ्चेन^३ अतिथ आगमनं वा ति ।

चतुर्थगाथाय विजिगुच्छतो ति जातियादीहि अटीयतो रित्तमासनं ति विवित मश्वपीठं । पब्बतानं गुहासु वा ति पब्बतगुहासु वा रित्तमासनं भजतो ति सम्बन्धितब्बं ।

गाथा-अत्थवण्णना

९६६-६७. पश्चमगाथाय उच्चावचेसु ति हीनपणीतेसु । सयनेसु २० ति विहारादीसु सेनासनेसु । कीवन्तो तथ भेरवा ति कित्तका तथ

१-१. बहूनं इध बुद्धानं—सी०, स्या०, रो० । २. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३-३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।



भयकारणा । “कुवन्तो”^१ ति पि पाठो, कूजन्तो ति चस्स अत्थो । न
पन पुब्बेनापरं सन्धीयति ।

B. 288 ५ छटुगाथाय कती परिस्सया ति कित्का उपद्वा । अगतं^२ दिसं
ति निष्क्रानं । तं हि अगतपुब्बत्ता अगतं तथा निहिसितब्बतो दिसा
चा ति । तेन वुत्तं “अगतं दिसं” ति । अभिसम्भवे ति अभिभवेय ।
पन्तम्ही ति परियन्ते ।

गाथा-अत्थवण्णना

९६८-७०. सत्तमगाथाय क्यास्स ब्यप्पथयो अस्सू ति कीदिसानि
तस्स वचनानि अस्सु । अट्टमगाथाय एकोदिनिपको ति एकगच्चित्तो
पण्डितो ।

- १० एवं आयस्मता सारिपुत्तेन तीहि गाथाहि भगवन्तं थोमेत्वा पञ्चहि
गाथाहि—पञ्चसतानं सिस्सानमत्थाय सेनासनगोचरसीलवतादीनि पुच्छितो
भगवा तमत्यं पकासेतुं “विजिगुच्छमानस्सा” ति आदिना नयेन
विस्सज्जनमारढो । तत्थ पठमगाथाय तावत्थो—जातियादीहि
विजिगुच्छमानस्स रित्तासनं सयनं सेवतो चे सम्बोधिकामस्स सारिपुत्त
१५ भिक्खुनो यदिदं फासु यो फासुविहारो यथानुधम्मं यो च अनुधम्मो,
तं ते पवक्खामि यथा पजानं यथा पजानन्तो वदेय्य, एवं वदामी ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९७१-७३. दुतियगाथाय परियन्तचारी ति सीलादीसुचतूसु
परियन्तेसु चरमानो । दंसाधिपातानं ति पिङ्गलमक्षिकानं च
सेसमक्षिकानं च । सेसमक्षिकाहि ततो ततो अधिपतित्वा खादन्ति,
२० तस्मा “अधिपाता” ति वुच्चन्ति । मनुस्सफस्सानं ति चोरादि-
फस्सानं ।

ततियगाथाय परधम्मिका नाम सत्त सहधम्मिकवज्जा सब्बे पि
बाहिरका । कुसलानुएसी ति कुसलधम्मे अन्वेसमानो ।

चतुर्थगाथाय आत्माफस्सेना ति रोग फस्सेन। सीतं अतुष्टहं^१
ति सीतं च उष्टहं^२ च। सो तेहि फुट्टो बहुधा ति सो तेहि आत्मादीहि
अनेकेहि आकरेहि फुट्टो समानो पि। अनोको ति अभिसङ्खार-
विभवाणादीनं अनोकासभूतो।

गाथा-अत्थवण्णना

९७४. एवं “भिक्खुनो विजिगुच्छतो” ति आदीहि तीहि गाथाहि ५
पुट्टमत्थं विस्सज्जेत्वा इदानि “क्यास्स व्यप्पययो” ति आदिना नयेन
पुट्टं विस्सज्जेन्तो “थेयं न कारे^३” ति आदिमाह। तत्य फस्से ति
फरेय्य। यदाविलत्तं मनसो विजञ्चा ति यं चित्तस्स आविलत्तं
विजानेय्य, तं सब्बं “कण्हस्स पक्खो” ति विनोदयेय्य^४।

B. 289

गाथा अत्थवण्णना

९७५. मूलं पि तेसं पलिखञ्च तिट्टे ति तेसं कोधातिमानानं य^५ १०
अविजजादिकं मूलं, तं पि पलिखणीत्वा तिट्टेय्य। अद्वा भवन्तो
अभिसम्भवेय्या ति एवं पियप्पियं अभिभवन्तो एकंसेनेव अभिभवेय्य,
न तत्र^६ सिथिलं परककमेय्या ति अधिप्पायो।

गाथा-अत्थवण्णना

९७६-७७. पञ्चं पुरवखत्वा ति पञ्चं पुब्ज्ञमं कत्वा।
कल्याणपीती ति कल्याणाय पीतिया समन्नागतो। चतुरो सहेथ परिदेव १५
धम्मे ति अनन्तरगाथाय वुच्चमाने परिदेवधम्मे सहेय्य।

किसू असिस्सामी ति किं भुज्जिस्सामि। कुवं वा असिस्सं ति
कुहिं वा असिस्सामि। दुक्खं वत सेत्थ क्वज्ज^७ सेस्सं इमं रत्ति दुक्खं
सयिं, अज्ज आगमनरत्ति कथ्य सपिस्सं। एते वितव्वके ति एते
पिण्डपातनिस्सिते द्वे, सेनासननिस्सिते द्वे ति चत्तारो वितव्वके। २०
अनिकेतचारी ति अपलिबोधचारी नित्तण्हाचारी।

१. अच्चुष्टहं—सी०।

२. अच्चुष्टहं—सी०।

३. कारेय्या—सी०, रो०।

४. विनोदयेय—सी०।

५. नत्य—रो०।

६. तत्य—सी०।

७. कुवज्ज—सी०।

८. अच्चुष्टहं—सी०।

९. अच्चुष्टहं—सी०।

१०. अच्चुष्टहं—सी०।

गाथा-अत्यवणना

१७८. काले वि पिण्डपातकाले पिण्डपातसह्वातं^१ अन्नं वा
चीवरकाले चीवरसह्वातं^२ वसनं वा लद्धा धम्मेन समेना ति
अधिपायो । मतं सो जञ्जा ति पटिगग्हणे च परिभोगे च सो पमाणं
जानेय्य । इधा ति सासने, निपातमत्तमेव वा एतं । तोसनत्थं^३ ति
५ सन्तोसत्थं, एतदत्थं मतं जानेय्या ति वुतं होति । सो तेसु गुत्तो
ति सो भिक्खु तेसु पञ्चयेसु गुत्तो । यतचारी ति संयतविहारो,
रक्खितिरियापथो रक्खितकायवचीमनोद्वारो चा ति वुतं होति ।
“यत्तीचारी”^४ ति पि पाठो, सोयेवत्थो । रुसितो ति रोसितो, घट्टितो
ति वुतं होति ।

R. 574

गाथा-अत्यवणना

१० १७९. ज्ञानानुयुत्तो^५ ति अनुपन्नुष्पादनेन उप्पन्नासेवनेन च
भाने अनुयुत्तो । उपेक्खमारब्भ समाहितत्तो ति चतुर्थज्ञानुपेक्खं
उष्पादेत्वा समाहितचित्तो । तक्कासयं कुकुच्छ्यूपछिन्दे ति
१5 कामविवक्कादि तक्कं च, कामसञ्ज्ञादि तस्स तक्कस्स आसयं च,
हत्थकुकुच्चादि कुकुच्छ्यच्चयं च उपच्छन्देय्य ।

B. 290

गाथा-अत्यवणना

१५ १८०. चुदितो वचोभि सतिमाभिनन्दे ति उपज्ञायादीहि
वाचाहि चोदितो समानो सतिमा हुत्वा तं चोदनं अभिनन्देय्य । वाचं
पमुञ्चे कुसलं ति व्राणसमुट्टिर्तं वाचं पमुञ्चेय्य । नातिवेलं ति
अतिवेलं पन वाचं कालवेलं च सीलवेलं च अतिकक्नं नप्पमुञ्चेय्य ।
जनवादधम्माया ति जनवादकथाय^६ । न चेतयेय्या ति चेतनं न
२० उष्पादेय्य ।

१. पिण्डपात सह्वयं—सी०, रो० ।

२. चीवर सह्वयं—सी०, रो० ।

३. तोसत्थं—सी०, स्या० ।

४. यत्तीचारी—सी०, रो० ।

५. ज्ञानानुयुत्तो—स्या० ।

२. चीवर सह्वयं—सी०, रो० ।

४. यत्तीचारी—सी०, रो० ।

६. जनपरिवादकथाया—स्या०, रो० ।

National
Centre for the Arts

गाथा-अत्थवण्णना

१८१-८२. अथापरं ति श्व इदानि इतो परं पि । पञ्च रजानी
ति रूपरागादीनि पञ्चरजानि । येसं सतीमा विनयाय सिक्खे
ति येसं उपट्रितस्सति हृत्वा विनयनत्यं^१ तिस्सो सिक्खा सिक्खेय्य ।
एवं सिक्खन्तो^२ हि रूपेसु ...पे०..., फस्सेसु सहेय रागं, न अञ्चे
ति ।

5

ततो सो तेसं विनयाय सिक्खन्तो अनुकमेन—एतेसु धम्मेसू
ति गाथा । तत्थ एतेसू ति रूपादीसु । कालेन सो सम्मा धम्मं
परिवीर्मसमानो ति सो भिक्खु य्वायं “उद्वरे चिते समाधिस्स कालो”
ति आदिना नयेन कालो वुत्तो, तेन कालेन सब्बं
सह्वतधम्मं अनिच्चादिनयेन परिवीर्मसमानो । एकोदिभूतो विहने 10
तमं सो ति सो एकगच्छितो सब्बं मोहादितमं विहनेय्य । नत्थि एत्थ
संसयो । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

एवं भगवा अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्रापेसि, देसनापरियोसाने
पञ्चसता भिक्खू अरहतं पत्ता, तिसकोटिह्वयानं च^३ देवमनुस्सानं
धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

15

सुत्तनिपातटुकथाय
सारिपुत्तसुत्तवण्णना निट्रिता ।

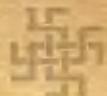
निट्रिता च चतुर्थो वग्गो
अत्थवण्णनानयतो, नामेन अटुकवग्गो ति ।

—०—

१. विनयत्यं—सी०, स्या०, रो० ।

३. सह्वानं—सी० ।

२. सिक्खितो—सी०, रो० ।



५. पारायनवगगो

१. वत्थुगाथावण्णना

उप्पत्ति-कथा

९८४. कोसलानं पुरा रम्माः ति पारायनवगगस्स वत्थुगाथा ।
 तासं उप्पत्ति—अतीते किर बाराणसिवासी एको रुखवडुकी सके
 आचरियके अदुतियो, तस्स सोळस सिस्सा, एकमेकस्स सहस्सं
 अन्तेवासिका । एवं ते सत्तरसाधिकसोळसहस्सा आचरियन्ते-
 ५ वासिनोः सब्बे पि बाराणसिं उपनिस्साय जीविकं कप्पेन्ता पब्बत-
 समीपं गन्त्वा रुखे गहेत्वा तत्थेव नानापासादविकतियो निद्वापेत्वा
 कुलं बन्धित्वा गङ्गाय-बाराणसिं आनेत्वा सचे राजा अथिको
 होति, रञ्चो, एकभूमिकं वा, ...पे०... सत्तभूमिकं वा पासादं
 योजेत्वा देन्ति । नो चे, अञ्चेसं पि विकिणित्वा पुतदारं पोसेन्ति ।
 १० अथ नेसं एकदिवसं आचरियो न सक्का वडुकीकम्मेन निच्चं३ जीविकं
 कप्पेतु, दुक्करं हि जराकाले एतं कम्मं ति चिन्तेत्वा अन्तेवासिके
 आमन्तेसि—ताता, उदुम्बरादयो, अप्पसाररुखे आनेथा” ति । ते
 “साधू” ति पटिस्सुणित्वा आनयिंसु । सो तेहि कटुसकुणं कत्वा तस्स
 अब्भन्तरं पविसित्वा यन्तं पूरेसि । कटुसकुणो सुपण्णराजा४ विय
 १५ आकासं५ लङ्घित्वा वनस्स उगरि चरित्वा अन्तेवासीनं पुरतो ओरुहि ।
 अथ आचरियो सिस्से आह—“ताता, ईदिसानि कटुवाहनानि कत्वा
 सक्का सकलजम्बुदीपे रज्जं गहेतुं, तुम्हे पि, ताता, एतानि करोथ,

१. सी० पोत्यके नत्थि ।

२. सी०, रो० पोत्यकेसु वत्थित्वा ।

३. आचरियन्तेवासिका—सी०, स्या०, रो० ।

४. आचरियन्तेवासिका—सी०, स्या०, रो० ।

५. हंसराजा—स्या० ।

रज्जं गहेत्वा जीविस्साम, दुक्खं वद्विकिसिप्पेन जीवितुं” ति । ते तथा कृत्वा आचरियस्स पटिवेदेसुं । ततो ने आचरियो आह—“कर्तमं, ताता, रज्जं गण्हामा” ति । बाराणसिरज्जं आचरिया ति । अलं, ताता, मा एतं रुचिच, मयं हि तं गहेत्वा पि “वद्विकिराजा वद्विकियुवराजा” ति वद्विकिवादा न मुच्चिस्साम, महर्तो जम्बुदीपो, अञ्जत्थं ५ गच्छामा ति ।

ततो सपुत्रदारां^१ कट्टवाहनानि, अभिरूहित्वा सज्जावुधां^२ हुत्वा R. ६७८ हिमवन्ताभिमुखो गन्त्वा हिमवति अञ्जतरं नगरं पविसित्वा रञ्जो निवेसने येव पञ्चदुर्घासु । ते तथ्य रज्जं गहेत्वा आचरियं रज्जे अभिसिञ्चिसु । सो “कट्टवाहनो राजा” ति पाकटो अहोसि । तं पि३ १० नगरं तेन गहितता “कट्टवाहननगरं” त्वेव नामं लभि, तथा सकलरद्दुं पि । कट्टवाहनो राजा धम्मिको अहोसि, तथा युवराजा अमच्चद्वानेसु च सञ्जय्यमानं अतिविय ठपिता सोळससिस्सा । तं रद्दुं रञ्जा चतूहिसंगह- वत्थूहि इद्धं फीतं निरूपद्वं च अहोसि । नागरा जानपदा राजानं च राजपरिसं च अतिविय ममायिसु “भद्रको नो राजा लद्दो, भद्रिका १५ राजपरिसा” ति ।

अथेकदिवसं मञ्जिभमदेसतो वाणिजा भण्डं गहेत्वा कट्टवाहननगरं आगमंसु^४ पण्णाकारं च गहेत्वा राजानं पस्सिसु । राजा “कुतो आगतत्या” ति सब्बं पुच्छ । “बाराणसितो देवा”—ति सो तथ्य सब्बं पवर्ति पुच्छित्वा “तुम्हाकं रञ्जा सद्धि मम मित्तभावं करोथा” ति २० आह । ते “साधु” ति सम्पटिर्च्छसु । सो तेसं परिब्बयं दत्वा गमनकाले सम्पत्ते पुन आदरेन वत्वा^५ विस्सज्जेसि । ते बाराणसि गन्त्वा तस्स रञ्जो आरोचेसुं । राजा “कट्टवाहनरद्वा आगतानं वाणिजकानं अज्जतगे सुङ्कुं मुश्चामी” ति भेरि चरापेत्वा “अत्थु मे कट्टवाहनो

१. सपुत्रदारका—सी० ।

३. तं हि—सी० ।

५. गन्त्वा—सी०, रो० ।

२. सज्जावुधा—स्था० ।

४. आगमंसु—सी० ।



मित्तो' ति द्वे पि अदिट्ठमित्ता अहेसुं । कट्टवाहनो पि च सकनगरै
भेरि चरापेसि—“अज्जतगे बाराणसितो आगतानं वाणिजकानं^२ सुङ्कं
मुञ्चामि^३, परिब्बयो^४ च नेसं दातब्बो” ति । ततो बाराणसि राजा
कट्टवाहनस्स लेखं पेसेसि “सचे तस्मि जनपदे दद्धु वा सोतुं वा
५ अरहरूयं किञ्चि अच्छरियं उप्पज्जति, अम्हे पि दक्खापेतु च सावेतु
चा” ति । सोपिस्स तथेव पटिलेखं पेसेसि । एवं तेसं कृतिकं कृत्वा
१० वसन्तानं कदाचि कट्टवाहनस्स अतिमहग्धा अच्चन्तसुखुमा कम्बला
उप्पज्जिसु बालसुरियरस्मिसदिसा^५ वण्णेन । ते दिस्वा राजा “मम
सहायस्स पेसेमी” ति दन्तकारेहि अटु दन्तकरण्डके^६ लिखापेत्वा तेसु
१५ करण्डकेसु ते कम्बले पक्षिखपित्वा लाखाचरियेहि बहिलाखागोळकसदिसे
कारापेत्वा अटुपि लाखागोळके समुग्गेपक्षिखपित्वावत्थेन वेठेत्वा राग-
मुहिकायलव्छेत्वा बाराणसिरञ्जो देथा” ति अमच्चे पेसेसि, लेखं च
अदासि “अयं पण्णाकारो नगरमज्ज्ञे अमच्चपरिवुतेन पेक्खितब्बो”
२० ति ।

१५ ते गन्त्वा^७ बाराणसिरञ्जो अदंसु । सो लेखं वाचेत्वा अमच्चे
२५ सन्निपातेत्वा नगरमज्ज्ञे राजझ्ञेन लञ्छनं भिन्नित्वा पलिवेठन^८ अपनेत्वा
समुग्गं विवरित्वा अटु लाखागोळके दिस्वा “मम सहायो लाखागोळकेहि
३० कीळनकबालकान^९ विय मय्हं लाखागोळके पेसेसी” ति मङ्कुहुत्वा एकं
लाखागोळकं अत्तनो निसिन्नासने पहरि, तावदेव लाखा परिपति^{१०},
३५ दन्तकरण्डको विवरं दत्वा द्वे भागो अहोसि । सो अभन्तरे कम्बलं दिस्वा
इतरे पि विवरि सब्बत्थ तथेव अहोसि । एकमेको कम्बलो दीघतो
४० सोळसहत्थो^{११} वित्थारतो अटुहत्थो । पसारिते कम्बले राजझ्नं

१. सकलनगरे—सी०, रो० ।

२. वाणिजानं—सी०, रो० ।

३. भञ्जति—स्या० ।

४. परिच्छयं—स्या० पोत्थके सब्बत्थ ।

५. बालसुरिय मरुत्मावळकसदिस—

६. अटुदन्तकरण्डे—स्या० पोत्थके सब्बत्थ ।

सी०, रो० ।

७. गहेत्वा—सी०, रो० ।

८. पलिवेठने—रो० ।

८. कीळनबालकान—सी० ।

९. परिपटि—रो० ।

११. सोळस—सी०, रो० ।

सूरियप्पभाय ओभासितमिव अहोसि, तं दिस्वा महाजनो अङ्गुलियो
विषुनि, चेलुक्खेपं च अकासि, “अम्हाकं रञ्जो अदिटुसहायो कट्टवाहन-
राजा एवरूपं पण्णाकारं पेसेसि, युत्तं एवरूपं मित्तं कातु” ति अत्तमनो
अहोसि । राजा वोहारिके^१ पक्कोसापेत्वा एकमेकं कम्बलं अग्रापेसि,
सब्बे पि^२ अनग्राम अहेसु^३ । ततो चिन्तेसि—“पच्छा पेसेन्तेन पठमं^५
पेसितपण्णाकारतो अतिरेकं^४ पेसेतुं वट्टिति, सहायेन च मे अनग्रो
पण्णाकारो पेसितो^५, किं नु, खो, अहं सहायस्स पेसेयं” ति । तेन च
समयेन कस्पो भगवा उपजिज्ञत्वा बाराणसियं विहरति । अथ रञ्जो
एतदहोसि—“वत्थुत्तयरतनतो अञ्च उत्तम रतनं नत्यि, हन्दाहं
वत्थुतयरतनस्स उपन्नभावं सहायस्स पेसेमी” ति । सो—¹⁰

“बुद्धो लोके समुप्तन्नो, हिताय सब्बपाणिनं ।

धर्मो लोके समुप्तन्नो, सुखाय सब्बपाणिनं ।

संघो लोके समुप्तन्नो, पुञ्चक्खेतं अनुत्तरं” ति—

इमं गाथं, याव अरहतं, ताव एकभिक्खुस्स पटियति च सुवण्णपट्टे
जातिहिङ्गुळकेन लिखापेत्वा सत्तरतनमये समुग्गे पक्खिपित्वा तं समुग्गं¹⁵
मणिमये समुग्गे, मणिमयं मसारगल्लमये, मसारगल्लमयं लोहितङ्गमये,
लोहितङ्गमयं, सुवण्णमये, सुवण्णमयं रजतमये, रजतमयं दन्तमये,
दन्तमयं सारमये, सारमयं समुग्गं पेढाय पक्खिपित्वा पेढं दुस्सेन
वेठेत्वा लञ्छेत्वा मत्तवरवारणं सोवण्णद्वजं^५ सोवण्णालङ्कार^६ हेमजाल-
सञ्चन्नं कारेत्वा तस्सुपरि पल्लङ्कं पञ्चापेत्वा पल्लङ्के पेढं आरोपेत्वा²⁰
सेतच्छतेन धारियमानेन सब्बगन्धपुष्पकादीहि पूजाय करियमानाय
सब्बताळावचरेहि^७ थुतिसवानि गायमानेहि^८ याव अत्तनो रज्जसीमा,

१. पावारिके—सी०, रो० ।

२. सी० नत्यि ।

३-२. द्विगुणं पेसेतुं युत्तं—सी०, रो० ।

४. सोनवजं—सी० ।

५. सोन्नालङ्कारं—सी० ।

६. ताळावचरेहि—सी०, रो० ।

७. करियमानेहि—स्या० ।

R. 578

10

B. 294

ताव मरगं अलङ्कारपेत्वा सयमेव नेसि । तत्र च ठत्वा सामन्तराजूनं पण्णाकारं पेसेसि—“एवं सकरोन्तेहि अयं पण्णाकारो पेसेतब्बो” ति । तं सुत्वा ते तेऽ राजानो पटिमरगं आगन्त्वा याव कट्टवाहनस्स रज्जसीमा, ताव नयिंसु ।

- 5 कट्टवाहनो पि सुत्वा पटिमरगं आगन्त्वा तथेव पूजेन्तो नगरं पवेसेत्वाः^१ अमच्चे च नागरे च सन्निपातापेत्वाः^२ राजङ्गणे पलिवेठनदुस्सं अपनेत्वा पेळं विवरित्वा पेळाय समुंगं पस्सित्वा अनुपुब्बेन सब्बसमुग्गे विवरित्वा सुवण्णपट्टे लेखं पसित्वा “कर्पसतसहस्रसेहि अतिदुल्लभं मम सहायो पण्णाकाररतनं पेसेसी” ति अत्तमनो हुत्वा “असुतपुब्बं वत
- 10 सुणिम्हा ‘बुद्धो लोके उपन्नो’^३ ति, यन्नूनाहं गन्त्वा बुद्धं च पस्सेय्यं धम्मं च सुणेय्यं” ति चिन्तेत्वा अमच्चे आमन्तेसि—“बुद्धधम्मसंध-
R. 579 रतनानि किर लोके उपन्नानि, किं कातब्बं मञ्चयथा” ति । ते आहंसु—“इधेव तुम्हे महाराज होय, मयं गन्त्वा पर्वत्तिः जानिस्सामा” ति ।
- 15 ततो सोळससहस्रपरिवारा सोळस अमच्चा राजानं अभिवादेत्वा “यदि बुद्धो लोके उपन्नो पुन दस्सनं नत्थि, यदि न उपन्नो, आगमिस्सामा” ति निगगता । रङ्गो पत भागिनेय्यो पच्छा राजानं वन्दित्वा “अहं पि गच्छामी” ति आह । तात त्वं तत्थ्यं बुद्धुप्पादं अत्वा पुन आगन्त्वा मम आरोचेही ति । सो “साधू” ति सम्पटिच्छत्वा 20 अगमासि । ते सब्बे पि सब्बत्थ एकरत्तिवासेन गन्त्वा बाराणसिं पत्ता । असम्पत्तेस्वेव च तेसु भगवा परिनिब्बायि । ते “को बुद्धो, कुहिं बुद्धो” ति सकलविहारं आहिष्ठन्ता समुखसावके दिस्वा पुच्छिसु । ते नेसं “बुद्धो परिनिब्बुतो” ति आचिकित्वसु । ते “अहो दूरद्वानं आगन्त्वा दस्सनमतं पि न लभिम्हा” ति परिदेवमाना “किं, भन्ते, कोचि भगवता 25 दिन ओवादो अत्थी” ति पुच्छिसु । आम उपासका अतिथि, सरणत्तये

१. स्याऽ पोत्थके नत्थि ।

२. पायेत्वा—सी०, रो० ।

३. सन्निपातेत्वा—रो० ।

४. समुपन्नो—सी० ।

५. पर्वत्ति—स्याऽ पोत्थके सब्बत्थ ।

६. सी०, रो० नत्थि ।



पतिद्वातब्बं, पञ्चसीलनि समादातब्बानि, अद्वज्जसमवागतो उपोसथो
उपवसितब्बो, दानं दातब्बं, पब्बजितब्बं ति । ते सुत्वा तं भागिनेयं
अमच्चंठपेत्वा सब्बे पब्बजिसु । भागिनेयो परिभोगधातुं गहेत्वा
कट्टवाहनरट्टाभिमुखो पक्कामि । परिभोगधातु नाम बोधिरुक्खपत्त-
चीवरादीनि । अयं पन भगवतो धम्मकरणं धम्मधरं विनयधरमेकं थेरं ५
च गहेत्वा पक्कामि, अनुपुब्बेन च नगरं गन्त्वा “बुद्धो लोके उप्पन्नो च
परिनिबुत्तो चा” ति रञ्जो आरोचेत्वा भगवता दिन्नोवादं आचिक्षि ।
राजा थेरं उपसङ्कुमित्वा धम्मं सुत्वा विहारं कारापेत्वा चेतियं
पतिद्वापेत्वा बोधिरुक्खं रोपेत्वा सरणत्ये पञ्चसु च निच्चसीलेसु १० B. 295
पतिद्वाय अद्वज्जपेत्वं उपोसथं उपवसन्तो दानादीनि देन्तो यावतायुकं
ठत्वा कामावचरदेवलोके निब्बत्ति । ते पि सोळससहस्रा पब्बजित्वा
पुथुज्जनकालकिरियं कत्वा तस्सेव रञ्जो परिवारा सम्पज्जिसु ।

ते एकं बुद्धन्तरं देवलोके खेपेत्वा अम्हाकं भगवति अनुप्पन्ने येव
देवलोकतो चवित्वा आचरियो पसेनदिरञ्जो पितु पुरोहितस्स पुत्तो
जातो नामेन “बावरी” ति, तीहि महापुरिसलवक्षणेहि समवागतो १५
तिष्णं वेदानं पारगू, पितुनो च अच्चयेन पुरोहितद्वाने अद्वासि । अवसेसा
पि सोळसाधिकसोळससहस्राः तत्थेव सावत्थिया ब्राह्मणकुले
निब्बत्ता । तेसु सोळसजेद्वन्तेवासिनो वावरिस्स सन्तिके सिप्पं उगहेसु,
इतरे सोळससहस्रा तेसं येव सन्तिके ति एवं ते पुन पि सब्बे
समागच्छसु । महाकोसलराजा^१ पि कालमकासि, ततो पसेनदि रज्जे^२ २० १८१
अभिसिञ्चिसु । बावरी तस्सा पि पुरोहितो अहोसि, राजा पितरा दिनं
च अज्जं च भोगं बावरिस्स अदासि । सो हि दहरकाले तस्सेव सन्तिके
सिप्पं उगहेसि । ततो बावरी रञ्जो आरोचेसि—“पब्बजिस्सामह^३
महाराजा” ति । आचरिय तुम्हेसु ठिरेसु मम पिता ठितो विय होति,

१. धम्मकरकं—स्था०, रो० ।

२. दानानि—रो० ।

३. सोळससहस्रा—सी०, स्था०, रो० ।

४. ब्राह्मणकुलेसु—सी०, रो० ।

५. कोसलराजा पि—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० पोत्वकेसु नत्यि ।

७. पब्बजिस्सामि—सी०, रो० ।

B. 295

10

R. 580

15

20

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

१९१

१९२

१९३

१९४

१९५

१९६

१९७

१९८

१९९

२००

२०१

२०२

२०३

२०४

२०५

२०६

२०७

२०८

२०९

२१०

२११

२१२

२१३

२१४

२१५

२१६

२१७

२१८

२१९

२२०

२२१

२२२

२२३

२२४

२२५

२२६

२२७

२२८

२२९

२३०

२३१

२३२

२३३

२३४

२३५

२३६

२३७

२३८

२३९

२४०

२४१

२४२

२४३

२४४

२४५

२४६

२४७

२४८

२४९

२५०

२५१

२५२

२५३

२५४

२५५

२५६

२५७

२५८

२५९

२६०

२६१

२६२

२६३

२६४

२६५

२६६

२६७

२६८

२६९

२७०

२७१

२७२

२७३

२७४

२७५

२७६

२७७

२७८

२७९

२८०

२८१

२८२

२८३

२८४

२८५

२८६

२८७

२८८

२८९

२९०

२९१

२९२

२९३

२९४

२९५

२९६

२९७

२९८

२९९

२१०

२११

२१२

२१३

२१४

२१५

२१६

२१७

२१८

२१९

२२०

२२१

२२२

२२३

२२४

२२५

२२६

२२७

२२८

२२९

२२१०

२२११

२२१२

२२१३

२२१४

२२१५

२२१६

२२१७

२२१८

२२१९

२२२०

२२२१

२२२२

२२२३

२२२४

२२२५

२२२६

२२२७

२२२८

२२२९

२२२१०

२२२११

२२२१२

२२२१३

२२२१४

२२२१५

२२२१६

२२२१७

२२२१८

२२२१९

२२२२०

२२२२१

२२२२२

२२२२३

२२२२४

२२२२५

२२२२६

२२२२७

२२२२८

२२२२९

२२२२१०

२२२२११

२२२२१२

२२२२१३

२२२२१४

२२२२१५

२२२२१६

२२२२१७

२२२२१८

२२२२१९

२२२२२०

२२२२२१

२२२२२२

२२२२२३

२२२२२४

२२२२२५

२२२२२६

२२२२२७

२२२२२८

२२२२२९

२२२२२१०

२२२२२११

२२२२२१२

२२२२२१३

२२२२२१४

२२२२२१५

२२२२२१६

२२२२२१७

२२२२२१८

२२२२२१९

२२२२२२०

२२२२२२१

२२२२२२२

२२२२२२३

२२२२२२४

२२२२२२५

२२२२२२६

२२२२२२७

२२२२२२८

२२२२२२९

२२२२२२१०

२२२२२२११

२२२२२२१२

२२२२२२१३

२२२२२२१४

२२२२२२१५

२२२२२२१६

२२२२२२१७

२२२२२२१८

२२२२२२१९

२२२२२२२०

२२२२२२२१

२२२२२२२२

२२२२२२२३

२२२२२२२

मा पब्बजित्था ति । अलं महाराज पब्बजिस्सामी ति । राजा वारेतुं
असक्कोन्तो “सायं पातं मम दस्सनद्वाने राजुय्याने पब्बजित्था” ति
याचि । आचरियो सोळससहस्सपरिवारेहि सोळसहिसिस्सेहि सद्धि
तापसपब्बज्जं^१ पब्बजित्वा राजुय्याने वसि, राजा चतुहि पच्चयेहि
५ उपद्वृहति । सायं पातं चस्स उपद्वानं गच्छति ।

अथेकदिवसं अन्तेवासिनो आचरियं आहंसु—“नगरसमीपे वासो
नाम महापलिबोधो, विजनसम्पातं आचरियं ओकास गच्छाम, पन्त-
सेनासनवासो नाम बहूपकारो पब्बजितानं” ति । आचरियो “साधू” ति
१० सम्पटिचिन्हत्वा रञ्जो आरोचेसि । राजा तिक्खतुं वारेत्वा वारेतुं
असक्कोन्तो द्वेसतसहस्सानि कहापणानि^२ दत्वा द्वे^३ अमच्चे आणापेसि
“यत्थ इसिगणो वासं इच्छति, तत्थ अस्समं कत्वा देथा” ति । ततो
१५ आचरियो सोळसाधिकसोळससहस्सजटिलपरिवुतो^४ अमच्चेहि
अनुगगहमानो^५ उत्तरजनपदा दक्खिणजनपदाभिमुखो अगमासि । तमत्थं
गहेत्वा आयस्मा आनन्दो संगीतिकाले पारायणवगगस्स निदानं
२० आरोपेन्तो इमा गाथायो अभासि ।

तत्थ कोसलानं पुरा ति कोसलरद्वस्स नगरा, सावत्थितो ति वुतं
होति । आकिञ्चञ्चबं ति अकिञ्चनंभावं, परिगगहूपकरणविवेकं ति वुतं
होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

R. १८१

१८४. सो अस्स कस्स विसये, अलकस्स^१ समासने ति सो
२० ब्राह्मणो अस्सकस्स च अलकस्स चा ति द्विन्नं^२ पि राजूनं^३ समासने
विसये आसन्ने रह्ये, द्विन्नं पि रद्वानं मज्जेति अधिष्पायो । गोदावरी^४

१. तापसवेसं—स्या० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ‘च’ सी० पोत्थके अधिको पाठो ।

४. सोळससहस्सजटिलपरिवुतो—

५. अनुगम्ममानो—सी० ।

सी०, स्या०, रो० ।

६. मूलकस्स—स्या० पोत्थके सब्बद्य ।

७-९. अन्धकराजानं—सी०, रो० ।

८. गोदावरी—सी०, स्या० ।

कूले ति गोधावरिया^१ नदिया^२ कूले^३ । यत्थ गोधावरी द्रिघा भिज्जित्वा तियोजनप्पमाणं अन्तरदीपमकासि सब्बं कपिटुवनसञ्चन्नं^४, यत्थ पुब्बेसरभञ्जादयो वसिंसु, तस्मि देसे^५ ति अविष्पायो । सो किर तं पदेसं दिस्वा “अयं पुब्बसमालयो पब्बजितसारूपं” ति अमच्चानं निवेदेसि । अमच्चा भूमिगगहणत्यं अस्सकरञ्चो सतसहस्रं अळकरञ्चो ५ सतसहस्रं अदंसु, ते तं च पदेसं अञ्चं च द्रियोजनमत्तं ति सब्बं पि पश्चयोजनमत्तं पदेसं अदंसु । तेसं किर रज्जसीमन्तरे सो पदेसो होति । अमच्चा तत्थ अस्समं कारेत्वा सावत्तियो च अञ्चं पि धनं आहरापेत्वा गोचरगामं निवेसेत्वा अगमंसु । उञ्चेन न च फलेन चा ति उञ्चाचरियाय च वनमूलफलेन च । तस्मा वुतं “तस्सेव उपनिस्साय, गामो १० च विपुलो अहू” ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

९८५. तत्थ तस्सा ति तस्स गोधावरीकूलस्स, तस्स वा ब्राह्मणस्स उपयोगत्थे चेतं सामिवचनं, तं उपनिस्साया ति अथो । ततो जातेन आयेन, महायञ्चमकप्पयी ति तस्मि गामे कसिकम्मादिना सतसहस्रं आयो उप्पज्जि, तं गहेत्वा कुटुम्बिका रञ्चो अस्सकस्स १५ सन्तिकं अगमंसु^६ “सादियतुदेवो आयं” ति । सो “नाहं सादियामि, आचरियस्सेव उपनेथा” ति आह । आचरियो पि तं अत्तनो अगहेत्वा दानयञ्चं अकप्पयि । एवं सो संवच्छरे संवच्छरे दानमदासि ।

गाथा-अत्थवण्णना

९८६. महायञ्चं ति गाथायत्थो—सो एवं संवच्छरे संवच्छरे २९७ दानयञ्चं यजन्तो एकस्मि संवच्छरे तं महायञ्चं यजित्वा ततो गामा २० निकखम्म पुन पाविसि अस्समं । पविट्ठो च पण्णसालं पविसित्वा “सुद्धु दिनं” ति दानं अनुमज्जन्तो निसीदि । एवं तस्मि पटिपविट्ठुं^७ हि

१. गोधावरिया—सी०, स्या० ।

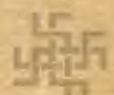
२-२. नदीकूले—सी० ।

३. कपिटुवनसञ्चन्नं—सी० ।

४. पदेसे—सी०, स्या०, रो० ।

५. अगमिसु—सी० ।

६. पविट्ठु—सी० ।



तरुणायै ब्राह्मणिया घरेै कम्मेै अकातुकामायै “एसोै” ब्राह्मण बावरी गोधावरीतीरे अनुसंबच्छरं सतसहस्रं विसज्जेति, गच्छ ततो पञ्चसतानि याचित्वा दासि मे आनेही” ति पेसितों अञ्बो आगञ्चिष्ठ ब्राह्मणो ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१८७-८८. उग्घट्टपादो ति मरगगमनेनै घट्टपादतलो, पण्हकाय वा पण्हकं, गोप्फकेन वा गोप्फकं, जणुकेन वा जणुकं आहच्चै घट्टपादो । सुखं च कुसलं पुच्छी ति सुखं च कुसलं च पुच्छै” कच्चित् ते ब्राह्मण सुखं, कच्चित् कुसलं ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१८९-९१. अनुजानाही ति अनुमञ्चाहि सद्वहाहि । सत्तधा ति १० सत्तविधेन । अभिसङ्खरित्वा ति गोमयवनपुष्ककुसतिणादीनि आदाय सीघं सीघं बावरीस्स अस्समद्वारंै गन्त्वा गोमयेन भूमि उपलिम्पित्वा पुष्कानि विकिरित्वा तिणानि सन्थरित्वा वामपादंै कमण्डलुदकेन धोवित्वा सत्तपादमतं गन्त्वा अतनो पादतले परामसन्तो एवरूपं कुहनं कत्वा ति वुतं होति । भेरवं सो अकित्तयो ति भयजनकं वचनं १५ अकित्तयि, “सचे मे याच्मानस्सा” ति इमं गाथमभासी ति अधिष्पायो । दुक्खिक्षतो ति दोमनस्सजातो ।

गाथा अत्थवण्णना

१९२-१४. उस्सुस्सती ति तस्स तं वचनं कदाचि सच्चं भवेया ति मञ्चमानो सुस्सति । देवता ति अस्समे अधिवत्था देवताै एव । मुद्धनि मुद्धपाते वा ति मुद्धे वा मुद्धपाते वा ।

१. तरुणिया—स्या० ।

३. कातुकामताय—स्या० ।

५. मरगवकमनेन—सी०, स्या०, रो० ।

७. बोपुञ्चिष्ठत्वा—स्या० ।

८. वामपादक—रो० ।

२-२. अघममकम्म—स्या० ।

४. एहि—स्या० ।

६. आगन्त्वा पि—सी०, रो०;

गहेत्वा पि—स्या० ।

९. अधिवत्थदेवता—सी०, स्या० ।

गाथा-अत्थवण्णना

१९५-१९. भोती चरही जानाती ति भोती चे जानाति ।
मुद्धाधिपातं चा ति मुद्धपातं च । आणमेत्थाः ति आणं मे एत्थ ।

पुरा ति एकूनतिसवस्सवयकाले । बावरिब्राह्मणे पन गोधावरीतीरे
वसमाने अटून्नं वस्सानं अच्चयेन बुद्धो लोके उदपादि । अपच्चो ति
अनुवंसो ।

सब्बाभिञ्चाबलप्पत्तो ति सब्बाभिञ्चायै बलप्पत्तो, सब्बा वा
अभिञ्चायो च बलानि च पत्तो । विमुत्तो ति आरम्मणं कत्वा पवत्तिया
विमुत्तचित्तो ।

गाथा-अत्थवण्णना

१००१-३. सोकस्सा ति सोको अस्स । पहूतपञ्चो ति
महापञ्चो । वरभूरिमेघसो ति उत्तमविपुलपञ्चो भूते अभिरत
वरपञ्चो वा । विधुरो ति विगतधुरो, अप्पटिमो ति वुतं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१००४-९. मन्तपारगे ति वेदपारगे । पस्सव्हो ति पस्सथ
अजानतं ति अजानन्तानं । लक्खणा ति लक्खणानि । व्याक्खाताः ति
कथितानि, वित्थारितानी ति वुतं होति । समता ति समतानि,
परिपुण्णानी ति वुतं होति । धम्मेनमनुसासती ति धम्मेन अनुसासति ।

गाथा अत्थवण्णना

१०११. जाति गोतं च लक्खणं ति “कीव चिरं जातो” ति
मम जाति च गोतं च लक्खणं च । मन्ते सिस्से तिः मया परिचितवेदे
च मम सिस्से च । मनसायेव पुच्छथा ति इमे सत्त पञ्चे चित्तेनेव
पुच्छथ ।

१. आणं मेत्था—सी०, स्या० ।

३. व्यास्याता—सी०, स्या०, रो० ।

२. सब्बं अभिञ्चाय—सी०, रो० ।

४. चाति—सी०, रो० ।

B. 298

R. 583

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

1005

1010

1015

1020

1025

1030

1035

1040

1045

1050

1055

1060

1065

1070

1075

1080

1085

1090

1095

1100

1105

1110

1115

1120

1125

1130

1135

1140

1145

1150

1155

1160

1165

1170

1175

1180

1185

1190

1195

1200

1205

1210

1215

1220

1225

1230

1235

1240

1245

1250

1255

1260

1265

1270

1275

1280

1285

1290

1295

1300

1305

1310

1315

1320

1325

1330

1335

1340

1345

1350

1355

1360

1365

गाथा-अत्थवण्णना

१०१३-१८. तिस्समेत्तेयो ति एकोयेवएस नामगोत्तवसेन वुत्तो । दुभयो ति उभी । पच्चेकगणिनो ति विसुं विसुं गणवन्तो । पुब्बवासनवासिता ति पुब्बे कसपस्स भगवतो सासने पब्बजित्वा । गतपञ्चागतवत्पुञ्चवासनाय वासितचित्ता । पुरमाहिस्सति^१ ति ६ माहिस्सतिनाभिकं पुर^२, नगर^३ ति वुतं होति । तं च नगरं पविद्वा ति अधिष्पायो, एवं सब्बत्थ । गोनद्वं ति गोधपुरस्स नाम । वनसव्वह्यं ति पवननगर^४ वुच्चति, “वनसावत्थिं” ति एके । एवं वनसावत्थितो कोसम्बि, कोसम्बितो च साकेतं अनुप्पत्तानं किर तेसं सोळसन्नं जटिलानं छयोजनमत्ता परिसा अहोसि ।

गाथा-अत्थवण्णना

10 १०१९. अथ भगवा “बावरिस्स जटिला महाजनं संबृहेन्ता आगच्छन्ति, न च ताव नेसं इन्द्रियानि परिपाकं गच्छन्ति, ना पि अयं देसो सप्पायो, मगधखेते पन तेसं पासाणकचेतियं सप्पायं । तत्र हि मयि धम्मं देसेन्ते महाजनस्स धम्माभिसमयो भविस्सति सब्बनगरानि च पविसित्वा आगच्छन्ता बहुतरेन^५ जनेन आगमिस्सन्ती” ति B. 299 R. 584 १५ भिक्खुसंघपरिवुतो सावत्थितो राजगहाभिमुखो अगमासि । ते पि जटिला सावत्थिय आगन्त्वा विहारं पविसित्वा “को बुद्धो, कुहिं बुद्धो” ति विचिनन्ता गन्धकुटिमूलं गन्त्वा भगवतो पदनिक्खेपं दिस्वा “रत्स्स हि उक्कुटिकं पदं भवे...पे०...विवट्टच्छदस्स इदमीदिसं पदं” ति “सब्बञ्चु बुद्धो” ति निटुं गता । भगवा पि अनुपुब्बेन सेतब्यकपिलवत्थुआदीनि^६ २० नगरानि पविसित्वा महाजनं संबृहेन्तो पासाणकचेतियं गतो । जटिला पि तावदेव सावत्थितो निक्खमित्वा सब्बानि तानि नगरानि पविसित्वा पासाणकचेतियमेव अगमंसु । तेन वुतं “कोसम्बि चा पि साकेतं, सावत्थिय च पुरुत्तमं । सेतब्यं कपिलवत्थु” ति आदि ।

१. माहिस्सति—सी०, रो० ।

२. पुरिमनगर—सी०, रो० ।

३. तुम्बनगर—सी०, रो० ।

४. सेतब्य—सी०, रो० ।

२-२. पुरिमनगर—सी०, रो० ।

४-४. बहुनाजनेनागमिस्सन्ती—

सी०, रो० ।



गाथा-अत्थवण्णना

१०२०-२१. तत्थ मागधं पुरं ति मगधपुरं राजगहं ति
अधिष्पायो । पासाणकं चेतियं ति महतोः पासाणस्स उपरि पुब्बे
देवद्वानं अहोसि, उप्पन्ने पन भगवति विहारो जातो । सो तेनेव
पुरिमवोहारेन “पासाणकं चेतियं” ति वुच्छति ।

तसितोवुदकं ति ते हि जटिला वेगसा भगवन्तं अनुबन्धमाना सायं ५
गतमग्गं पातो, पातो गतमग्गं च सायं गच्छन्ता “एत्थ भगवा” ति
सुत्वा अतिविय पीतिपामोज्जजाता तं चेतियं अभिरूहिंसु । तेन वुत्तं
“तुरिता पब्बतमारूहुं” ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०२४. एकमन्तं ठितो हट्टो॒ ति तस्मि पासाणके चेतिये सक्केन
मापितमहामण्डपे निसिन्नं भगवन्तं दिस्वा “कच्च इसयो खमनीयं” १०
ति आदिना नयेन भगवता पटिसम्मोदनीये कते “खमनीयं भो गोतमा”
ति आदीहि सयं पि पटिसन्थारं कत्वा अजितो जेद्वन्तेवासी एकमन्तं
ठितो हट्टचित्तो हुत्वा मनोपञ्चे पुच्छिः॑ ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०२५. तत्थ आदिस्सा ति “कतिवस्सो॑” ति एवं उद्दिस्स ।
जम्मनं ति “अम्हाकं आचरियस्स जाति ब्रूही” ति पुच्छति । पार्मि १५
ति निद्वागमनं ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०२६-२८. वीसं वस्ससतं ति वीसतिवस्साधिकं वस्ससतं ।
लक्खणे ति महापुरिसिलक्खणे, एतस्मि इतो परेसु च इतिहासादीसु
अनवयो ति अधिष्पायो परपदं वा आनेत्वा तेसु पार्मि गतो ति
योजेतब्बं । पञ्चसतानि वाचेती ति पक्तिअलसदुम्मेधमाणवकानं २०

B. 300
R. 585

१. कहुनो—स्या०, । २. हट्टो—स्या० ।

३. अपुच्छ—स्या०, रो० ।

४. दिस्सो पुस्सो—स्या० ।

पञ्चसतानि सर्यं मन्ते वाचेति । सधम्मे ति एके ब्राह्मणधम्मे, तेविज्जके पावचनेती वुत्तं होति ।

लक्खणानं पविचयं ति लक्खणानं वित्थारं, “कतमानि तानिस्स गते तीणि लक्खणानी” ति पुच्छति ।

गाथा-अत्थवण्णना

५ १०३०-३१. पुच्छं ही ति पुच्छमानं कमेतं पठिभासती ति देवादीसु कं पुग्गलं एतं पञ्चवचनैः पठिभासती ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०३२-३३. एवं ब्राह्मणो पञ्चनं पञ्चार्नं वेयाकरणं सुत्वा अवसेसे द्वे पुच्छन्तो “मुद्रं मुद्राधिपातं चा” ति आह । अथस्स भगवा ते व्याकरोन्तो “अविज्जा मुद्रा” ति गाथमाह । तत्थ यस्मा चतुसु^२ १० सच्चेसु^२ अञ्जाणभूता अविज्जा संसारस्स सीसं, तस्मा “अविज्जा मुद्रा” ति आह । यस्मा च अरहत्तमग्गविज्जा अत्तना सहजातेहि सद्वासतिसमाधिकत्तुकम्यताच्छन्दवीरियेहि समन्वागता इन्द्रियानं एकरसद्भावमुपगतता तं मुद्रै अधिपातेति, तस्मा “विज्जा^४ मुद्राधिपातिनी” ति आदिमाह ।

पाथा-अत्थवण्णना

१५ १०३४-३८. ततो वेदेन महता ति अथ इमं पञ्चवेयाकरणं सुत्वा उप्पन्नाय महापीतिया सन्थम्भित्वा अलीन भावं, कायचित्तानं उदगग्नं पत्वा ति अथो । पतित्वा च “बावरी” ति इमं गाथमाह, अथ

नं अनुकम्पमानो भगवा “सुखितो” ति गाधमाह । वत्वा च “बावरिस्स
चा” ति सब्बञ्जुपवारणं पवारेसि । तथ्य सब्बेसं ति अनवसेसान^१
सोळससहस्रान्ते^२ । तथ्य पुच्छि तथागतं ति तथ्य पासाणके चेतिये,
तथ्य वा परिसाय, तेसु वा पवारितेसु अजितो पठमं पञ्चं पुच्छी ति ।
सेसं सब्बगाथासु पाकटमेवा ति ।

५

सुतनिपातटुकथाय

वत्थुगाथावण्णना निट्टिता ।

—०—

१. अवसेसानं वा—सी०, रो० ।
२. ‘ति’ सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु
अधिको पाठो ।

१. अवसेसानं वा—सी०, रो० ।
२. सी०, रो० पोत्यकेसु नविथ ।

३. ‘ति’ सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु
अधिको पाठो ।

२. अजितसुत्तवणना (१)

उपत्ति-कथा

R. 586 १०३९. तस्मि पन पञ्चे निवृतो ति पटिच्छादितो । किस्साभि-
लेपनं ब्रूसी ति किं अस्स लोकस्स अभिलेपनं वदेसि ।

गाथा-अत्थवणना

१०४०. वेविच्छा पमादानप्पकासतो ति मच्छरियहेतु च
पमादहेतु च नप्पकासति । मच्छरियं हिस्स दानादिगुणेहि पकासितुं
५ न देति, पमादो सीलादीहि॑ । जप्पाभिलेपनं ति तण्हा अस्स लोकस्स
मक्कटलेपो विय मक्कटस्स अभिलेपनं । दुक्खं ति जातिआदिकं
दुक्खं ।

गाथा-अत्थवणना

१०४१-४२. सबं ति सब्बधि सोता ति सब्बेसु रूपादिआयतनेसु
तण्हादिका सोता सन्दं ति । कि निवारणं ति तेसं किं आवरणं का
१० रखा ति । संवरं ब्रूही ति तं तेसं निवारणसङ्घातं संवरं ब्रूहि । एतेन
सावसेसप्पहानं पुच्छति । केन सोता पिधिय्यरे॒ ति केन धम्मेन एते
सोता पिधिय्यरे॒ ति पञ्चिक्षज्जं ति । एतेन अनवसेसप्पहानं पुच्छति ।

१५ सति तेसं निवारणं ति विप्स्सनायुत्ता॑ । कुसलानं॑ धम्मानं
गतियो समन्नेसमाना॑ सति तेसं सोतानं निवारणं । सोतानं संवरं ब्रूमी
ति तमेवाहं सति सोतानं संवरं ब्रूमी ति अधिप्पायो । पञ्चायेते

१. 'च' स्या० पोत्यके अधिको पाठो ।

२. पिडिय्यरे—सी०, रो० ।

३. पिडिय्यं—सी०; पिथिय्यं—स्या० ।

४. कुसलाकुसलानं—सी०, स्या०, रो० ।

५. 'न' स्या० पोत्यके अधिको पाठो ।

६. समनेन समाना—स्या०, रो० ।

पिधियरे^१ ति रूपादीसु पन अनिच्चतादिपटिवेघसाधिकाय
मग्गपञ्चाय एते सोता सब्बसो पिधियन्ती^२ ति ।

गाथा-अत्थवणना

१०४३-४४. पञ्चा चेवा ति पञ्चगाथाय या चायं तया वुता पञ्चा
या च सति यञ्च तदवसेसं नामरूपं, एतं सब्बं पि कथं निरुज्जभति,
एतं मे पञ्चं पुटो ब्रूही^३ ति एवं सह्वेपत्थो वेदितब्बो ।

विस्सज्जनगाथाय पनस्स यस्मा पञ्चासतियो नामेनेव सङ्घं हं
गच्छन्ति, तस्मा ता विसुं न वुता । अयमेत्य सह्वेपत्थो—यं^४ मं
त्वं^५ अजित एतं पञ्चं अपुच्छिष्ठ “कथेतं उपरुज्जभती” ति, तं ते
यत्थ नामं च रूपं च असेसं उपरुज्जभति, तं वदन्तो वदामि, तस्स,
तस्स हि विज्ञाणस्स निरोधेन सहेव अपुब्बं अचरिमं एत्थेतं
उपरुज्जभति । एत्थेव विज्ञाणनिरोधेनिरुज्जभति एतं, विज्ञाणनिरोधा^६
तस्स निरोधो होति । तं^७ नातिवतती ति वुतं होति ।

गाथा-अत्थवणना

१०४५. एतावता च “दुक्खमस्स महब्यं” ति इमिना पकासितं
दुक्खसच्चं, “यानि सोतानी” ति इमिना समुदयसच्चं पञ्चायेते
पिधियरे^१ ति इमिना मग्गसच्चं, “असेसं उपरुज्जभती” ति इमिना
निरोधसच्चं ति एवं चत्तारि सञ्चानि सुत्वा पि अरियभूमि अनधिगतो
पुन सेखासेखपटिपदं पुच्छन्तो “ये च सह्वातधम्मासे^८ ति” गाथमाह ।
तथं सह्वातधम्मा ति अनिच्चादिवसेन परिविमंसितधम्मा, अरहतं
एतं अधिवचनं । सेखा ति सोलादीनि सिक्खमाना अवसेसा अरिय-
पुगला । पुथू ति बहू सत्तजना । तेसं मे निपको ईरियं पुटो पबूही
ति तेसं मे सेखासेखानं निपको पण्डितो त्वं पुटो पटिपत्ति ब्रूही ति ।

R. 587

B. 302

15

१. पिठियरे—सी०, रो० ; पिथियो—स्या० । २. पिठियन्ती—सी०, रो० ।

३. पबूहि—स्या० ।

पिथियन्ती—स्या० ।

४-५. यमत्वं—स्या० ।

५. विज्ञाणनिरोध—सी०, स्या०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नरिय ।

७. पिठियरे—सी०, स्या०, रो० ।

८. एत्थेतं—सी० ।

९. सह्वातधम्मा—सी०, रो० ।



याथा-अत्यवण्णना

१०४६. अथस्स भगवा यस्मा सेखेन कामचक्रन्दनीवरणं आदि कत्वा
सब्बकिलेसा पहातब्बा एव, तस्मा “कामेसू” ति उपडुगाथाय
सेखपटिपदं दस्सेति । तस्सत्थो—वत्थु “कामेसु” किलेसकामेन
नाभिगिज्ज्ञेय कायदुच्चरितादयो च मनसो आविलभावकरे धम्मे
५ पजहन्तो मनसानाविलो सिया ति । यस्मा पन असेखो अनिच्चादि-
वसेन सब्बसङ्घारादीनं परितुलितता कुसलो सब्बधम्मेसु कायानुपस्सना-
सतिआदीहि च सतो सक्कायदिद्वियादीनं भिन्नता भिक्खुभावं पत्तो च
हुत्वा॑ सब्बरियापथेसु॑ परिब्बजति, तस्मा “कुसलो” ति उपडुगाथाय
असेखपटिपदं दस्सेति । सेसं सब्बत्य पाकटमेव ।

१० एवं भगवा अरहत्तनिकूटेन देसनं निद्वापेसि, देसनापरियोसाने
अजितो अरहते पतिद्वासि सद्धि अन्तेवासिसहस्सेन, अञ्च्चेसं चै
अनेकसहस्सानं धम्मचक्रं उदपादि । सह अरहत्तपत्तिया च आयस्मतो
अजितस्स अन्तेवासिसहस्सस्सै चै॒ अजिनजटावाकचीरादीनि अन्तर-
धायिसु, सब्बेव ईद्विमयपत्तचीवरधरा, द्वज्जुलकेसा एहिभिक्खु हुत्वा॑
१५ भगवन्तं नमस्समाना पञ्चलिका निसीदिसू ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
अजितसुत्तवण्णना निट्टिता ।

—०—

१-१० सी०, रो०, पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सबन्तवासिकस्स—रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

—हीन्दु इति स्तोत्रम् यदि अस्मिन्द्वये तीर्थो गुणली प्रसूष एव
प्रसृष्टाणा इत्याकृष्टं कृष्टं तद्विरुद्धं तिर्थो गुणली प्रसृष्टाणा

३. तिस्समेत्यसुत्तवण्णा (२)

B. 303

तिस्समेत्यसुत्तवण्णा इत्याकृष्टं कृष्टं तद्विरुद्धं तिर्थो गुणली प्रसृष्टाणा उप्पत्ति-कथा

१०४७. कोध सन्तुस्तितो ति तिस्समेत्यसुत्तं । का उप्पत्ति ?
सब्बसुत्तानं पुच्छावसिका एव उप्पत्ति । तेहि ब्राह्मणा “कतावकासा
पुच्छव्हो” ति भगवता पवारितत्ता अत्तनो अत्तनो संसयं पुच्छसु, पुद्दो
पुद्दोऽ च तेसं भगवा व्याकासि । एवं पुच्छावसिकानेवेतानि सुत्तानी ति
वेदितव्यानि ।

५

निर्दिष्टे पन अजितपञ्चेष्ठे^२ “कथं लोकं अवेक्खन्तं, मच्चुराजा न
पस्सती” ति एवं मोघराजा पुच्छतुं आरभि, तं^३ “न तावस्स
इन्द्रियानि परिपाकं गतानी” ति बत्वा भगवा “तिद्व त्वं मोघराज,
अञ्जो पुच्छतु” ति पटिक्षिष्ठि । ततो तिस्समेत्ययो अत्तनो संसयं
पुच्छन्ततो “कोधा” ति गाथमाह । तथ्य कोध सन्तुस्तितो ति को इध
तुद्दो । ईच्छिता ति तण्हादिर्दिविष्फन्दितानि । उभन्तमभिञ्चाया ति
उभो अन्ते अभिजानित्वा । मन्ता न लिप्पति ति पञ्चाय न लिप्पति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०४८-४९. तस्सेतमत्थं व्याकरोन्तो भगवा “कामेसू” ति
गाथाद्वयमाह । तथ्य कामेसु ब्रह्मचरियवा ति कामनिमित्तं ब्रह्मचरियवा,
कामेसु आदीनवं दिस्वा मग्गब्रह्मचरियेन^४ समन्नागतो ति वुतं होति । १५
एतावता सन्तुसितं दस्सेति, “वीततण्हो” ति आदीहि अनिज्ञितं^५ ।

R. 589

१. स्याऽ पोत्थके नतिथ ।

२. अजितसुत्ते—सी०, रो० ।

३. रो० पोत्थके नतिथ ।

४. ब्रह्मचरियेन — रो० ।

५. अनिज्ञितं—रो० ।



तत्थ सङ्घाय निबुतो ति अनिच्चादिवसेन धम्मे वीर्मसित्वा रागादि-
निबानेन निबुतो । सेसं तत्थ-तत्थ वृत्तनयत्ता पाकटमेव ।

एवं भगवा इमं पि सुतं अरहत्तनिकूटेनेव^१ देसेसि, देसना-
परियोसाने अयं पि ब्राह्मणो अरहते पतिद्वासिसद्वि अन्तेवासिसहस्सेन^२,
अञ्जेसं च अनेकसहस्रानं धम्मचक्रखु^३ उदपादि । सेसं पुब्बसदिसमेवा
ति ।

सुतनिपातट्कथाय
तिस्तमेत्यसुतवण्णना निट्टिता ।

सुतनिपातट्कथाय
तिस्तमेत्तेय्यसुत्वण्णना निट्टिता ।

४. पुण्णकसुत्तवण्णना (३)

उपचि-कथा

१०५०. अनेजं ति पुण्णकसुतं । ईमं पिं पुरिमनयेनेव मोघराजानं पटिक्खिपित्वा वुत्तं । तथ्य मूलदस्सार्वि ति अकुसलमूलादिदस्सार्वि । इसयो ति इसिनामका जटिला । यज्बं ति देय्यधमं । अकप्पयिंसू ति परियेसन्ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५१. आसीसमाना^१ ति रूपादीनि पत्थयमाना । इत्थतं^२ ति इत्थभावं च पत्थयमाना, मनुस्सादिभावं इच्छन्ता ति वुतं होति । जरं सीता ति जरं निस्सिता । जरामुखेन चेत्थ सब्बवट्टुक्खं वुतं । तेन^३ वट्टुक्खनिस्सिता^४ ततो अपरिमुच्चमाना एव कप्पयिंसू ति दीपेति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५२. कच्चस्स ते भगवा यज्बयथे अप्पमत्ता, अताह^५ जार्ति च जरं च मारिसा ति एत्थ यज्बयो येव यज्बयथो । इदं वुतं होति— १० कच्चते यज्बे अप्पमत्ता हुत्वा यज्बं कप्पयन्ता वट्टुक्खमतरि सूति^६ ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५३. आसीसन्ती^७ ति रूपपटिलाभादयो पत्थेन्ति । शोमयन्ती ति “सुयिद्वृं सुचिं८ दिनं” ति आदिना नयेन यज्बादीनि पसंसन्ति ।

१. इं—सी०, स्या०, रो० ।

२. आसिसंमाना—सी०, स्या०, रो० ।

३. इत्थभावं—सी०, रो० ।

४. तं—सी०, रो० ।

५. निस्सिता—सी०, रो० ।

६. अताह—सी०, रो० ।

७. वट्टुक्खं उतरिसूति—सी०, रो० ।

८. शोमयन्ती—सी०, स्या०, रो० ।

९. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. सुचि—सी०, स्या०, रो० ।

अभिजप्यन्ती ति रूपादिपटिलाभाय वाचं भिन्दन्ति । जुहन्ती ति देन्ति । कामाभिजप्यं ति पटिच्चलाभं ति रूपादिपटिलाभं पटिच्च
R. 590 पुनर्पुनं कामे एव अभिजप्यं ति, “अहो वत अम्हाकं सियुं” ति वदन्ति, तण्हं च तत्थ वड्हेन्ती ति वुतं होति । याजयोगा ति यागाधिमुत्ता ।

५ भवरागरत्ता ति एवमिमेहि आसीसनादीहिै भवरागेनेव रत्ता, भवराग-
रत्ता वा हुत्वा एतानि आसीसनादीनिै करोन्ता नातरिसु जातिआदि-
वट्टुक्खं न उत्तरिसु ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५४-५५. अथकोचरही ति अथ इदानि को अञ्चो अतारीति ।
सङ्घाया ति बागेन वीमंसित्वा । परोपरानीै ति परानि च ओरानिै
१० च, परतभावसकतभावादीनि परानि च ओरानि चा ति वुतं होति ।
विधूमो ति कायदुच्चरितादिवूमविरहितो । अनीधो ति रागादिर्घ-
विरहितो । अतारि सो ति सो एवरूपो अरहा जातिजरं अतारि ।
सेसमेत्थ पाकटमेव ।

B 305 एवं भगवा इमं पिै सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
१५ अयं पि ब्राह्मणो अरहते पतिद्वासि सद्दि अन्तेवासिसहस्रेनैै, अञ्चेसं च
अनेकसत्रानंै धम्मचक्रखुं उदपादि । सेसं वुत्सदिसमेवा ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय

लिपार्थि । अनेकां विश्वासां जीवन् ती पुण्णकसुत्तवण्णना निट्टिता ।
। लोकां तीव्रां विश्वासां तर्हि त्रिष्ठोरां ती नन्हीं तीकृष्ण तीपूर्वुं ती

—०—

१. आसीसनादीहि—सी०, स्या०, रो० । २. आसीसनादीनि—सी०, स्या० ।

३. परोवरानी—सी०, स्या० ।

४. अवरानि—सी० पोथके सब्बत्य ।

५. इदं—सी०, रो० ।

६. अन्तेवासिकसहस्रेन—स्या० ।

७. अनेकसहस्रानं—सी०, स्या०, रो० ।

५. मेत्तगुसुत्तवण्णना (४)

उप्पत्ति-कथा

१०५६. पुच्छामि तं ति मेत्तगुसुतं । तत्थ मञ्चामि तं वेदगुं
भावितत्तं ति “अर्य वेदगू” ति च “भावितत्तो” ति च एवं तं
मञ्चामि ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५७. अपुच्छसी ति एत्थ अ-इति पदपूरणमत्तेनिपातो,
पुच्छसिच्चेव अत्थो । पवक्खामि यथा पजानं ति यथा पजानन्तो ५
आचिक्खति१, एवं आचिक्खस्सामि२ । उपधिनिदाना पभवन्ति दुक्खा
ति तण्हादिउपधिनिदाना जातिआदिक्खविसेसा पभवन्ति३ ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०५८-५९. एवं उपधिनिदानतो पभवन्तेसु दुक्खेसु—यो वे
अविद्वा ति गाथा । तत्थ पजानं ति सङ्घारे अनिच्चादिवसेन जानन्तो ।
दुक्खस्स जातिष्पभवानुपस्सी ति वट्टदुक्खस्स जातिकारण “उपधी” ति १०
अनुपस्सन्तो ।

सोकपरिद्वं चा ति सोकं च परिदेवं४ च । तथा हि ते विदितो
एस धम्मो ति यथा यथा सत्ता जानन्ति, तथा तथा पञ्चापनवसेन५
विदितो एस धम्मो ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०६०-६१. कित्तयिस्सामि ते धम्मं ति निब्बानधम्मं निब्बान- 15 R. 891
गामिनिपटिपदाधम्मं च ते६ देसयिस्सामि । दिद्वे धम्मे ति दिद्वे

१. आचिक्खन्ति—स्याऽ ।

२. अवच्छामि—स्याऽ ।

३. भवन्ति—सी०, रो० ।

४. परिद्वं—सी०, स्याऽ, रो० ।

५. सी० पोत्थके नस्थि ।

६. ज्ञानकलादिवसेन—स्याऽ ।



दुक्खादिधम्मे, इमस्मि येव वा अत्तभावे । अनीतिहं ति अत्तपच्चक्षं । यं विदित्वा ति यं धम्यं “सब्बे सङ्खारा अनिच्चा” ति आदिना नयेन सम्मसन्तो विदित्वा । तच्चाहं अभिनन्दामी ति तं वुत्पकारधम्म-जोतकं^१ तव^२ वचनं अहं पत्थयामि । धम्ममुत्तमं ति तं च धम्ममुत्तमं
५ अभिनन्दामी ति^३ ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 306

१०६२. उद्धं अधो तिरियं चा पि मज्जे ति एत्य उद्धं ति अनागतद्वा वुच्चति, अधो ति अतीतद्वा, तिरियं चा पि मज्जे ति पञ्चुपपन्नद्वा । एतेसु नर्नद च निवेसनं च, पनुज्ज विज्ञाणं ति एतेसु उद्धादीसु तण्हं च दिद्विनिवेसनं च अभिसङ्खारविज्ञाणं च पनुदेहि,
१० पनुदित्वा च भवे न तिट्ठे, एवं सन्ते दुविधे पि भवे न तिट्ठेय । एवं ताव पनुज्ज सद्स्स पनुदेही ति इमस्मि अत्थविकल्पे सम्बन्धो, पनुदित्वा ति एतस्मि पन अत्थविकल्पे भवे न तिट्ठे ति अयमेव सम्बन्धो, एतानि नन्दिनिवेसनविज्ञाणानि पनुदित्वा दुविधे पि भवे न तिट्ठेया ति वुत्तं होति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१५

१०६३-६५ एतानि विनोदेत्वा भवे अतिदुन्तो एसो—एवं विहारी ति गाथा । तत्थ इधेवा ति इमस्मि एव सासने, इमस्मि—येव वा अत्तभावे । सुकित्तितं गोतमनुपधीकं ति एत्य अनुपधिकं ति निब्बानं, तं सन्धाय भगवन्तं आलपन्तो आह—“सुकित्तितं गोतमनुपधीकं” ति ।

२०

न केवलं दुक्खमेव^४ पहासि—ते चापी ति गाथा । तत्थ अट्टितं ति सवकच्चं, सदा^५ वा । तं तं नमस्सामी ति तस्मा तं नमस्सामि । समेच्चा ति उपगन्त्वा । नागा ति भगवन्तं आलपन्तो आह ।

१. वुत्पकारं धम्मजातं—स्या० ।

२. तं वा—स्या० ।

३. अभिनन्दामि—सी०, रो० ।

४. त्वमेव—रो० ।

५. आदरं वा—स्या० ।

गाथा-अत्यवण्णना

१०६६. इदानि तं भगवा “अद्वा हि भगवा पहासि दुक्खं” ति
एवं तेन ब्राह्मणेन विदितो पि अत्तानं अनुपनेत्वाव पहीनदुक्खेन पुरगलेन
ओवदन्तो “यं ब्राह्मणं” ति गाथमाह । तस्सत्यो—यं त्वं
अभिजानन्तो “अयं बाहितपापता ब्राह्मणो, वेदेहि गतता वेदगू,
किञ्चनाभावेन अकिञ्चनो, कामेसु च भवेसु च असतता कामभवे ५
असत्तो” ति जञ्चा जानेय्यासि, अद्वा हिं सो इमं ओधं अतारि,
तिष्णो च पारं अखिलो अकङ्क्षो ।

R. 592

गाथा-अत्यवणना

१०६७. किञ्च भियो—विद्वा च यो ति गाथा । तत्थ इधा ति
इमस्मि सासने, अत्तभावे वा । विसज्जा ति वोस्सजित्वा । सेसं सब्बत्थ
पाकटमेव ।

10

एवं भगवा इमंै पि सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
चै वृत्तसदिसो एव धर्माभिसमयो अहोसी ति ।

BE 307

मेत्तगुसुतवण्णना निट्टिता ।

11-77051-175-2578

तामारामीक लाला निर्दिशि विजयलक्ष्मी के द्वारा ५०-६००३
में दर्ज होता है। तामारा द्वि-प्राप्ति विजयलक्ष्मी
“पुरुष प्राप्ति”—शुआ विजयलक्ष्मी द्वारा दर्ज होता है। विजयलक्ष्मी
विजयलक्ष्मी के द्वारा दर्ज होता है। विजयलक्ष्मी के द्वारा दर्ज होता है। विजयलक्ष्मी के द्वारा दर्ज होता है।

१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. इदं—सी०, स्या०, रो० ।

३, सी०, रो० पोत्यकेसु नतिथ ।



६. धोतकसुत्तवण्णना (५)

उपचिन्ति-कथा

१०६८-६९. पुच्छामि तं ति धोतकसुत्तं । तत्थ वाचाभिकङ्गामी
ति वाचं अभिकङ्गामि । सिक्खे निब्बानमत्तनो ति अत्तनो रागादीनं
निब्बानत्थाय अधिसीलादीनि सिक्खेय्यै । इतो ति मम मुखतो ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०७०-७१. एवं वुते अत्तमनो धोतको भगवन्तं अभित्थवमानो
४ कथंकथापमोक्खं याचन्तो “पस्सामहं” ति गाथमाह । तत्थ पस्सामहं
देवमनुस्सलोके ति पस्सामि अहं देवमनुस्सलोके । तं तं नमस्सामी ति
तं एवरूपं नमस्सामि । पमुञ्चा ति पमोचेहि ।

अत्थस्स भगवा अत्ताधीनमेव कथंकथापमोक्खं ओघतरणमुखेन
दस्सेन्तो “नाहं” ति गाथमाह । तत्थ नाहं सहिस्सामोै ति अहं
१० न सहिस्सामि न सक्खिस्सामिै, न वायमिस्सामी ति वुतं होति ।
पमोचनाया ति पमाचेतुं । कथंकर्थि ति सकङ्गं । तरेसी ति
तरेय्यासि ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०७२-७५. एवं वुते अत्तमनतरो धोतको भगवन्तं अभित्थवमानो
अनुसासनिं याचन्तो “अनुसास ब्रह्मे” ति गाथमाह । तत्थ ब्रह्मा ति
१५ सेद्गवचनमेतं । तेन भगवन्तं आमन्तयमानो आह—“अनुसास ब्रह्मे”
ति । विवेकधम्मं ति सब्बसङ्गारविवेकनिब्बानधम्मं । अद्यापज्जमानो

ति नानप्पकारतं अनापज्जमानो । इधेव सन्तो ति इधेव समानो ।
असितो ति अनिस्सितो । इतो परा द्वे गाथा मेत्तगुसुते वुत्तनया एव ।
केवलं हि तत्थ धम्मं, इध सन्ति ति धयं विसेसो । ततियगाथाय पि
पुब्बडू^१ तत्थ वुत्तनयमेव अपरद्वे सङ्गो ति सज्जनठानं, लग्ननं ति वुत्तं
होति । सेसं सब्बत्थं पाकटमेव ।

एवं भगवा इमं^२ पि सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
च वुत्तसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

B. 308

5

सुतनिपातट्टकथाय
धोतकसुत्तवण्णना निट्टिता ।

—○—

१. पुब्बडू ति "पुब्बडू चिह्न" तिति २०१५० ।
२. इदं—सी०, स्था० ।

१. निरापुर्वक लिखा हो। निरापुर्वक लिखा हो। निरापुर्वक लिखा हो।
 २. अनिस्ति निष्ठुति ७. उपसीवसुत्तवण्णना (६)
 ३. शास्त्रानुसारी है। ४. इसमें छठा चाहे छठ विषय लेना ही शाफ़ि
 लिखा ही लाया जाता रहा। ५. उपत्ति-कथा अभिलाच्छ लिखा है। ६. दृष्टिकोण

मिथु १०७६. एको अहं ति उपसीवसुत्तं। तत्थ महन्तमोघं ति
 महन्तं ओघं। अनिस्तितो ति पुगलं वा धम्मं वा अनिस्तितो?। नो
 विसहामी ति न सकोमि। आरम्मणं ति निस्सयं। यं निस्तितो
 ति यं पुगलं वा धम्मं वा निस्तितो।

गाथा-अत्थवण्णना

५ १०७७. इदानि यस्मा सो ब्राह्मणो आकिञ्चन्नायतनलाभी तं च
 सन्तं पि निस्सयं न जानाति, तेनस्स भगवा तं च निस्सयं उत्तरि॒
 च नियानपथं दस्सेन्तो “आकिञ्चन्नवं” ति गाथमाह। तत्थ
 पेक्खमानो ति तं आकिञ्चन्नायतनसमापत्ति सतो समापज्जित्वा
 वुद्धित्वा च अनिच्चादिवसेन पस्समानो। नत्यो ति निस्साया
 १० ति तं “नत्य किञ्ची” ति पवत्तसमापत्ति आरम्मणं कत्वा। तरस्मु
 ओघं ति ततो पभुति पवत्ताय विपस्सनाय यथानुरूपं चतुब्बिधं
 पि ओघं तरस्सु। कथाहो ति कथंकथाहि। तण्हक्खयं नत्तमहा
 भिपस्सा ति रत्तन्दिवं निब्बानं विभूतं कत्वा पस्स। एतेनस्स
 दिदुधम्मसुखविहारं कथेति।

गाथा-अत्थवण्णना

१५ १०७८-७९. इदानि “कामे पहाया” ति सुत्वा विक्खम्भनवसेन
 अत्तनाः पहीने कामे सम्पस्समानो “सब्बेसु” ति गाथमाह। तत्थ
 R. 594 हित्वा^१ मञ्जं ति अञ्जं ततो हेद्वा ब्रब्बिधम्पि समापत्ति हित्वा।

१. अनल्लीनो—सी०, रो०।

२. अत्तनो—सी०।

३. उत्तरि—सी०, स्या०, रो०।

४. हित्व—सी०, रो०।



सञ्चाविमोक्षे परमे ति सत्तसु सञ्चाविमोक्षेसु उत्तमे आकिञ्चञ्चायतने । तिद्वे नु सो तथ्य अनानुयायी ति सो पुगलो तथ्य आकिञ्चञ्चायतनब्रह्मालोके अविगच्छमानो॑ तिद्वेय्य॒ नूति॑ पुच्छति । अथस्सभगवा सट्टिकप्पसहस्रमतं येव ठानं अनुजानन्तो ततियगाथमाह ।

B. 309

गाथा-अत्थवण्णना

१०८०. एवं तस्स तथ्य ठानं सुत्वा इदानिस्स सस्सतुच्छेदभावं ५ पुच्छन्तो “तिद्वे चे” ति गाथमाह । तथ्य पूर्णं पि वस्सानं ति अनेक-सङ्घर्षं पि वस्सानं, गणरासि ति अत्थो । “पूर्णपि वस्सानी” ति पि पाठो, तथ्य विभत्तिब्यतयेन सामिवचनस्स पञ्चतवचनं कत्तब्बं, पूर्णं ति वा एतस्स बहूनी ति अत्थो वतब्बो । “पूर्णानी” ति वा पि पठं ति, पुरिमपाठोयेव सब्बसुन्दरो । तथेव सो सीति सिया विमुत्तो ति सो पुगलो तत्थेवाकिञ्चञ्चायतने नानादुक्खेहि विमुत्तो॑ सीतिभावप्पत्तो भवेय्य, निब्बानप्पत्तो सस्सतो हृत्वा तिद्वेय्याति अधिष्पायो । चवेष्य॑ विञ्चाणं तथाविधस्सा ति उदाहु तथाविधस्स विञ्चाणं अनुपादाय परिनिब्बायेयाति उच्छेदं पुच्छति, पटिसन्धिगग्हणत्यं वा पि भवेय्याति । १० १५ पटिसन्धि पि॑ तस्स॑ पुच्छति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०८१. अथस्स॑ भगवा उच्छेदसस्सतं अनुपगम्म तथ्य उप्पन्नस्स अरियसावकस्स अनुपादाय परिनिब्बानं दस्सेन्तो “अच्ची यथा” ति गाथमाह । तथ्य अत्थं पलेती ति अत्थं गच्छति । न उपेति सङ्घं ति “असुकं नाम दिसं गतो” ति वोहारं न गच्छति । एवं मुनी नामकाया विमुत्तो ति एवं तथ्य उप्पब्बो सेक्खमुनि पक्तिया पुब्बेव रूपकाया २० विमुत्तो तथ्य चतुर्थमग्मं निब्बत्तेत्वा धम्मकायस्स॑ परिञ्चातत्ता पुन

१. अधिगच्छमानो—स्या० ।

२-३. तिद्वे नूति—सी०, रो० ।

४. परिविमुत्तो—स्या० ।

५. भवेष—स्या० ।

५-५ पटिसन्धिपिस्स—सी०, रो० ।

६. अथ—सी०, रो० ।

७. नामकायस्स—स्या०, रो० ।



नामकायापि विमुत्तो उभतोभागविमुत्तो खीणासबो हुत्वा अनुपादां-
परिनिब्बानसङ्घातं॑ अत्थं पलेति न उपेति सङ्घं “खत्तियो वा ब्राह्मणो
वा” ति एवमादिकं ।

गाथा-अत्थवण्णना

- R. ५९५ १०८२. इदानि “अत्थं पलेती” ति सुत्वा तस्स योनिसो अत्थं
५ असल्लक्खेन्तो “अत्थङ्गतो सो” ति गाथमाह । तस्त्वो—सो
अत्थङ्गतो उदाहु नत्थि, उदाहु वे सस्तिया सस्तभावेन अरोगे
अविपरिणामधम्मो सोति एवं तं मे मुनी साधु वियाकरोहि । किं
कारण ? तथा हि ते विदितो एस धम्मो ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

- B. ३१० १०८३. अथस्स भगवा तथा अवत्तब्बतं दस्सेन्तो “अत्थङ्गतस्सा”
१० ति गाथमाह । तथ्य अत्थङ्गतस्सा ति अनुपादापरिनिब्बुतस्स । न
पमाणमत्थी ति रूपादिप्पमाणं नत्थि । येन नं वज्जुं ति येन रागादिना
नं॑ वदेय्युं । सब्बेसु धम्मेसू ति सब्बेसु खन्धादिधम्मेसु । सेसं सब्बत्थ
पाकटमेव ।

- एवं भगवा इमंै सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
१५ च वुत्सदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
उपसीवसुत्तवण्णना निट्टिता ।

निजस्वरूपानन्दादि गोप्यानन्द निर्भय गोप्यानन्द गोप्यानन्द
ते "गोप्यानन्दवाचीनाम" निजस्वरूपानन्द गोप्यानन्द गोप्यानन्द
तो गोप्यानन्द गोप्यानन्द गोप्यानन्द गोप्यानन्द गोप्यानन्द । इनमें

८. नन्दसुन्तवण्णना (७)

उपत्ति-कथा

१०८४-८५. सन्ति लोके ति नन्दसुतं । तथ पठमगाथाय
अत्थो—लोके खत्तियादयो जना आजीवकनिगण्ठादिके सन्धाय “सन्ति
मुनयो” ति वदन्ति, तथिदं कथंसु ति किं नु खो ते समापत्तिब्राणादिना
बाणेन उपन्नता आणूपपन्नं नो मुनी वदन्ति, एवं विधं नु वदन्ति,
उदाहु वे नानप्पकारकेन लूखजीवितसङ्घातेन जीवितेनूपपन्नं ति ५
अथस्स^१ भगवा तदुभयं पटिकिखपित्वा मुनिं दस्सेन्तो “न दिद्विया” ति
गाथमाह ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०८६-८७. इदानि “दिद्वादीहि सुद्धो” ति वदन्तानं वादे
कह्वापहानत्यं “ये केचिमे” ति पुच्छति । तथ अनेकरूपेना ति
कोतुहलमङ्गलादिनाः^२ । तथ यता चरन्ता ति तथ सकाय दिद्विया १०
गुत्ता विहरन्ता । अथस्स तथा सुद्धिभावं दीपेन्तो भगवा द्रुतियं
गाथमाह ।

गाथा-अत्थवण्णना

१०८८-९०. एवं “नवरिसू” ति सुत्वा इदानि यो अतरि, तं
सोतुकामो “ये केचिमे” ति पुच्छति । अथस्स भगवा ओघतिष्णमुखेन R. 596
जातिजरातिष्णे दस्सेन्तो ततियं गाथमाह । तथ निवुता ति ओवुटा
परियोनद्वा । येसीधा ति येसु इध । एत्य च सु-इति निपातमतं । १५
तण्हं परिज्ञाया ति तोहि परिज्ञाहि तण्हं परिज्ञानित्वा । सेसं सब्बत्य
पुब्बे वुत्तनयत्ता पाकटमेव ।

१. अथ—सी०, रो० ।

३. कोतुकमङ्गलादिनापि—सी०,
स्था०, रो० ।

B. 311

एवं भगवा अरहत्तनिकूटेनेव देसनं निदृष्टेषि, देसनापरियोसाने पन नन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दमानो “एताभिनन्दामी” ति गाथमाह । इवापि च पुब्बे वृत्तसदिसो एव थम्माभिसमयो अहोसी ति ।

प्रकाशन-संस्कारण

सुत्तनिपातटकथाय
नन्दसुत्तवण्णना निहिता ।

सुत्तनिपातद्वकथाय
नन्दसुत्तवण्णना निर्दिता ।

६. हेमकसुतवण्णना (८)

उप्पत्ति-कथा

१०९१-९४. ये मे पुब्वे ति हेमकसुतं । तत्थ ये मे पुब्वे वियाकं सू ति ये बावरिआदयो पुब्वेै मध्यं सकं लङ्घि वियाकं सु । हुरं गोतमसासना ति गोतमसासना पुब्वतरं । सब्बं तं तक्कवहुनं ति सब्बं तं कामवितक्कादिवहुनं । तण्हानिग्धातनं ति तण्हाविनासनं । अथस्त भगवा तं२ धम्मं२ आचिक्खन्तो “इधा” ति गाथाद्वयमाह । तत्थ ५ एतदञ्चाय ये सता ति एतं निब्बानपदमच्चुतं “सब्बे सह्वारा अनिच्चा” ति आदिना नयेन विपस्सन्ता अनुपुब्बेन जानित्वा ये कायानुपस्सनासतियादीहि सता । दिट्ठधम्माभिनिब्बुता ति विदित-धम्मता दिट्ठधम्मता रागादिनिब्बानेन च अभिनिब्बुता । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

एवं भगवा इमं पि३ सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसानै च पुब्वसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुतनिपातटुकथाय
हेमकसुतवण्णना निद्विता ।

—०—

१. पुब्वेव—स्या० ।

२. इदं पि—सी०, स्या०, रो० ।

३-२. उथाधम्मे—सी०, रो० ।

१०. तोदेय्यसुत्तवण्णना (६)

उपत्ति-कथा

R. 597 १०९५. यस्म कामा ति तोदेय्यसुत्तं । तत्थ विमोक्खो तस्स
कीदिसो ति तस्स कीदिसो विमोक्खो इच्छतब्बो ति पुच्छति । इदानि
तस्स अञ्चविमोक्खाभावं दस्सेन्तो भगवा दुतियं गाथमाह । तत्थ
विमोक्खो तस्स नापरो ति तस्स अञ्चो विमोक्खो नतिथ ।

गाथा-अत्थवण्णना

५ १०९७-९८. एवं “तण्हक्खयो एव विमोक्खो” ति वुते पि
तमत्थं असल्लक्खेन्तो “निराससो सो उद आससानो” ति पुनः
पुच्छति । तत्थ उद पञ्चकप्पी ति उदाहू समाप्तिब्राणादिना जाणेन
तण्हाकप्पं वा दिट्ठिकप्पं वा कप्पयति । अथस्स भगवा तं आचिक्खन्तो
दुतियं गाथमाह । तत्थ कामभवे ति कामे चै भवे च । सेसं सब्बत्थ
१० पाकटमेव ।

एवं भगवा इमं पिै सुत्तं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसना-
परियोसाने च पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
तोदेय्यसुत्तवण्णना॑निट्ठिता ।



१. ‘त’ स्या० पोत्यके अधिको पाठो ।

२. सी० पोत्यके नतिथ ।

३. इदं पि—सी०, रो० ।

(११. कर्पसुत्तवण्णना (१०))

उपत्ति-कथा

१०९९. मज्जे सर्वस्म ति कर्पसुत्त । तत्थ मज्जे सर्वस्म ति पुरिमपच्छ्रमकोटिपञ्चाणाभावतो मज्जमूते संसारेः ति वुतं होति । तिटूतं ति तिटूमानानं । यथायिदं^२ नापरं सिया ति यथा इदं दुखं पुन न भवेय ।

गाथा-अत्यवण्णना

११०१-०२. अथस्स भगवा तमत्थं व्याकरोन्तो तिस्सो गाथायो अभासि । तत्थ अकिञ्चनं ति किञ्चनपटिपक्खं । अनादानं ति आदान-पटिपक्खं, किञ्चनादानवुपसमं ति वुतं होति । अनापरं ति अपर-पटिभागदीपविरहितं, सेद्वं ति वुतं होति । न ते मारस्स पद्धगू ति ते मारस्स पद्धचरा परिचारका सिस्सा न होन्ति । सेसं सब्बत्थं पाकटयेव ।

एवं भगवा इमं पि^३ सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि देसनापरियोसाने च पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुतनिपातटुकथाय

कर्पसुत्तवण्णना निट्ठिता ।

—०—

१. सागरे—स्था० ।

२. यथायिदं—सी०, रो० ।

३. इदं पि—सी०, स्था० ।



उपत्ति-कथा

११०३-०४. सुत्तवानहं ति जतुकण्णसुत्तं । तत्य सुत्तवानहं वीरमकामकामि ति अहं “इति पि सो भगवा” ति आदिना नयेन वीरं कामानं अकामनतो अकामकामि बुद्धं सुत्तवा । अकाममागमं ति निकामं भगवन्तं पुच्छितुं आगतोम्हि । सहजनेता ति सहजात-
५ सब्बञ्जुतञ्जाणचक्खु । यथातच्छं ति यथातथं । ब्रूहि मेति पुन याचन्तो भणति । याचन्तो हि सहस्रक्षत्तुं पि भणेय्य, को पन वादो द्विक्षत्तुं । तेजी तेजसा ति तेजेन समन्नागतो तेजसा अभिभुय्य । यमहं विजञ्जं जातिजराय इदं विष्पहानं ति यमहं जातिजरानं पहानभूतं धम्मं इधेव जानेय्यं ।

गाथा-अत्थवण्णना

११०५-०७. अथस्स भगवा तं धम्ममाचिक्खन्तो तिस्सो गाथायो अभासि । तत्य नोक्खम्मं दट्टु खेमतो ति निब्बानं च निब्बानगामिनि च पटिपदं “खेमं” ति दिस्वा । उग्गहीतं ति तण्हादिद्विवसेन गहितं । निरक्तं वा ति निरस्सितब्बं वा, मुश्चितब्बं ति वुतं होति । मा ते विजित्या ति मा ते अहोसि । किञ्चनं ति रागादिकिञ्चनं वा पि ते मा १६ विजित्थ । पुब्बे ति अतीते सङ्घारे आरब्म उप्पन्नकिलेसा^१ । ब्राह्मणा ति भगवा जतुकण्ण आलपति । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

B. 314 एवं भगवा इमं पि^२ सुत्तं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने च^३ पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातटुकथाय
जतुकण्णसुत्तवण्णना निद्विता ।

—०—

१. उपज्जकिलेसा—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. इदं पि—सी०, स्था०, रो० ।

१३ भद्रावुधसुत्तवण्णना (१२)

उपचिकथा

११०८-०९. ओकञ्जहं ति भद्रावुधसुत्तं । तत्थ ओकञ्जहं ति आलयं जहं । तण्हच्छदं ति छतण्हाकायच्छदं । अनेजं ति लोकधम्मेसु निकम्पंै । नन्दिजञ्जहं ति अनागतरूपादिपत्थनाजहं । एका एव हि तण्हा थुतिवसेन इध नानप्पकारतो वुता । कप्पं जहं ति दुविधकप्पजहं । अभियाचेति अतिविय याचामि । सुत्वान नागस्स अपनमिस्सन्ति इतो ५ ति नागस्स तव भगवा वचनं सुत्वा इतो पासाणकचेतियतो बहूजना पक्कमिस्सन्ती ति अधिष्पायो । जनपदेहि सङ्गता ति अङ्गादीहि जनपदेहि इध समागता । वियाकरोही ति धम्मं देसेहि ।

R. 599

गाथा-अत्थवण्णना

१११०. अथस्य आसयानुलोमेन धम्मं देसेन्तो भगवा द्वे गाथायो अभासि । तत्थ आदानतण्हं ति रूपादीनं आदायिकं गहणतण्हं, १० तण्हुपादानं ति वुतं होति । यं यं हि लोकस्मिमुपादियन्ती ति एतेसु उद्घादिभेदेसु^२ यं यं गण्हं ति । तेनेव मारो अन्वेतिै जन्तुै ति तेनेव उपादानपञ्चयनिब्बत्तकम्माभिसङ्घारनिब्बत्तवसेन पटिसन्धिक्खन्धमारो तंृ सत्तं अनुगच्छति ।

गाथा-अत्थवण्णना

११११. तस्मा पजानं ति तस्मा एतमादीनवंॄ अनिच्चादिवसेन वा सङ्घारे जानन्तो । आदानसत्ते इति पेक्खमानो, पजं इमं मच्चुधेये विसत्तं ति आदातब्बट्टेन आदानेसु रूपादीसु सत्ते सब्बलोके इमं पजं

१. नितण्हं—स्था० ।

२. गन्धादिभेदेसु—स्था० ।

३. सी० पोत्थके नत्यि ।

४. सो०, रो० पोत्थकेसु नत्यि ।

५. एवमादीनवं—सी० ।



मच्चुधेये लगं पेक्खमानो, आदानसत्ते वा आदानाभिनिविद्वे पुगले
आदानसङ्गहेतुं च इमं पजं मच्चुधेये लगं ततो वीतिकमितुं
असमत्थं इति पेक्खमानो किञ्चन सब्बलोके न उपादियेथा ति सेसं
सब्बत्थं पाकटमेव ।

B. 315

३ एवं भगवा इमं पि॑ सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
च पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय

भद्रावृथसुत्तवण्णना निहिता ।

—०—

सुत्तनिपात-अट्टकथा अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति ॥ ३११ ॥

सुत्तनिपात-अट्टकथा अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति ॥ ३१२ ॥

सुत्तनिपात-अट्टकथा अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति ॥ ३१३ ॥

सुत्तनिपात-अट्टकथा अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति ॥ ३१४ ॥

सुत्तनिपात-अट्टकथा अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति ॥ ३१५ ॥

१४. उदयसुत्तवण्णना (१३)

उप्पत्ति-कथा

१११२-१३. ज्ञायिं ति उदयसुतं । तत्थ अञ्चाविमोक्षं ति पञ्चानुभावनिजभातं विमोक्षं पुच्छति । अथ भगवा यस्मा उदयो चतुर्थज्ञानलाभी, तस्मास्स पटिलद्वृज्ञानवसेन नानप्पकारतो अञ्चाविमोक्षं दस्सेन्तो गाथाद्वयमाह । तत्थ पहानं कामच्छन्दानं ति यमिदं^१ पठमज्ञानं निबत्तेन्तस्स कामच्छन्दप्पहानं, तं पि अञ्चा- ५ विमोक्षं पब्रूमि । एवं सब्बपदानि योजेतब्बानि ।

गाथा-अत्थवण्णना

१११४. उपेक्खासतिसंसुद्धं ति चतुर्थज्ञानउपेक्खासतीहि संसुद्धं । धम्मतक्कपुरेजवं ति इमिना तस्मि चतुर्थज्ञानविमोक्षे ठत्वा भानज्ञानि विपस्सित्वा अधिगतं अरहत्विमोक्षं वदति । अरहत्त-विमोक्षस्स हि मग्गसम्पयुत्तसम्मासङ्कप्पादिभेदो धम्मतक्को पुरेजवो १० होति । तेनाह—“धम्मतक्कपुरेजवं” ति । अविज्ञाय पभेदनं ति एतमेव च अञ्चाविमोक्षं अविज्ञापभेदनसङ्घातं^२ निब्बानं निस्साय जातता कारणोपचारेन “अविज्ञाय पभेदनं” ति पब्रूमी ति ।

गाथा-अत्थवण्णना

१११५-१६. एवं^३ अविज्ञापभेदनवचतेन वुत्तं निब्बानं सुत्वा “तं किस्स विप्पहानेन वुच्चती” ति पुच्छन्तो “किसु संयोजनो” ति १५ गाथमाह । तत्थ किसु संयोजनो ति कि संयोजनो । विचारणं^४ ति विचरणकारणं^५ । किस्सस्स विप्पहानेना ति कि नामकस्स अस्स धम्मस्स

१. यम्पि इदं—सी० ।

२. अविज्ञापभेद ०—रो० ।

३. सी०, रो० पोत्यकेमु नित्य ।

४-५. किसु विचारणो ति कि विचारण—

स्या० ।



B. 316

विष्पहानेन । अथस्स भगवा तमत्थं व्याकरोन्तो “नन्दिसंयोजनो” ति
गाथमाह । तथ्य वितक्कस्सा ति कामवितक्कादिको वितक्को अस्स ।
गाथा-अथवण्णना

१११७-१८. इदानि तस्स निब्बानस्स मग्गं पुच्छन्तो “कथं
सत्स्सा ति गाथमाह । तथ्य विज्ञाणं ति अभिसङ्घारविज्ञाणं ।
५ अथस्स मग्गं कथेन्तो भगवा “अज्ञत्तं चा” ति गाथमाह । तथ्य एवं
सत्स्सा ति एवं सत्स्स सम्पज्जानस्स । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

एवं भगवा इमं पि सृतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
च पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

—०—
सुत्तनिपातटुकथाय,
उदयसुत्तवण्णना निट्ठिता ।

—०—
इसी लिखे तो “प्राप्तिम् धर्मस्त्री” उक्तप्राप्तिम्



१५. पोसालसुत्तवण्णना (१४)

उप्पत्ति-कथा

१११९-२०. यो अतीतं ति पोसालसुत्तं । तत्थ यो अतीतं आदिसती ति यो भगवा अत्तनो च परेसं च “एकं पि जाति” ति आदिभेदं अतीतं आदिसति । विभूतरूपसञ्चित्सा ति समतिक्कन्तरूपसञ्चित्सा । सब्बकायप्पहायिनो ति तदङ्गविकल्पभनवसेन सब्बरूपकायप्पहायिनो, पहीनरूपभवपटिसन्धिकस्सा^१ ति अधिष्पायो । नत्थि ५ R. 601 किञ्ची ति पस्सतो ति विज्ञाणाभावविपस्सनेन “नत्थि किञ्ची” ति पस्सतो, आकिञ्चञ्चायतनलाभिनो ति वुतं होति । जाणं सक्कारुपुच्छामी ति सक्का ति भगवन्तं आलपन्तो आह । तस्स पुगलस्स जाणं पुच्छामि, कीदिसं पुच्छतब्बं^२ ति । कथं नेय्यो ति कथं^३ सो नेतब्बो, कथमस्स उत्तरिज्ञाणं^४ उप्पादेतब्बं ति । १०

गाथा-अत्थवण्णना

११२१. अथस्स भगवा तादिसे पुगले अत्तनो अप्पटिहृतज्ञाणं^५ पकासेत्वा तं ज्ञाणं ब्याकातुं गाथाद्वयमाह । तत्थ विज्ञाणद्वितियो सब्बा, अभिजानं तथागतो ति अभिसङ्घारवसेन चतस्रो पटिसन्धिवसेन सत्ता ति एवं सब्बा विज्ञाणद्वितियो अभिजानन्तो तथागतो । तिद्वन्तमेनं जानाती ति कम्माभिसङ्घारवसेन तिद्वतं एतं पुगलं जानाति १५ B. 317 “आयतिं^६ अयं एवंगतिको भविस्सती” ति । विमुचं आकिञ्चञ्चायतनादीसु^७ अधिमुत्तं^८ । तप्परायणं ति तम्मयं ।

१. पटिसन्धिदस्सा—स्या० ।

२. इच्छतब्बं—स्या०, रो० ।

३. ‘ब’सी०, रो० पोत्यकेचु अधिको पाठो । ४. उत्तरि ज्ञाणं—रो० ।

५. अप्पटिहृतज्ञाणं—स्या० । ६. नत्थि रो० ।

७-८. आकिञ्चञ्चायतनाविमुत्तं—सी०, रो० ।

गाथा-अत्यवण्णना

११२२. आकिञ्चञ्जसम्भवं ब्रत्वा ति आकिञ्चञ्चायतनजनकं
कम्माभिसङ्घारं ब्रत्वा “किन्ति पठिबोधो अयं” ति । नन्दि संयोजनं
इती ति या च तत्थ अरुपरागसङ्घाता नन्दि, तं च संयोजनं इति
ब्रत्वा । ततो तत्थै विपस्सती ति ततोै आकिञ्चञ्चायतनसमापत्तितो
६ वुट्ठहित्वा तं समापत्तिं अनिच्चादिवसेन विपस्सति । एतं जाणं तथैै
तस्सा ति एतं तस्स पुगलस्स एवं विपस्सतो अनुकक्षेनेवैै उपनन्दे
अरहत्तबाणं अविपरीतं । बुसीमतो ति वुसितवन्तस्स । सेसं सब्बत्थ
पाकटमेव ।

१० एवं भगवा इमं पि सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
१० च पुब्बसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुतनिपातट्टकथाय
पोसालसुतवण्णना निर्दिता ।

१. तत्र—सी० ।

२. कथं—सी० ।

२०. ‘अथ तत्र’ सी०, स्था० ।

४. अनुकक्षेन—सी० ।



१६. मोघराजसुत्तवण्णना (१५)

उपत्ति-कथा

११२३. द्वाहं सकं ति मोघराजसुतं । तत्य द्वाहं ति द्वे वारे अहं । सो हि पुब्वे अजितसुतस्स च तिस्समेतेय्यसुतस्स^१ च अवसावे द्विक्खतुं भगवन्तं पुच्छ, भगवा पनस्स इन्द्रियपरिपाकं आगमयमानो न व्याकासि । तेनाह—“द्वाहं सकं अपुच्छसं” ति । यावतियं च देवीसि, व्याकरोती ति मे सुतं ति यावतियं च सहधम्मिकं पुट्ठो ५ विसुद्धिदेवभूतो इसि भगवा सम्मासम्बन्धुद्वो व्याकरोती ति एवं मे सुतं । गोधावरीतीरे येव किर सो एवमस्सोसि । तेनाह—“व्याकरोती ति मे सुतं” ति ।

R 602

५

गाथा-अत्थवण्णना

११२४. अयं लोको ति मनुस्सलोको । परोलोको ति तं ठपेत्वा अवसेसो । सदेवको ति ब्रह्मलोकं ठपेत्वा अवसेसो उपपत्तिदेवसम्मुतिदेव- १० B. 318 युत्तो, “ब्रह्मलोको सदेवको” ति एतं वा “सदेवके लोके” ति आदिनयनिदस्सनमत्तं^२, तेन सब्बो पि तथावुत्पकारो लोको वेदितब्बो ।

गाथा-अत्थवण्णना

११२५. एवं अभिक्कन्तदस्साविं ति एवं अगगदस्साविं, सदेवकस्स लोकस्स अजझासयाधिमुत्तिगतिपरायणादीनि पर्सिस्तुं समत्थं ति दस्सेति ।

15

१. मेतेय्य०—रो० ।

२. आदितोनयस्सनिदस्सनमत्तं—सी०;

आदिना नयस्स०—रो०;

आदिनयदस्सनमत्तं—स्या० ।

गाथा-अत्यवणना

११२६. सुञ्जतो लोकं अवेक्खस्सू ति अवसियपवत्तसल्लक्खण-
वसेनै वा तुच्छसङ्घारसमनुपस्सनावसेनै वाति द्वीहि कारणेहिै
सुञ्जतो लोकं पस्स । अत्तानुदिंडु ऊहच्चा ति सकायदिंडु
उद्धरित्वाै । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

३ एवं भगवा इमं पि सुतं अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने
च वृत्तसदिसो एव धम्माभिसमयो अहोसी ति ।

सुत्तनिपातट्टकथाय
भोधराजसुत्तवणना निट्टिता ।

प्रथमं उ गी शिरिभि । लोज्जवान् लि शिरि लु
शिरिभीज्ञान्तेष्ठ शिरिभि लम्भि लिभित्त शी शिरिभि । शिरिभि
ति शिरिभि कैलोहि । लु लु लि शिरिभि शिरिभि । लु
लिभिभीत्त शिरि शिरिभि लु लु

सुत्तनिपात-अट्टकथा
सुत्तनिपात-अट्टकथा
सुत्तनिपात-अट्टकथा
सुत्तनिपात-अट्टकथा

१. अवसिस्पवत्त ०—स्थौ० ।

२. आकारेहि—रो० ।

३. तुच्छै०—सी०, रो० ।

४. उत्तरित्वा—सी०, रो० ।

१७. पिङ्गियसुत्तवण्णना (१६)

उप्पत्ति-कथा

११२७. जिणोहमस्मी ति पिङ्गियसुत्तं । तथ जिणोहमस्मि अबलो वितवणो ति सो किर ब्राह्मणो जराभिभूतो वीसवस्ससतिको जातिया, दुब्बलो च “इध पदं करिस्सामी” ति अञ्जत्थेवं करोति, विनट्टुपुरिमच्छविवणो च । तेनाह—“जिणोहमस्मि अबलो वीतवणो” ति । माहं नस्सं मोमुहो अन्तरावाः^३ ति माहं तु यहं धम्मं असच्छक्तवा अन्तरायेव अविद्वा हुत्वा अनस्सि । जातिजराय इध विष्पहानं ति इधेव तव पादमूले पासाणके वा चेतिय जातिजराय विष्पहानं निब्बान धम्मं यमहं विजञ्चनं, तं मे आचिक्ख ।

R. 603

गाथा-अत्थवण्णना

११२८. इदानि यस्मा पिङ्गियो काये सापेक्खताय “जिणो-हमस्मी” ति गाथमाह^४ तेनस्स भगवा काये सिनेहप्पहानत्थं “दिस्वान रूपेसु विहञ्चमाने” ति गाथमाह । तथ रूपेसु ति रूपहेतु रूपपञ्चया । विहञ्चमाने ति कम्मकारणादीहि उपहञ्चमाने । रूपं ति रूपेसु ति चक्खुरोगादीहि च रूपहेतुयेव जना रूपं ति बाधीयं ति ।

10 B. 319

गाथा-अत्थवण्णना

११२९-३०. एवं भगवता याव अरहतं ताव कथितं पटिपत्ति सुत्वा पि पिङ्गियो जरादुब्बलताय विसेसं अनविगन्त्वाव पुन “दिसाचतस्सो” ति इमाय गाथाय भगवन्तं थोमेन्तो देसनं याचति । अयस्स भगवा पुन पि याव अरहतं, ताव पटिपदं दस्सेन्तो “तण्हाँविपन्ने” ति गाथमाह । सेसं सब्बत्थ पाकटमेव ।

१. अञ्जत्रेव—सी० ।

२. अन्तराया—सी० ।

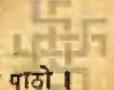
३. आदिमाह—सी०, रो० ।

इमं पि^१ सुतं भगवा अरहत्तनिकूटेनेव देसेसि, देसनापरियोसाने च
पिङ्गियो अनागामिफले पतिद्वासि । सो किर अन्तरन्तरा चिन्तेसि—
“एवं विचित्रपटिभानं नाम देसनं न लभि मय्हं^२ मातुलो बावरी
सवनाया” ति । तेन सिनेहविक्खेपेन अरहतं पापुणितुं नासक्खि ।
५ अन्तेवासिनो पनस्स सहस्रसजटिला अरहतं पापुणिसु, सब्बेव इद्धिमय-
पत्तचीवरधरा एहिभिक्खवो^३ अहेसुं ति ।

सुतनिपातट्टकथां
पिङ्गियसुतवण्णना निट्टिता ।

—०—

१. एवं इदं पि—सी०, स्या०, रो० । २. ‘कि’ स्या० पोथके अधिको पाठो ।
३. एहिभिक्खुनो—सी०, रो० ।



पारायनत्युतिगाथावण्णना

इतो परं सङ्गीतिकारा देसनं थोमेन्ता “इदमबोच भगवा”
तिआदिमाहंसु । तत्थ इदमबोचा ति इदं परायनं अबोच । परिचारक-
सोळसानं ति बावरिस्स परिचारकेन पिङ्गियेन सह सोळसन्नं^१ बुद्धस्स
वा भगवतो परिचारकानं सोळसन्नं ति परिचारकसोळसन्नं । ते एव च
ब्राह्मणा । तत्थ सोळसपरिसा पन पुरतो च पच्छतो च वामपस्सतो च
दक्षिखणपस्सतो च छ^२ योजनानि निसिन्ना उजुकेन द्वादसयोजनिका
अहोसि । अजिञ्जटो ति याचितो अत्थमञ्जाया ति पाठ्विअत्थमञ्जाय ।
धम्ममञ्जाया ति पाठ्विमञ्जाय^३ । पारायनं ति एवं इमस्स धम्म-
परियायस्स अधिवचनं आरोपेत्वा तेसं ब्राह्मणानं नामानि कित्तयन्ता
“अजितो तिस्समेत्तेय्यो...पे०...बुद्धसेदुं उपागमु” ति आहंसु ।

B. 604

५

B. 320

10

गाथा-अत्थवण्णना

११३१-३७. तत्थ सम्पन्नचरणं ति निब्बानपदद्वानभूतेन
पातिमोक्षसीलादिना सम्पन्नं । इसि ति महेसि । सेसं पाकटमेव ।
ततो परं ब्रह्मचरियमच्चरिसु ति मग्गब्रह्मचरियं अचरिसु । तस्मा
पारायनं ति तस्स पारभूतस्स निब्बानस्स अयनं ति वुतं होति ।

पारायनानुगोतिगाथावण्णना

गाथा-अत्थवण्णना

११३८. पारायनमनुगायिस्सं ति अस्स अयं सम्बन्धो—भगवता
हि पारायने देसिते सोळससहस्सा जटिला अरहतं पापुणिसु, अवसेसानं

१. सोळसानं—रो० पोत्थके सब्बत्य ।

२. स्या०, पोत्थके नत्थि ।

३. पालिधम्ममञ्जाय—स्या० ।

च चुद्दसकोटिसह्वानं देवमनुस्सानं धर्माभिसमयो अहोसि । वुत्तञ्ज्हेतं पोराणेहि—

“ततो पासाणके रम्मे, पारायनसमागमे ।

अमतं पापयी बुद्धो, चुद्दस पाणकोटियो” ति ॥

५ निद्विताय पन धर्मदेसनाय ततो ततो आगता मनुस्सा भगवतो आनुभावेन अत्तनो-अत्तनो गामनिगमादीस्वेव पातुरहेसु^१ । भगवा पि सावत्थिमेव अगमासि परिचारकसोऽसादीहि अनेकेहि भिक्खुसहस्रेहि परिवृतो । तथ्य पिङ्गियो भगवन्तं वन्दित्वा आह—“गच्छामहं भन्ते बावरिस्स बुद्धुप्पादं आरोचेतु^२, पटिस्सुतं हि तस्स मया” ति । अथ

१० भगवता अनुब्बातो बाणगमनेनेव गोधावरीतीरं गन्त्वा पादगमनेन अस्समाभिमुखो अगमासि । तमेन^३ बावरी ब्राह्मणो मग्गं ओलोकेन्तो निसिन्नो दूरतोव खारिजटादिविरहितं भिक्खुवेसेन आगच्छन्तं दिस्वा “बुद्धो लोके उपन्नो”^४ ति निद्वं अगमासि । सम्पतं चा पि नं पुच्छ—“किं, पिङ्गिय, बुद्धो लोके उपन्नो” ति ।

१५ आम, ब्राह्मण, उपन्नो, पासाणके चेतिये निसिन्नो अम्हाकं धर्मं देसेसि, तमहं तु यहं देसेस्सामी ति । ततो बावरी महता सकारेन सपरिसो तं पूज्रेत्वा आसनं पञ्चापेषि । तथ्य निसीदित्वा पिङ्गियो “पारायनमनुगायिस्सं” ति आदिमाह ।

तत्थ अनुगायिस्सं ति भगवता गीतं अनुगायिस्सं । यथाइक्खी ति

२० यथा सामं सच्चाभिसम्बोधेन असाधारणबाणेन च अद्विक्ष । निक्कामो ति पहीनकामो । “निक्कमो^५” ति पि पाठो, वीरियवा ति अत्थो निक्खन्तो वा अकुसलयक्खा । निब्बनो^६ ति किलेसवनविरहितो, तण्डाविरहितो एव वा । किस्स हेतु मुसा भगेति येहि किलेसेहि मुसा भणेय्य, एते तस्स पहीनाति दस्सेति । एतेन ब्राह्मणस्स सवने उस्साहं २५ जनेति ।

१. स्याऽ पोत्यके नत्य ।

२. समुपन्नो—शी० ।

३. निक्कामो—रो० ।

४. निब्बनो—स्याऽ ।

गाथा-अत्थवण्णना

११३९-४१. वण्णपसङ्घितं ति गुणपसङ्घितं । सच्चब्हयो ति “बुद्धो” ति सच्चेनेव अव्हानेन नामेन युत्तो । ब्रह्मेति तं ब्राह्मणं आलपति । कुब्बनकं ति परित्तवनं । बहुफलं काननमावसेय्या ति अनेकफलादिविकतिभरितं^१ काननं आगम्म वसेय्य । अप्पदस्से ति बावरिपभुतिके परित्तपञ्चे । महोदधि ति अनोतत्तादिं महन्तं^२ उदकरासि ।

गाथा-अत्थवण्णना

११४२-४४. येमे पुब्बे ति ये इमे पुब्बे । तमनुदासिनो ति तमोनुदो आसिनो । भूरिपञ्चाणो ति आणधजो^३ । भूरिमेधसो ति विपुलपञ्चो । सन्दिद्विकमकालिकं ति सामं पस्सितब्बफलं, त च कालन्तरे पत्तब्बफलं^४ । अनीतिकं ति किलेसईतिविरहितं ।

10

गाथा-अत्थवण्णना

११४५-५०. अथ नं बावरी आह—“किं नु तम्हा” ति द्वे गाथा । ततो विज्ञयो भगवतो सन्तिका अविष्पवासमेव दीपेन्तो “नाहं तम्हा” तिआदिमाह । पस्सामि नं मनसा चक्खुनावाति तं बुद्धं अहं चक्खुना विय मनसा पस्सामि । नमस्समानो विवसेमि^५ रत्ति ति नमस्समानोव रत्ति अतिनामेमि । तेन तेनेव नतो ति येन दिसा भागेन बुद्धो, तेन तेनेवाहं पि नतो तज्जिन्नो तप्पोणो ति दस्सेति ।

R. 608

गाथा-अत्थवण्णना

११५१. दुब्बलथामकस्सा ति अप्पथामकस्स, अथ वा दुब्बलस्स दुत्थामकस्स च वलवीरियहीनस्सा ति वुतं होति । तेनेव कायो न पलेती^६ ति तेनेव दुब्बलथामकतेन कायो न गच्छति, येन वा बुद्धो,

१. अनेकफलविकतिभरितं—सी०, रो० । २. गानधजो—स्था० ।

३. पस्सितब्बफलं—स्था० ।

४. व वसेमि—सी० ।

५. परेती—सी०, रो० ।



तेन न गच्छति । “न परेती” ति पि पाठो, सो एवत्थो । तत्था ति बुद्धस्स सन्तिके । सङ्कल्पयन्ताया ति^२ सङ्कल्पगमनेन । तेन युतो ति येन बुद्धो, तेन युतो पयुतो अनुयुतो ति दस्सेति ।

गाथा-अत्थवण्णना

B. 322

११५२. पञ्चं सयानो ति कामकद्वे सयमानो । दीपादीपं
३ उपल्लब्धि ति सत्थारादितो सत्थारादिं अभिगच्छ । अथदसार्सि^३ सम्बुद्धं
१० ति सोहं एवं दुष्टिं गहेत्वा अन्वाहिष्टन्तो^४ अथ पासाणके चेतिय
बुद्धमहकिंख ।

गाथा-अत्थवण्णना

११५३. इमिस्सा गाथाय अवसाने पिञ्ज्रियस्स च बावरीस्स च
इन्द्रियपरिपाकं विदित्वा भगवा सावत्थियं ठितो येव सुवर्णोभासं
१० मुश्चि । पिञ्ज्रियो बावरीस्स बुद्धगुणे वण्णन्तो निसिन्नो एव तं ओभासं
दिस्वा “किं इदं” ति विलोकेन्तो भगवन्तं अत्तनो पुरतो ठितं विय
दिस्वा बावरीब्राह्मणस्स “बुद्धो आगतो” ति आरोचेसि, ब्राह्मणो
उद्वायासना अञ्जलि पगहेत्वा अटुसि । भगवा पि ओभासं फरित्वा
१५ ब्राह्मणस्स अत्तानं दस्सेन्तो उभिन्नं पि सप्त्यायं विदित्वा पिञ्ज्रियमेव
आलपमानो “यथा अहू वक्कली” ति इमं गाथमभासि ।

R. 607

तस्तथो—यथा वक्कलित्येरो सद्वाधिमुत्तो अहोसि, सद्वाधुरेन
च अरहत्तं पापुणि, यथा च सोळसन्नं एको भद्रावुधो नाम यथा च
आळबि गोतमो, एवमेव त्वं पि पमुच्चस्सु सद्धं, ततो सद्वाय
२० अधिमुच्चन्तो “सब्बे सह्वारा अनिच्चा” ति आदिना नयेन विपस्सनं
आरभित्वा मच्चुधेयस्स पारं निबानं गमिस्ससी ति अरहत्तनिकूटेनेव^५
देसनं निट्टापेसि, देसनापरियोसाने पिञ्ज्रियो अरहते बावरी अनागामिकले
पतिट्टिहि, बावरीब्राह्मणस्स सिस्सा पन पञ्चसता सोतापन्ना अहेसुं ।

१. पलेती—सी०, रो० ।

३. अहसार्सि—सी०, स्या०, रो० ।

५. सुवर्णामं—सी०, रो० ।

२. ‘तेन’ स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

४. अनाहिष्टित्वा—स्या० ।

६. अरहत्तनिकूटेन—सी० ।

गाथा-अत्थवण्णना

११५४-५५. इदानि पिङ्गियो अत्तनो पसादं पवेदेन्तो? “एस भिध्यो” तिआदिमाह । तत्थ पटिभानवा ति पटिभानपटिसमिभदाय उपेतो । अधिदेवे अभिज्ञब्राया ति अधिदेवकरे धम्मे बत्वा । परोवरं ति हीनपणीतं, अत्तनो च परस्स च अधिदेवत्तकरं सब्बं धम्मजातं वेदीति वुतं होति । कह्वीनं पटिजानतं ति कह्वीनंयेव सतं ५ “निककह्वम्हा” ति पटिजानन्तानं ।

गाथा-अत्थवण्णना

११५६. असंहीरं ति रागादीहि असंहारियं । असंकृष्टं ति अकृष्टं अविपरिणामवम्मं । द्वीहि पि पदेहि निब्बानं भणति । अद्वा गमिस्सामी ति एकंसेनेव तं अनुपादिसेसं निब्बानधातुं गमिस्सामि । न मेत्थ कह्वा ति नत्थ मे एथ निब्बाने कह्वा । एवं मं धारेहि 10 B. 323 अधिमुत्तचितं ति पिङ्गियो “एवमेव त्वं पि पमुञ्चस्सु सद्धं” ति इमिना भगवतो ओवादेन अतनि सद्धं उप्पादेत्वा सद्धाधुरेनेव च विमुञ्चित्वा^२ तं सद्धाधिमुत्ततं पकासेन्तो भगवन्तं आह—“एवं मं धारेहिै अधिमुत्त-चितंै” ति । अयमेत्थै अधिष्पायो “यथा मं त्वं अवच, एवमेव अधिमुत्तं धारेही” तिै ।

इति परमत्थजोतिकाय खुद्दकटुकथाय
सुत्तनिपातटुकथाय
सोटसब्राह्मणसुत्तवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो च पञ्चमो वग्गो अत्थवण्णनानयतो,

नामेन पारायनवग्गो ति ।

—०—

१. निवेदेन्तो -सी०, स्या०, रो० । २. विमुञ्चित्वा—सी० ।

३-४. धारेथा—सी०, रो० । ४-४. नत्थ—सी० ।

निगमनकथा

एतावता च यं वुतं—

“उत्तमं वन्दनेय्यानं, वन्दित्वा रतनतयं ।
यो खुद्कनिकायम्हि, खुद्धाचारप्पहायिना ॥
देसितो लोकनाथेन, लोकनित्थरणेसिना ।
तस्स सुत्तनिपातस्स, करिस्सामत्थवण्णनं” ति ॥

5

R. 603 एत्थ उरगवरगादिपञ्चवग्गसङ्गहितस्स॑ उरगसुत्तादिसत्ततिसुत्तप्पभेदस्स
सुत्तनिपातस्स अथवण्णना कता होति । तेनेतं वुच्चति—

10

“इमं सुत्तनिपातस्स, करोन्तेनत्थवण्णनं ।
सद्धम्मट्टिकामेन, यं पतं कुसलं मया ॥
तस्सानुभावतो खिप्पं, धम्मे अरियप्पवेदिते ।
वुहुं विरुद्धिंह वेपुलं, पापुणातुं अयं जनो” ति ॥
(परियतिप्पमाणतो चतुचत्तालीसमत्ता भाणवारा ॥)

B 324

परमविसुद्धसद्धाबुद्धिवीरियप्पटिमण्डतेन॒ सीलाचारज्जवमद्-
वादिगुणसमुदयसमुदितेन सकसमयसमयन्तरगहनज्ञोगाहणसमत्थेन
पञ्चावेय्यतियसमन्नागतेन तिपिटकपरियतिप्पभेदे सादूकथे सत्थुसासने
अप्पटिहृतआणप्पभावेन महावेय्याकरणेन करणसम्पत्तिजनितसुख-
विनिगगतमधुरोदारवचनलावण्णयुतेन युत्तमुत्तवादिना वादीवरेन
महाकविना छळभिञ्चापटिसम्भदादिप्पभेदगुणपटिमण्डते उत्तरिमनुस्स-
धम्मे सुप्पतिद्वितबुद्धीनं थेरवंसप्पदीपानं थेरानं महाविहारवासीनं
20 वंसालङ्कारभूतेन विपुलविसुद्धवुद्धिना बुद्धघोसो ति गरुहि गहित नाम-
धेयेन थेरेन कता अयं परमत्थजोतिका नाम सुत्तनिपातटुकया—

१. ० संगहस्स—सी०, रो० ।

२. ० वीरियगुणप्पटिमण्डतेन०—

सी०, स्य०, रो० ।

ताव तिद्वृतु लोकस्मि, लोकनित्यरणेसिनं ।
 दस्सेन्त्री कुलपुत्तानं, नयं पञ्चाविसुद्धियाः ॥
 याव बुद्धोति नामं पि, सुद्धचित्तस्स तादिनो ।
 लोकम्हि लोकजेद्वस्स, पवत्तति महेसिनो ति ॥

सुत्तनिपातत्थवण्णना निद्विता ।

—०—

१. छीलविसुद्धिया—सी०, रो०;
 पञ्चायसुद्धिया—स्या० ।



नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मातम्बुद्धस्स

२. चूठवगो

१. रतनमुत्तं

२२४. यानीध भूतानि समागतानि, भूम्मानि वा यानि व अन्तलिक्षे ।
सब्बेव भूता सुमना भवन्तु, अथो पि सकक्त्वा सुणन्तु भासितं ॥
२२५. तस्मा हि भूता निसामेथ सब्बे, मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये वर्णि, तस्मा हि ने रक्खय अप्यमत्ता ॥
२२६. यं किञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा, सग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न तो समं अत्तिं तथागतेन, इदं पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥
२२७. खयं विरागं अमतं पणीतं, यदज्जगा सक्यमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि, इदं पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥
२२८. यं बुद्धसेद्गो परिवर्णयी सुचि, समाधिमानन्तरिक्तञ्जमाहु ।
समाधिना तेन समो न विज्जति, इदं पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥
२२९. ये पुगला अद्व सतं पसत्था^१, चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।
ते दक्षिणेया सुगतस्स सावका, एतेसु दिक्षानि महफलानि ।
इदं पि सङ्घे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥
२३०. ये सुप्पयुता मनसा दब्बहेन, निकामिनो गोतमसासनम्हि ।
ते पतिपत्ता अमतं विगद्ध, लद्धा मुद्धा निबुद्धि भूञ्जमाना ।
इदं पि सङ्घे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥
२३१. यथिन्द्रियो पठविं^२ सितो^३ सिया, चतुविभ वातेहि^४ असम्पकम्पियो । 20
तथूपमं सप्पुरिसं वदामि, यो अरियसच्चानि अवेच्व पस्सति ।
इदं पि सङ्घे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

१ पसद्गा—स्या० ।

२ वातेभि—स्या० ।

३-२०. पथविस्सितो—म० ।

२३२. ये अरियसच्चानि विभावयन्ति, गम्भीरपञ्जोन सुदेसितानि ।
किञ्चा पि ते होन्ति भुसं^१ पमता^२, न ते भवं अटुममादियन्ति ।
इदं पि सङ्घे^३ रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३३. सहावस्स दस्सनसम्पदाय, तथस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
५ सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छितं च, सीलब्न्वतं वा पि यदतिथ किञ्चि ॥
२३४. चतूर्हपायेहि च विष्पमुक्तो, छ्वच्चाभिठानानि अभव्बो कातु^४ ।
इदं पि सङ्घे^५ रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३५. किञ्चा पि सो कम्मं करोति पापकं, कायेन वाचा उद^६ चेतसा वा ।
१० अभव्बो सो तस्स पटिच्छादाय^७, अभव्बता दिट्ठपदस्स वुता ।
इदं पि सङ्घे^८ रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३६. वनप्पगुम्बे यथा फुस्सितगे, गिम्हानमासे पठमर्स्मि गिम्हे ।
१५ तथपमं धम्मवरं अदेसयि, निब्बानगार्मि परमं ह्रिताय ।
इदं पि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३७. वरो वरञ्जा^९ वरदो वराहरो, अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
२० इदं पि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३८. खीणं पुराणं नवं नतिथ सम्भवं, विरत्तचित्तायतिके भवस्मि ।
२५ ते खीणबीजा अविरुच्छिष्ठन्दा, निब्बन्ति धीरा यथायं पदीपो ।
इदं पि सङ्घे^{१०} रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवर्त्थि होतु ॥
२३९. यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्षे ।
२४०. तथागतं देवमनुस्सपूजितं, बुद्धं नमस्साम सुवर्त्थि होतु ॥
२४०. यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्षे ।
२४१. तथागतं देवमनुस्सपूजितं, धम्मं नमस्साम सुवर्त्थि होतु ॥
२४१. यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्षे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं, सङ्घं नमस्साम सुवर्त्थि होतु ति ॥

२. आमगन्धसुतं

२४२. “सामाकचिडगूलकचीनकानि^१ च”, पत्तप्फलं मूलफलं^२ गविष्पफलं ।
२५ धमेन लद्धं सतमस्नमाना^३, न कामकामा अलिकं भणन्ति ॥

- | | |
|-------------------------------------|------------------------------------|
| १-१. शुस्प्यमत्ता—सी०, स्या०, रो० । | २. युद—स्या० । |
| ३. पटिच्छादाय—सी० । | ४. सामाकचिडगूलक०—सी०, स्या०, रो० । |
| ५. सी०, रो० पोत्यकेसु नरिथ । | ६. मूलफलं—सी०, स्या०, रो० । |
| ७. सतमस्नमाना—सी० । | |

२४३. “यदस्तमानो” सुकरं सुनिद्वितं, परेहि दिनं पयतं पणीतं ।
सालीनमन्तं परिभुञ्जमानो, सो भुञ्जसी^२ कस्सप आमगन्धं ॥
२४४. “न आमगन्धो मम कथ्यती ति, इच्चेव त्वं भाससि ब्रह्मवन्धु ।
सालीनमन्तं परिभुञ्जमानो, सकृन्तमंसेहि सुसङ्गतेहि ।
पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं, कथं^३ पकारो^३ तव आमगन्धो” ॥ ६
२४५. “पाणितिपातो वध्येदबन्धनं, थेयं मुसावादो निकतिवृच्छनानि^४ च ।
अज्ञेनकुतं^५ परदारसेवना, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२४६. “ये इध कामेसु असञ्जाता जना, रसेसु गिद्धा असुचिभावमस्तिता^६ ।
नतिथकिद्विं^७ विसमा दुरन्नया, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२४७. “ये लूखसा दारुणा^८ पिद्विमंसिका, मित्तद्दुनो निवकरुणातिमानिनो ॥ १०
अदानसीला न च देन्ति कस्सचि, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२४८. “कोधो मदो थम्भो पच्चुपट्टापना^९, माया उसूया^{१०} भस्ससमुस्सयो च ।
मानातिमानो च असविभ सन्थवो, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२४९. “ये पापसीला इणधातसूचका^{११}, बीहारकूटा इध पाटिरुपिका ।
नराधमा येध करोन्ति किविसं, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ १५
२५०. “ये इध पाणेसु असञ्जाता जना, परेसमादाय विहेसमुयुता ।
दुस्सीललुदा^{१२} फूलसा अनादरा, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२५१. “एतेसु गिद्धा विश्वदातिपातिनो, निच्छुयुता पेच्च तमं वजन्ति ये ।
पतन्ति सत्ता निरयं अवंसिरा, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥
२५२. न^{१३} मच्छमंसानमनासकतं^{१४},
न नगियं न^{१५} मुण्डियं जटाजलं ।
खराजिनानि^{१६} नागिगहुतस्सुपसेवना^{१७}, २०

१. यदञ्जमानो—सी०, रो०;

यदस्समानो—स्या० ।

२. भुञ्जसि—सी०; भुञ्जती—रो० ।

३-५. कथ्यपकारो—सी०, रो० ।

४. निकतीवृच्छनानि—सी०, स्या०, रो० ।

५. अज्ञेनकज्जं—सी०;

६. असुचीकमिस्ता—सी०, रो०;

अन्जेनकज्जं—रो० ।

असुचीकमिस्ता—स्या० ।

७. नतिथोकिद्विं—सी० स्या० ।

८. दारुणा—स्या० ।

८. पच्चुपट्टापना च—सी०, स्या०, रो० ।

९. उसूया—स्या०, रो० ।

११. इणधा च सूचका—स्या०, रो० ।

१२. दुस्सीललुदा—स्या० ।

१३-१३. न मच्छमंसं नानासकतं—स्या०, रो०;

१४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नतिथि ।

न मच्छमंसं अनासकतं—सी० ।

१५. खराजिनानि वा—रो० ।

१६. वागिगहुतस्सुपसेवना वा—सी०;

नागिगहुतस्सुपसेवना—स्या०;

नागिगहुतस्सुपसेवनावया—रो० ।



ये वा पि लोके अमरा बहू तपा ।

मन्ताहुती यञ्जामुतृपसेवना,

सोधेन्ति मच्चं अवितिणकहुँ ॥

२५३. यो^१ तेसु गुत्तो विदितिन्द्रियो चरे,

धस्मे ठिठो अज्जयमद्वे रतो ।

सञ्जातिगो सबबदुकखप्पहीनो,

न लिष्पति^२ दिट्टसुतेसु धीरो ॥

२५४. इच्छेतमल्थं भगवा पुनष्पुनं,

अकदासि न^३ वेदयि मन्तपारगू ।

चिचाहि गाथाहि मुनी^४ पकासयि^५,

निरामगन्धो असितो दुरश्ययो ॥

२५५. सुत्वान बुद्धस्स सुभासितं पदं,

निरामगन्धं सबबदुकखप्पनुदन^६ ।

नीचमनो वन्द तथागतस्स,

तत्थेव पब्बज्जमरोचयित्था ति ॥

३. हिरिसुत्तं

२५६. हिरि तरन्तं विजिगुच्छमानं,

तवाहमस्मि^७ इति भासमानं ।

सर्यानि कम्मानि अनादियन्तं,

नेसो ममं ति इति न^८ विजञ्जा ॥

२५७. २५७. अनन्वयं पियं वाचं, यो मितेसु पकुब्बति ।

अकरोन्तं भासमानं, परिजानन्ति पण्डिता ॥

२५८. न सो मित्तो यो सदा अप्पमत्तो,

भेदासङ्की रन्धमेवानुपस्सी ।

यस्मि च सेति उरसी व पुत्तो,

स वे मित्तो यो परेहि अभेज्जो ॥

१. सो०—सी०, रो० ।

२. लिष्पति—स्या० ।

३. तं—सी०, रो० ।

४-५. मुनिष्पकासयि—सी०, स्या०, रो० ।

६. सबबदुकखप्पनुदन—स्या० ।

६. सखाहमस्मि—सी०, स्या०, रो० ।

७. तं—सी० ।

२५९. पामुज्जकरणं ठानं, पसंसावहनं सुखं ।
फलानिसंसो भावेति, वहन्तो पोरिसं धरं ॥
२६०. पविवेकरसं पित्वा^१, रसं उपसमस्स च ।
निदरो होति निष्पापो, धम्मपीतिरसं पिवं ति ॥

४. मङ्गलमुत्तं^२

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डि- ६
कस्स आरामे । अथ खो अञ्जातरा देवता अभिकक्न्ताय रक्तिया अभिकक्न्तवण्णा
केवलकष्टं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्तिः उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय
अज्ञानभासि—

२६१. “बहू देवा मनुस्सा च, मङ्गलानि अचिन्तयु^३ । १०
आकङ्क्षमाना सोत्थानं, ब्रूहि मङ्गलमुत्तमं” ॥
२६२. “असेवना च वालानं, पण्डितानं च सेवना ।
पूजा च पूजनेय्यानं^४, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥
२६३. “पतिरूपदेसवासो^५ च, पुब्बे च कतपुञ्जाता ।
अतसम्मापणिधि च, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥ १५
२६४. “बाहुसच्चं च सिष्पं च, विनयो च सुसिक्षितो ।
सुभासिता च या वाचा, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥
२६५. “मातापितु उपटुनां, पुत्रदारस्स सङ्घ्रहो ।
अनाकुला च कम्मन्ता, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥
२६६. “दानं च धम्मचरिया च, ज्ञातकानं च सङ्घ्रहो । २०
अनवज्जानि कम्मानि, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥
२६७. “आरती^६ विरती^७ पापा, मज्जपाना च संयमो^८ ।
अष्पमादो च धम्मेसु, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥
२६८. “गारवो च निवातो च, सन्तुष्टिं^९ च कतञ्जनुता ।
कालेन धम्मस्सवनं^{१०}, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥ २५

१. पीत्वा—सी०, रो० ।

२. महामङ्गलमुत्तं—रो० ।

३. पूजनेय्यानं—सी०, स्या०, रो० ।

४. पतिरूपदेसवासो—स्या० ।

५-५. आरति विरती—सी०, से० ।

६. सञ्जामो—सी०, स्या०, रो० ।

७. सन्तुष्टी—सी०, स्या०, रो० ।

८. धम्मसवनं—सी०, रो० ।

२६९. “खन्ती च सोवचसप्ता, समणानं च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छ्रा, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥”
२७०. “तपो च ब्रह्मचरियं” च, अरियसञ्चान दस्सनं ।
निवानसच्छ्रकिरिया च, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥”
- ५ २७१. “फुट्टस्स लोकधमेहि, चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विरजं खेमं, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥”
२७२. “एतादिसानि कत्वान, सब्बत्थमपराजिता ।
सब्बत्थ सोर्तिथ गच्छन्ति, तं तेसं मङ्गलमुत्तमं” ति ॥

५. सूचिलोमसुतं

- एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा गयाय विहरति टड्डितमञ्चे
- १० सूचिलोमस्स^३ यववस्स^३ भवने । तेन खो पन समयेन खरो च यक्खो सूचिलोमो
च यक्खो भगवतो अविदूरे अतिवक्तमन्ति । अथ खो खरो यक्खो सूचिलोमं यक्खं
एतदवोच—“एसो समणो” ति ।
- “नेसो समणो, समणको एसो । यावाहं^३ जानामि यदि वा सो^४ समणो,
यदि वा सो^५ समणको” ति ।
- १५ अथ खो सूचिलोमो यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्ख्यमि; उपसङ्ख्यमित्वा
भगवतो कायं उपनामेसि । अथ खो भगवा कायं अपनामेसि । अथ खो सूचिलोमो
यक्खो भगवन्तं एतदवोच—“भायसि मं, समणा” ति ?
- “न ख्वाहं तं, आवुसो, भायामि; अपि च ते सम्फस्सो^६ पापको” ति ।
- “पञ्चहं तं, समण, पुच्छस्सामि । सचे मे न व्याकरिस्ससि^७, चित्तं वा ते
२० खिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय
खिपिस्सामी” ति ।
- “न ख्वाहं तं, आवुसो, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा खिपेय्य हृदयं वा फालेय्य
पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपेय्य; अपि च त्वं, आवुसो, पुच्छ यदाकङ्गसी”
२५ ति ।

१. ब्रह्मचरिया—सी०, रो० ।

३. याव—सी०, रो० ।

५० सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नतिथ ।

७. व्याकासि—स्या०;

व्याकरिस्ससि—सी०, रो० ।

२-२. सूचिलोमयवस्स—स्या० ।

४. स्या० पोत्यके नतिथ ।

६. सप्फस्सो—म० ।

अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्ञभासि—

२७३. “रागो च दोसो च कुतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो कुतोजा ।
कुतो समुद्राय मनोवितक्का, कुमारका धङ्गमिवोस्सजन्ति” ॥

२७४. “रागो च दोसो च इतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो इतोजा ।
इतो समुद्राय मनोवितक्का, कुमारका धङ्गमिवोस्सजन्ति” ॥ ६

२७५. “स्नेहजा अत्तसम्भूता, नियोधस्सेव खन्धजा ।
पुरुष विसता कामेसु, मालुवा व विततावने ॥

२७६. “ये नं पजानन्ति यतोनिदानं, ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख ।
ते^२ दुत्तर^२ ओवमिमं तरन्ति, अतिष्णपुब्बं अपुनब्बवाया” ति ॥

६. धर्मचरियसुतं

२७७. धर्मचरियं ब्रह्मचरियं एतदाहु वसुतम् ।

पब्बजितो पि चे होति, अगारा^३ अनगारियं ॥

२७८. सो चे मुखरजातिको, विहेसाभिरतो मगो^४ ।
जीवितं तस्स पापियो, रजं वड्डेति अत्तनो ॥

२७९. कलहभिरतो भिक्खु, मोहधम्मेन आवुतो^५ ।
अक्खातं पि न जानाति, धर्मं बुद्धेन देसितं ॥

२८०. विहेसं भावितत्तानं, अविजज्ञाय पुरक्खतो ।
सङ्घिलेसं न जानाति, मगं निरयगामिनं ॥

२८१. विनिपातं समाप्नो, गवभा गव्भं तमा तमं ।
स वे तादिसको भिक्खु, पेच्च दुक्खं निगच्छति ॥

२८२. गूथकूपो^६ यथा अस्स, सम्पुण्णो गणवस्सिको ।
यो च एवरूपो अस्स, दुविसोघो हि साङ्गणो^७ ॥

२८३. यं एवरूपं जानाथ, भिक्खवो गेहनिसितं ।
पापिचञ्च पापसङ्क्षेपं, पापबाचारगोचरं ॥

10

15

20

१. यक्खा—सी० ।

२-२. तथुत्तर—स्या० ।

३. अगारस्मा—सी०, स्या० ।

४. मिगो—स्या० ।

५. अवटो—सी० ।

६. गूथकूपो—स्या० ।

७. सङ्गणो—स्या० ।

२८४. सब्बे समग्गा हुत्वान्, अभिनिव्वजिज्याथ^१ नं ।
कारण्डवं^२ निद्रमथ, कसम्बुं अपकस्सथ^३ ॥
२८५. ततो पलापेः^४ वाहेथ, अस्समणे समणमानिने ।
निद्रमित्वान् पापिच्छेष, पापआचारगोचरे ॥
२८६. सुद्धा सुद्धे हि संवासं, कप्पयब्बहो पतिस्सता ।
तती समग्गा निपका, दुखस्सन्तं करिस्सथा ति ॥

७. ब्राह्मणधर्मिकसुतं

एवं मे सुतं । एकं समर्यं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-पिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला कोसलका ब्राह्मणमहासाला जिणा बुड्ढा महल्लका अद्भुता वयोअनुपत्ता येन भगवा तेनुपसङ्घर्मिसु; उपसङ्घर्मित्वा भगवता संद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^५ वीतिसारेत्वा १० एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणमहासाला^६ भगवन्तं एतद्वोचुं—“सन्दिस्सन्ति नु खो, भो गोतम, एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधर्ममे” ति ?

“न खो, ब्राह्मणा, सन्दिस्सन्ति एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं १५ ब्राह्मणधर्ममे” ति ।

“साधु नो भवं गोतमो पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधर्मं भासतुं सचे भोतो गोतमस्तु अगरु” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मणा, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।
“एवं, भो” ति खो ते ब्राह्मणमहासाला भगवतो पञ्चस्सोमुं^७ भगवा एतद्वोच—

२८७. “इसयो पुब्बका आसु, सञ्ज्ञातत्ता तपस्सिनो ।
पञ्च कामगुणे हित्वा, अतदत्थमचारिसु^८ ॥
२८८. “न पसू ब्राह्मणानासु^९, न हिरञ्जनं न धानियं ।
सञ्ज्ञायधनधञ्जासु^{१०}, ब्रह्मं निधिमपालयुं ॥
२८९. “यं नेसं^{११} पक्तं आसि द्वारभत्तं उपट्टितं ।
सद्धापकतमेसानं, दातवे तदमञ्जासु^{१२} ॥

१. अभिनिव्वजिज्याथ—सी०, रो०;
अभिनिव्वजिज्याथ—स्या० ।
२. पलापे—स्या० ।
३. करण्ड व—स्या० ।
४. वलाले—स्या० ।
५. सारणीय—म० ।
६. ब्राह्मणमहासाला—सी० ।
७. वत्तदत्थमचारिसु—स्या० ।
८. तेचं—रो० ।

९. अवकस्सय—सी०, स्या० ।
३. अवकस्सय—सी०, स्या० ।
४. सारणीय—म० ।
५. वत्तदत्थमचारिसु—स्या० ।

२९०. “नानारत्तेहि वथेहि, सयनेहावसयेहि च ।
फीता जनपदा रटा, ते नर्मस्सु ब्राह्मणे ॥
२९१. “अवज्ञा ब्राह्मणा आसुं, अजेया धर्मरक्षिता ।
न ने^१ कोचि निवारेसि, कुलद्वारेसु सब्बसो ॥
२९२. “अटुचत्तालीसं^२ वस्सानि, (कोमार) ब्रह्मचरियं चरिसु ते ।
विजजाचरणपरियेटि, अचहं ब्राह्मणा पुरे ॥
२९३. “न ब्राह्मणा अञ्जनमगमुं, न पि भरियं किणिमु ते ।
सम्पियेनेव संवासं, सङ्घन्त्वा समरोचयुं ॥
२९४. “अञ्जन तम्हा समया, उतुवेरमणि पति ।
अन्तरा मेथुनं धर्मम्, नास्मु गच्छन्ति ब्राह्मणा ॥
२९५. “ब्रह्मचरियं च सीलं च, अज्जवं मद्वं तपं ।
सोरच्चवं अविर्हिंसं च, खन्ति चा पि अवण्णयुं ॥
२९६. “यो नेसं परमो आसि, ब्रह्मा दब्बृपरक्मो ।
स वा पि मेथुनं धर्मम्, सुपिनन्ते^३ पि^४ नागमा ॥
२९७. “तस्स वत्तमनुसिक्खन्ता, इघेके विज्ञाजातिकाः ।
ब्रह्मचरियं च सीलं च, खन्ति चा पि अवण्णयुं ॥
२९८. “तण्डुलं सयनं वत्थं, सप्तितेलं च याचिय ।
धर्मेन सप्तोधानेत्वा, ततो यञ्जनमकप्पयुं ॥
२९९. “उपट्टिर्त्स्म यञ्जनास्मि, नास्तु गावो हर्निमु ते ।
यथा माता पिता भाता, अञ्जो वा पि च जातका ।
गावो नो परमा मिता, यामु जायन्ति ओसदा” ॥
३००. “अन्नदा बलदा चेता, वण्णदा सुखदा तथा ।
एतमत्थवसं^५ जात्वा, नास्मु गावो हर्निमु ते ॥
३०१. “सुखुमाला महाकाया, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
ब्राह्मणा सेहि धर्मेहि, किञ्चाकिञ्चेसु उस्सुका ।
याव लोके अवर्तिसु, सुखमेधित्थयं पजा ॥
३०२. “तेसं आसि विपल्लासो, दिस्वान अणुतो अणु ।
राजिनो च वियाकारं, नारियो^६ समलङ्घता ॥

१. ते—सी० ।

३-३. सुपिनन्तेन—स्या०, रो० ।

४. विज्ञाजातिका—सी० ।

६. एतमत्थं वसं—पी० ।

५. एतमत्थं वसं—पी० ।

२. अटुचत्तारीसं—सी०, रो०;

अटुचत्तारीसं—स्या० ।

५. ओसदा—स्या० ।

७. नारियो च—स्या०, रो० ।



३०३. “रथे चाजञ्जासंयुते”, सुकते चित्तसिव्वने^१ ।
निवेसे निवेसे च, विभत्ते भागसो मिते ॥
३०४. “गोमण्डलपरिबूङ्खहं^२ नारीवरगणायुतं^३ ।
उठारं मानुसं भोगं, अभिज्ञार्यिसु ब्राह्मणा ॥
- ६ ३०५. “ते तथ मन्ते गन्थेत्वा, ओक्काकं तदुपागमुं ।
पहूतधनधब्जोसि, यजस्सु बहु ते वित् ।
यजस्सु बहु ते धनं ॥
३०६. “ततो च राजा सञ्जनातो, ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेयं” निरगव्वठं^४ ।
१० एते यागे यजित्वान, ब्राह्मणानमदा धनं ॥
३०७. “गावो सयनं च वथं च, नारियो समलङ्घता ।
रथे चाजञ्जासंयुते, सुकते चित्तसिव्वने ॥
३०८. “निवेसनानि रम्मानि, सुविभत्तानि भागसो^५ ।
नानाधब्जास्स पूरेत्वा, ब्राह्मणानमदा धनं ॥
- १५ ३०९. “ते च तथ धनं लद्धा, सक्षिधि समरोचयुं ।
तेसं इच्छावतिणानं, भिय्यो तण्हा पवड्डेय ।
ते तथ मन्ते गन्थेत्वा, ओक्काकं पुनमुपागमुं^६ ॥
३१०. “यथा आपो च पठवी^७ च, ^{१०} हिरञ्जनं धनधानियं ।
एवं गावो मनुस्सानं, परिक्खारो सो हि पाणिनं ।
२० यजस्सु बहु ते वित्, यजस्सु बहु ते धनं ॥
३११. “ततो च राजा सञ्जनातो, ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
नेका^{११} सतसहस्रियो, गावो यञ्जो अघातयि^{१२} ॥
३१२. “न पादा न विसाणेन, नास्मु हिसन्ति केनचि ।
गावो एव्वक्समाना, सोरता कुम्भदूहना ।
ता विसाणे गहेत्वान, राजा सत्थेन घातयि ॥

१. वाजञ्जासंयुते—सी० ।

२. चित्तसिव्वने—स्या० ।

३. गोमण्डलपरिबूङ्खहं—सी०, रो० ।

४. नारीवरगणायुतं—स्या० ।

० परिबूङ्खहं—स्या० ।

५. वाचपेयं—रो० ।

६. विरगलं—सी० ।

७. सब्बसो—स्या० ।

८. पुनुपागमुं—सी० ।

९. पथवी—म० ।

१०. सी० पोत्थके नत्यि ।

११. अनेका—सी० ।

१२. आघातयी—सी० ।

३१३. “ततो देवा पितरो च, इन्दो बसुररक्खसा ।
अधम्मो इति पवकन्दुं, यं सत्यं निपती गवे ॥
३१४. “तयो रोगा पुरे आसुं, इच्छा अनसनं जरा ।
पसूनं च समारम्भा, बट्टानवुतिमागमुं ॥
३१५. “एसो अधम्मो दण्डानं, ओककन्तो पुराणोः अहु ।
अदूसिकायो हच्छान्ति, धम्मा धंसन्ति॑ याजका ॥
३१६. “एवमेसो अणुधम्मो, पोराणो विच्छ्रुगरहितो ।
यथ एदिसकं पस्सति, याजकं॒ गरहृती जनो ॥
३१७. “एवं धम्मे वियापन्ने, विभिन्ना सुद्वेस्सिका ।
पुथू विभिन्ना खत्तिया, पाँत भरियावमच्छाथ ॥
३१८. “खत्तिया ब्रह्मबन्धु च, ये चच्छो गोत्तरक्षिता ।
जातिवादं निरंकत्वा, कामानं वसयन्वगुं॑” ति ॥
- एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं एतदवोचुं—“अभिकरन्तं,
भो गोतम....पे०....उपासके नो भवं गोतमो धारेतु बज्जतगे पाणुपेते
सरणं गते” ति ।

८. नावासुत्तं

३१९. यस्मा हि धम्मं पुरिसो विजच्छा, इन्दं न देवता पूजयेत्य ।
सो पूजितो तस्मि॑ पसन्नचित्तो, बहुस्सुतो पातुकरोति धम्मं ॥
३२०. तदट्टिकत्वान् निसम्म धीरो, धम्मानुधम्मं पठिप्जमानो ।
विच्छ्रु विभावी निपुणो च होति, यो तादिसं भजति अप्यमत्तो ॥
३२१. खुदं च बालं उपसेवमानो, अनागतत्थं च उसूयकं॑ च ।
इवेव धम्मं अविभावयित्वा, अवितिष्णकह्वो मरणं उपेति ॥
३२२. यथा नरो आपगमोतरित्वा, महोदिकं॑ सलिलं सोघसोतं ।
सो वुहमानो अनुसोतगामी, कि सो परे सक्खति तारयेतं ॥
३२३. तथेव धम्मं अविभावयित्वा, बहुस्सुतानं अनिसामयत्थं ।
सयं अजानं अवितिष्णकह्वो, कि सो परे सक्खति निज्जपेतुं ॥

१. पुरणो—स्या० ।

२. धंसेन्ति—सी०, रो० ।

३. यजकं—स्या० ।

४. वसमुपागमुं—स्या०, रो० ।

५. तस्मि—सी०, स्या०, रो० ।

६. उसूयकं—स्या० ।

७. महोदिकं—सी०, रो० ।

६२४. यथा पि नावं दब्बहमारुहित्वा, पियेन^१ रित्तेन समज्ज्ञभूतो ।
सो तारये तथ्य बहू पि अञ्जो, तत्रूपयञ्जन्^२ कुसलो मुतीमा^३ ॥
३२५. एवं पि यो वेदगु भाविततो, बहुस्सुतो होति अवेधधम्मो ।
सो खो परे निजङ्गपये पजानं, सोतावधानूपनिसूपपन्ने^४ ॥
- ६ ३२६. तस्मा हवे सप्तुरिसं भजेत्य, मेधाविनञ्चेव बहुसुतं च ।
अञ्जाय अत्थं पटिपज्जमानो, विज्ञातधम्मो स^५ सुखं लभेथा ति ॥

९ किसीलसुतं

३२७. “किसीलो किसमाचारो, कानि कम्मानि ब्रह्मयं ।
नरो सम्मा निविट्स्स, उत्तमत्ये च पापुणै” ॥
३२८. “वुड्डापचारी^६ अनुसूयको^७ सिया,
कालञ्जन्^८ चस्स गरूनं^९ दस्सनाय ।
- १० ३२९. धर्मिम कथं एरयितं खणञ्जन्, सुणेय्य सक्कच्च सुभासितानि ॥
३३०. “कालेन गच्छे गरूनं सकासं, थम्भं निरंकत्वा निवातवुत्ति ।
अत्थं धम्मं संयमं^{१०} ब्रह्मचरियं, अनुस्सरे चेव समावरे च ॥
३३१. “धम्मारामो धम्मरतो, धम्मे ठितो धम्मविनिच्छयञ्जन्^{११} ।
नेवाचरे धम्मसन्दोसवादं, तच्छेहि नीयेथ सुभासितेहि ॥
३३२. “हस्सं^{१२} जप्तं परिदेवं पदोसं, मायाकतं कुहनं^{१३} गिद्धिमानं ।
सारम्भं^{१४} कक्षकसं कसावं च^{१५} मुच्छं, हित्वा चरे वीतमदो ठित्तो॥
३३३. “विज्ञातसारानि सुभासितानि, सुतं च विज्ञातसमाधिसारं^{१६} ।
त तस्स पञ्जा च सुतं च वड्ढति, यो साहसो होति नरो पमतो ॥
- २० ३३३. “धम्मे च ये अरियपवेदिते^{१७} रता,
अनुत्तरा ते वचसा मनसा कम्मना^{१८} च ।

१. फियेन—म० ।

२. तत्रूपयञ्जन्—सी० ।

३. मतिमा—स्या० ।

४. सोतावधानोपनिसूपपन्ने—स्या० ।

५. सो—सी०, रो० ।

६-६. वद्धापचारी अनुसूयको—सी०, रो०;

७. कालञ्जन्—स्या०, रो० ।

० अनुसूयको—स्या० ।

८. गुरूनं—स्या० ।

९. सञ्जनम—सी०, रो० ।

१०. हस्सं च—स्या० ।

१०. कुहनं—स्या० ।

१२-१२. सारम्भकक्षकसाव—स्या०, रो० । १३. विज्ञातं समाधिसारं—रो० ।

१४. अरियपवेदिते—स्या० ।

१५. कम्मना—सी०, रो० ।

ते सन्ति सोरच्च वसमा धिसण्ठता,
सुतस्स पञ्चाय च सारमज्जगू” ति ॥

१०. उद्भानसुत्तं

३४४. उद्भवथ निसीदथ, को अथो सुपितेन बो ।
आतुरानञ्चिह का निदा, सल्लविद्वान रूप्तं ॥

३४५. उद्भवथ निसीदथ, दब्बहं सिक्खथ सन्तिया ।
मा बो पमते विञ्चाय, मच्चुराजा अमोहयित्थ वसानुगे ॥

३४६. याय देवा मनुस्सा च, सिता तिद्वन्ति अतिथका ।
तरथेतं विसत्तिकं, खणो बो^१ मा उपच्चगा ।
खणातीता हि सोचन्ति, निरयम्हि समप्तिता ॥

३४७. पमादो रजो पमादो,^२ पमादानुपतिरो रजो ।
अप्पमादेन विज्जाय, अब्बहे^३ सल्लमत्तनो ति ॥

११. राहुलसुत्तं

३४८. “कच्च अभिष्टहसंवासा, नावजानासि पण्डितं ।
उक्काधारो^४ मनुस्सानं, कच्च अपचितो तया” ॥

३४९. “नाहं अभिष्टहसंवासा, अवजानामि पण्डितं ।
उक्काधारो^४ मनुस्सानं, निच्चं अपचितो मया” ॥

३५०. “पञ्च कामगुणे हित्वा, पियरुपे मनोरमे ।
सद्ग्राय घरा निक्खम्म, दुक्खसन्तकरो भव ॥

३५१. “मित्ते भजस्सु कल्याणे, पन्तं च सयनासनं ।
विवितं अप्पनिग्धोसं, मत्तञ्जा होहि भोजने ॥

३५२. “चौवरे पिण्डपाते च, पञ्चये सयनासने ।
एतेसु तण्हं” माकासि, मा लोकं पुनरागमि ॥

३५३. “संवृतो पातिमोक्खस्मि, इन्द्रेयमु च पञ्चसु ।
सति कायगता त्यत्यु, निविदाबदुलो भव ॥

१. बे—रो० ।

२. पमादा—स्या०, रो० ।

३. अब्बूब्बहे—स्या० ।

४-४. बोक्काधारो—स्या० ।

५. तण्ह—स्या० ।

३४४. “निमित्तं परिवज्जेहि, सुभं रागूपसञ्चितं ।
असुभाय चित्तं भावेहि, एकगं सुसमाहितं ॥
३४५. “अनिमित्तं च भावेहि, मानानुसयमुजजह ।
ततो मानाभिसमया, उपसन्तो चरिस्सती” ति ॥
- ५ इत्थं सुदं भगवा आयस्मन्तं राहुलं इमाहि गाथाहि अभिष्ठं ओवदतो ति ।

१२. निग्रोधकप्पसुत्तं?

- एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा आवृत्तियं विहरति अग्गावृते चेतिये ।
तेन खो पन समयेन आयस्मतो वङ्गीसस्स उपज्ञायो निग्रोधकप्पो नाम येरो
अग्गावृते चेतिये अचिरपरिनिबृतो होति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स
रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्तो उदपादि—“परिनिबृतो नु
१० खो मे उपज्ञायो उदाहु नो परिनिबृतो” ति ? अथ खो आयस्मा वङ्गीसो
सायण्हसमयं पटिसल्लाना वृद्धितो येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्ति; उपसङ्क्षिप्तिवा
भगवन्तं अनिवादेत्वा एकमन्तं निसोदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वङ्गीसो
भगवन्तं एतदवोच - “इधं मम्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो
परिवितक्तो उदपादि—‘परिनिबृतो नु खो मे उपज्ञायो, उदाहु नो परि-
१५ निबृतो’” ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्टायासना एकंसं चीवरं कत्वा येन
भगवा तेनञ्जिलि पणामेत्वा भगवन्तं गाथाय अज्ञभासि—
३४६. “पुच्छामि सत्थारमनोनपञ्चं,
दिन्दुं वे धर्ममे यो विचिकिच्छानं छेत्ता ।
अग्गावृते कालमकासि भिक्खु,
आतो यसस्सी अभिनिबृतत्तो ॥
३४७. “निग्रोधकप्पो इति तस्स नामं,
तया कतं भगवा ब्राह्मणस्स ।
सो तं नमस्सं अचरिः मुत्यपेक्खो^३,
आरद्विरियो दब्बहृधम्मदस्सी ॥
- २० ३४८. “तं सावकं सक्य^४ मयं पि सब्बे,
अञ्जातुभिच्छाम समन्तचक्खु ।
समवट्टिता नो सवनाय सोता,
तुवं नो सत्था त्वमनुतरोसि ॥

१. वङ्गीससुतं—सी०, स्या०, रो० ।

२. अचरिं—स्या०; अचरी—सी० ।

३. मुत्यपेक्खो—सी०, रो० ।

४. सब्बक—सी०, स्या०, रो० ।

३४९. “छिन्देन नो विचिकिच्छुं ब्रूहि मेतं,
परिनिब्बुतं वेदय भूरियञ्जा ।
मज्जोवं^१ नो भास समन्तचखुं,
सक्को व देवान^२ सहस्सनेत्तो ॥
३५०. “ये केचि गन्था इथ मोहमगा,
अञ्जाणपक्खा विचिकिच्छठाना ।
तथागतं पत्वा न ते भवन्ति,
चक्खुं हि एतं परमं नरान ॥
३५१. “नो चे हि जातु पुरिसो किलेसे,
वातो यथा अबभवनं विहाने ।
तमोवस्स निवृतो सब्बलोको,
न जोतिमन्तो पि नरा तपेय्युं ॥
३५२. “धीरा च पज्जोतकरा भवन्ति,
तं तं अहं धीर^३ तथेव मञ्जो ।
विपस्तिं जानमुपागमम्हा^४,
परिसासु नो आविकरोहि क्षपं ॥
३५३. “खिष्ठं गिरं एरय वग्गु वग्गुं,
हंसो^५ व पगगद्यू सणिकं^६ निकूज^७ ।
विन्दुस्सरेन सुचिकप्पितेन^८,
सब्बेव ते उज्जुगता सुणोम ॥
३५४. “पहीनजातिमरणं असेसं,
निगगद्यू धोनं^९ वदेस्सासि धम्मं ।
न कामकारो हि पुथुजनानं,
सह्येयकारो च तथागतानं ॥
३५५. “सम्पत्तवेय्याकरणं तवेदं^{१०},
समुज्जुपञ्जास्स^{११} समुपहीतं ।
अयमञ्जली पञ्चमो सुप्पणामितो,
मा मोहयी जानमनोमपञ्जा ॥

१. मञ्जो च—स्या० ।

२. देवान—सी०, स्या०, रो० ।

३. धीर—सी०, स्या०, रो० ।

४. जानमुपागमम्हा—सी०;

जानमुपागमम्ह—स्या०, रो० ।

५-६. सणि निकूज—स्या०; सणि ०—रो० । ७. सुचिकप्पितेन—सी० ।

८. धोतं—सी० ।

९. त्वयिदं—स्या० ।

१०. समुज्जुपञ्जास्स—स्या० ।

३५६. “परोवरं अरियधम्मं विदित्वा,
मा मोहयी जानमनोमवीर ।
वारि यथा घम्मनि घम्मतत्तो,
वाचाभिकङ्गामि सुतं^३ पवस्स^३ ॥
- ५ ३५७. “यदत्थिक^३ ब्रह्मचरियं अचरी^४,
कप्पायनो किञ्चित्स्स” तं अमोघं ।
निवायि सो आदु सउपादिसेसो,
यथा विमुतो अहु तं सुणोम^४” ॥
३५८. “अच्छेच्छित्त तण्हं इध नामरूपे, (इति भगवा)
कण्हस्स सोतं दीघरत्तानुसयितं ।
अतारि जातिं^० मरणं असेसं,”
इच्चब्रवी भगवा पञ्चसेट्टो ॥
३५९. “एस सुत्वा पसीदामि, वचो ते इसिसत्तम ।
अमोघं किर मे पुट्टं, न मं वञ्चेति ब्राह्मणो ॥
- १० ३६०. “यथावादी तथाकारी, अहु बुद्धस्स सावको ।
अच्छिदा^० मच्चुनो जालं, ततं^० मायाविनो दब्बहं ॥
३६१. “अद्वास^० भगवा आर्दि, उपादानस्स कप्पियो ।
अच्चगा वत कप्पायनो, मच्चुधेयं सुदुत्तरं” ति ॥

१३. सम्मापरिब्बाजनीयसुतं^{११}

- २० ३६२. “पुच्छामि मुर्नि पहूतपञ्जं,
तिणं पारञ्जतं^{१२} परिनिबुतं ठिततं ।
निक्खम्म घरा पनुज्ज कामे,
कथं भिक्खु सम्मा सो लोके परिब्बजेय” ॥

१. मनोमविरिय—सी०, रो० ।
२. यदत्थियं—रो० ।
३. किञ्चित्स्स—स्या० ।
४. जाति—सी०, रो० ।
५. तं तं—स्या० ।
६. सम्मापरिब्बाजनीयसुतं—सी०, स्या०, रो० ।

७. अच्छेच्छित्त—सी०, स्या०, रो० ।
८. सुणाम—रो० ।
९. अच्छिदा—सी० ।
१०. अद्वास—सी०, स्या०, रो० ।
११. पारगतं—सी०, स्या०, रो० ।
१२. परिनिबुतं—सी०, स्या०, रो० ।

३६३. “यस स मङ्गला समूहता, (इति भगवा)
उपपाता^१ सुपिना च लक्खणा च ।
सो^२ मङ्गलदोसविष्पहीनो,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६४. “रागं विनयेथ मानुसेसु,
दिव्वेसु कामेसु चा पि भिक्खु ।
अतिकरम्म भवं समेच्च धर्मं,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६५. “विपिट्ठिकत्वान^३ पेसुणानि,
कोशं कदरीयं जहेय भिक्खु ।
अनुरोधविरोधविष्पहीनो,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६६. “हित्वान^४ पियं च अपियं च,
अनुपादाय अनिस्सितो कुहिच्च ।
संयोजनिवेहि विष्पमृतो,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६७. “न सो उपधीसु सारमेति,
आदानेसु विनेय छन्दरागं ।
सो अनिस्सितो अनञ्जनेयो,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६८. “वचसा मनसा च कम्मुना च,
अविरुद्धो सम्मा विदित्वा^५ धर्मं ।
निब्रानपदाभिपत्थयानो,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३६९. “यो वन्दति मं ति नुणमेय,
अकुटुटो पि न सन्धियेथ भिक्खु ।
लद्धा परभोजनं न मज्जे,
सम्मा सो लोके परिव्वजेय ॥
३७०. “लोभं च भवं च विष्पहाय,
विरतो खेदनबन्धना^६ च^७ भिक्खु ।

१. उपदा—सी०, रो० ।

२. स—सी०, स्या०, रो० ।

३. विपिट्ठिकत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

४. हित्वा—सी० ।

५. विदित्वान—सी० ।

६-७. खेदनबन्धनो—सी०, स्या०, रो० ।

- सो तिणकथङ्कथो विसल्लो,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
३७१. “सारुप्यं अत्तनो विदित्वा,
नो^१ च भिक्खु हिसेय्य^२ कच्चि लोके ।
५ यथातश्चिं^३ विदित्वा धम्मं,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
३७२. “यस्सानुसया न सन्ति केचि,
मूला च^४ अकुसला समूहतासे ।
१० सो निरासो^५ अनासिसानो^६,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
३७३. “आसवखीणो पहीनमानो,
सब्बं रागपथं उपातिवत्तो ।
दन्तो परिनिब्बुतो ठितत्तो,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
- १५ ३७४. “सद्गु सुतवा नियामदस्सी,
वग्गगतेसु न वग्गसारि^७ धीरो ।
लोभं दोसं विनेय्य पटिघं,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
३७५. “संसुद्धजिनो विवट्टच्छदो^८,
२० धम्मेसु वसी पारगू अनेजो ।
सञ्चारनिरोधज्ञाणकुसलो,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय” ॥
३७६. “अतीतेसु अनागतेसु चा पि,
२५ कप्पातीतो अतिच्चसुद्धिपञ्जो ।
सब्बायतनेहि विष्पमुत्तो,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय ॥
३७७. “अञ्जाय पदं समेच्च धम्मं,
विवटं दिस्वान पहानमासवानं ।

१. न—सी०, स्या०, रो० ।

२० भिसेय्य—सी० ।

३. ० तथं—स्या० ।

४० सी०, स्या०, रो०पोत्यकेसु नथि ।

५. निरासयो—सी०; निराससो—
स्या०, रो० ।६. अनासयानो—सी०; अनाससानो—
स्या०, रो० ।

७. वग्गसारी—सी०, स्या० ।

८. विवत्तच्छदो—सी०; विवत्तच्छदो—रो०;
विवटच्छदो—स्या० ।

सब्बूपधीनं^१ परिक्वयानो,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य” ॥

३७८. “अद्वा हि भगवा तथेव एतं,
यो सो एवंविहारी दन्तो भिक्खु ।
सब्बसंयोजनयोगवीतिवत्तो^२,
सम्मा सो लोके परिब्बजेय्या” ति ॥

१४. धम्मिकसुतं

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्यियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे । अथ खो धम्मिको उपासको पञ्चहि उपासकसतेहि सर्द्धि
येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्ति; उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसीद्धो खो धम्मिको उपासको भगवन्तं गाथाहि अज्ञ- 10
भासि—

३७९. “पुच्छामि तं गोतम भूरिपञ्जा,
कथङ्करो सावको साधु होति ।
यो वा अगारा अनगारमेति^३,
अगारिनो वा पनुपासकासे ॥

३८०. “तुवच्छिह लोकस्स सदेवकस्स,
र्गति पजानासि परायणं च ।
न चतिथै तुलयो निपुणत्थदस्सी,
तुवच्छिह बुद्धं पवरं वदन्ति ॥

३८१. “सब्बं तुवं ज्ञाणमवेच्च घम्मं ।
पकासेसि सत्ते अनुकम्पमानो ।
विवट्टच्छदोसि समन्तचक्खु,
विरोचसि विमलो सब्बलोके ॥

३८२. “आगच्छ” ते सन्तिके नागराजा,
एरावणो नाम जिनो ति सुत्वा ।

१. सब्बूपधीनं—सी०, स्या०, रो० ।

२. सब्बसंयोजनिये च वीतिवत्तो—

३. अनगारमेति—सी० ।

४. तथिथ—स्या०, रो० ।

५. अगच्छ—स्या०, रो० ।

सी०, रो०; बसबसंयोजनियेवीतिवत्तो
—स्या० ।



- सो पि तया मन्त्रित्वाज्ञगमा,
साधू ति सुत्वान् पतीतरूपो ॥
३८३. “राजा पि तं वेस्सवणो कुवेरो,
उपेति धर्मं परिपुच्छमानो ।
५ तस्या पि त्वं पुच्छितो ब्रूसि^१ धीर,
सो चा पि सुत्वान् पतीतरूपो ॥
३८४. “ये केचिमे तित्थिया वादसीला,
आजीवका^२ वा यदि वा निगण्ठा^३ ।
पञ्जाय तं नातितरन्ति सब्बे,
१० ठितो वजन्तं विय सीघगामि ॥
३८५. “ये केचिमे ब्राह्मणा वादसीला,
बुद्धाऽ चाऽ पि ब्राह्मणा सन्ति केचि ।
सब्बे तयि^४ अत्थबद्धा भवन्ति,
ये चाऽ पि अञ्जो^५ वादिनो मञ्जामाना ॥
- १५ ३८६. “अयन्हि धर्मो निपुणो सुखो च^६,
यों तया भगवा सुप्पवुत्तो ।
तमेव सब्बे^७ पि सुस्सूसमाना^८,
१० तं^९ नो वद पुच्छितो बुद्धसेटु ॥
३८७. “सब्बे पि मे^{१०} भिक्खवो सञ्चिसन्ना,
२० उपासका चा पि तथेव^{११} सोतु^{१२} ।
सुनन्तु धर्मं विमलेनानुबुद्धं,
सुभासितं वासवस्सेव देवा” ॥
३८८. “सुणाथ मे भिक्खवो सावयामि वो,
धर्मं धुतं तं च चराथ^{१३} सब्बे ।
२५ इरियापथं पब्बजितानुलोमिकं,
सेवेथ नं अत्थदसो^{१४} मुतीमा^{१५} ॥

१-१. ब्रवीसि—स्याऽ ।

२. आजीविका—सी०, रो० ।

३. निगन्था—स्याऽ ।

४-४. बुद्धावा—स्याऽ ।

५. तयी—सी०, स्याऽ, रो० ।

६. वा—रो० ।

७. चञ्जो—सी०; चञ्जो—रो० ।

८. व—सी० ।

९-९. सुस्सूयमाना—सी०; मयं सुस्सुमाना—स्याऽ ।१०. त्वं—रो० ।

११. सब्बेचिमे—रो० ।

१२. तथेव—स्याऽ ।

१३. घराथ—सी०, रो० ।

१४-१४. अत्थदस्सी मुतिमा—सी०; अत्थदस्सी मुतिमा—स्याऽ; अत्थदस्सी मुतीमा—रो० ।

३८९. “नो” वे विकाले विचरेय्य भिक्खु,
गमे^२ च पिण्डाय चरेय्य काले । ४०५
अकालचारि हि सजन्ति सङ्गा,
तस्मा विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥
३९०. “रूपा च सदा च रसा च गन्धा,
फस्सा च ये सम्मदयन्ति सत्ते । ४०६
एतेसु धर्मेसु विनेय्य छन्दं
कालेन सो पविसे पातरासं ॥
३९१. “पिण्डं च भिक्खु समयेन लद्धा,
एको पटिककम्म रहो निसीदे । ४०७
अज्ञात्तचिन्ती न मनो बहिद्धा,
निच्छारये सङ्गहिततभावो^३ ॥
३९२. “सचे पि सो सल्लपे सावकेन,
अञ्जने वा केनचि भिक्खुना वा । ४०८
धर्मं पणीतं तमुदाहरेय्य,
न पेसुणं नो पि परूपवादं ॥
३९३. “वादञ्चिह एके पटिसेनियन्ति,
न ते पसंसाम परित्पञ्चे । ४०९
ततो ततो नेव सजन्ति सङ्गा,
चित्तञ्चिह ते तत्थ गमेन्ति द्वूरे ॥
३९४. “पिण्डं विहारं सयनासनं च,
आपं च सङ्गाटिरजूपवाहनं । ४१०
सुत्वान धर्मं सुगतेन देसितं,
सङ्गाय सेवे वरपञ्चासावको ॥
३९५. “तस्मा हि पिण्डे सयनासने च,
आपे च सङ्गाटिरजूपवाहने । ४११
एतेसु धर्मेसु अनूपलितो,
भिक्खु यथा पोक्खरे वारिविन्दु ॥
३९६. “गहटुवत्तं पन वो वदामि,
यथाकरो सावको साधु होति ।

१. न—सी०, रो० ।

३. सङ्गहीततभावो—सी०, रो० ।

२. गर्म—सी०, रो० ।

- न हेस^१ लब्धा सपरिगगहेन,
फस्सेतु^२ यो केवलो भिक्खुधम्मो ॥
३९७. “पाणं न हने^३ न च घातयेय,
न नानुजञ्जाना हनतं परेसं ।
५ सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं,
ये थावरा ये च तसन्ति^४ लोके ॥
३९८. “ततो अदिनं परिवज्जयेय,
किञ्चि क्वचि सावको बुज्ज्ञमानो ।
१० न हारये हरतं नानुजञ्जा,
सब्बं अदिनं परिवज्जयेय ॥
३९९. “अब्रह्मचरियं परिवज्जयेय,
अङ्गारकासु^५ जलितं व विज्ञान् ।
असम्भुणन्तो पन ब्रह्मचरियं,
परस्स दारं न अतिक्रमेय ॥
- १५ ४००. “सभगतो वा परिसगतो वा,
एकस्स वेको^६ न मुसा भणेय ।
४०१. न भाणये भणतं नानुजञ्जा�,
सब्बं अभूतं परिवज्जयेय ॥
- २० “मज्जं च पानं न समाचरेय,
धम्मं इमं^७ रोचये यो गहटो ।
न पायये पिवतं^८ नानुजञ्जा�,
उम्मादनन्तं इति न विदित्वा ॥
४०२. “मदा हि पापानि करोन्ति बाला,
कारेन्ति^९ चञ्जो पि जने पमते ।
२५ एतं अपुञ्जायतनं विवज्जये,
उम्मादनं मोहनं बालकन्तं ॥
४०३. “पाणं न हने न चादिन्नमादिये,
मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।

१. हेसो—सी०, रो० ।

२. फस्सेतु—स्था०, रो० ।

३. हाने—सी० ।

४. तसा सन्ति—म० ।

५. वेको—सी०, स्था०, रो० ।

६. इर्द—स्था० ।

७. पिवतं—सी०; पिवितं—स्था०;

८. करोन्ति—सी०, रो० ।

पिपतं—रो० ।



अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना,
रक्ति न भृजेय्य विकालभोजनं ॥

४०४. “मालं न धारे न च गन्धमाचरे,
मञ्चे छमायं व सयेथ सन्धते ।
एतं हि अटुङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुना पकासितं ॥

5

४०५. “ततो च पक्षस्सुपवस्सुपोसथं,
चातुर्दसि पञ्चदसि च अटुर्मि ।
पाटिहारियपक्षं च पसन्नमानसो,
अटुङ्गुपेतं सुसमतरूपं ॥

10

४०६. “ततो च पातो उपवृथुपोसथो^२,
अन्नेन पानेन च भिक्खुसङ्घं ।
पसन्नचित्तो अनुमोदमानो,
यथारहं संविभजेय विञ्जा ॥

१०

४०७. “धर्मेन मातापितरो भरेय्य,
पयोजये धर्मिकं सो वणिजं ।
एतं गिही वत्तयमप्पमतो,
सयम्पभे नाम उपेति देवे” ति ॥

15

चूठवग्गो दुतियो ।

तसुद्वानं

रतनामगन्धो हिरि च, मञ्जलं सूचिलोमेन ।

20

धर्मचरियं च ब्राह्मणो, नावा किसीलमुद्वानं ॥

राहुलो पन कप्पो च, परिब्बाजनियं तथा ।

धर्मिकं च विदुनो आहु, चूठवग्गं ति चुद्दसा ति ॥

—०—

१. पाटिहारिकपक्षं—स्था०;
पटिहारकपक्षं—रो० ।

२. उपवृढुपोसथो—स्था० ।

